

„Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...”
A magyar királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941

KISS GÁBOR FERENC

**„LOVON, GYALOG, AUTÓN,
BICIKLIN, VASÚTON...”**

**A MAGYAR KIRÁLYI
HONVÉDSÉG GYORSCSAPATAI
1938–1941**

BELVEDERE
MERIDIONALE

Szeged, 2014

A kötet megjelenését támogatta:

Borítóterv:

Majzik Andrea

Külön köszönettel:

Andaházi Szeghy Viktor

Jancsák Csaba

Kisbenedek István

Kiss Nikolett

Marjanucz László

Majzik Andrea

Olasz Lajos

Sipos József

Szakály Sándor

Szegfű László

Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár munkatársai

Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Könyvtár munkatársai

ISBN 978-615-5372-22-3 (print)

ISBN 978-615-5372-23-0 (pdf)

© Kiss Gábor Ferenc, 2014

© Belvedere Meridionale, 2014

Tartalom

Bevezetés	7
Historiográfiai vázlat	10
Felhasznált források	14
I. Gyorscsapatok létrehozásának történeti előzményei	16
I.1. Hadügyi változások az II. világháború előtt	16
I.2. A magyar gyorscsapatok megalakítása	24
II. A gyorseregetestek alkalmazása	37
II.1. Felvidéki bevonulás	37
II.2. Gyorscsapatok a Kárpátalján	43
II.2.1. Az általános helyzet	43
II.2.2. A hadművelet első szakasza – előrenyomulás a Kárpátokig	44
II.2.3. A hadművelet második szakasza – a magyar–szlovák „kisháború”	80
III. A Gyorshadtest megalakítása és alkalmazása 1940–1941	99
III.1. Kárpátaljától Erdélyig	99
III.2. „Előre a Keleti-Kárpátok gerincéig!” – A Gyorshadtest szerepe Észak-Erdély visszacsatolásakor	111
III. 3. Gyorshadtest alkalmazása a Délvidéken	127
III.3.1. Általános helyzet a Balkánon és szembenálló erők a Délvidéken	127
III.3.2. Hadművelet a Délvidéken	148
III.3.3. A délvidéki hadművelet tapasztalatai	180
Összegzés – Gyorscsapatok tevékenységének általános értékelése	190
Felhasznált irodalom	194
Mellékletek	203
Térképek jegyzéke	209

Családomnak

BEVEZETÉS

A magyar szakirodalomban sok szempontból feldolgozták a II. világháború történetét. Ezekben a munkákban azonban a fő hangsúly az 1942, és az azt követő évek eseményeire helyeződik. Különösen a 2. magyar hadsereg bevetése a keleti fronton 1942/43-ban, illetve az 1944–45-ös magyarországi harcok szerepelnek kiemelten. Nyilvánvaló nem minden ok nélkül, hiszen a magyar részvétel a világháborúban talán éppen ezen esetekben volt a legjelentősebb, leglátványosabb és ezek a legismertebb témák. S talán nem túlzás kijelenteni, katonai, politikai szempontból is a legsorsfordítóbb éve a világháború magyar hadtörténetének. Az is figyelemreméltó körülmény, hogy a szocialista korszakban, más megfontolásokból, kiemelt figyelmet kaptak ezek a kérdések. A doni pusztulást, teljes joggal, a magyar hadtörténet egyik legnagyobb katonai tragédiájaként ábrázolták, szinte a katasztrofális 1526-os mohácsi csatavesztéshez hasonlítva, és amelyet természetesen felhasználtak a Horthy-rendszer kritikájához. Az 1944–45-ös hadieseményeket pedig a „felszabadító” Vörös Hadsereg tevékenysége miatt is tartották fontosnak. Számos részkérdés azonban nyitva maradt. Ilyen feltáratlan problémakörnek tartom a honvéd gyorsfegyvernem¹ megteremtésének, kialakulásának problematikáját is. Az 1938–41 közötti évek nem a látványos hadműveletek időszaka a magyar hadtörténetben. Az elcsatolt területekre való bevonulások katonai jelentősége nem mérhető a későbbi évek harcaihoz. Ugyanakkor fontos előzményei a honvédség 1941 utáni szereplésének, hisz a két világháború közötti időszakban a trianoni békeszerződés miatti leépítéseket nem számítva, 1938–1941 között alakult át legnagyobb mértékben a magyar haderők.

Nem kizárólag történeti szempontból lehet érdekes a kérdés. A modern hadviselésben is kiemelkedő fontosságú a gyorsaság, a gyors reagálás s ezek logisztikai összefüggései. Egy katonai akciónál a bevetett erő nagysága, erőssége mellett legalább ennyire meghatározó tényező a megfelelő erőt a megfelelő időben a megfelelő helyre elv is. Napjaink másik aktualitása a koalíciós hadviselés, aminek történeti tanúságait fontos lehet kiemelni.

A magyar királyi Honvédség II. világháborús szereplését nem lehet anélkül értelmezni, hogy ne vizsgálánánk meg az előzményeket. Ez igaz az e kötetben tárgyalt témára is. A következőkben szeretném egységes keretbe foglalva bemutatni

¹ A honvédségben 1938-ban létrehozott fegyvernemi elnevezés. Magában foglalja a kerékpáros, lovas, páncélos, gépkocsizó lövész csapatokat. *Magyarország a második világháborúban*. Lexikon A–Zs. Főszerk.: Sipos Péter, szerk.: Ravasz István. Budapest, 1997, Petit Real Könyvkiadó. (továbbiakban: Lexikon II.) 134.

és értékelni a magyar királyi Honvédség egyik legmodernebb és legújabb fegyvernemét, és működését 1938 és 1941 között. Ugyancsak bemutatom és értékelem gyorscsapatok gyakorlati alkalmazása során nyert tapasztalatokat és azokból levont korabeli következtetéseket, valamint érzékeltetem azt az elméleti és gyakorlati munkát, mely egy modern fegyvernem megteremtéséért folyt.

Ezek segítségével kiegészítem, finomítom a honvédségről alkotott képet, amely kizárólag az elavultságot, maradiságot emeli ki mind gondolkodásban, mind pedig anyagi viszonyokban, ehhez képest szembeállítom a szervezeti és elméleti területen bekövetkezett változásokat.

A gyorscsapatok tevékenységének ilyenén való feldolgozásával bemutatom a fegyvernem állapotát a Szovjetunió elleni háború kirobbanásakor. Ez érthetőbbé teszi a csapatok keleti fronton elért harci eredményeit, illetve újabb elemzési háttérrel adhat a Gyorshadtest 1941-es ukrajnai harcaihoz.

A kötet nem kíván részletesen foglalkozni a gyorscsapatok haditechnikai eszközeivel, felszerelésével. Ezért az alkalmazott haditechnikát, felszerelést csak a szükséges mértékben, legfontosabb paramétereikkel jellemezve mutatom be. Ugyanígy nem részletezem a technikai fejlesztések műszaki háttérét sem. A korszak politikatörténetét, külpolitikai viszonyait csak a katonai események ismertetéséhez szükséges mértékben tárgyalom.

A könyv 3 fő részre tagolódik. Az első fejezetben felvázolom azokat a körülményeket, melyek meghatározták és befolyásolták a fiatal fegyvernem létrejöttét és fejlődését. Ennek során áttekintem a nemzetközi és hazai tendenciákat és eseményeket, amik megelőzték az 1938-as haderő átalakítást. Igyekeztem bemutatni azt, hogy a magyar fejlesztések megalapozott elméleti háttérrel, a külföldi tendenciák ismeretével kerültek megvalósításra.

Az előzmények után 2 fő részben (4 alfejezetben), a gyorscsapatok alkalmazásán keresztül mutatom be, hogy a megvalósult elképzelések miképpen váltak be a gyakorlatban, s a hadműveletek milyen következtetések levonására adhatnak alkalmat.

A felvidéki és az észak-erdélyi bevonulásról szóló részek szándékosan rövidebbek, mint a kárpátaljai és a délvidéki hadműveletet bemutató részek. Harci cselekményekre ugyanis csak a két utóbbi alkalommal került sor, „Észak felé” és „Kelet felé” a diplomácia eszközeivel érték el a sikert. A kárpátaljai és a délvidéki események során is megállapítható, hogy csak korlátozott méretű harci cselekményekbe keveredtek a magyar erők. Az előbbi esetben a szembenálló erők – vagy inkább azok hiánya –, míg az utóbbi alkalommal a német fegyveres erők sikerei kímélték meg a magyar csapatokat a nagy véráldozattal járó harcoktól.

A *Felvidéki bevonulás* című fejezetben a létrehozás kezdeti stádiumában lévő gyorsalakulatok kerülnek bemutatásra. Különösen igaz az éppen szerveződő 2. gépkocsizóhadra.

Kárpátalján már harci körülmények között szerepeltek a gyorscsapatok. A még kiépítetlen szervezeti, anyagi és személyi háttérrel rendelkező egységek

a korlátozott harci viszonyok között megállták a helyüket. A bevonulásból leszűrt tapasztalatok mindenesetre megmutatták, hogy további komoly fejlesztésekre van szükség. Az egyik fontos tapasztalat, hogy egységes vezetésre van szükségük a gyorseregtetteknek. Ennek következtében jön létre a Gyorshadtest.

Észak-Erdély visszafoglalása megmutatta és ráébresztette a katonai vezetést, hogy a Gyorshadtest akkori állapotában nem áll teljesen készen a neki szánt feladatok jelentős részének ellátására. A bevonulás menettapasztalatai, illetve egy magyar–román háború esetén a román haderő harcilehetőségei azt mutatták, hogy a még mindig szükségszerűen felfegyverzett gyorscsapatok korántsem alkalmasak a Harcászati Szabályzatban meghatározott feladataikra.

A *Délvidéki hadművelet* című fejezetben részletesebben feltárom az alkalmazási környezetet: felvázolom a szembenálló felek erőit, a földrajzi viszonyokat, és haditerveket. Ezek alapján helyezem el a Gyorshadtest hadműveleteit, és mutatom be, hogy a meglévő szervezetű, felszerelésű, kiképzettségű gyorscsapatok meghatározott feladataikhoz képest még mindig csak korlátozott célokért vethetők harcba, hiszen alapvető paraméterek tekintetében súlyos hiányok merültek fel a korábbi tapasztalatok alapján egy részüknél helyesebb azt mondani, hogy nem kerültek orvoslásra.

HISTORIOGRÁFIAI VÁZLAT

Ha a magyar gyorscsapatok történetének 1938–1941 közötti, tehát létrehozásuk kezdeti szakaszáról keresünk szakirodalmat, nem lesz egyszerű helyzetünk. Erről a témáról eddig nem született, így csak egyes összefoglaló művekből tudunk a téma bizonyos részleteiről tájékozódni.

A magyar katona a második világháborúban 1941–1945 című kötet² Adonyi-Náredy Ferenc tollából kilenc évvel a második világháború befejezése után jelent meg, elsőként a honvédség háborús szereplését összefoglaló művek közül. A szerző különböző vezérkari beosztásokban szolgált a háború alatt, így az eseményeket megélő szakemberről van szó. A Nyugat-Németországban megjelent mű megjelenés helyéből adódóan kevésbé átpolitizált, mint ugyanabban az időben hazánkban megjelent hadtörténeti írások. Ugyanakkor az 1941–1945-as korszakhatár miatt témánk szempontjából csak korlátozottan használható.

Csima János *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához*³ sokak számára ismert mű. Az eseményeket kronológiai sorrendben tárgyalja, alapvetően szervezeti, hadművelési és harcászati kérdésekkel foglalkozik. Hiányoznak az átfogó értékelések, s a meglévőkre is jellemző a túlideologizált megközelítés. Ugyanakkor adatgazdag, bár sok helyütt már pontosításra szoruló munka. Egy évtizeddel későbbi alkotás Kálmán Dániel három részes *A m. kir. Honvédség a 2. világháborúban*⁴ című összeállítása. Szélesebb forrásbázisra támaszkodik, mint Csima János műve s ahhoz hasonlóan érdemes áttekinteni. Alapvető hiányossága, hogy nem használna hivatkozásokat. Sajnos ez utóbbi mű nem került kiadásra, így a kutató csak a Hadtörténelmi Levéltár Tanulmánygyűjteményében férhet hozzá.

Ennél „modernebb” a Liptai Ervin szerkesztésében, két kötetben megjelent *Magyarország hadtörténete*.⁵ A 2. kötet dolgozza fel Magyarország hadtörténetét a második világháborúban, melynek megállapításait és adatait az 1985-ös megjelenése óta eltelt időszak elavulttá, sok tekintetben meghaladottá tette.

² Adonyi-Náredy Ferenc: *A magyar katona a második világháborúban 1941–1945*. Klagenfurt, 1954.

³ Csima János (összeáll.): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához*. (1938–1945). Budapest, 1961, HM Központi Irattár. (továbbiakban: Csima 1961.)

⁴ Kálmán Dániel: *A Magyar Királyi Honvédség a 2. világháborúban I-III*. Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) Tanulmánygyűjtemény (továbbiakban: TGy) 2721. (továbbiakban: Kálmán TGy 2721.) a témánk szempontjából a mű I. kötetét használtuk.

⁵ *Magyarország hadtörténete*. II. kötet. Főszerk.: Liptai Ervin. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó.

4. fejezetének – mely a Horthy-korszak hadtörténetével foglalkozik – bővített változata a *magyar királyi honvédség 1919–1945*⁶ című kötet Dombrády Lóránd és Tóth Sándor hadtörténészek tollából. A könyvre ugyanazon problémák nyomják rá a bélyegüket, mint az előzőre. Következtetések, megállapítások, szemléletük többnyire inkább a korszak politikai elvárásainak felelnek meg, és elemzési szempontjaik is ennek megfelelőek. Mindezek mellett még mindig – kellő kritika mellett – sok szempontból haszonnal forgathatóak.

Gosztonyi Péter *A magyar honvédség a második világháborúban*⁷ című műve megjelenésekor úttörő volt abból a szempontból, hogy először jelent meg hazánkban olyan hadtörténeti munka, mely a nyugatra emigrált egykori katonák visszaemlékezéseit, történeti anyagait is széleskörűen felhasználta. Gosztonyi könyve inkább az 1942 utáni eseményekre koncentrál, s korlátozottan használja mind a hazai, mind a nyugati levéltárak anyagait. Számos pontatlansága mellett az 1941 előtti eseményeket csak vázlatosan tárgyalja.

Ungváry Krisztián *A magyar honvédség a második világháborúban*⁸ című munkája nagyszabású összefoglalása a magyar királyi Honvédség második világháborús szereplésének. A kötet azonban az ország háborúba lépése előtti eseményeket, mint revízió vagy a haderőfejlesztés még érintőlegesen is alig tárgyalja. Gyakorlatilag a Szovjetunió elleni 1941-es hadműveletekkel kezd, de jelentőségükhöz képest azokat is nagyon vázlatosan ismerteti. Legterjedelmesebb részei a megszálló csapatokkal és az 1944-45-ös hadműveletekkel foglalkoznak.

Más megközelítést alkalmaz az *...és újfent hadiidők!* kötet.⁹ A kronologikus tárgyalás helyett tematikusan közelíti meg a korszakot. A kötetben található rövid, de nagyon informatív tanulmányokat a Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársai, a téma szakértői írták.

A hadtörténet egy nem kevésbé fontos, de talán nem annyira szem előtt lévő területét dolgozza fel Dombrády Lóránd nagyszabású monográfiája, *A magyar hadigazdaság második világháború idején*.¹⁰ Levéltári források alapján részletes betekintést nyújt többek között a magyar hadiipar fejlődésébe. Ennél szűkebb körben vizsgálódik *A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története* tanulmánykötet¹¹,

⁶ Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség. 1919–1945*. Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó. (továbbiakban: Dombrády – Tóth).

⁷ Gosztonyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, 1992, Európa. (továbbiakban: Gosztonyi 1992.)

⁸ Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, 2005, Osiris.

⁹ *... és újfent hadiidők!* (avagy: A „boldog békeidők” nem térnek vissza. 1939–1945. Szerk.: Ravasz István. Budapest, 2005, Petit Real Könyvkiadó.

¹⁰ Dombrády Lóránd: *A magyar hadigazdaság második világháború idején*. Budapest, 2003, Petit Real. (továbbiakban: Dombrády 2003.)

¹¹ *A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története*. Szerk.: Varga A. József. H.n., É.n.,

mely a magyar páncélos csapatokról és harcjárműgyártásról, valamint a haderő gépesítéséről tartalmaz fontos adatokat, nem csak történeti, de műszaki szempontból is.

Témánkhoz az egyik leghasználhatóbb munkának Horváth Csaba és Lengyel Ferenc hadtörténeszek kötete, *A délvidéki hadművelet*¹² bizonyult. A délvidéki katonai bevonulás eseményeit bemutató könyv abból a szempontból tekinthető unikumnak, hogy szakirodalmak többségével ellentétben egy kicsit perifériára szorult témát dolgoz fel, amelynek ismerete szükséges a későbbi világháborús események megértése, értékelése szempontjából. Szintén Horváth Csaba dolgozta fel a magyar katonai felderítés történetét.¹³ A felderítésben a korabeli magyar honvédség fontos szerepet tulajdonított a gyorseregetesteknek, illetve a hozzájuk tartozó páncélosfelderítő-zászlóaljoknak.

Eseménytörténetet tárgyalt és elemzi azokat Horváth Csaba *A második bécsi döntés és katonai jelentősége* című egyetemi jegyzete. Összefoglalja az 1940-es bevonulás eseményeit, bemutatja annak lefolyását, fontos adatokat tartalmaz az esemény katonai műveleteivel kapcsolatban. A gyorscsapatok tekintetében azonban csak utalásokat tartalmaz. Ezenkívül lényeges, hogy a szerző – talán a kötet műfaja (jegyzet) miatt – nem használ hivatkozásokat.¹⁴

Az utóbbi években újra megjelent egy, a két világháború közötti években népszerű műfaj, a fegyvernem- és csapattörténet is. Ismeretterjesztő jellegű Mujzer Péter gyorscsapatok történetét feldolgozó angol nyelvű munkája. A tárgyalt korszakunkról azonban csak érintőlegesen esik szó a kötetben.¹⁵

Adonyi-Náredy Ferenc és Nagy Kálmán *Magyar huszárok a második világháborúban* című műve, ahogy a címből is kitetszik, inkább 1941-től foglalkozik a fegyvernem történetével. Jelentősége abban rejlik, hogy a rendszerváltás után megjelent első fegyvernemtörténetek közé tartozik.¹⁶ Rövid, de használható összefoglalás Ságvári György, Somogyi Győző és Szabó Péter: *Honvédhuszárok* című munkája. Inkább ismeretterjesztő jellegű, de egyenruhákról és felszerelésről kiváló illusztrációkat találhatunk benne. Ugyancsak hasznosak a benne található hadrendi táblázatok és életrajzok.¹⁷ A nyíregyházi huszárok történetét dolgozza fel Bene

---

¹² Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: *A délvidéki hadművelet*. H.n., É.n., Püedlo Kiadó. (továbbiakban: Horváth–Lengyel)

¹³ Horváth Csaba: *A magyar katonai felderítés*. H.n., É.n., Püedlo Kiadó. (továbbiakban: Horváth, Felderítés)

¹⁴ Horváth Csaba: *A második bécsi döntés és katonai jelentősége*. Budapest, 2001, ZMNE. (továbbiakban: Horváth 2001.)

¹⁵ Mujzer, Peter: *The Royal Hungarian Army*. Vol. 2. Hungarian mobile forces. New York, 2000, Axis Europe Books.

¹⁶ Adonyi-Náredy Ferenc – Nagy Kálmán: *Magyar huszárok a második világháborúban*. Sárvár, 1990, Huszár Múzeum Baráti Kör.

¹⁷ Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter: *Honvédhuszárok. Magyar királyi honvédlövéség 1920–1945*. Budapest, 2001, Timp Kiadó. (továbbiakban: Ságvári – Somogyi – Szabó 2001.)

János *a nyíregyházi huszárok* című jellegzetesen csapatörténeti műve. Az 1938–1941 közötti időszak eseményeit azonban ez is elnagyoltan tárgyalja.¹⁸

Sőregi Zoltán és Végső István *Gyorsan, bátran, hűséggel* kötete a kiskunhalasi 15. kerékpáros zászlóalj történetét dolgozza fel. Megismerhetjük belőle a megalakulás, elhelyezés, a mindennapi kaszárnyaélet körülményeit, de a háborús alkalmazásról is bőségesen szó esik.¹⁹ Szintén a kerékpáros csapatnem egyik alakulatát dolgozza fel a Babucs Zoltán és Maruzs Roland szerzőpáros *„Jász vitézek, rajta, előre!”* című kötetében. Megismerhetjük az alakulat harckocsizászlóaljja történő átszervezését és a frontszolgálatát. Részletesen ismertetésre kerül a zászlóalj fegyverzete, hadrendje.²⁰ Az utóbbi két mű közös sajátossága, hogy az alakulatok alkalmazása az 1941 előtti időszakban ezen műveknél is csak elnagyoltan kerül leírásra.

¹⁸ Bene János: *A nyíregyházi huszárok*. Nyíregyháza, 1991, MTC Press. (továbbiakban Bene 1991.)

¹⁹ Sőregi Zoltán – Végső István: *Gyorsan, bátran, hűséggel*. A 15. kerékpáros zászlóalj története 1932–1945. Budapest, 2009, Timp Kiadó. (továbbiakban: Sőregi – Végső 2009.)

²⁰ Babucs Zoltán – Maruzs Roland: *„Jász vitézek, rajta, előre!”* a jászberényi kerékpáros és harckocsi zászlóalj története. 1921–1945. H.n., É.n., Püedlo Kiadó. (továbbiakban: Babucs – Maruzs)

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

A célkitűzéseim befolyásolták az alkalmazott kutatási módszereket. Tetemes mennyiségű forrás, szakirodalom áll rendelkezésre, de többségük érintőlegesen foglalkozik a kérdéssel: jórészt összefoglaló munkák, illetve haditechnikai jellegű anyagok.

A szakirodalom hiányossága arra is visszavezethetőek,²¹ hogy a téma levéltári anyagának jelentős része a Hadilevéltár 1944. november 17-i kitelepítésekor megsemmisült – egyes vélemények szerint a szovjet katonák felgyújtották – vagy a Vörös Hadsereg hadiszákmányként a Szovjetunióba szállította.²² Ez a jelen kutatást is nehezítette, mivel az elérhetetlenné vált anyagok között megtalálhatók lennének többek között 1938-tól kezdődően a második világháború időszakának az iratai, ami magába foglalja a témánk szempontjából lényeges terület visszacsatolásokkal, illetve Kárpátalja és Bácska megszállásával kapcsolatos hadműveleti iratokat.²³ A tetemes iratvesztés – és ezzel együtt adatvesztés – kiváltására a kutatás során a megmaradt levéltári anyag széles spektrumát kellett áttekinteni.

A kutatáshoz felhasználható megmaradt primer források a Hadtörténelmi Levéltárban találhatóak. Ezek közül elsősorban az I. fondfőcsoportból a magyar királyi Honvéd Vezérkar Főnöke (vkf.) levéltári iratait említhetjük, melyek hiányosan maradtak fenn. Csak az 1. és 2. vkf. osztályok általános és elnöki iratai maradtak fenn jelentősebb számban az 1919–1943, illetve az 1919–1936 közötti korszakból. A fent említett két osztály egyéb iratanyaga, valamint a többi vkf. osztályok iratai elvesztek. A vkf. Anyagokkal együtt elveszett a „főv.” (fővezéri) megjelöléssel ellátott iratanyag is.²⁴

A Honvédelmi Minisztérium 3b osztálya foglalkozott a harcjárművek, gépjárművek ügyeivel. A kutató itt elsősorban anyagi, technikai információkra lelhet. A bevetések – bevonulások – során a páncélosok s egyéb motoros járművek műszaki állapotáról, karbantartási, műszaki háttéréről találhatunk iratokat. A kutatást nagyban nehezítette, hogy a nagy mennyiségű iratanyaghoz nincsenek mutatók, az iratok csak szálankénti átnézéssel kutathatók.

A II. fondfőcsoportban (területi hatóságok, alakulatok) a magyar királyi Honvédség és Csendőrség csapatanyag jegyzéke ugyancsak súlyos károkat szenvedett. Mind a magasabb, mind az alacsonyabb szintű parancsnokságok, seregtestek és egyéb csapatok

²¹ A témáról részletesen: KUN JÓZSEF: Hadtörténelmi forrásaink sorsa a második világháború utolsó szakaszában. In *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve* 1999. Szerk.: Lenkefi Ferenc. Budapest, 2000. Petit Real Könyvkiadó. 79–94. (továbbiakban: KUN 1999).

²² KUN 1999. 80–86.

²³ KUN 1999. 81.

²⁴ Bonhardt Attila: A M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára. Hivataltörténeti bevezető. In Szijj Jolán (szerk.): *Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi levéltár őrzésében lévő katonai iratok.* Budapest, 1997. <http://mek.oszk.hu/01300/01340/html/index.htm>

anyagai csak részlegesen maradtak meg. A kutatás során itt is problémát jelentett, hogy a csapatanyagnál hiányoznak, vagy csak részlegesen találunk mutatókat.

A hadműveletek történetének kifejtésében egy sajátos forrástípus, a kitüntetési javaslatok játszanak kiemelkedő szerepet. A Honvédelmi Minisztérium 8. osztálya foglalkozott a személyi ügyekkel, így ezen osztály alá tartoztak a honvédség kitüntetési ügyei is. Egy kitüntetés elnyerésére a kitüntetendő személy felettese tett javaslatot (kitüntetési javaslat). Az I. fondfőcsoport alá tartozó anyag jelentőségét az adja, hogy egy kitüntetési javaslatban leírásra került a kitüntetés okaként szolgáló kiemelkedő teljesítmény, fegyvertény is. A leírások persze néha csak általános információkat tartalmaznak, de találhatunk részletes esetbeszámolókat is. A harcjelentések és csapatanyagok hiányában a kitüntetési esetbeszámolók segítségével kíséreltük meg a konkrét harci esemény történetét rekonstruálni.

A tisztek személyi adatainak pontosításához a Tiszti személyügyi és anyakönyvi lapok, minősítési táblázatok (I. fondfőcsoport) fond személyi anyagait használtuk fel.

A kor szemtanúi által írott visszaemlékezések a VII. fondfőcsoport Tanulmánygyűjtemény fondjában találhatóak meg. Az 1938–1941 közti eseményekre viszonylag kevés memoár található, s azok is, melyek foglalkoznak a korszakkal, hadműveleti szempontból többnyire kevés értékelhető adatot tartalmaznak. S persze a visszaemlékezésekre gyakran rányomja a bélyegét a 1945 utáni évtizedek ideológiai környezete.

Nélkülözhetetlenek a *Magyar Katonai Szemle*, az 1931–1944 között havonta megjelenő katonai folyóirat cikkei, tanulmányai. A lapban közölt írások bemutatják a korabeli magyar katonai gondolkodást, melyből képet kapunk a magyar honvédségről, az egyes fegyvernemek, szolgálati ágak helyzetéről, de találhatunk benne hadtörténeti leírásokat is. A lap folyamatosan figyelemmel kíséri a világ fegyveres konfliktusait, így esetünkben a világháborút és szinte naprakészen ki-elemzi az aktuális hadieseményeket. A mai folyóiratok közül a *Hadtörténelmi Közlemények* tartalmaz szakszerű feldolgozásokat.

Az az események leírásakor mindig a közép-európai idő (CET) szerint adtam meg az események időpontját. A helységneveket a korabeli magyar elnevezéssel adtam meg. A bemutatott harcjárművekről a 2. mellékletben található összefoglaló adatokat.

I. GYORSCSAPATOK LÉTREHOZÁSÁNAK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

I.1. HADÜGYI VÁLTOZÁSOK AZ II. VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

Elméleti háttér

1914. július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia az ismert körülmények között hadat üzent Szerbiának. Ezzel az aktussal kitört az első világháború.²⁵ Akkor még nem válhatott világossá, hogy a háború folyamán olyan változások következnek be, illetve olyan folyamatok, tendenciák indulnak el, melyek alapjaiban változtatják meg az addigi világot. Az önrendelkezési jog köntösébe öltöztetett nagyhatalmi politika átrendezte Európa térképét, újabb konfliktusok magvát vetve el. A háború következtében komoly társadalmi, gazdasági, politikai átalakulások indultak meg, amelyek egy része máig érzékelhető és érezteti hatását.²⁶ Természetesen, mivel háborúról van szó, és pedig az emberiség addigi történetének egyik legsúlyosabb konfliktusáról beszélünk, a hadi események lefolyása nem hagyta érintetlenül a hadügyeket sem.

A világháborúban harcoló haderők a még a XVI. századtól beinduló, majd Napoleonnal és a XIX. század német katonai reformjaival kiteljesedő hadügyi forradalom gyermekei voltak. Ezen átalakulás során elterjedtek és tömegessé váltak a tűzfegyverek, és egy újfajta, ezen fegyverekre épülő harcászatot alakítottak ki. A hadvezetés egyre inkább professzionalizálódott, megjelentek az általános hadkötelezettségre épülő, állandó tömeghadseregek, és a hadműveletek is egyre nagyobb térben zajlottak le.²⁷ Természetesen ez nem csak a szárazföldi erőknél jelentkezett, a haditengerészeti flották is jelentősen átalakultak.²⁸

Az I. világháború kezdetén a haditervekben gyors lefolyású háborúra számítottak. Annak ellenére, hogy a korábban lezajlott Európán kívüli háborúk (szudáni

²⁵ Részletesen lásd: Galántai József: *Az első világháború*. Budapest, 1988, Gondolat.

²⁶ Változásokról lásd *Köztes-Európa 1763–1993*. Térképgyűjtemény. Szerk. Pándi Lajos. Budapest, 1995, Osiris – Századvég. (továbbiakban: *Köztes Európa 1995*.)

²⁷ Részletesen lásd: Csikány Tamás: *Az európai hadművészet a harmincéves háborútól a XIX. század végéig*. Budapest, 2001., Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.; ill. Keegan, John: *A hadviselés története*. Budapest, 2002, Corvina.

²⁸ Lásd. Keegan, John: *A tengeri hadviselés története*. Budapest, 1998, Corvina.; Spector, Ronald H.: *Háború a tengereken*. Budapest, 2002, Kossuth Kiadó.

háború, búr háború, orosz–japán háború stb.) már szolgáltatott némi tapasztalatot az új fegyverzetek hatásairól, ezeket figyelmen kívül hagyták, vagy nem elemezték ki, illetve nem ismerték fel a katonai tervezők. A korábban megszokott manővereket tervezték végrehajtani a megváltozott körülmények között. Az alkalmazott stratégia nagymértékben elmaradt a kor követelményeitől,²⁹ s ez természetesen igaz a taktikára is: a gyalogság mozgékonyasága lényegében változatlan az őskor óta, miközben a tüzérő és annak hatótávolsága sokszorosára növekedett.³⁰ Miután elképzeléseik a világháború frontvonalain kudarcot vallottak, hosszú időbe telt, míg felismerték, hogy új eszközökre, s azokkal együtt új harcászatra van szükség.

Miről is van szó? Az új fegyverfajták és találmányok nagyságrendekkel megnövelték a csapatok tűzerejét, mozgékonyaságát, egyszóval harcászati lehetőségeiket. Ezeket a lehetőségeket azonban nem ismerték fel, és az újításokat a hagyományos kereteken belül igyekeztek felhasználni. Az harcok folyamán kiderült, hogy a támadó fél – akár sokszoros túlerő esetén is – képtelen döntő sikert elérni, illetve a harcászati, hadművelati sikereket nem képes hadászati sikerré alakítani. A támadást végrehajtó gyalogság a védelem géppuskára és tüzérségre, kiépített állásokra s a tartalékok gyors átcsoportosításra alapozott ellenállásán elvérzett s így kénytelen volt beásni magát.³¹ A küzdő hadseregek a hadműveletek sikerét inkább azzal igyekeztek biztosítani, hogy a megszokott módszereket még nagyobb méretekben alkalmazták.³² Ez különösen a gyalogság tömeges bevetését, és a koncentrált, akár napokig vagy hetekig tartó tüzérségi tüzet jelentette. Új eszközök is megjelentek a harctereken: harci gáz, harckocsi, s a korábban sokszor csak esetlegesen meglévők – géppuska, kézigránát, híradás stb. – tömegesen terjedtek el. A háború végére ezek egyre meghatározóbb szerephez jutottak, de a döntést nem csak ezek érték el. Új haderőnként mindenütt megjelent a légierő. A szárazföldi hadseregek is átalakultak, a fegyvernemek szerepe, haderőn belüli arányuk is megváltozott.

A gyalogság továbbra is fő fegyvernem maradt, de 1914–1918 között aránya radikálisan csökkent: a németeknél 65%-ról 39%-ra, francia hadseregénél 72%-ról 40%-ra (más adatok szerint kb. 50%-ra³³, de a tendencia így is jól követhető). Az gyalogezredek létszáma – részben a veszteségek hatására is – szintén csökkent, de géppuskák, sorozatlövő fegyverek, gyalogsági nehézfegyverek (aknave-

---

²⁹ Simon Sándor: *A stratégia kialakulása és fejlődése*. Stratégiák (hadászat) katonai doktrínák. Egyetemi jegyzet. Budapest, 1999, ZMNE. (továbbiakban: Simon 1999) 22.

³⁰ Bailey, Jonathan B. A.: Az első világháború és a modern hadviselés születése. In *a korai stratégiai gondolkodás*. Szerk.: Veszprémy László. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. 305.

³¹ *Az egyetemes és a magyar hadművészet fejlődése az ókortól napjainkig*. Szerk.: Füzi Imre. Budapest, 1986, Zrínyi Katonai Kiadó. (továbbiakban: Füzi 1986) 75.

³² Heinz Guderian: *Riadó! Páncélosok*. Budapest, 1999, Kossuth Kiadó. (továbbiakban: Guderian 1999.) 30–31.

³³ Werth Henrik (összeáll., bevezetés): *A hadvezetés elmélete*. I. Budapest, 1930. (továbbiakban: Werth 1930.) 15.

tők, gyalogsági lövegek) beállításával 2-3-szorosára nőtt tüzereje.³⁴ A korábban elit fegyvernemnek számító lovasság visszaszorult, miközben a tüzérség radikális fejlődésen ment keresztül. Az állásharc tapasztalatai után egyre inkább előtérbe kerültek a műszaki csapatok. A „hagyományos” fegyvernemek mellett újak jelentek meg és terjedtek el, mint a vegyi- és híradó csapatok, páncéltörő és légvédelmi egységek, s az elhúzódo harcok következtében megnőtt hadtáp szerepe.³⁵ Az átalakulást jól mutatja a következő táblázat:

	1914	1918	1927
gyalogság	77	50.4	50
lovasság	4	3.6	2.5
tüzérség	16	33.5	26
műszaki	2.9	7	7.3
repülő	0.1	3	7.2
harckocsi	0	2.5	7
összesen	100	100	100

A fegyvernemek aránya a francia szárazföldi erőknél (%)³⁶

A tendencia iránya világosan kirajzolódik. A technikai fejlődéssel, a motor elterjedésével megjelent fegyvernemek sikeres szereplésükből adódóan egyre nagyobb teret foglalnak el a modern hadseregekben. A változás jelentőségét mutatja, hogy a Nagy Háborút lezáró békeszerződésekben a vesztes államok számára többek között ezen újítások bevezetését is megtiltották.³⁷ Legfontosabbnak ezek közül a páncélosokat és a légierőket véljük, mint az eljövendő világháborút menetét meghatározó fegyvernemeket. Az I. világháború állásharcaiban mindezek az újítások elősegítették a győzelmet, de a háború befejeztében inkább a központi hatalmak hadseregeinek és hátsországuk kimerülése játszott fontosabb szerepet. Ez abból is fakadt, hogy még nem álltak készen azon elméletek, harcászati elvek, melyek segítségével az új fegyvernemeket és technikát a lehető leghatékonyabban, annak sajátosságainak figyelembevételével alkalmazhatták volna, másrészt

³⁴ Füzi 1986. 81.

³⁵ U.o. 82–83.

³⁶ Werth 1930. 15.

³⁷ Halmossy Dénes: *Nemzetközi szerződések. 1918–1945.* Budapest, 1983, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó. (továbbiakban: Halmossy 1983). 53–78., 94–146.

a technikának is tökéletesedni kellett, hogy ténylegesen használható eszközzé váljon a csatatéren.

Erre az elméleti munkára majd az 1920-as és 30-as években került sor, amikor összezsaptak a régi – hagyományos fegyvernemek szerepét hangsúlyozó, az újításoknak kiegészítő szerepet szánó – iskola hívei, és azok, akik a háborús tapasztalatokból már egy más típusú háború képét látták. Ezek közül elsősorban a páncélos csapatokra vonatkozó gondolatok képezik vizsgálatunk tárgyát. Az újításra vonatkozó hajlam minden államban megjelent. Ez elsősorban az öt évig tartó „világégés” élményéből, tapasztalataiból, az új haderő- és fegyvernemek megjelenéséből táplálkozott.³⁸

A katonai teoretikusok részéről egyértelműnek látszott, hogy a háború új, gépi korszakába lépett. Ezzel együtt a háború már nem csupán a frontvonalakra korlátozódik, hanem egyre inkább igénybe veszi a háterszágot is, vagyis ahogy ezt Erich von Ludendorff³⁹ és Mihail V. Frunze⁴⁰ elméleti munkáikban is megalapozták, megjelenik a totális háború,⁴¹ a polgári objektumok és a nem harcoló lakosság ellen is irányuló hadviselés.⁴² Felismerték, hogy az ellenség háterszága, gazdasága adja a haderő alapját s annak demoralizálása kulcs lehet a győzelemhez.⁴³ Erre az egyik eszköz a légierő lehet: Giulio Douhet megalkotta a korlátlan légiháború elméletét, mely a szárazföldi erőknek pusztán védelmi szerepet szán, míg a légierő súlyos csapásokat mér a háterszagra és a kulcsfontosságú objektumokra, ezzel demoralizálja azt.⁴⁴ A másik eszköz, amiben sokan a győzelem fegyverét vélték megtalálni, a harcokci s az ehhez fűződő doktrínák: páncélos háború, ill. a gépesített háború elmélete.⁴⁵ A következőkben áttekintjük a témánk szempontjából fontosabbnak vélt katonai teoretikusokat, akik hatást gyakorolhattak a magyar katonai gondolkodásra.

---

³⁸ Füzi 1986. 99.

³⁹ Erich von Ludendorff (1865–1937.) Német gyalogsági tábornok, politikus, katonai szakíró. Az I. világháború egyik legismertebb német tábornoka, 1916. Augusztusától a hadműveleteket irányító OHL főszállásmestere. Műve: *Der Totale Krieg*. München, 1938. *Magyarország az első világháborúban*. Lexikon A–Zs. Főszerk.: Szijj Jolán – Szerk.: Ravasz István. Budapest, 2000, Petit Real Könyvkiadó. (továbbiakban: Lexikon I.) 437–438.

⁴⁰ Mihail Vasziljevics Frunze (1888–1925). A szovjet Vörös Hadsereg tábornoka, a polgárháború veteránja. A szovjet katonai gondolkodás egyik megalapozója. A polgárháború éveiben hadsereg-, majd hadseregszázados parancsnok. 1922–1924 között a Kijevi Katonai Körzet parancsnoka, majd hadügyi népbiztos. Mecner, Kurt – Stanek, Jaroslav: *Armee unter dem Roten Stern*. Osnabrück, 1999, Biblio Verlag. 363.

⁴¹ Füzi. 1986. 100.

⁴² Lexikon I. 678

⁴³ Simon 1999. 23.

⁴⁴ Simon 1999. 24.; M. Szabó Miklós: *A magyar királyi honvéd légierő*. 1938–1945. Budapest, 1999, Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: M. Szabó 1999.) 13–14.

⁴⁵ Simon 1999. 23.

Az elsők, akik a páncélosok széleskörű és tömeges alkalmazása mellett tették le voksukat, J. F. C. Fuller⁴⁶ és Basil Liddel Hart⁴⁷, a harckocsikat elsőként alkalmazó brit hadsereg tisztjei voltak.⁴⁸ Fuller kidolgozta a magasan képzett, hivatásos jellegű páncélos- és gépesített hadsereg elméletét, mely feladatát a légierővel szorosán együttműködve oldja meg. Az elmélet a páncélosok és légierő tömeges alkalmazásával számol, amelyek a döntő csapást mérik és eldöntik a háború menetét. Emellett kiegészítő feladatokra létezik egy második vonalbeli haderő, mely sorozás útján kerül felállításra, és kiegészítő feladatokat lát el, vagyis az elfoglalt területek kézben tartását végzik.⁴⁹ Liddel Hart, miközben Fuller a gyalogság harckocsikról való leválasztása mellett törtélandzsát,⁵⁰ egy teljesen, minden fegyvernemre kiterjedően motorizált hadsereg képét alkotta meg, melyben a páncélosok a többi fegyvernemmel karöltve oldják meg feladataikat. Ehhez a képhez hozzá tartozott, hogy az így kialakított páncélos kötelékeket mélységi, hadászati feladatok végrehajtására be tudják vetni.⁵¹

Franciaországban Charles de Gaulle⁵² a hivatásos hadsereget részesíti előnyben. A de Gaulle-féle hadsereg lánctalpas járműveken közlekedik, minden fegyvernem és szolgálati ág motorizált. Ez az elithadsereg képes arra, hogy sebességét és tűzerejét kihasználva elkerülje az álló háborút. A hadsereg egy könnyű (felderítő) hadosztályból és 6 aktív hadosztályból állna, az utóbbi seregtestek összefegyvernemi felépítésűek lennének.⁵³

---

⁴⁶ John Frederick Charles Fuller 1878–1966. Hadtörténész, katonai teoretikus, 1930-tól vezérőrnagy. Az I. világháborúban és utána is vezérkari- és csapatszolgálatot teljesített. 1933-ban nyugállományba vonult. Könyveket, tanulmányokat jelentett meg. Kidolgozta gépesített háború elméletét. *Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból*. Vál. és szerk. Kocsis Bernát. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó. (továbbiakban: Válogatás 1985.) 447.

⁴⁷ Basil Liddel Hart (1895–1970). Cambridgeben végezte iskoláit, majd az I. világháborúban katonai szolgálatot teljesített. 1916-tól katonai elméleti kérdésekkel foglalkozott. Fuller után a páncélos- és gépesített csapatok döntő szerepét hirdette. Válogatás 1985. 519.

⁴⁸ Simon 1999. 23.

⁴⁹ Lásd. J. F. C. Fuller: A gépesített háború. In Válogatás 1985. 449–518.

⁵⁰ Válogatás 1985. 460–461.

⁵¹ Lásd Basil Liddell Hart: Emlékiratok. In Válogatás 1985. 521–573.

⁵² Charles de Gaulle (1890–1970). Hivatásos katona. Az I. világháborúban frontszolgálatot teljesít. Elméleti munkáiban következő háború manőverjellegét dolgozta ki, melyben légierővel, harckocsiegységekkel és páncélosokkal együttműködő gyalogsági kötelékek alkalmazásának szükségszerűségét vázolja fel. Válogatás 1985. 627.

⁵³ Lásd Charles de Gaulle: Út a hivatásos hadsereghez. In Válogatás 1985. 629–666.

A magyar katonai gondolkodásra az osztrák Ludwig von Eimannsberger és a német Heinz Guderian⁵⁴ gondolatai gyakorolták legnagyobb hatást.⁵⁵ Ez a későbbi német katonai sikerekkel, melyek csak erősítették elképzeléseik helyességét, csak fokozódott.

Eimannsberger 1934-es művében⁵⁶ egy hipotetikus háború példáján keresztül mutatja be a jövő gyors, gépesített csapatait. A gépesített hadosztály egy teljes egészében gépjárműveken szállított gyalogos sereget, melynek alapvető feladata védelemben a gyors tartalék szerepe, míg támadásban a harckocsihadosztályok által elfoglalt terület megszállása és biztosítása. Mindkét feladatból az következik, hogy a sereget a harckocsiveszélyes helyzetben oldja meg feladatát, ezért fő feladatuk a harckocsi elhárítás. A mozgékonyt terepjáró gépjárművekkel kell biztosítani. Ebből következően erős tüzér, légvédelmi- és páncélelhárító egységekből kell állnia, amihez egy páncélos- és egy műszaki aknászszázlój járul. A harckocsihadosztályról megállapítja, hogy a páncélosok mindig a gyalogsággal együttműködésben vívják meg harcukat. Felépítése 2 harckocsidandár és egy vadászandár. A gyalogság (vadászdandár) szállítását páncélozott terepjáró járművekkel kell megoldani. A harckocsihadosztály közvetlen alárendeltségébe tartozik egy kétüléses vadászgéppel felszerelt repülő ezred távolfelderítésre és egy páncélgépkocsi-zászlój biztosítási feladatokra, gépvontatású, illetve önjáró légvédelmi- és páncéltörő tüzérség. A mozgékonyt megőrzése érdekében döntő fontosságú a műszaki alakulatok rendszeresítése, melyek szintén könnyű páncélszerű járművekkel vannak ellátva.⁵⁷

Láthatjuk, hogy Eimannsberger is tömeges, más fegyvernemekkel együtt való alkalmazás híve. A rendelkezésre álló erőkből páncélos hadseregek hozhatók létre, így hadászati, mélységi feladatokra is felhasználhatók a korszerű gépesített és harckocsizó erők.⁵⁸

Legfontosabbnak tartjuk Heinz Guderian 1937-ben megjelent *Riadó! Páncélosok*⁵⁹ című alapvető munkáját, melyben részletesen elemzi a páncélosok addigi bevetéseit. Az I. világháború harci tapasztalataiból, az addigi elméletekből

⁵⁴ Heinz Guderian (1888–1954) Hivatásos katonai szolgálatát a lovasságnál kezdte, majd I. világháború parancsnoki- és törzsszolgálatát a Reichswehrben a gépkocsizó-, majd a páncélos csapatok kialakításával foglalkozott. A II. világháborúban páncéloshadtest, páncéloscsoport, majd páncéloshadsereg-parancsnok, 1944-től pedig a szárazföldi csapatok vezérkari főnöke. Válogatás 1985. 667.

⁵⁵ Füzi Imre: A magyar katonai elmélet és a hadsereg felkészítése 1939. szeptember 1-ig. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1985. 2. sz. 387–406. p. (továbbiakban Füzi 1985.) 392.

⁵⁶ *Der Kampfwagenkrieg*. München, 1934.

⁵⁷ Ludwig von Eimannsberger: *Harckocsiháború*. In: *A páncélosháború elméletének képviselői*. 2. Budapest, 1972, ZMKA.

⁵⁸ U.o..

⁵⁹ *Achtung! Panzer*. Stuttgart, 1937.

– lásd fentebb – és gyakorlati-szervezési tapasztalatokból⁶⁰ kiindulva alakította ki teóriáját az új fegyvernem hatékony alkalmazásáról; melynek lényege a páncélosok tömeges és összefegyvernemi alkalmazása.⁶¹ Gondolatai értékét növeli, hogy a II. világháborúban – különösen annak kezdetén – alkalmazott német páncélos- és gépesített csapatok ezen doktrína alapján segítették hozzá a német haderőt rendkívül látványos sikereihez, s ebből táplálkozott a győzelmek csodaszere, a Blitzkrieg. Alapgondolata, hogy döntő páncélostámadáshoz három alapfeltétel megvalósulására van szükség: alkalmas terep, meglepés és tömeges bevetés a megfelelő mélységben és szélességben.⁶² A sikeres támadáshoz emellett szükséges a páncéloscsapat együttműködése más fegyvernemekkel: a gépesített vagy páncélozott gyalogsággal, gépesített tüzérséggel, híradócsapattal és légierővel. Kiemeli a páncélosseregtesthez beosztott páncélelhárító egységek és páncélozott felderítő egységeket, mely utóbbiak nemcsak a seregtest, hanem a magasabb parancsnokságok számára is végezhetnek felderítést. Az új fegyvernemnek békében is meglévő és feltöltött alakulatokból kell állni, jól képzett légénységgel.⁶³ Természetesen a páncéloserők páncélelhárításának az alapja maga a harckocsi: „A páncélos legveszélyesebb ellenfele a páncélos; ezért minden páncéloskötelék kötelessége, hogy egyéb feladatait félretéve szálljon harcba, mihelyt tudomást szerez az ellenség páncélosainak megjelenéséről, és ha egyáltalán képes harcra ellenük. Ezzel legnagyobb szolgálatot teszi saját gyalogságának is, mivel egy páncélosokkal végrehajtott sikeres ellenlökés a páncélosok után közvetlenül a gyalogságot fenyegeti.”⁶⁴

Természetesen nem feledkezhetünk meg a szovjet katonai gondolkodók munkáiról sem. Részletes tárgyalásától ezúttal eltekintünk, mivel tevékenységük és munkásságuk csak közvetve hozható kapcsolatba a magyar katonai gondolkodással. De említésként ide kívánczik Mihail Tuhacsevszkij és Vlagyimir Triandafillov neve. A két szovjet katonai teoretikus nevéhez kötődik az ún. mélyhadművelet elmélete. Az elmélet a páncélos- és gépesített csapatok, a légierő és a légideszantcsapatok alkalmazásával számolva vázolja fel a korszerű gépesített háború teóriáját. A lényege az ellenséges védelem teljes mélységű lefogása, majd egy kiválasztott irányban megvalósítani a harcászati áttörést, majd ezt a sikert nagy mélységben kifejleszteni.⁶⁵

---

⁶⁰ Ne feledjük, a mű megjelenésekor Németországban már három páncéloshadosztály létezett. Lásd később.

⁶¹ Az elméletet részletesen lásd Guderian 1999. művében

⁶² U.o. 211., 245.

⁶³ U.o. 207–240.

⁶⁴ U.o. 219.

⁶⁵ Lexikon II. 311.

Az elmélet érdekessége, hogy megszületésekor még nagyon jók voltak a német–szovjet kapcsolatok. A Szovjetunióba látogató német tisztek, miközben megtekintették a Vörös Hadsereg hadgyakorlatait, a későbbiekben minden bizonnyal felhasználták az ott szerzett tapasztalatokat és ismereteket.

Gyakorlati megvalósítás

Guderian és társai eszméi kellő figyelemre találtak az új, Hitler vezette Németországban. A gyors lefolyású háború, melyet az új teória kínált, úgy látszott elkerülhetővé teheti a régi német dilemmát: kétfrontos és az elhúzódó háborút. Tehát itt nemcsak egy harcászati, hadműveleti probléma megoldásáról van szó, hanem gyökeresen megváltoztathatja a német hadászati elképzeléseket is. Ez azt jelenti, hogy a gyors lefolyású háború elkerülhetővé teszi a gazdaság fokozott megterhelését, az elhúzódó háború okozta anyagihiányt. A véres Nagy Háború után a gyors sikereket felmutató új háborút egyrészt könnyebb volt a lakossággal elfogadtatni, másrészt bizonyította az új rendszer felsőbbségét is.⁶⁶

A német haderő és ezzel együtt a páncélos- és gépesített erők fejlődésében fontos fordulópontot jelentett Hitler hatalomra kerülése. Az új német vezető, mint a gyors lefolyású háború csodaszerét, magáévá tette az új gondolatokat és lehetőséget adott azok megvalósítására. 1933 novemberében már megalakult a német szárazföldi haderő első páncélos alakulata. A gyakorlatok során beigazolódott, hogy a páncélos erők legmegfelelőbb alkalmazási egysége a páncélos-hadosztály. 1936. októberében felállították az 1., 2. és 3. páncélos-hadosztályt.⁶⁷ Ez a három páncélos-hadosztály gyakorlatilag kísérleti alakulatként arra szolgált, hogy az alkalmazandó haditechnikát, harceljárásokat hadgyakorlatokon kipróbálják, a tapasztalatok alapján kialakítsák, finomítsák a szervezeti struktúrát és a más fegyvernemekkel és légierővel való együttműködést. Ugyanakkor fontos szerepük volt abban is, hogy alapot teremtettek a páncélos- és gépesített erők későbbi megvalósuló bővítéséhez.

A német hadvezetés – és Adolf Hitler – bizalmát jelzi az új fegyvernemben, hogy a lengyelországi hadjáratra német gépesített erők 6 páncélos-, 4 könnyű- és 4 gépesített hadosztályból álltak,⁶⁸ míg a sereglovasságot mindösszesen 1 lovasdandár képviselte.⁶⁹ Ez jelentős dolognak számított, hisz a későbbi események fé-

---

⁶⁶ Milward, Alan S.: *Háború, gazdaság, társadalom. 1939–1945. A II. világháború háttérében meghúzó gazdasági események.* Budapest, 2000, Aquila Könyvkiadó. 37–45.

⁶⁷ Windrow, Martin – Roffe, Michael: *The Panzer Divisions.* New York, 1973, Hippocrene Books Inc. 4.

⁶⁸ Zaloga, Steven J.: *Poland 1939. Birth of Blitzkrieg.* Oxford, 2002, Osprey Publishing. 22.

⁶⁹ Mollo, Andrew: *The Armed Forces of the World War II. Uniforms, Insignia and Organisation.* 2001, Silverdale Books. (továbbiakban: Mollo 2001.) 10.

nyében elmondható, hogy egyedül Németországban ismerték fel és vezették be az új fegyvernem alkalmazásának leghatékonyabb módját, és egyedül itt értékelték helyesen a spanyol polgárháborúban lezajlott eseményeket.⁷⁰

I.2. A MAGYAR GYORSCSAPATOK MEGALKALÍTÁSA

Elméleti háttér

A külföldi katonai teoretikusok elméleteit, gondolatait nem voltak ismeretlenek Magyarországon sem. A magyar katonai vezetés, a tisztikar figyelemmel kísérte, követte ezeket. A trianoni békeszerződés katonai előírásai miatt mást nem is igen lehetett tenni, mint harckocsival rendelkező országok tapasztalatait tanulmányozni. Ez a tendencia különösen jellemző volt a 20-as években.⁷¹ A hadsereg modern anyagi felszereléssel való ellátása óriási, sokszor lehetetlen feladatot jelentett a hazai ipar számára. Németországgal és a fejlett nyugati államokkal ellentétben a magyar állam és gazdaság – különösen műszaki és ipari háttér tekintetében – nem rendelkezett a korszerűsítéshez szükséges anyagi- és technikai erőforrásokkal, potenciálokkal. A korábbi birodalmi helyzetből kikerült ország a XIX. század végi, XX. század eleji látványos fejlődés ellenére mégiscsak alapvetően agrárország maradt. A hadseregfejlesztés szempontjából az Osztrák–Magyar Monarchián belül mindez nem jelentett jelentős hátrányt, hisz a birodalmon belüli munkamegosztásból kifolyólag számítani lehetett az osztrák és különösen a cseh⁷² hadiipari kapacitásokra. A birodalmi keretek szétesésével és az így kialakult ellentétek miatt ezek a források elvesztek Magyarország számára. Új gazdasági és katonai kapcsolatokat kellett kiépíteni, amiben a 30-as években már különlegesen fontos szerep jutott előbb Olaszországnak, később mindinkább Németországnak. Másrészt meg kellett teremteni a hazai kapacitásokat, itthon ugyanis nem állt rendelkezésre az a gyártókapacitás, ami a modern hadviselés speciális gép- és harcjármű igényét teljes mértékben ki tudta volna elégíteni. Ez komoly kompromisszumokra kényszerítette még a visszafogottabb katonai fejlesztéseket is. A másik – nem kisebb – gond az elvesztett háborút lezáró trianoni békediktátum, ami a súlyos területvesztés mellett a honvédségre nézve is komoly korlátozásokat tartalmazott.⁷³ A békeszerződés

---

⁷⁰ A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy természetesen másutt is voltak innovatív katonai gondolkodók, akik hasonló módon élen jártak az elméleti munkában, de nem kaptak kellő támogatást elképzeléseik megvalósításához.

⁷¹ Veres Lajos: Páncélos és motoros alakulatok felállítása 1920–1942. HL TGy 3073. (továbbiakban: Veres TGy 3073) 1.

⁷² A Monarchián belüli hadiipar 65%-a települt Csehországba! Veres TGy 3073. 1.

⁷³ 1921. évi XXXIII. tc. 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. <http://www.1000ev.hu./index.php?a=3&param=7489>. Hozzáférés: 2008.08.29. 14.21.

V. fejezete a haderő létszámának, kiegészítésének és szervezetének korlátozása mellett megtiltotta a magyar királyi honvédség számára a légierő felállítását, valamint harckocsik és páncélosjárművek beszerzését.⁷⁴ Ennek ellenőrzését a békeszerződés alapján az 1927. március 31-ig állandó-, majd alkalmi ellenőrző jelleggel az országban tevékenykedő Katonai Ellenőrző Bizottság végezte.⁷⁵

A későbbi gyorscsapatok – kerékpáros, lovas és páncéljárműves csapatok (még nem jelent meg a gépkocsizó gyalogság) – harcászati elveit az 1924-es Harcászati Szabályzat foglalja össze. A szabályzatban foglaltak még alapvetően az I. világháborús tapasztalatok alapján került kidolgozásra.⁷⁶ A kerékpáros alakulatok alkalmazásának fő tényezői a mozgékonyaság és az aránylag nagy tűzerejük, harcászati egységük a század. A lovasság fő feladatának a felderítést, leplezést, biztosítást, harcban pedig az üldözést tartja. A lovasságot elsősorban az ellenség érzékeny részei (szárnyak, oldal, hát) ellen lehet hatékonyan alkalmazni. Ugyanakkor érzékeny fegyvernem: harcban gyorsan elhasználdódik. Legmegfelelőbb alkalmazási módja a lovasroham és a tűzharc együttes alkalmazása. Felderítésben a csapatlovasság elsődleges feladata a közelfelderítés és a biztosítás, míg a sereglovasság – együttműködésben a légierővel – a távolsági felderítésben játszik szerepet.⁷⁷ Bár hozzátehetjük, a sereglovasság távolsági felderítésre való alkalmazása már az I. világháborúban sem vált be.

A páncéljárműves alakulatok elsősorban támadó fegyvernemként jelennek meg. A harckocsi rendeltetése, hogy harcban a gyalogság lököerejét növelje és utat törjön neki. A könnyű harckocsi 6–10 tonna tömegű, géppuskával vagy kis űrméretű ágyúval van ellátva. A nehéz harckocsit 20 tonnánál nehezebb, több géppuskával és lövegekkel szerelik fel, személyzete 8–16 fő.⁷⁸ A szabályzat fentebb említett kategóriái egyértelműen az I. világháborús harckocsi típusokat jellemzik. Azzal is helyesen számol, hogy a technika akkori szintjén a harckocsik nem alkalmasak mélységi bevetésre. Tehát itt nem csak régimódi harcászati elvek továbbéléséről van szó, hanem a korabeli műszaki lehetőségekkel való számvetésről. A mélységi bevetés legfontosabb korlátja a korabeli páncélosok korlátozott hatótávolsága, alacsony sebessége: „*Valamennyi harckocsi saját szerkezetével a technika mai színvonalán általában csak a harcmezőn magán mozog. 15-20 km-nél nagyobb távolságra a nehéz harckocsikat csak vasúton, a könnyű harckocsikat előbb vasúton és azután tehergépkocsik továbbítják.*” ... „*A nehéz továbbítás mi-*

⁷⁴ 1921. XXXIII. tc. 128. és 119. cikkely.

⁷⁵ Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–1945*. Budapest, 1988, Kossuth Könyvkiadó. (továbbiakban: Juhász 1988.) 101–102.

⁷⁶ *Harcászati szabályzat*. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1924, M. kir. honv. minisztérium kiadványa. (továbbiakban: HSz 1924.)

⁷⁷ HSz 1924. 10.

⁷⁸ HSz 1924. 20–21.

att a nehéz harcokcsikat általában a mozgóháború csatáiban nem alkalmazzák”.⁷⁹ A páncélgépkocsik leghasznosabb alkalmazási területe felderítőosztagokban, elővédeknél vagy utóvédnél, üldözésnél, visszavonulások fedezése, szabad szárnyakon való bevetés. Legcélszerűbb más fegyvernemekkel együtt alkalmazni (lovasság, kerékpárosok, „*gépkocsin továbbított gyalogság*”, vagy gépkocsizó tüzérség).⁸⁰ Összesítve, a szabályzat részben a világháborús tapasztalatok továbbélését jelenti, másrészt tükrözi azt a bizonytalanságot, ami a modern, mozgékony fegyvernemekkel kapcsolatban fennállt.⁸¹

A 20-as évek magyar fegyverkezési „eredménye” tehát kimerült az elméleti felkészülésben. Ezek alapján dolgozták ki azokat a „*vezérkari iránykövetelmény*”-eket, melyek alapján, figyelembe véve az ország helyzetét, meghatározták a szervezési követelményeket.⁸² A 20-as – és részben a későbbi – évek katonai gyakorlatára a rejtett alakulatok keretében folyó munka jellemző, ahol titokban próbálták átültetni az írott teóriákat a gyakorlatba. A rejtve folyó katonai fejlesztések álcázására hozták létre a rejtett alakulatok rendszerét. A páncélos és gépesített erők tekintetében a későbbi fejlesztések alapjául az 1924. május 5-én megalakított RUISK (Rendőri Újonciskola) számított, amit hivatalosan karhatalmi célokra szerveztek. Valójában azonban „páncélos”- és „harcocsi” századokból állt – elméletileg. Elméletileg, mert főleg páncélgépjármű utánzatokkal próbálták kiküszöbölni a páncélos hiányt, amelyek könnyű tehergépkocsi-alvázak voltak, melyekre fából, majd vaslemezekből felépítményt szereltek⁸³ a német „*Taschenbuch der Tanks*”⁸⁴ adatai és ábrái alapján.⁸⁵ Az állandó katonai ellenőrzés megszűntével lehetőség nyílt némi anyagi fejlesztésre, de a beszerzett páncélosok inkább csak karhatalmi célokra voltak alkalmazható, s csak rendkívül korlátozottan lehetett igénybe venni őket katonai feladatokra. A harcocsi-utánzatok és gyenge teljesítményű páncélgépkocsik természetesen nem tették lehetővé az elméleti háttér gyakorlatban történő maradéktalan kipróbálását.⁸⁶ A gépesítés kérdésének fontosságát jelzi, hogy az 1932 októberében életbelépő új hadrend keretében a honvédségen belül felállítottak egy gépkoc-

---

⁷⁹ HSz 1924. 21.

⁸⁰ HSz 1924. 21–22.

⁸¹ A szabályzat nyitva hagy számos kérdést, utalva a páncélosok lehetséges fejlesztési tendenciáira. HSz 1924. 21.

⁸² Veres TGy 3073. 4.

⁸³ Lugosi József: A harcokcsizó fegyvernem kialakulása és fejlődése (1916–1936). In *a magyar harcokcsizó fegyvernem 60 éve és a harcocsi 80 éve*. Budapest, 1996. 9–16. (továbbiakban Lugosi 1996.) 14–15.

⁸⁴ Németországban összeállított zsebkönyv, ami minden elérhető és ismert harcokcsiról közölt adatokat. A 20-as évek végén már két kötetben jelent meg. Veres TGy 3073. 3.

⁸⁵ U.o. 7.

⁸⁶ Lugosi 1996. 14.

csizó csoportot, melynek állományába egy gépkocsizó puskásszázad, egy motorkerékpáros szakasz, könnyűharcokosi-század, páncélgépkocsi-század és két gépvontatású tüzérségi üteg tartozott. Előremutatónak tekinthető, hogy a csoport összetétele összefegyvernemi jelleget tükröz. A felszerelés hiánya – itt elsősorban a bevethető páncélosokra gondolunk – továbbra is lehetetlenné tették nem csak egy harcfeladatra alkalmas, ütőképes alakulat felállítását, de a gyakorlati elemek valószínű kidolgozását is.⁸⁷ A súlyos anyagi hiányok orvoslásában az első fontos lépésnek tekinthető az 1933-as olasz ajánlat a CV 33 (Ansaldo)⁸⁸ kisharcokosi vásárlására. Ez a fegyverbeszerzés 1935-től realizálódott 150 db páncélos hadrendbe állításával.⁸⁹

A honvédségen belül, hasonlóan az európai hadseregekhez, a gépesítés tekintetében két fő irányzat alakult ki: a lovasság pártiak és a gépesítés pártiak tábora. A 30-as évek végére a hadseregfejlesztés tekintetében egyértelművé tette a motorizált egységek fejlesztésének fontosságát. A hagyományos módot, a gyorsanmozgó alakulatok között a lovasságot preferáló irányvonal vereséget szenvedett. 1938-ban a Móricz Béla által írt „Páncélos csapatok harcászati alkalmazása”⁹⁰ már az új fegyvernemek közül is a legfontosabbakról, a páncélosokról jelentett rövid összefoglaló munkát. Gondolatai a fentebb kifejtett eszmékből táplálkoznak. Egy elméleti műről van szó, hisz a korabeli Magyarországon az általa vázolt elvek alkalmazásáról még szó sem lehetett, de máshol sem véli egyértelműen kiforrott eszköznek. A páncélgépkocsi alakulatok legfontosabb feladatának elsősorban a figyelmet és a zavarást tartja. Fő előnyüknek a páncélvédettségüket és sebességüket tekinti, ebből következik, hogy döntő harcokra nem bocsáthatók. Elsősorban utakhoz kötve alkalmazhatóak, maximum szakasz erőben. Két típust különböztet meg: könnyű- és nehéz páncélgépkocsit, melyek fegyverzetükben, páncélzatban és a személyzet létszámában különböznek, de feladataikat tekintve egységesen kezelendők tartja őket.⁹¹ A harcokosit tartja a harc fő eszközének, melyek feladataikat rendszerint terepen oldják meg. Két alaptípust különít el: kisharcokocsikat és nagyharcokocsikat. Az előbbieket a gyenge páncélzatú, géppuskával felszerelt változatok, ezért nem tekinthetők teljes értékű harcokosoknak. Kifejezetten az alsó vezetés eszközei, melyet az említett szinten önállóan vetnek be, nagyobb kötelességben az összeköttetés hiányosságai miatt nem alkalmazhatóak. Fő feladatuk az

⁸⁷ Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler László: *A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete*. Budapest, 1992, Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992.) 16.

⁸⁸ Olasz gyártmányú kisharcokosi. Tömeg: 3200 kg. Fegyverzet: 2 db előre tüzelő 8 mm-es géppuska. Páncélzat: 6–13.5 mm. Sebesség: 42 km/h. U.o. 54.

⁸⁹ U.o. 17.

⁹⁰ Móricz Béla: *A páncélos csapatok harcászati alkalmazása*. Budapest, 1938, M. Kir. Honv. Min. Kiképzési Osztály. (továbbiakban: Móricz 1938.)

⁹¹ U.o. 4–9.

előnyomulás segítése. Jellemző alkalmazási kötelék a szakasz.⁹² A páncéltörő fegyverrel is rendelkező harckocsit határozza meg nagyharckocsiként. Ez olyan harckocsik gyűjtőneve, mely szervezett védelemmel szembeni áttörésre is képesek. Az áttörés, a kapunyitás mellett a nagyharckocsi feladatának tekinti még a mélységi öv „végighengerlésé”-t. A német elvekből kiindulva a tömeges alkalmazást tartja célravezetőnek motorizált gyalogsággal és más motorizált fegyvernemekkel együttműködve, melyek egymással és a felsőbb vezetéssel rádión tartják a kapcsolatot.⁹³

Az 1939-es *Harcászati Szabályzat* rögzítette a kialakult helyzetet és tisztázta a megalakuló új fegyvernem, a gyorscsapatok, és a gyorseregtestek és egységek helyzetét. Az új fegyvernem jelentőségét mutatja, hogy az 1939-es szabályzaton belül külön fejezet foglalkozik a gyorscsapatok harcával. A szabályzat szerint gyorsfegyvernemet a kerékpáros- és gépkocsizó alakulatok, mint mozgékony gyalogság, valamint a lovasság és a páncélos alakulatok alkotják. Legfontosabb jellemzőik a nagy menetteljesítmény, gyorsaság, a mozgékony s a meglepő fellépés. Ugyanakkor jellemző rájuk a szállítóeszközeiktől, illetve egyeseknél az útviszonyoktól (leginkább a kerékpárosoknál) és az üzemanyagtól való függés, hosszantartó bevetéseknél a gyors elhasználódás és hogy nehezen pótolhatók. Elsősorban alkalmi feladatok végrehajtására alkalmasak, és elsősorban támadásban alkalmazhatóak. A gyorseregtestek fő feladata a csatában való döntő közreműködés. Minden más feladat előtt főként a döntés előkészítésében és kivitelében alkalmazandó.⁹⁴ A harckocsizó egységeknél kiemeli a gyalogsággal vagy gyorscsapatokkal való együttműködés fontosságát. Az alkalmazás tervét a terepviszonyok és az ellenséges helyzet – főleg tüzérség és páncélelhárítás – részletes felderítése alapján kell kidolgozni. „*A siker feltételei a meglepő bevetés, döntő helyen való tömeges alkalmazás és a jól megszervezett együttműködés a fegyvernemek között.*”⁹⁵ a páncélosokat alkalmazás szempontjából osztja két részre: a kis- és könnyű harckocsik feladata – más gyorscsapatokkal együtt – a felderítés, biztosítás, üldözés s csak kivételesen kaphatnak gyalogsági támogató feladatot. A közepes- és nehéz harckocsik pedig támogatják a harcban a gyalogságot és lovasságot, „*törjenek neki utat és ragadják magukkal*”, valamint „*hassanak az ellenség oldala és háta ellen*”, s siker esetén vegyenek részt az üldözésben.⁹⁶

A harc mellett a felderítésben is komoly szerepet szán a gyorscsapatoknak, melyeket a földi felderítés elsődleges eszközének tekint.⁹⁷ A szakaszerőben be-

---

⁹² U.o. 10–11.

⁹³ U.o. 12–22.

⁹⁴ *Harcászati szabályzat*. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1939, M. kir. honv. minisztérium kiadványa. (továbbiakban: HSz 1939.) 267–268.

⁹⁵ HSz 1939. 278.

⁹⁶ HSz 1939. 29.

⁹⁷ HSz 1939. 38–39.

vetett kis- és könnyűharcokocsik, valamint páncélgépkocsik alkalmazását erősebb felderítő járőrnek tekinti.⁹⁸ A legalább szakasz kötelékben bevetett páncélgépkocsik a hadászati felderítésben is alkalmazhatók önálló felderítő járőrként.⁹⁹ A páncélgépkocsikat ezenkívül menetoszlopok biztosítására, szárnyakon végrehajtott támadásra, illetve megkerülésre, üldözésre, védelemben az ellenség zavarására, késleltetésére, gyorsstartalék szerepében, valamint a visszavonulás fedezésére alkalmazhatják.¹⁰⁰

A gépkocsizó gyalogság, a kerékpárosok és a lovasság esetében az alkalmazás alapfeltétele minden esetben a hagyományos csapatokkal szembeni mozgékonyság kihasználása lehetőleg oldalazó, megkerülő, az ellenség hátában végrehajtott manőverekkel.¹⁰¹

Láthatjuk, hogy a honvédség harcászati szabályzata a legmesszebbmenőkig figyelembe veszi más országok, különösen Németország tapasztalatait és elméleteit, s itt különösen az előző alfejezetben tárgyalt elvekről van szó.¹⁰² Az is világosan kitapintható, hogy az 1924-es Harcászati Szabályzathoz képest 1939-ben sikerült egy, a kor követelményeihez igazított szabályzatot alkotni, ami sok más haderőknél nem valósult meg.¹⁰³ Ezzel kapcsolatban mindenképpen megemlítendő, hogy a szabályzat kiadása után, a háborús tapasztalatokat – ahogy a későbbiekben látni fogjuk – folyamatosan értékelték és feldolgozták. A korszerű szabályzat kiadása mellett a másik fontos tényező a megvalósításhoz szükséges anyagi és humán háttér megléte. Erről a következőkben lesz szó.

Gyakorlati megvalósítás

1938-ig a honvédségen belül a gyorsanmozgó csapatokat 2 lovasdandár összesen 4 huszárezreddel,¹⁰⁴ a 7 vegyesdandárhoz beosztott dandáronkénti 1 kerékpáros zászlóalj, 1 huszárszázad és 1 kisharcokocsiszázad, illetve egy

⁹⁸ HSz. 1939. 50.

⁹⁹ HSz 1939.51.

¹⁰⁰ HSz 1939. 277.

¹⁰¹ HSz 1939. 270–277.

¹⁰² Ide sorolhatjuk a harcászati szabályzat páncélgépkocsik (könnyű – nehéz) és harcokocsik felosztását is. Guderianhoz hasonlóan, aki a felosztást célszerűbbnek tartja a fő fegyverzet űrmérete szerint megtenni (Guderian 1999. 211.), mint a harcjármű tömege szerint, a magyar szabályzatban is a kis-, könnyű-, közepes- és nehéz harcokocsik közti különbségtétel a fő fegyverzetük űrméretén alapul. HSz 1939. 28–29.

¹⁰³ Ezzel kapcsolatban lásd később a román és jugoszláv haderő leírásnál. De sok szempontból a francia haderő alkalmazási elvei is leragadtak az I. világháborús elveknél.

¹⁰⁴ 1930. október 1-től nyíltan felállított seregtestek, melyeket 1 lovashadosztályba vontak össze. Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944.) 1. rész. *Hadtörténelmi Közlemények* 1958. 1–2. sz.. 51–70. (továbbiakban: Tóth 1958a.) 62.

gépkocsizócsoporth¹⁰⁵ 1 gépkocsizó-zászlóaljjal s 1 páncélműves-osztállyal (1 páncélgépkocsi- és 2 harckocsiszázad) jelentette. A páncélos „erőt” képviselő 90 db Ansaldo páncélost az utóbbi alakulatba és a dandárok páncélosszázataiba osztották be.¹⁰⁶

Az elméleti téren folyó fejlesztést a gyakorlat csak sokára követhette. A gazdasági és külpolitikai tényezők együtt hatása következtében erre csak 1938-tól kerülhetett sor. Látni fogjuk majd, hogy ez sem ment zökkenőmentesen, mivel a korlátozott források egy jelentős részét a fejlesztések mellett felemésztették az évről-évre megismétlődő, elcsatolt területekre való bevonulások, s az új területek katonai megszervezése. Politikai szempontból talán leglényegesebb tényező, hogy Németország Hitler hatalomra kerülése után offenzív külpolitikába kezdett. Az új külpolitikai irányvonal egyik legfontosabb eleme a versailles-i békeszerződésben előírt katonai korlátozások lebontása, s ezzel a mind nyíltabbá váló hadseregfejlesztés háttérének biztosítása. Másik fontos elem, hogy igyekezett a békerendszer által létrehozott hatalmi viszonyokat megváltoztatni.¹⁰⁷ Mindkét tekintetben elért siker Magyarország számára is megkönnyítette a hadsereg mind nyíltabbá váló fejlesztését. Miután 1938. február 27-én megszűnt Magyarországon a Népszövetség pénzügyi ellenőrzése, lehetővé vált az új, korábbiakkal összehasonlítva az első igazán nagyszabású fegyverkezési program meghirdetése.¹⁰⁸ Ezután 1938. március 5-én Darányi Kálmán miniszterelnök győri beszédében meghirdette fegyverkezési programját, az ún. győri programot. Gyakorlatilag ezt a kész helyzetet legitimálta az 1938. Augusztus 22-én Bledben megkötött egyezmény. A megállapodásban Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia megneemtámadási egyezményért cserébe elismerte Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát.¹⁰⁹

A győri program alapjául szolgáló egyszerű vagyonadóból 600 millió pengőt közvetlenül a honvédségre terveztek költeni. A program megvalósítását 5 éves időtartamra ütemezték, a Huba hadrend keretei között, 3 lépcsőben.¹¹⁰ A hadrend első ütemében 107 000 fő béke-, és mozgósítás után 250 000 fő hadilétszámú haderő megteremtését tűzték ki célul. Ehhez új szervezeti struktúra bevezetése is járult, amely szerint az új hadrendben 3 hadseregarancsnokság szerepel. A 3 hadsereg alárendeltségében 7 hadtest (ezekben 21 gyalog-, 2 lovas-, 2 gépkocsizó dandár), a légiő 1 repülő dandárja, valamint 1 folyamór dandár és 3 hadosztálynyi határbiztosí-

---

¹⁰⁵ 1932. október 1-vel állították fel: 3 puskás, egy páncélgépkocsi- és egy könnyű harckocsi századból, 2 gépvontatású tarack ütegből és egy motorkerékpáros szakaszból. Tóth 1958a. 62–63.

¹⁰⁶ Dombrády – Tóth. 100–101.

¹⁰⁷ Ormos Mária – Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdőtéren*. Budapest, 1998, Osiris Kiadó. (továbbiakban: Ormos 1998.). 366–386.

¹⁰⁸ Juhász 1988. 172.

¹⁰⁹ Halmosy 1983. 439–440.

¹¹⁰ Lexikon II. 134–135.

tó erő. Későbbikben a visszacsatolt területeken, a Felvidéken és Észak-Erdélyben, beillesztendő a katonai közigazgatásba, még 2 hadtestben 6 gyalogdandár került felállításra. Az első ütemet 1941-re végrehajtották, a 2. és 3. ütem eredeti formában való végrehajtását – melyekben minőségi fejlesztéseket terveztek, különösen a páncélos- és légierők terén – már a háború megakadályozta.¹¹¹

Első lépésben a meglévő lovasdandárok kiépítésével és a gépkocsizó csoportra alapozva az 1937/38-as kiképzési év közepette a 8000. sz. eln.1/a–1938. rendelet alapján 1938. május 1-től két lovas- és egy gépkocsizó dandár került rögtönzés-szerűen, átmeneti jelleggel felállításra. A rendelet alapján a felállításra elsősorban a meglévő alakulatokat használták fel. Az 1. gépkocsizó dandár felállítását elhalasztva, elsőként a 2. gépkocsizó dandár felállítására került sor, amelyet a gépkocsizó csoport átszervezésével állítanak föl s a felállítással megszüntették az 1. kerékpáros gyalogsági parancsnoki állást. Ekkor állítják fel a 4. gépkocsizó zászlóalj a gépkocsizó-csoport gépkocsizó-zászlóaljából – a többi zászlóalj később kerül felállításra – s a meglévő 2., 3., 4. vegyesdandár gépjárműves századokból¹¹² és gépkocsizó csoport gépkocsi kiképző osztályából szervezik meg a dandár 2. felderítő-zászlóalját. A lovasdandárok kisharckocsiszázadai kiképzési okokból a RUISK, illetve a 2. felderítő-zászlóalj alárendeltségébe maradnak. A lovasdandárokat kiegészítik az 1. és 2. lovasdandár-tüzérezreddel, amelyek 2-2 lovas-tüzérosztályból állnak, a gépkocsizó dandár pedig gépvontatású könnyűtarackos osztályt kap. Mindkét típusú seregtestnél kerékpáros-zászlóaljak (gépkocsizó dandár 3, lovasdandár: 2) 1 légvédelmi gépágyús szakasz és gépkocsizó, illetve kerékpáros (1., 2.) utászszázad kerül beállításra. A gyors felállítás célja nem csak a szervezés korábbi elkezdése volt, hanem a végleges szervezet kialakításhoz tapasztalatok begyűjtése s hogy megfelelő kiképzett személyi állomány álljon rendelkezésre.¹¹³

A meglévő szervezetről és új csapat szervezési tapasztalatairól a gyorsfegyvernem szemlélőjének¹¹⁴ 1938. november 1-i jelentéséből értesülhetünk. Az irat új csapatok szellemét, fegyelmét, fellépését kifogástalannak tartja, ugyanakkor számos szervezési, kiképzési, anyagi, alkalmazási és vezetési hiányosságra hívja fel a figyelmet.

¹¹¹ A második lépcső a tervek szerint 1941. október 1-től indult volna és elsősorban a páncélos csapatok és a légvédelem fejlesztését tűzte ki. Gépesített erőket tekintve 1943-ig 2 páncélos- és 1 gépkocsizó lövész hadosztály felállításával számolt. A harmadik fázis a légierő modernizálásával, és további páncélos-fejlesztésekkel számolt. Lexikon II. 183.

¹¹² A vegyesdandár gépjárműves századok Ansaldo kisharckocsikkal felszerelt alakulatok.

¹¹³ HL. Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke iratai. (továbbiakban: HL Vkf.) 2383. eln. 1. 1938. Gépkocsizó és lov. dd-ok rögtönzött felállítása (kiépítése)

¹¹⁴ Ekkor Gorondy-Novák Elemér altábornagy tölti be a posztot: 1938.05.01–1938.12.31. Magyar Királyi Honvédség Főparancsnoka gyorscsapatok szemlélője, 1939.01.01.–1940.03.01. között mint a Magyar Királyi Honvédség Főparancsnoka lovassági és gyorscsapatok szemlélője. Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2003, Ister. (továbbiakban: Szakály 2003.) 386.

Lándzsát tört emellett, hogy a problémák megoldásának leghatékonyabb eszköze egy magasabb parancsnokság, a Gyorshadtest parancsnokság létrehozása lehetne, mely a fegyvernemi szemléllői feladatokat is elláthatná. A huszárezredeknél, a gépkocsizó- és kerékpáros zászlóaljknál páncéljárműves század, az utóbbiaknál egy gépvontatású üteg beállítására lenne szükség. A felderítő-osztályba páncélgépkocsi-század, lánctalpas páncéltörő ágyú és légvédelmi gépágyús alakulat beállítására lenne szükség. A tisztikar számára alapos, a fegyvernemi sajátosságokra kihegyezett kiképzésre van szükség, melyben a harcászati és technikai ismeretek ötvöződnek, csak így lehet kihasználni a fegyvernem előnyeit, így lehet helyes módon alkalmazni. A gyorseregtestként való teljes értékű hadrafoghatósághoz pótolni kell az anyagi hiányokat, a csapatokat békében is felemelt békeállományon kell tartani. Tapasztalatok és szabályzatok híján a már felállított egységek gyakorlatilag tancsapatként funkcionálnak. A jövődő fejlesztés egyik kiemelkedő feladata egy páncélosdandár felállítása.¹¹⁵ A jelentés felvetéseit részben a megjelenő 18.000/el. 1/a – 1938. rendelet próbálta teljesíteni, de a későbbiekben látni fogjuk, a felállítás sok tekintetben nem tudott túllépni a hiányosságokon.

Ahogy a korabeli szöveg fogalmaz, a Legfelsőbb Hadúr¹¹⁶ elhatározásából 1938. június 14-én adták az 1938-39-es évre vonatkozó szervezési intézkedéseket. 18.000/el. 1/a – 1938. számú rendeletben került kiadásra a honvédség 1920 óta talán legjelentősebb fejlesztési programja.¹¹⁷ A rendelet gyakorlatilag megvetette az alapjait a gyorsfegyvernemnek, a korábbi ideiglenes állapotból kiindulva rögzítette a következő év céljait. A fejlesztés nagyságrendjét az alábbi táblázat szemlélteti:¹¹⁸

Békében	Gyal. zlj.	Vad. zlj.	Gr. szd.	Kp. zlj	Gk. zlj.	Lov. szd.	Pc. jmű.oszt.
1938-ben volt	42	7	7	7	1	31	10
1939-ben lesz	63	0	0	8 zlj., 7 szd., 17 szak	6 1/2	35	10
Változás	+21	-7	-7	+ 1 zlj., 7 szd., 17 szak.	+ 5 1/2	+4	0

1938. október 1-től új seregtestként – új szervezéssel – jelenik meg az 1. és 2. gépkocsizó dandár. A dandárok gépkocsizó gyalogságát a már meglévő 4.

¹¹⁵ HL Vkf 3688. eln. 1. 1938. Gyorscsapatok szemléllőjének javaslatai.

¹¹⁶ Horthy Miklós kormányzó.

¹¹⁷ HL Vkf 2687. 1938. eln. 1. Szervezési intézkedések 1938/39. évre. 634.

¹¹⁸ U.o. 632–633. Rövidítések: zlj.: zászlóalj; szd.: század; oszt.: osztály; gyal: gyalog; vad.: vadász; gr.: gránátos; kp.: kerékpáros; lov.: lovas; pc.jmű.: páncéljárműves.

gépkocsizó-zászlóaljjal együtt az újonnan alakult 1., 2., 3., 5., 6. gépkocsizó-zászlóaljak alkotnák, melyeket a vegyesdandárok gépkocsizó vadászzászlóaljaiból és gránátoszázadaiból jönnek létre: 1. gépkocsizó zászlóalj az 1. vegyesdandár 1. vadász- és 1. gránátoszázadból, a 2. gépkocsizó zászlóalj a 2. vegyesdandár 2. vadász- és 2. gránátoszázadból, és így tovább. A 4. vadászzászlóalj pedig a felderítő-zászlóaljak felállítandó lövészszázadainál kerül felhasználásra.¹¹⁹ Az új zászlóaljak 3 gépkocsizó puskás- (16 golyószóró és 1 nehézpuska), és 1 géppuskásszázadból (12 géppuska) és 1-1 aknavető- (2 aknavető), árkász-, távbeszélő-, és gyalogsági ágyús (4 gyalogsági löveg) szakaszból tevődnek össze. A zászlóaljnál egyenlőre nem kerül beállításra osztályszintű páncéltörő alakulat – nehézpuska- vagy páncéltörő ágyús szakasz.¹²⁰

A kerékpáros-zászlóaljak nehézfegyvereinek – többek között 1 kisharckocsi-szakasz is megjelent – és puskásszázadainak számát növelték – létrehozva a harmadik puskásszázadot –, ugyanígy nőtt a huszárezredek tűzereje és létszáma is. Mind a lovas, mind pedig a gépkocsizó dandár hadrendjébe került a lovas- és gépkocsizó egységeken kívül 2 kerékpáros-zászlóalj, illetve páncélosokkal felszerelt alakulat. Ez utóbbi alakulat a gépkocsizó dandároknál egy felderítő-zászlóaljat (1 gépkocsizó-gyalogszázad, 1 páncélgépkocsi-század és 1 kisharckocsiszázad), a lovas dandároknál pedig egy kisharckocsiszázadot jelentett.¹²¹

A kerékpáros-zászlóaljakat részben a vegyesdandárok kerékpáros-zászlóaljainak felhasználásával (átszámozásával és átszervezésével), részben a 3. vegyesdandár vadászzászlóaljából és gránátoszázadából állítják fel a következő rendszerben:

Dandár	Kerékpáros zászlóalj	Korábbi számozás
1. gépkocsizó	8.	2.
	9.	7.
2. gépkocsizó	10.	3.
	11.	3. vadász zászlóalj
1. lovas	12.	6.
	13.	5.
2. lovas	14.	1.
	15.	4.

Az intézkedés alapján kerékpáros zászlóalj hadrendje a következőképpen alakul ki: 3 puskás- és 1 géppuskásszázad, 1 kisharckocsi-, 1 gyalogsági ágyús-, 1 távbeszélő- és 1 árkászszakasz.¹²²

¹¹⁹ U.o. 656.

¹²⁰ U.o. 674.

¹²¹ U.o.

¹²² U.o. 674.

Az 1. gépkocsizódandár 1. felderítő-zászlóalját a RUISK páncélgépjárműves osztályból hozzák létre, kisharckocsiszázadát az 1. vegyesdandár gépjármű (kisharckocsi) százada adja. A 2. gépkocsizódandár 2. felderítő-zászlóalja kisharckocsiszázadát a 2. vegyesdandár gépjármű (kisharckocsi) századából, páncélgépkocsi-szakasza a gépkocsizó csoport volt páncélgépkocsi-szakaszából létesül. A gépkocsizó csoport könnyűharckocsi-szakaszát szintén 2. felderítő-zászlóaljba állítják. A felderítő egységek gépkocsizó puskás alosztályát – az eredetileg tervezett motorkerékpáros-század helyett állítják fel – a fentebb említett módon a 4. vadász-zászlóalj állítja ki. Az 1. lovasdandár kisharckocsiszázada 6., a 2. lovasdandár pedig 5. vegyesdandár gépjármű (kisharckocsi) alosztályából alakul meg. A kerékpáros-zászlóaljak kisharckocsiszakasza pedig a 3., 4. és 7. vegyesdandár kisharckocsiszázadából áll fel: 3. vegyesdandártól: 10., 11., 4. vegyesdandártól 8., 9., 12., a 7. vegyesdandártól pedig 13., 14., 15. kerékpáros-zászlóaljhoz került a kisharckocsi alakulat.¹²³

A huszárezredek megerősítése céljából ezredközvetlen alosztályként ezredenként 1 lovas géppuskásszázad és 37 mm-es páncéltörő lövegekkel felszerelt páncéltörő ágyús század (2 szakasz, szakaszonként 2 löveg) kerül rendszeresítésre. Az ezredek eddig meglévő lovas ágyúszakaszait ezredenként lovas ágyús üteggé épülnek ki.¹²⁴

A seregtestek tüzésége a következőképpen alakul: 1. gépkocsizódandár 1., illetve a 2. gépkocsizódandár 2. gépvontatású tüzérosztályok, osztályonként 3 üteggel (4 löveg/üteggel, kivéve 1. osztály 2. és 3. ütege: 2 löveg/üteggel). A lovasdandárok tüzérezredek 1 lovas tüzérosztályuk mellé 1 gépvontatású tüzérosztályt kapnak.¹²⁵

A dandárok légvédelmi gépágyús szakaszát üteggé kellett felfejleszteni, míg az 1. gépkocsizó dandárnál a 2. légvédelmi tüzérosztály gépágyús ütege állítja fel a légvédelmi üteget.¹²⁶ Összesítve a gépkocsizódandár szervezete 3 gépkocsizó-, 2 kerékpáros-zászlóaljból, 1 gépkocsizó tüzérosztályból, 1 felderítő-zászlóaljból s 1 gépkocsizó utászszázadból, 1 távbeszélőszakaszból állna. A lovasdandárba pedig a 2 huszárezreden kívül 2 kerékpáros-zászlóalj, 1 fogatolt és 1 gépvontatású tüzérosztály, 1 kisharckocsiszázad került. A szervezés üteme azonban elmaradt a kívánalmaktól, ezért az 1938-39-es eseményekben csak a 2. gépkocsizódandárt lehetett mozgósítani, mert az 1. gépkocsizódandár seregtestként még nem volt bevethető állapotban. Ebben az szervezési stádiumban vetették be a csapatokat 1938 novemberében és 1939 márciusában is, mivel a szervezési és fejlesztési elképzelések egyik alkalomra sem valósultak meg.

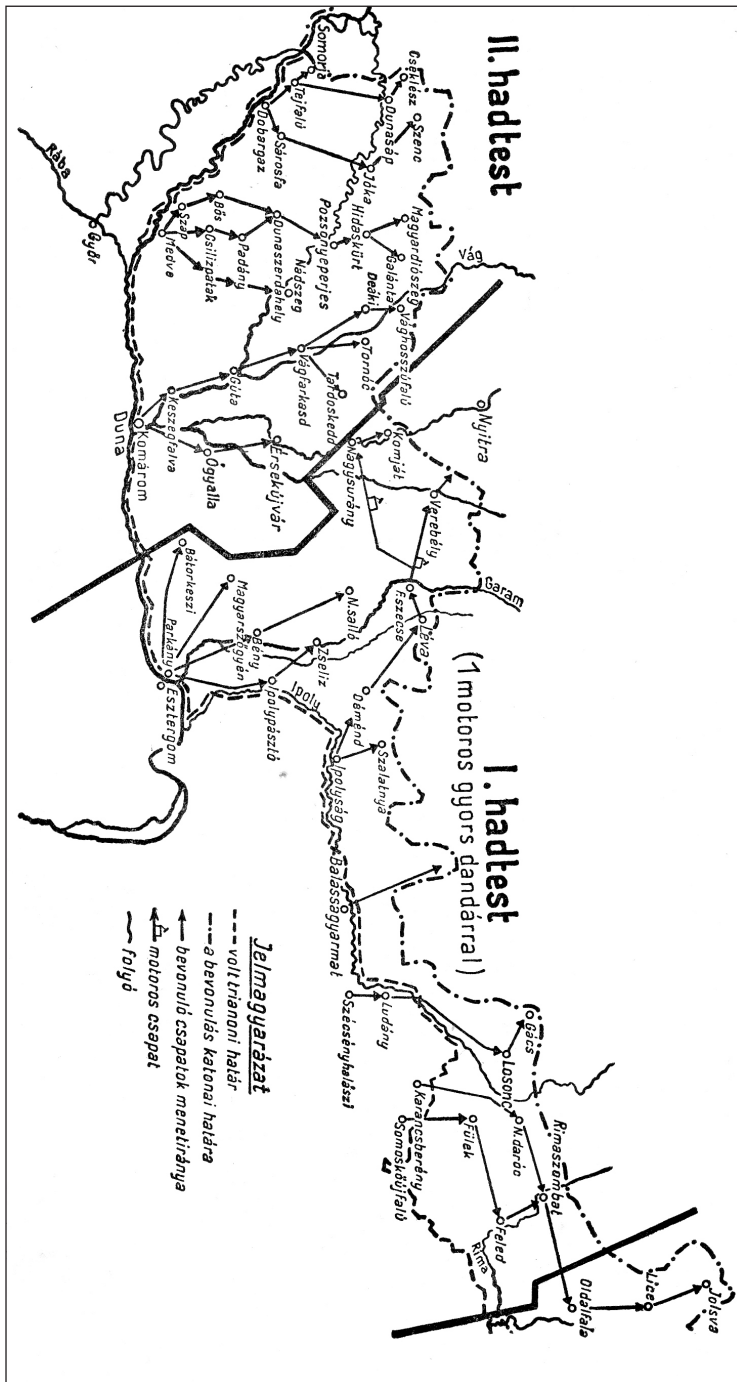
---

¹²³ U.o. 658.

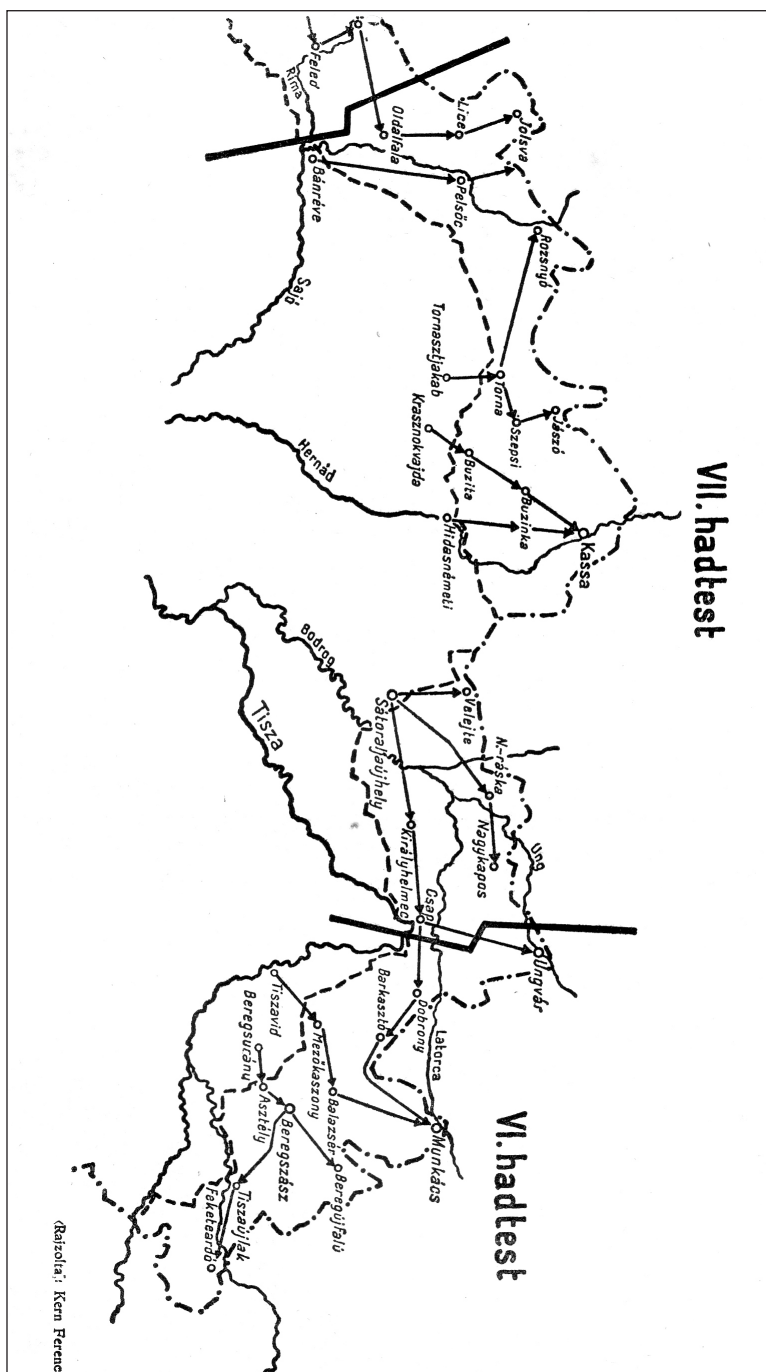
¹²⁴ U.o. 675.

¹²⁵ U.o. 677–678.

¹²⁶ U.o. 658.

A bevonuló magyar erők területsája és menetvonala I.

A bevonuló magyar erők területsávja és menetvonala II.

II. A GYORSSEREGTESTEK ALKALMAZÁSA

II.1. A FELVIDÉKI BEVONULÁS

A magára hagyott Ausztria nem fejtett ki ellenállást, így a német bevonulás 1938-ban – az Anschluss – minden bonyodalom nélkül végbement. Németország következő célpontja Csehszlovákia lett. A német vezetés az országban élő német nemzetiséget ötödik hadoszlopként felhasználva az 1938. szeptember 30-án megkötött müncheni egyezményben elérte a nyugati hatalmak beleegyezését a Szudéta-vidék Németországhoz való csatolásához.¹²⁷ Ezzel az akcióval egyrészt végzetesen meggyengítette a csehszlovák államot, mivel az elvesztette legértékesebb iparvidékét és a Birodalommal szembeni erőrendszerét,¹²⁸ másrészt bátorítást adott más területi követelések és szeparatista tendenciák számára. Ebben – a revíziós politika számára kedvező – nemzetközi helyzetben lépett fel Magyarország is. A müncheni konferencián aláírt jegyzőkönyv kimondta, hogy a magyar és lengyel kérdést – a területi követeléseket – a konferencia után az érintett kormányoknak kell rendezni. Ha ez nem következik be, kilátásba helyezte a Münchenben érdekelt négy nagyhatalom újabb nemzetközi konferenciáját.¹²⁹ Ennek szellemében indultak meg a magyar és a csehszlovák fél között október 9-én a komáromi tárgyalások, s ezzel párhuzamosan 5-én sor került – hasonlóan a lengyelekhez – szabadcsapatok¹³⁰ bevetésére. Október 13-án a tárgyalások eredmény nélkül megszakadtak és ezután került sor 1938. november 2-án az első bécsi döntésre, mely Magyarországnak visszajutatót a Felvidékből 11 927 km²-nyi, zömében magyarlakta területet.¹³¹ A visszacsatolandó területek csehszlovákok általi kiürítését és magyarok általi megszállását a honvédség kijelölt alakulatainak november 5-én kezdődően november 10-ig kellett végrehajtania.¹³²

A honvédség csapatai a megszállás végrehajtása szempontjából kedvező helyzetben voltak 1938 őszén. Az 1938. évi záró hadgyakorlatot szeptember 15-én kellett volna befejezni, és a behívottakat 17-én kellett volna elbocsátani. Ez azonban csehszlovák események miatt nem valósulhatott meg.

¹²⁷ Ormos 1998. 393–396.

¹²⁸ Ormos 1998. 397.

¹²⁹ Halmossy 1983. 446.

¹³⁰ Ez az ún. Rongyosgárda, a honvéd vezérkar 5. osztály vezetője, Homlok Sándor ezredes és Kozma Miklós által felállított és irányított szabadcsapat. Lexikon II. 392.

¹³¹ Juhász 1988. 194–195.

¹³² Halmossy 1983. 449.

A honvédelmi miniszter elrendelte, hogy az 1., 2., 6., 7.¹³³ vegyesdandárok – a bevonuláskor már a Huba-hadrend bevezetése következtében hadtestek, alárendelt seregtestjeik pedig dandárok – csapatai ne vonuljanak be békeelhelyezési körleteikbe a gyakorlat után, hanem maradjanak a zárógyakorlat során elfoglalt körleteikben.¹³⁴ Ezen egységek a csehszlovák határtól délre kb. 50 km-es sávban helyezkedtek el. Diplomáciai nyomásgyakorlás céljából az 1. és 2. vegyesdandárok csapatait közelebb vonták a határhoz. E rendelkezés szerint a 2. gépkocsizódandárnak Bánk, Rét-ság, Tolmács környékére, míg a 2. lovasdandárnak Salgótarján, Somoskőújfalu, Karancsság térségébe kellett települni. Az 1. lovasdandár pedig Zemplénagárd, Lácza, Kiszrovágy, Nagyrovágy, Ricse, Révleányvásár térségét kellett hogy elérje, részben vasúton, részben közúton.¹³⁵ A repülőalakulatok parancsot kaptak, hogy október 7-én délre teljes készenlétben álljanak. A csapatok harcértéke elég vegyes képet mutatott. Érzékelhető, hogy a Huba hadrend által meghatározott keretek – sem személyileg, sem anyagilag – még messze nincsenek kitöltve. Ezt valamennyire ellensúlyozhatta, hogy az „*Erkölcsei állapot és hangulat általában lelkes és igen jó.*”¹³⁶ De jelentkeznek problémák is, mivel a bevonultaknak gondot okozott az otthon maradtokról való gondoskodás. A kiemelt helyzetben lévő gyorscsapatoknak is, a többi alakulathoz hasonlóan bizonyos hiányosságokkal kellett megküzdenie. A szervezés kezdeti stádiumára utal, hogy az 1. lovasdandár 5. és 6. kerékpáros-zászlóaljai hiányt szenvedtek gépkocsikban, de az 5. kerékpárosoknál hiányzott 500 ing, 300 gaty, 613 nadrágszűj, 953 db sátorfelszerelés. A dandár 7. kisharcokocsiszázadának 2 járműve javítás miatt nem volt bevethető állapotban.¹³⁷ Szeptember 30-ra a behívások és vizsgatartások következtében a Honvédség 8001 tiszt, 2480 tisztvi vizsgát tett karpaszományos, 220 012 fős legénység létszámmal rendelkezett. A gyorseregtesteknél az előbbi sorrendben a 2. gépkocsizódandár 235 – 62 – 6322, az 1. lovasdandár 252 – 50 – 7961, a 2. lovasdandár pedig 264 – 85 – 8494 fővel rendelkezett.¹³⁸

A bevonuló magyar erők harcrendje a következőképpen alakult: I. hadtest (1., 2., 3. dandár, hadtest közvetlenek), II. hadtest (4., 5., 6. dandár, hadtestközvetlenek), VI. hadtest (17. dandár, hadtestközvetlenek), VII. hadtest (19., 20., 21. dandár, hadtestközvetlenek). A gyorscsapatok teljes bevethető állományát alkalmazták: 1.

---

¹³³ A hadműveletben területileg érintett budapesti (1.), székesfehérvári (2.), debreceni (6.) és miskolci (7.) vegyesdandárokról (bevonuláskor már hadtestekről) van szó.

¹³⁴ HL Vkf 3168. 1938. eln. 1. Kik rendelkezések a szervezési változások elhalasztása kapcsán. Kihelyezés meghosszabbítása az 1. vdd.-nál, 2. gk. dd.-nál és a 2. lov. dd.-nál.; Nagy Vilmos: A Felvidék katonai felszabadítása. Hadtörténelmi Közlemények 1939. 151–186. (továbbiakban: Nagy 1939.) 157.

¹³⁵ U.o. 158.

¹³⁶ HL Vkf 3263. 1938. eln. 1. Harcérték jelentések kiadása. Összesítés. 1–4. A jelentés a szeptember végi állapotokat tükrözi.

¹³⁷ HL Vkf 3263. 1938. eln. 1. Harcérték jelentések kiadása. Összesítés. 4–5.

¹³⁸ HL Vkf 3314. 1938. eln. 1. Létszámadatok 1938. IX. 30-ról.

lovasdandár, 2. lovasdandár, 2. gépkocsizódandár. A szervezés átmenetisége főleg a 2. gépkocsizódandárt sújtotta. A hadrend szerinti struktúrát már csak az idő rövidsége miatt sem lehetett maradéktalanul megvalósítani. A dandár állománya a következőképpen alakult: 4. gépkocsizó-zászlóalj, 1., 2., 7. kerékpáros-zászlóalj, 2. gépvontatású tüzérosztály, 2. felderítő-zászlóalj. A lovas seregtestek hadrendje is az átmenetet tükrözte. Az 1. lovasdandár erőit a 2. és 4. huszárezred, az 5. és 6. kerékpáros-zászlóalj, az 1. lovas tüzérezred (I. és II. tüzérosztály), valamint a 6. és 7. kisharckocsiszázadok alkották. A 2. lovasdandárba pedig a 1. és 3. huszárezred, a 3. és 4. kerékpáros-zászlóalj, a 2. lovas tüzérezred (I. és II. tüzérosztály) s az 1. és 5. kisharckocsiszázadok kerültek.¹³⁹

Október 6-án a magyar hadvezetésnek a hírszerzés és bevezetett légifelderítés¹⁴⁰ alapján következő kép állt rendelkezésre a szembenálló csehszlovák haderőről: a csapatok zöme Cseh- és Morvaországban vonult fel, magyar erővel szemben 5-6 hadosztály és 1 gyorsadosztály állomásozik. A 9. hadosztály hadseregközvetlen alakulatokkal a pozsonyi hídfőtől Magyaroszólgyén, Párkány, Esztergom vonaláig, míg a 10. hadosztály ettől keletre Salgótarjánig állt. A 10. hadosztálytól keletre a 17., 11., és 12. hadosztályok álltak védelemben. A légi egységek zöme Pöstyénben, míg 3 bombázószázad Galgócon és Nyitrán, valamint vadászegységek Pozsonyszöllösön települtek. Pozsonynál állomásoztak a folyamerők, és a várostól nyugatra és keletre aknazárat hoztak létre. Tartalékként Trencsén körzetében a Vág völgyében 5-6 hadosztály, a 9. tartalékhadosztály Szered, a 3. gyorsadosztály pedig (2 zászlóalj, 10 lovasszázad, 7 üteg, 3 páncélosszázad és 1 repülőszázad) pedig Lévánál állomásozott. A csapatok erkölcsi értéke megrendült, különösen a 70%-ban szlovák és magyar legénységből álló 9. és 10. hadosztálynál. A megszerzett információk szerint keményebb ellenállásra csak a pozsonyi hídfőben, az Ipoly menti erődítésekben, illetve ott lehetett számítani, ahol cseh tiszték és altisztek vezették az alakulatokat. Elképzelések voltak arra az esetre is, ha a cseh helyzet romlása miatt a honvédség átlépi a határt és felszabadítja a Csallóközt.

Ha megnézzük a szembenálló erőket, egyértelműen látható, hogy míg morális tekintetben egyértelmű a magyar csapatok előnye, addig szervezeti, fegyverzeti oldalról nézve már inkább a csehszlovák oldalra billen a mérleg nyelve.

Az október 9-i komáromi tárgyalások eredményeképpen a Honvédség megszállta az Ipolyságot és a sátoraljaúj helyi állomást, melyeknek átadásába a cseh fél beegyezett. A Honvéd Vezérkar Főnöke elrendelte, hogy a 2. lovasdandár és a 6/2. gyalogsági-parancsnok egységei október 11-ig 16 óráig vonuljanak fel bevonulás végrehajtására. Október 10-én az 1. vegyesdandár parancsot kapott a 11-i megszálláshoz. Utasították, hogy az 1. kerékpáros zászlóaljat és a gépkocsizódandár egy gépvontatású üteget Hontra, az 1. gyalogezredet

¹³⁹ Csimá 1961. 14–17.

¹⁴⁰ A légifelderítés bevezetésére utal: HL Vkf 3342. eln. 1. 1938. 1. sz. rep. felderítési jelentés

zenekarral és 3 üteggel pedig Drégelypalánk és Nagyoroszi területére vonja előre. Az 1. vegyesdandár kapott parancsot, hogy 11-én 12 órai kezdettel szállja meg Ipolyság városait. Beszámolók szerint a megszállás rendben végbement.¹⁴¹ Miután a német és az olasz vezér Bécsben eldöntötte a csehszlovák–magyar vitát, a diplomáciai megoldás után a honvédség feladata pusztán a bevonulás maradt. A megszállásra mozgósított hadtestek¹⁴² – a VI. hadtest kivételével, amely csak a 17. gyalogdandárt vetette be – szervezetszerű dandáraikkal vonultak fel. A meglévő gyorseregetesteket pedig egyes hadtestek alá osztották be. A 2. gépkocsizó- és 2. lovasdandárt az I. hadtest, míg az 1. lovasdandárt a VI. hadtest alárendeltségébe helyezték. Az „Ipoly” rendelet szerint november 3-án 13 órakor kellett megkezdeni a határra való felzárkózást¹⁴³, hogy 5-én megkezdhesék a bevonulást. Nyugatról keletre haladva a Csallóközt a II., az Ipoly térségét az I., Rozsnyó és Kassa körzetét a VII., Munkácsot és Ungvárt pedig a VI. hadtest vette birtokba.¹⁴⁴ Utóbbi helyre a hadtestnek alárendelt 1. lovasdandár alakulatai vonultak be.¹⁴⁵ Eközben, még november 3-én a bevonulásra kijelölt erők, határbiztosító, repülő-, légvédelmi és folyami alakulatok kivételével a többi mozgósított honvéd alakulat számára elrendelték a békeállományra való visszatérést.¹⁴⁶

Mivel a diplomáciai megoldás kizárta a harccselekményeket, így a bevonuló magyar erők és a csehszlovák csapatok között nem is került sor összecsapásra. Ez talán a nyers erőviszonyokat nézve, szerencsésnek is tekinthető. Ha összehasonlítjuk a két fegyveres erőt, a fejlesztés elején tartó honvédségnek a frissen felállított motorizált egységeivel, gyakorlatilag harckocsik nélkül – mint későbbiekben látni fogjuk – komoly nehézséget okozott volna a határmenti erődökre támaszkodó, fenntebb bemutatott csehszlovák védelem megtörése.¹⁴⁷ Különösen, ha időben és térben kiterjedtebb harccselekményekre, háborúra került volna sor. Ebben az esetben a csehszlovák védelem áttörése szinte lehetetlen feladat lett volna.

Hadvezetési szempontból vizsgálva az eseményeket, a hadtest- és az alárendelt seregetestek parancsnokai teljesen tájékozatlanok voltak a helyzetről s az esetleges feladatokról. A csapattisztek véleménye szerint ennek következtében a kiadott intézkedések sokszor egymással is ellentmondásba kerültek, ami nyugtalanságot okozott

---

¹⁴¹ Nagy 1939. 159–161.

¹⁴² Az egész honvédség mozgósítására október 13-án, még az I. bécsi döntés előtt került sor. Ravasz István: Területi visszacsatolások. In ... és újfent hadiidők! (avagy: A „boldog békeidők” nem térnek vissza. 1939–1945. Szerk.: Ravasz István. Budapest, 2005, Petit Real Könyvkiadó. 28–33. (továbbiakban: Ravasz 2005.) 28.

¹⁴³ Csima 1961. 17.

¹⁴⁴ Ravasz 2005. 28–29.

¹⁴⁵ Bene 1991. 77.

¹⁴⁶ HL Vkf 3573. eln. 1. 1938. A honvédség egy részénél a békeállományra és szervezetre való visszatérés.

¹⁴⁷ HL Vkf. 3728. eln. 1. 1939. A tisztek tapasztalatai a külpolitikai feszültséggel kapcsolatban. 147.

a csapatoknál és a vezetésben egyaránt. A felülről kapott hadműveleti intézkedéseket a hadtest-parancsnokságok gépiesen továbbították, emiatt az intézkedés sokszor ellentmondott a valós helyzetnek. A központból érkező közegek sokszor a hadtest tudta nélkül intézkedtek. Az alapos felderítés ellenére szembenálló ellenséges erőkről csak kevés információ jutott el a csapatokhoz. Sok intézkedés előbb jelent meg a sajtóban, mint ahogy a hadtestekhez eljutott volna. A hadműveletek gyors megindítása elősegítendő, a felvonulási segédleteket nem a vkf. 1. osztályon kellene őrizni, hanem már békében, a legszigorúbb titoktartás mellett a hadtestek és gyorseregtest-parancsnokságok számára ki kellene adni, ami nagyban meggyorsítaná a csapatok mozgósítását.¹⁴⁸ Persze a mozgósítás gyorsaságát befolyásolta az a tény is, hogy a Honvédség nem csak személyi állomány – tartalékosok – tekintetében szorult a polgári szférára, hanem anyagi oldalról is. A hadsereg lószükségletét jelentős részben behívott lovakkal fedezték, de ugyanez a helyzet gépjárművek tekintetében is. Erre a manőverre – illetve az ezt megelőző gyakorlatra – összesen 2800 polgár járművet vonultattak be, különböző műszaki állapotban.¹⁴⁹ Ez éles helyzetben nyilvánvalón életbevágó késedelmet jelenthet és megfosztja a gyorscsapatokat az egyik legfontosabb előnytől, a gyors és meglepészerű alkalmazás lehetőségétől. Kiderült az is, hogy a szállítás egyszerűsítése, gyorsítása érdekében korszerűsíteni kellene a szállításszabályozó tisztek eligazítási rendszerét. A csapatoknál hiányoztak az esetleges támadáshoz szükséges segédletek, és az erődök megtámadásához szükséges felszerelések (benzines palack, tűzérési lőszer, speciális kézigránát).¹⁵⁰ A mozgósítás elrendelésekor felállított alakulatok ikreződéssel¹⁵¹ jöttek létre. Ehhez maga a mozgósítási rendszer sem volt megfelelően kiépített, sem anyagilag, sem személyileg. A mozgósítás által hirtelen megnövekedett honvédség igényei a korabeli viszonyok között nem lehetett maradéktalanul kielégíteni.¹⁵²

A hadvezetés szempontjából további hiányosságaként jelentkezett az is, hogy a gyorseregtestekkel rendelkező VI. hadtest nem volt felkészülve az alárendeltségébe került lovasdandár irányítására, alkalmazási sajátosságaira, míg az I. hadtestnél a gépkocsizódandárt a számára előírt feladatokra alkalmazták, illetve tervezték alkalmazni. A parancsnokok általában rögtön bevetették őket, s nem várták meg a kedvező helyzetet. Ilyen, jellegének nem megfelelő alkalmazás mellett ez a fegyvernem – különösen harci körülmények között – hamar tönkremegy és szükség esetén nem lesz bevethető állapotban. Megállapították továbbá, hogy a gépkocsizódandárt csak hadsereg-kötelékben lenne érdemes alkalmazni. A vezetést bonyolította, hogy a 2. lovasdandár,

¹⁴⁸ U.o. 145.

¹⁴⁹ HL HM 2758 3.b. 1938. Igénybevett polgári gépjárművek középjavításának költségkihatása. Pro domo.

¹⁵⁰ HL Vkf. 3728. eln 1. 1939. A tisztek tapasztalatai a külpolitikai feszültséggel kapcsolatban. 145.

¹⁵¹ Mozgósításkor az adott alakulathoz (ezred, osztály) a parancsnokhelyettes vezetésével kiváltt a tényleges állomány egy része és megalakította az ikerezred (-osztály) keretét. Az így létrejövő két alakulat aztán tartalékosokkal tölti fel magát. Lexikon II. 318.

¹⁵² Lakatos Géza: *Ahogy én láttam*. Budapest, 1992. (továbbiakban: Lakatos 1992.) 41.

noha a I. hadtest alárendeltségébe került, minden utasítást közvetlenül is megkapott a vezérkartól. A dandár esetében problémát jelentett, hogy a magasabb vezetés nem mindig volt tisztában a helyzettel. Első ütemben elszállásolási körletnek olyan területet kapott, ahol nem állt rendelkezésre elegendő istállózási lehetőség. Hangsúlyozták, hogy célszerűtlen a lovas seregetestet kedvezőtlen terepen alkalmazni, illetve nem lenne szabad megosztani erőit, illetve légierővel kellett volna támogatni.¹⁵³

A bevonulás tapasztalataiból azt a következtetést vonták le, hogy a lovasdandár-szervezet nem képes a harcászati szabályzatban előírt feladatokat teljesíteni, ezért helyette a lovashadosztály lenne kívánatos, bár számolva a realitásokkal, azt is megállapították, hogy anyagi okokból a hadosztályszervezetre való áttérés még nem lehetséges. A megalakítandó lovashadosztály szervezetére a következő javaslatot teszi a seregetestek parancsnokai véleményét tükröző jelentés: 3 huszárezred, 1 lovastüzérezred, 1 gépvontatású tüzérosztály, 1 kerékpáros-zászlóalj, 1 gépkocsizó-zászlóalj, 1 páncélososztály (állományában 1 kisharcokocsiszázad, 1 közepesharcokocsi-század és 1 páncélgépkocsi-század). Figyelemre méltó, hogy a későbbiekben megszervezett honvéd lovas hadosztály szinte pontosan ilyen szervezettel állt fel!¹⁵⁴ a gyorscsapatok tekintetében célszerűnek tartaná a javaslat, egy, a gyorsanmozgó és tüzerős egységekre épített határvédelem kialakítását.¹⁵⁵

Kárpátalja földrajzi viszonyai.

¹⁵³ U.o. 85.

¹⁵⁴ Lexikon II. 265.

¹⁵⁵ U.o. 168.

II.2. GYORSCSAPATOK KÁRPÁTALJÁN

II.2.1. Az általános helyzet

Az I. bécsi döntés után Csehszlovákia belsőpolitikai viszonyai ingataggá váltak. A szlovák elszakadási törekvések támogatásra találtak Hitlernél s a német vezér újfent nem habozott kihasználni a helyzetet és cselekedni. 1939. március 15-én megindították a német csapatokat a maradék Csehszlovákia cseh-morva területeinek megszállására. Ebben az esetben ezt a lépést nem előzte meg a nemzetközi tárgyalás, Hitler csak az érintettekkel „tisztázta” a lehetőségeket.¹⁵⁶ A helyzetből adódó lehetőséget ragadta meg a magyar kormány. Már 1938 novemberében majdnem a kormány bukását okozta, hogy nem szállta meg az Északkeleti-Kárpátok tövében lévő területet. A terület Magyarországhoz való visszacsatolásában természetesen szó sem lehetett etnikai érvelésről. A zömében ruszinok¹⁵⁷ lakta terület gazdasági, és különösen politikai-stratégiai – közös határ Lengyelországgal – szempontból volt fontos. Döntőnek mégsem a magyar érvelés bizonyult. Miután március 10-én Prágában kormányváltás történt, 13-án Sztójay Döme¹⁵⁸ repülőgéppel hozta Berlin beleegyezését Kárpátalja birtokbavételére, illetve hogy a magyar kormány 24 órán belül indítsa el a katonai akciót. A katonai és politikai vezetést váratlanul érte ez az üzenet.¹⁵⁹ A Honvédség készületlenül állt a feladat előtt. Mindezt Werth Henrik¹⁶⁰, a Honvéd Vezérkar Főnöke jelezte is memorandumában Teleki Pál miniszterelnök felé¹⁶¹, de kormány – belpolitikai kényszerek, külpolitikai okok, a bevonulásra való lehetőség esetleges elvesztése miatt¹⁶² –, kevésbé osztotta a katonák aggodalmait. Ennek megfelelően a Honvédség kijelölt egységeinek mozgósítása és bevetése mellett döntött.

A csehszlovák állam bizonytalanná váló belső helyzete, és a területgyarapodás potenciális iránya miatt a honvédség diszlokációja az új helyzetnek

¹⁵⁶ Ormos 1998. 399.

¹⁵⁷ 1920-as adatok szerint a lakosság 62.3%-a ruszin nemzetiségű, tehát nyilvánvaló hogy a visszacsatolást etnikailag nem lehet alátámasztani. Lexikon II. 210.

¹⁵⁸ Sztójay Döme: ekkor a Magyar Királyság berlini követe és meghatalmazott miniszter. Bölöny József – Hubay László: *Magyarország kormányai 1848–2004*. Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó. (továbbiakban: Bölöny 2004.) 456.

¹⁵⁹ Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó. (továbbiakban: Ablonczy 2005.) 394–396.

¹⁶⁰ Werth Henrik gyalogsági tábornok (1881–1952). 1938. szeptember 29. – 1941. szeptember 4. között a Honvéd Vezérkar főnöke. Szakály 2003. 374.

¹⁶¹ Magyarország miniszterelnöke 1939. február 16 – 1941. április 3. Bölöny 2004. 459–460.

¹⁶² Itt nem csak arról lehet szó, hogy Budapest késlekedése miatt a németek elismerik a Huszton székelő ruszin Volosin-kormányt. (Ablonczy 2005. 396.) Hírszerzési információk nem zárták ki a lengyel bevonulást sem. HL Vkf 3406. eln. 1. 1939.

próbált megfelelni. A meghirdetett fegyverkezési program következtében a vegyesdandárokat hadtestekké szervezték át, valamint a Felvidék visszacsatolása következtében Kassa székhellyel egy új hadtestet (VIII. hadtest) is felállítottak. A várható bevetési iránynak megfelelően a 2. gépkocsizó dandár parancsnokságát Kassára, míg az 1. lovasdandárét Munkácsra helyezték.¹⁶³

A Kárpátalja birtoklásáért lefolyt hadműveleteket két fő szakaszra lehet osztani. Az első szakaszban magának Kárpátaljának birtokbavételére került sor a Felső-Tisza és az Ung völgye által határolt területen, s ekkor érték el a régi határokat. A második szakaszt az Ung völgyétől nyugatra eső területek birtokbavétele és megtartása jelenti.¹⁶⁴

Ezen szakaszok között persze jelentős különbségeket is találhatunk. Az első szakaszban bevetett alakulatok nagy része nem vett részt a második szakasz műveleteiben. Másrészt, míg az első szakaszban a csapatok bevetése német egyetértéssel történt, a második szakasz inkább önálló magyar akciónak nevezhető.¹⁶⁵

II.2.2. A hadműveletek első szakasza – előrenyomulás a Kárpátokig

A csehszlovák erők

A magyar felderítés folyamatosan tájékoztatta a magyar politikai- és hadvezetést északi szomszédunk helyzetéről. A megnövekedett érdeklődésben természetesen szerepet játszik az 1939. január 6-án lezajlott klastromaljai – Munkács – incidens is,¹⁶⁶ illetve északi szomszédunknál beállott ingtag belső helyzet. A hírszerzési jelentésekben természetesen szerepelnek politikai és katonai információk is. Ezek alapján a hadvezetés meglehetősen részletességgel tájékozott volt a szemben álló erőkről és azok – ami esetünkben legfontosabb – morális állapotáról. Ruténföld védelmét a csehszlovák 12. hadosztály látta el a Szalánczújváros–Nagyszőlős között. A hadosztályt még 1938. novemberében megerősítették

---

¹⁶³ Csima János: A Horthy-hadsereg diszlokációja 1920–1941 között. *Hadtörténelmi Közlemények* 1971. 3. sz. 528–544. (továbbiakban: Csima 1971.) 540–541.

¹⁶⁴ Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 33–62. (továbbiakban: Osztovics 1939.) 33.

¹⁶⁵ Janek István: *Szlovák–magyar kapcsolatok 1939–1944*. Doktori disszertáció. Pécs, 2009, PTE BTK. www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/janekistvanphd.pdf Hozzáférés: 2011.08.19. 20.00. (továbbiakban: Janek 2009.) 69–77.

¹⁶⁶ Lásd Páva István: *Jelentések a Harmadik Birodalomból*. A magyar diplomácia a második világháborúban. Pécs, 2001, Pro Pannónia Kiadó. 21.; HL Vkf. 3399. eln 1. 1939. Értesítés a I. 6-án. lefolyt eseményekről.; Az incidens lényege, hogy mintegy 2 századnyi csehszlovák katonaság páncélgépkocsikkal megerősítve megtámadta és elfoglalta Oroszvég falut. A magyar erők – a munkácsi helyőrség csapatai és a Rongyos Gárda – még aznap kiszorították őket.

a 1. és 2. gyorsanmozgó-hadosztály gépesített dandáraival, melyek közül az 1. gyorsanmozgó hadosztály gépesített dandára egyes hírek szerint decemberben visszatért Csehországba. Kárpátalja katonai parancsnoka Lev Prchala tábornok volt, aki az autonóm Kárpátukrajna kormányában töltött be különböző tisztségeket.¹⁶⁷

Összesítve, a Kárpátalja védelmét ellátó Svatek¹⁶⁸-csoport (42. Határkörzet) 1939 januárjában a következő erőkből áll:

- 12. gyaloghadosztály: 20., 36., 45. gyalogezredek, a 12. könnyű tüzérezred (9 üteg), 112. közepes tüzérezred (9 üteg), V. felderítőosztag (páncélgépkocsi-szakasz, lovasszakasz, gépkocsizó gyalogszázad) és 1 határőrzászlóalj.
- 2. gyorsanmozgó hadosztály gépkocsizó dandárja: 1 motorizált felderítőosztag (1 páncélgépkocsi-század 20-25 páncélgépkocsiból, 1 lovasszázad, 1 gépkocsizó gyalogszázad), 1 könnyűharckocsi-zászlóalj (2 század, századonként 13 harckocsi), 10. gépkocsizó határőrzászlóalj, 82. gépkocsizó tüzérosztály (3 üteg), 14. gépkocsizó műhelyszázad, 1 gépkocsizó híradószázad, 1 gépkocsizó páncéltörő ágyús század és 1 gépkocsizó légvédelmi nehézgéppuskás-század.

A szembenálló csehszlovák erők utánpótlását két gépkocsizó szállításvezetőség biztosította, Huszt és Eperjes központtal. Alárendeltségükbe tartozott 12 gépkocsizószlop, egyenként 22 tehergépkocsival.¹⁶⁹

A felderítés adatai szerint tehát 1939. januárjában számbelileg jelentős erők állomásoztak Kárpátalján. A kérdés csupán az, hogy ezt a haderőt milyen hatékonysággal tudják szembeállítani a támadó magyar csapatokkal. Ebből a szempontból különösen fontos lehet a térségben állomásozó gépkocsizó dandár. A gépkocsizó dandár kapcsán célszerűnek mutatkozik, ha szót ejtünk a csehszlovák gyors (páncélos, gépkocsizó, lovas) csapatokról. Alkalmazási elveit tekintve a csehszlovák katonai doktrína a 30-as években kristályosodott ki. Ez részben a francia befolyást tükrözte: a határokon erődrendszer kiépítése, de ugyanakkor el is tért attól. A páncéloserőket nem rendelték alá részenként a gyalogságnak, hanem a nagy mozgékonyaságú, ágyúval felszerelt harckocsikat ún. gyorsadosztályokba tömörítették. A gyorsadosztályok páncélos, gépkocsizó gyalogság és lovasság kombinációjaként létrejött seregstetek voltak. Mindegyik hadosztályban 2 lovas dandár (mint lóval szállított gyalogság – „dragonyosok”), 2 gépkocsizó gyalogezred, 2 harckocsi-zászlóalj (összesen 114 harckocsi), 1 gépvontatású és 1 fogatolt

¹⁶⁷ Botlik József: Csehszlovákia nemzetiségi politikája Kárpátalján 1919–1938-39. <http://www.corvinuslibrary.com/ruszin/karpatalja1.pdf>. 2014.09.19. 17.33. (továbbiakban: Botlik) 130–135.

¹⁶⁸ Svatek, Oleg dandártábornok Kárpátalja katonai parancsnoka (42. Határkörzet) parancsnoka. Stehlik, Eduard: *The Heart of the Army*. General Staff 1919–2009. Praga, 2009, Ministry of Defence of the Czech Republic. 35.

¹⁶⁹ HL Vkf 3560. eln. 1. 1939. Helyzetközlés 1939. I. 16.

tüzérsztály, valamint a támogató egységeken kívül egy légvédelmi- és 1 páncéltörőszázad. A mozgósított gyorsadosztály állománya 10 960 fő. Az 1938-as mozgósítás idejére összesen 4 gyorsadosztály szervezésére került sor. A gyorsadosztályok hadseregtartalékként funkcionáltak, a védelmet áttörő ellenséges erők ellen felhasználandó, vagy a támadásra tartalékolva. A gyorsadosztályok mellett minden gyalogadosztály és minden hadtest rendelkezett egy páncélosfelderítőszakasszal.¹⁷⁰

A gyorsadosztályok harcokciállománya teljes feltöltés esetén 456 LT-35¹⁷¹ (ill. LT-34¹⁷², vagy a fejlesztés alatt álló LT-38) könnyűharckocsit jelentett volna. A szükséges állomány azonban nem állt rendelkezésre: 1939-re összesen csak 297 LT-35 és 49 LT-34 páncélos állt rendelkezésre. Ezen kívül 24 Tatra OA-27¹⁷³, illetve 51 OA-30¹⁷⁴ típusú páncélgépkocsi, valamint 70 db Tančik vz 33 kisharckocsi.¹⁷⁵ Az önálló gyorsanmozgó seregetestek, azoknak korszerű felszerelése és a határokon húzódó erődítések komoly harci potenciált jelentettek még a német haderővel szemben is. Ebben a tekintetben is a magyar honvédség lemaradása szembetűnő. Egyrészt a rendelkezésre álló fegyverzet, felszerelés minősége tekintetében, másrésztől szervezetileg is hátrányban volt. De a nemzetközi körülményeknek és a belső felbomlás következtében ahogy 1938 novemberében, úgy 1939 márciusában sem került sor a csehszlovák haderő teljes körű alkalmazására, illetve a két fél teljes haderejének összeütközésére.

Ezt a képet finomították a márciusban, közvetlenül a hadműveletek megkezdése előtt készített jelentések. Ezek alapján a következő kép alakult ki a hadvezetés előtt Kárpátalja katonai viszonyairól: a 45. gyalogezred parancsnoksága és I. zászlóalja Huszton, II. zászlóalja Nagyszöllösön, III. zászlóalja Ökörmezőn állomásozott. A 36. gyalogezred parancsnoksága és III. zászlóalja Perecsényben, I. zászlóalja Hársafalván, II. zászlóalja Nagybereznán települt. Az ezred alakulatai részben Munkácsal és Ungvárral álltak szemben. A 20. gyalogezred Ungvár és Gálszécs között diszlokált. Perecsényen és Varannón azonosították a 12. tüzérezred egy-egy osztályparancsnokságát, illetve szintén Perecsényben barakkok építését

---

¹⁷⁰ Kliment, Charles K. – Doyle, Hilary Louise: *Czechoslovak Armoured Fighting Vehicles*. 1918–1945. Watfors, 1979, Argus Book Ltd. (továbbiakban: Kliment–Doyle 1979.) 19–20.

¹⁷¹ Tömeg: 10.5 tonna. Fegyverzet: 1 db 3.7 cm-es löveg, 2 db 7.9 mm-es géppuska. Páncélzat: 16–25 mm. Sebesség: 40 km/h. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 114.

¹⁷² Tömeg: 7.5 tonna. Fegyverzet: 1 db 3.7 cm-es löveg, 2 db 7.9 mm-es géppuska. Páncélzat: 8–25 mm. Sebesség: 30 km/h. Kliment–Doyle 1979. 101.

¹⁷³ Tömeg: 6.5 tonna. Fegyverzet: 2 db 7.9 mm-es géppuska. Páncélzat: 5–8 mm. Sebesség: 35 km/h. Kliment–Doyle 1979. 94.

¹⁷⁴ Tömeg: 3.6 tonna. Fegyverzet: 2 db 7.9 mm-es géppuska. Páncélzat: 3–6 mm. Sebesség: 60 km/h. Kliment–Doyle 1979. 101.

¹⁷⁵ Tömeg: 2.5 tonna. Fegyverzet: 2 db 7.9 mm-es géppuska. Páncélzat: 5–12 mm. Sebesség: 35 km/h. Kliment–Doyle 1979. 38., 97.

folytatták s az elkészült épületekben várhatóan folyamatosan katonai felszerelést helyeznek el. Ungvártól északkeletre, Hegyifark területén lövészárkok építése folyt. A felderítés szerint folyik Kárpátalja kiürítése, a cseh adminisztráció tömegesen hagyja el a területet.¹⁷⁶ Március 8-i keltezésű jelentés szerint Turjaremetén a 12. tüzérezred egy ütegét, Ószemerén a 36. ezred egy-, Perecsényen két századát derítették fel. Az újoncok felszerelése a perecsényi raktárakból történik. Az utóbbihoz járul a 3. utászászlóalj 1, a 4. határőrezred 2 szakasza.¹⁷⁷ Március 11-én Polanán – Szolyvától 10 km-re északra – egy 2 századból álló kikülönített páncélgépkocsi részleget fedeztek fel, melyet 8-án készülségbe helyeztek.¹⁷⁸

A csehszlovák reguláris erőkön kívül még a Szics-gárda¹⁷⁹ jöhetett számításba, mint ellenállásra képes erő. A szervezet mintegy 15 000 fővel rendelkezett (ebből 7000 egyenruhában), 1200 puskával, 5000 pisztollyal és a huszti csoportosításnál 10-15 golyószórával.¹⁸⁰ A Szics a hiányzó fegyverzetet a csehszlovák hadsereg raktáraiból igyekezett pótolni, ezek a kísérletek azonban súlyos incidensekhez vezettek. Harci lehetőségeit az is gyengítette, hogy vezérkara váratlanul elhagyta Kárpátalját. A gyenge fegyverzet, a központi vezetés hiánya és a kiképzetlenség nem maradt titokban a magyar felderítés előtt, amely nem is értékelte túl nagyra a Szics harcértékét.¹⁸¹ Márciusban tehát már eltűnt a gépkocsizóhadár, ami a magyar fél szempontjából javított az erőviszonyokon, s jelentős könnyebbséget jelentett a támadó magyar erőknek. Ugyancsak a magyar fél szándékait erősítették azon hírszerzési jelentések, melyek szerint a csehszlovák hadseregtől morálisan sem kell tartani. A tisztek és a hivatalnokok inkább javaik és családjuk menekítésével foglalkoznak, mint az ellenállás megszervezésével.¹⁸²

A magyar katonai felderítés meglehetősen pontossággal azonosította a térségben állomásozó csehszlovák erőket. Ezt a korszerű szakirodalom adatai is megerősítik: 1939 márciusára a terület védelmét határőregységek és a 12. gyaloghadosztály látta el. A gépkocsizóhadár erőit kivonták, így a hadosztály alárendeltségébe

¹⁷⁶ HL Vkf. 3411. eln 1. 1939. „800” jelenti

¹⁷⁷ HL Vkf. 3462/7. eln 1. 1939. 30002 jelenti

¹⁷⁸ HL Vkf. 3462/1. eln 1. 1939. 19552 jelenti

¹⁷⁹ Ukrán irreguláris fegyveres szervezet. A szervezet szembeszegült a magyar visszacsatolási törekvésekkel. 1939. március 14-én Huszton kikiáltották a Kárpát-Ukrajnai Köztársaság függetlenségét. A német elutasítás ellenére ellenállást tanúsítottak a bevonuló magyar csapatokkal szemben. Lexikon II. 414.

¹⁸⁰ HL Vkf 4065. eln. 1. 1939. Harctudósítás. 1. lovasdandár 1939. III. 13–27. (továbbiakban: Harctudósítás 1939.) 2. melléklet.

¹⁸¹ Haponenko-Tóth, Iryna: Kárpát Ukrajna magyar megszállása 1938. november–1939 március. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpátalja 1938–1941*. Magyar és ukrán történeti megközelítés. Budapest, 2004, Teleki László Alapítvány. 71–86. (továbbiakban Haponenko-Tóth 2004.)

¹⁸² Haponenko-Tóth 2004. 79.

összesen 6 gyalogzászlóalj, két tüzérsztály, egy harckocsiszázad, egy motorizált felderítő-zászlóalj (2 páncélgépkocsi-század).¹⁸³

A magyar hadsereg és haditerv

Ha a bevetett magyar haderő állapotát jellemezni kívánjuk, mindenképpen jelezniünk kell, hogy Werth Henrik korábban jelzett aggodalmai nem voltak alaptalanok. Az 1939. március 3-án kelt jelentés¹⁸⁴ megállapítja, hogy valós problémák akadályozzák a gyors felriasztást¹⁸⁵, s ez igaz a gyorscsapatokra is. A dokumentum kifejti, hogy a tapasztalatok szerint az állományemelés sehol sem megy végbe 48 óra alatt, s különösen anyagi vonatkozásban szenvedhet néhány napi késedelmet. Az alakulatok zöménél 48 óra helyett 72 órára van szükség a menetkész állapot elérésére. A nehézségek elhárítása, a szükséges anyagi hiányok pótlása hozzávetőlegesen április 10-re válhat lehetségessé. A mozgósítások során jellemző eljárás, hogy a hadtestek a többi alakulat terhére pótolják a felriasztott csapatok anyagi hiányait – ez tovább lassíthatja a csapatok bevetését. A jelentés végső megállapítása tehát az, hogy anyagi szempontból az általános felriasztás április közepe előtt nem kívánatos.

Személyi oldalról nézve a nehézségek okai között említhető az általános tiszt-hiány, a tisztikar nagy részének tájékoztatlansága az átszervezések következtében kapott új beosztását tekintve. Ilyen munkát a tisztok nagy része soha nem végzett a tartalék készlet hiánya miatt. A tisztikar ezenkívül túlterhelt, fáradt, s az őszi események – Kárpátalja esetleges megszállása körül bizonytalan helyzet¹⁸⁶ – tapasztalatai alapján nehezen ad hitelt a központi intézkedéseknek.¹⁸⁷ Az anyagi vonal fejlődése sem tart lépést a szervezéssel. Werth szerint a gépkocsizódandárok 1940 tavasza előtt nem lesznek alkalmazható állapotban a szakképzet személyzetben, elsősorban a gépkocsivezetőkben és szerelőkben mutatkozó hiányok miatt. A rendszeresített típusjárművek majd csak ősszel érkeznek meg az alakulatokhoz, emiatt a gépkocsizászlóaljak mozgósításkor csak mint gyalogzászlóaljak alkalmazhatók. Az ilyen való alkalmazáskor azonban rosszabb helyzetben vannak, mintha gyalogos csapat lennének, ugyanis anyagihiány miatt nem láthatók el gyalogzászlóalj felszereléssel

---

¹⁸³ Zavadil, Radomir: *Obrněný automobil OA vz. 30*. Nevojice, 2005, Jakab. (továbbiakban: Zavadil 2005.) 42.

¹⁸⁴ HL Vkf. 3402. eln 1. 1939. Állományfelemelési előkészületek tárgyában.

¹⁸⁵ Felriasztás: A korabeli szóhasználatban a mozgósítás.

¹⁸⁶ Vagyis 1938 őszén katonai szemszögből nézve fennállt a lehetőség, hogy nemcsak az I. bécsi döntésben meghatározott területek, hanem egész Kárpátalja megszállására sor kerülhet.

¹⁸⁷ Főleg a Kárpátalja többi részének megszállására irányuló akcióról érkező ellentmondó utasítások miatt. Lásd *Magyarország és a második világháború*. Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez. Szerk.: és előszó: Zsigmond László. Budapest, 1961, Kossuth Könyvkiadó. (továbbiakban Zsigmond 1961.) 181–186.

is. A vonatot és járműveket rögtönözniük kell, s az improvizált eszközökkel terepen is korlátozottabban mozognak. Ez alól az évek óta fennálló 4. gépkocsizó-zászlóalj tekinthető az egyetlen kivételnek,¹⁸⁸ de például a 6. gépkocsizó-zászlóalj csak a mozgósításkor lett ténylegesen gépkocsizó-zászlóalj.¹⁸⁹ Ez utóbbi azt is jelenti, hogy kiképzésben és a mozgósított polgári járművek minőségében is hiányok maradtak fenn, s ennek megfelelően a zászlóaljat nagy körültekintéssel kellett harci körülmények között irányítani. Mindezek alapján a Honvéd Vezérkar Főnöke azt a követelményt állította fel, hogy az összes gépkocsizó-zászlóalj 1940 júniusára alkalmazható legyen. A személyi hiányokat gépkocsivezetők azonnali behívásával és Ford¹⁹⁰ tehergépkocsikra való átképzésével tervezték orvosolni.¹⁹¹

Szükséges megvizsgálnunk a rendelkezésre álló magyar páncélos állományt. Az 1. és 2. gépkocsizó-dandár felderítő-zászlóalijában, illetve az 1. lovasdandár páncélgépkocsi-századában csak elavult Vickers¹⁹² páncélgépkocsik, illetve páncélgépkocsi-utánszerek álltak rendelkezésre. Ezért az állomány erősítésére, átmeneti intézkedésként, a januári incidens során zsákmányolt 2 db cseh páncélgépkocsit 1939 áprilisától a 2. felderítő-zászlóaljba osztották be.¹⁹³ A korabeli páncéljármű állományt az alábbiak szerint sikerült rekonstruálni: 1939 januárjában a 2. gépkocsizó-dandár 2. felderítő-zászlóaljánál P-4 rendszámú Crossley páncélgépkocsi¹⁹⁴ és 4 db oktató gépkocsi (a zászlóalj-parancsnokság állományában), 18 Ansaldo (kisharckocsiszázad), 5 db Fiat 3000¹⁹⁵ harckocsi

¹⁸⁸ HL Vkf. 3402. eln 1. 1939. Állományfelemelési előkészületek tárgyában.

¹⁸⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 134.

¹⁹⁰ 38 M Ford 2.5 tonnás tehergépkocsik, melyek 1937-es megrendelés alapján kerültek a honvédség állományába. 1000 db amerikai gyártmány, 785 pedig a német kölni üzemből került ki. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 218.

¹⁹¹ HL Vkf. 3402. eln 1. 1939. Állományfelemelési előkészületek tárgyában.; Werth Henrik aggályainak hangot adott azon a március 13-i budapesti megbeszélésen is, ahol a Erdmannsdorf budapesti német követ és többek között Werth, Horthy, Teleki és Sztójay volt jelen. Itt kijelentette, hogy számolni kell a cseh ellenállással, és hogy a február 1-én bevonultatott újoncok miatt „bizonyos előkészületeket kell tenni”, „de legkésőbb egy héten belül ütni fog.” a *Wilhelmstrasse és Magyarország*. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944. Szerk.: Juhász Gyula – Pamlényi Ervin – Ránki György – Tilkovszky Loránt. Budapest, 1968, Kossuth Könyvkiadó. (továbbiakban: Wilhelmstrasse) 368–369.

¹⁹² Feltehetőleg 29 M Vickers páncélgépkocsikról van szó, melyekhez az 1920-as évek közepén jutott a Honvédség. Tömeg: 4850 kg. Fegyverzet: 1 géppuska forgótoronyban. Páncélzat: 5-7 mm. Sebesség: 60km/h. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 158.

¹⁹³ HM 6207. 3.b. 1939. Cseh-Tátra pcgk.ra javaslat.

¹⁹⁴ 29 M Crossley páncélgépkocsi. Az angol Crossley cég nehéz teherautó alvázán a Diósgyőri Állami Gépgyár által kialakított harcjármű. Inkább csak karhatalmi és kiképzési feladatokra alkalmas. Tömeg: 8000 kg. Fegyverzet: 2 géppuska forgótoronyban. Páncélzat: 5-7 mm. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 160.

¹⁹⁵ Fiat 3000 B könnyű harckocsi. A francia FT-17 könnyű harckocsi alapján gyártott olasz harcjármű. Magyarországra 1931-ben érkezett álcázva 5 példány, de ágyúk helyett csak

(könnyűharcokosi-század), 2 Vickers páncélgépkocsi (páncélgépkocsi szakasz). A 10., 11., 12., 13., 14. kerékpáros-zászlóaljknál 6 Ansaldo.¹⁹⁶ Összehasonlítva a szembenálló csehszlovák erők hasonló adataival, szembetűnik a magyar technikai lemaradás.

A hadműveletben alkalmazott erők vezetésére 1939. március 14-én megalakult Szombathelyi Ferenc¹⁹⁷, a VIII. hadtest parancsnokának vezetésével a Kárpát-csoport parancsnoksága. A parancsnokság alárendeltségébe tartoztak az 1. és 2. lovasdandár, a 2. gépkocsizó dandár, a frissen felállított¹⁹⁸ 24. gyalogezred s VIII. hadtest területén állomásozó határ vadász és kerékpáros egységek. Később alárendeltségébe kerültek a 13-án mozgósított dunántúli 7., 9. és 11. gyalogdandárok is (a gyalogdandárok erői csak az Ung-völgyében kerültek bevetésre).¹⁹⁹ A gyors csapatok hadrendje a következőképpen alakult: 1. lovasdandár: 3. és 4. huszárezred, 13. és 14. kerékpáros-zászlóalj, 1. lovas tüzérezred; 2. lovasdandár: 1., 2. huszárezred, 15. és 16. kerékpáros-zászlóalj, 2. lovas tüzérezred; 2. gépkocsizó dandár: 4., 5. (alkalmazás tekintetében a 24. dandárnak alárendelve) és 6. gépkocsizó-zászlóalj, 2. felderítő-zászlóalj, 11. és 12. kerékpáros-zászlóalj, 2. gépkocsizó tüzérsztyály.²⁰⁰ Mivel közvetlenül a térségben állomásoztak, értelemszerűen bevetésre kerültek a 24., 25., 26. határ vadász-zászlóalj, illetve az Ung-völgyében kerültek alkalmazásra a 27. és 28. határ vadász-zászlóalj. A mozgósítás sebessége miatt ez persze nem jelentette egyúttal a bevetett csapatokat is. A mozgósított csapatok egy része – főleg a gyalogdandárok erői – csak a majd a hadművelet 2. szakaszában, az Ung völgyében lezajlott harcok során kerültek bevetésre.

A Kárpát-csoport felállításával egyidőben történt a Románia felőli biztosításra kijelölt debreceni VI. hadtest mozgósítása. Ez nagymértékben lassította a kárpát-aljai műveletben részt vevő erők szállítását. A vasúti szállításban zavarok keletkeztek, a szállítmányok nagy késésekkel érkeztek be. A csapatoknál élelemhiány lépett fel, a vezető hadbiztos igénylései nem futottak be idejében, s az első élelmiszer típusvonal befutását csak 20-ára jelezték. A problémát növelte, hogy az alakulatok pénz nélkül, csak 2-3 napi élelemmel vonultak fel.²⁰¹

---

géppuskákkal felszerelve. Tömeg: 5300 kg. Fegyverzet: 1 géppuska forgótoronyban. Páncélzat: 6-16 mm. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 50.

¹⁹⁶ HM 2485. 3.b. 1939. A 2. gk. dd. gjm. állományának rendezése.

¹⁹⁷ Szombathelyi Ferenc tábornok, 1939. január 15. – 1941. Augusztus 1. között a VIII. hadtest parancsnoka. Szakály 2003. 331–332.

¹⁹⁸ Az ezredet 1939. január 23-án állították fel. Horthy kori csapatanyagok. M. kir. 24. honvéd gyalogezred. 19. d. II. 1510. (továbbiakban: 24. gye. Csapatanyag) 1.

¹⁹⁹ Janek István: Az elfelejtett háború. A szlovák–magyar kisháború története 1939 márciusában. *Történelmi Szemle*. 2001. 3–4. sz. 299–133. (továbbiakban: Janek 2001.) 303.; Csima 1961. 28.

²⁰⁰ Csima 1961. 29–30.

²⁰¹ HL Vkf. 3529. eln 1. 1939. Tapasztalatok a Ruténföld megszállásánál. Pro domo. (továbbiakban: Tapasztalatok 1939.)

Az csapatok számára külön kihívást jelentett a bevetés földrajzi környezete. Eltekintve a Felső-Tisza medencéjéhez tartozó, az Ungvár–Munkács–Huszt vonalig, terjedő alföldi jellegű területtől és a Huszt–Máramarossziget közötti Felső-Tisza völgytől (Máramaros-medence), Kárpátalja területét az erős függőleges és vízszintes tagoltság jellemzi. Az alföldi területek jó lehetőséget teremtenek a csapatok előrevonásához, gyülekeztetéséhez, azzal együtt, hogy aránylag gyér úthálózattal és alacsony népsűrűséggel rendelkeznek, s a nedves időjárás jelentősen akadályozza a mozgást. Ugyancsak növeli az alföldi területek jelentőségét, hogy az I. bécsi döntés következtében a terület jelentős része s ezzel Kárpátalja legjelentősebb városai (Beregszász, Munkács, Ungvár) Magyarországhoz kerültek vissza. A városokban található lakatnyák, raktárak s más katonai objektumok segítik a felvonuló csapatok elhelyezését. A katonai infrastruktúra jelentősége azért is kiemelendő, mert az alföldek és folyóvölgyek kivételével a hegyvidéki tájon kedvezőtlenek az elhelyezési körülmények, ezért jelentős tényező a lakott területek birtokbavétele. A másik lehetőség, a szabad táborozás időjáráshoz kötött, ami különösen hegyek között, ahol még tavasszal is alacsony a napi középhőmérséklet, nagyon megterhelheti a csapatokat. A tengerszinten az évi középhőmérséklet 8–9 C°, ez a hegyvidéken, különösen a tengerszint feletti magasság növekedésével jelentősen kisebb. Fontos adalék, hogy Kárpátalján az éves szinten a fagyos napok száma 100 felett van (hegyvidéken ez akár 140 nap felett is lehet!).

Katonai szempontból fontos szerepe van a Huszt és Máramarossziget közt húzódó Máramaros-medencének. Itt a Tisza völgye 60 km hosszúságban 3–7 km szélességben bővül ki. Jól járható, aránylag sűrűbben lakott és művelt terület. További jelentőségét az adja, hogy az Erdős-Kárpátokból levezető utak a medencébe torkollanak.

Egységek, seregtestek számára a földrajzi viszonyok meghatározzák a támadás lehetséges irányait. Míg alegységek, irreguláris erők számára lehetséges a hegységek közt való átlós manőver, nagyobb alakulatok kénytelenek igazodni a terephez és az abból is következő közlekedési, utánpótlási körülményekhez. Az úthálózat szegényes kiépítettsége, és a folyóvölgyeket (Ung, Latorca, Tisza) összekötő, völgyekre merőleges utak hiánya, a meglévők gyenge minősége, valamint a támadási célok a seregtestek, egységek számára szinte előírják a folyóvölgyekben való előrenyomulást. Ezt elősegíti a Tiszával párhuzamosan futó vasútvonal, ami előny az utánpótlásnál, és mint látni fogjuk, a csapatok mozgásánál. Az alföldi területekről kiinduló, széttartóan futó völgyekben való előrenyomulás közben a támadó oszlopok közti kapcsolat és összeköttetés egyre nehezebbé válik. Ennek különösen szervezett, összefogottan vezetett védelem esetén nő meg a jelentősége. A hegyes terep kiváló lehetőségeket tartogat a védelem számára, de a természeti viszonyokkal ugyanúgy meg kell küzdenie a védő csapatoknak is, s a folyóvölgyek sajátos helyzete ugyanúgy korlátozza a védelem lehetőségeit is.²⁰²

²⁰² A földrajzi leíráshoz felhasznált művek: Somogyi Endre: *Magyarország és a környék államainak katonai földrajza*. Budapest, 1928. (továbbiakban Somogyi 1928.); *Katonai földrajz*. Kassa, 1942.;

Az előrenyomulás a Kárpátokig

A magyar csapatok március 14-én átlépték a határt. A határátlépéssel párhuzamosan Werth Henrik teljes határozatot rendelt el: „Tekintettel a kárpátaljai eseményekre, az Ung folyótól (Ungpinkóc) keletre a román határig határozatot rendelék el. Ez a határozat úgy kis-, mint távolsági határforgalomra, valamint a Feketeardó-i átfutó vasúti forgalomra is vonatkozik.”²⁰³

A Kárpát-csoport három fő irányban és ennek megfelelően 3 csoportosításban kezdte meg a megszállást: 1. Az Ung völgyében az Uzsoki-hágó, 2. A Latorca folyómentén a Vereckei-hágó, illetve 3. Beregszász felől Huszt irányába nyomulva.²⁰⁴ A három csoportosítás kialakítása láthatóan összhangban volt a csapatok diszlokációjával – a városok (Ungvár, Munkács, Beregszász) felhasználása, mint utánpótlási bázis – és a földrajzi tényezőkkel. A terület biztosítása szempontjából elsőrendű feladat, a megszállással együtt, az 1920 előtti országhatár, a Kárpátok s annak hágóinak elérése, biztosítása.

Az Ungváron állomásozó erők képezték azt a csoportot, melynek Ung völgyében kellett előrenyomulnia. A városban települt a Vásárhelyi Andor ezredes²⁰⁵ parancsnoksága alatt álló 24. gyalogdandár-parancsnokság és alárendelt alakulatai. Itt állomásozott a 24/I. zászlóalj, az 5. gépkocsizó-zászlóalj, 12., 21., 24. árkászszázad, 26. határvadász-zászlóalj és a 24. tüzérosztály, vagyis a 24. gyalogdandár és 2. gépkocsizó dandár egységei.²⁰⁶ A határnál felvonult cseh erők a város katonai biztosítása szempontjából fontos környező dombokon állást foglalva, harcászatiilag kedvező helyzetben uralták a várost. A város akkori földrajzi helyzetéből is – a határok közelsége és a magyar fél törekvései – következőleg adódtak állandó határkonfliktusok. A bizonytalan katonai helyzet arra készítette az ungvári magyar erők parancsnokát, hogy már e hadművelettől függetlenül tervet dolgozzon ki a város védelme

---

Holczer Ferenc: *A katonaföldrajzi tényezők hatása a csapatok tevékenységére*. Budapest, 1999, ZMNE. (továbbiakban: Holczer 1999.); Erdős László: *Katonai évkönyv 1936*. Az összes államok haderejének ismertetése. Budapest, 1936. (továbbiakban: Évkönyv 1936.); Erdeős László: *Katonai Évkönyv 1938*. Az összes államok haderejének ismertetése. Budapest, 1938. (továbbiakban: Évkönyv 1938.); Kozma Endre – Héjja István – Stefancsik Ferenc: *Katonaföldrajzi kézikönyv*. Budapest, 1993, Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: Kozma et al. 1993.); Rónai András (szerk.): *Közép-Európa Atlasz*. Digitális faksimile kiadás. Budapest, 1993, Szent István Társulat – Püski Kiadó. (továbbiakban: Rónai 1993.); Bulla Béla – Mendöl Tibor: *A Kárpát-medence földrajza*. Budapest, 1999, Lucidus Kiadó. (továbbiakban: Bulla – Mendöl 1999.)

²⁰³ Idézi Botlik 135.

²⁰⁴ Janek 2001. 303–304.; Osztovics 1939. 33.

²⁰⁵ Vásárhelyi Andor ezredes 1939.01.15.–1941.08.01. A 24. gyalogdandár parancsnoka. Szakály 2003. 362.

²⁰⁶ Nyáry Iván: A Kárpátalja felszabadítása. In A magyar katona. Századunk legszebb magyar csatái. Főszerk.: Ajtay Endre. Budapest, 1942. 416–434. (továbbiakban: Nyáry 1942.) 426.; Csima 1961. 29–30

szempontjából fontos magaslatok birtokbavételére. A megvalósításra azonban csak 1939. március 13-14-én kerülhetett sor. Ungdarócnál 14-én 1 óra 30 perckor a falutól délkeletre a műúton kialakított határőrörsön a csehek egy szakasz erővel rajtaütöttek. A támadás 20 perc múlva, majd 2 óra 15 perckor még egyszer megismételték. A védekező határőrök sikeresen visszaverték a támadásokat. Hasonló összecsapás történt a Nagydobrony–Csongor műútnál, a Róth tanyánál is. Az éjjel lejátszódott cseh határsértésekre adott válaszul, s mivel feltételezhetőnek tartották, hogy mindezek nagyobb erőkkel is megismétlődhetnek, a helyőrségparancsnok Vásárhelyi ezredes magához kérte az alakulatok parancsnokait március 14-én 7 órára és tájékoztatta őket a kialakult helyzetről, s hogy végrehajtásra kerül a már régebben kiadott támadási terv. 14 óra 45 perckor megérkezett a Honvéd Vezérkar Főnök támadást elrendelő intézkedése.²⁰⁷ A tervek szerinti támadási csoportosításokhoz csoporttartalékot hoztak létre Kővári Marcell alezredes parancsnoksága alatt a 12., 21. és 24. árkászszázadból, és 1 határvadász- és 1 gépkocsizó árkászszakaszból.²⁰⁸

A határsértésekkel kapcsolatban érdemes egy kis kitérőt tenni. Ez ugyan nem tartozik a szorosan a hadműveletek történetéhez, mégis célszerűnek látszik tisztázni az eseményeket. Az ellenségeskedés, így a hadjárat kiinduló pontjára akkoriban a fenti – tehát a csehszlovák fél felelősségét kimondó – magyarázatot adták. Ez nyilvánvalóan megfelelt a korabeli céloknak, vagyis a magyar fellépést, németektől kapott lehetőséget célszerűnek mutatkozott a csehszlovák fél ellenséges magatartásával alátámasztani. A képet némileg módosítja, hogy Adolf Hitlerhez írott levelében maga Horthy Miklós kormányzó tesz a magyar felelősségre utalásokat. Ebből kiderül, hogy a jó ürügyet kínáló határsértésekben nem kizárólag a cseh fél tehető felelőssé.: *„Öthetes újoncaink ellenére a legnagyobb lelkesedéssel megyünk neki az ügynek. Az intézkedéseket már megtettük. Csütörtökön, folyó hó 16-án határincidens lesz, melyet szombaton követ a nagy támadás.”*²⁰⁹ Bár itt kicsit későbbre teszi az események időpontját, de mégis már egy megtervezett akcióra utalnak a fenti sorok. A fenti idézet konkrétan nem bizonyítja, hogy a március 13-14-i határincidensben benne lett volna a magyar fél keze, de azt bizonyossá teszi, hogy a támadás elhatározása után nem lett volna kétséges az sem, hogy a megfelelő ürügy is megteremtődik. Ami viszont óhatatlanul a magyar provokációra utal, azt az 1. lovasdandár kárpátaljai hadműveletekről szóló harctudósításában találjuk. Az irat a 390313/3. hdm. 1 vkf. intézkedésre hivatkozik – tehát felülről jött a parancs és semmiféleképpen sem helyi kezdeményezésről volt szó. E szerint *„A megváltozott külpolitikai helyzetre való tekintettel elsősorúan fontos, hogy a VIII. hadtest ruszin határszakaszán ma éjjeltől kezdődőleg részünkről sorozatosan megindított támadólagos határsértések*

²⁰⁷ Vásárhelyi Andor: A Kárpátaljáért Ungvár és Uzsok közt lefolyt harcok. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 6. sz. 563–578. (továbbiakban: Vásárhelyi 1941.) 564–565.

²⁰⁸ 24. gye. Csapatanyag. 1.

²⁰⁹ Horthy Miklós levele Hitlerhez. 1939. március 13. Zsigmond 1961. 211–212.

*hajtassanak végre. Ezek végrehajtására az alábbiakat rendelem a.) 13-ról 14-re virradó éjjel a határmenti állomásparancsnokságok részéről elérhető, illetőleg tiszt által értesíthető őrsök ellen élénk tűzharcot eszközöljenek ki. A tűzcsapásokat az éj folyamán többször meg kell ismételni.*²¹⁰ a teljességhez az is hozzátartozik, hogy ez az incidens nem tekinthető egyedülállónak. Noha ebben az esetben egyértelmű a magyar fél felelőssége, azt is hozzá kell tenni, hogy a csehszlovák fél részéről is történtek hasonló határsértések (erre példa lehet az 1939. január 6-i klastromaljai incidens). A kiprovokált határincidensek után tehát megindultak a magyar csapatok a terület birtokbavételére.

A támadó 5. gépkocsizó-zászlóalj a csoportosítás jobb szárnyán került bevetésre. Feladatául szabták, hogy Radváncz területéről támadva foglalja el a Gerény kelet 134 magassági pont–301 háromszögelési pont és 277 magassági pont vonalát, és ott rendezkedjen be védelemre. 18 óra 15 perckor a határt átlépve, éjfélre a Czigányos–301 háromszögelési pont–225 magassági pont szakaszt érje el.²¹¹ Radváncztól észak felé támadva a 301-es magassági pont felé a zászlóalj 2. százada kisebb ellenállásba ütközött. Az ellenség drótkadályokkal megerősített²¹² géppuska- és golyószóró fészkeit Domokos Zoltán zászlós szakaszának bevetésével sikerült leküzdeni. A szakasz egy része szemből lekötötte a tüzelőállásokat, míg a zöm oldalról átkarolta és visszavonulásra készítette a védőket,²¹³ akik a hátuk mögött lévő erdőbe menekültek.²¹⁴ Eközben Poroszlay Jenő százados 1. százada Radváncztól nyugatra támadva rohanta le az ottani csehszlovák erőket foglyokat ejtve és 1 golyószórót zsákmányolva.²¹⁵ Így 19 óra 45 percre lényegesebb ellenállás nélkül a zászlóalj elérte a kitűzött célt.²¹⁶ Jakab István őrzető géppuskás raja Czigányosnál zsákmányolt egy autót, benn 2 csehszlovák pénzügyőrrel, illetve elfogott 3 főből álló járőrt.²¹⁷ Az ellenséges erők visszaszorítása mellett a 3. század Galamb Ödön hadnagy vezette szakasza a Gerénytől keletre éjszakai támadással 22 óra 40 perckor egy csehszlovák löszerraktárt vett birtokba. Miután Vadász Károly őrzető raja elsőként behatolt a raktárba,²¹⁸ annak őrsége elmenekült. A szakasz így zsákmányolt 2 lovat és 1 felszereléssel megrakott szekeret, valamint egy foglyot ejtett.²¹⁹

---

²¹⁰ Harctudósítás 1939. 2.

²¹¹ Vásárhelyi 1941. 564.

²¹² Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 366.

²¹³ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 172.

²¹⁴ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 321.

²¹⁵ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 642.

²¹⁶ Vásárhelyi 1941. 568.

²¹⁷ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 331.

²¹⁸ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 851.

²¹⁹ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 225.

Ekkor, a kapott instrukcióktól eltérően, a Latorczay Lőrinc őrnagy²²⁰, a zászlóalj parancsnoka a támadás folytatásaként megváltoztatta annak fő irányát. Két századnyi erővel nem a 301-es pont irányában képezett súlyt, hanem a Czigányosra vezető úton, a Czigányostól északra történő nyomuláshoz, míg súlyképzésre kijelölt irányba egy századdal támadott. A tervtől való eltérést az is magyarázhatja, hogy a támadás folyamán a zászlóalj és a felsőbb vezetés között megszakadt a rádióösszeköttetés, csak hírvivő útján lehetett tartani a kapcsolatot.²²¹ A zászlóalj Berkó Sándor tizedes vezette felderítő járőre Árok községig hatolt előre, ahol felszámolt egy ellenséges járőrt és 3 foglyot, 1 országos járművet fegyverekkel és 1 motorkerékpárt zsákmányolt.²²²

A csoportosítás balszárnyán támadó 26. határ vadász-zászlóalj az Alsódómonyától délre védelemre berendezkedett cseh erők erőteljes géppuskatüzében csak lassan tudott teret nyerni.²²³ Ugyanakkor Mikola Jenő őrnagy 24/I. gyalogzászlóalja²²⁴ Ungvár északi kijáratánál lévő dombok elfoglalását kapta feladatául.²²⁵ A 24/I. zászlóalj katonái 14-én este 6 órakor rohanták le a csehszlovák határvédelmet. Rövid tűzharc után elfoglalták a Nova hegyet (181 magassági pont), Kis- és Nagy Czikeri magaslatokat,²²⁶ majd éjfél tájban²²⁷ a Dávidházy István őrnagy csoportja²²⁸ a Társa hegyet (168 magaslati pont), mely utóbbit először a 24. árkászszázad Kosáry Ede hadnagy vezette szakasza²²⁹ – megerősítve egy kocsizó géppuskás szakasszal – rohanta le. A megerősített védőállásokat átkarolta – közben szemből a 24/I. zászlóalj foglalkoztatta az ellenséget²³⁰ – a védelmet pedig közelharcban számolta fel és birtokba vette a hegyet, zsákmányolva 2 golyószórót. Hajnali 5 órakor (március 15-én) pedig a hegy északi erdőszegélyét is elfoglalta.²³¹ Hajnalban futárral jelentette helyzetét a felsőbb parancsnokságnak.²³²

A 24/I. zászlóalj 1. századának egyik szakasza Dominke Ernő zászlós vezetésével Ungvár-lőtérnél önálló vállalkozásban, kézitusában több cseh határőrörsöt

²²⁰ Latorczay Lőrinc 1939.01.23–1942.10.31. között az 5. gépkocsizó zászlóalj parancsnoka, a kárpátaljai hadművelet idején őrnagyi rangban. Latorczay Lőrinc AKVI 945.

²²¹ Vásárhelyi 1941. 568.

²²² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 45.

²²³ Osztovics 1939. 36–37.

²²⁴ 24. gye. Csapatanyag. 1.

²²⁵ Móricz 1939. 14.

²²⁶ 24. gye. Csapatanyag. Emlékezzünk!

²²⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 267.

²²⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 896.

²²⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 218.

²³⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 431.

²³¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 418.; Móricz 1939. 14–15.

²³² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 432.

elfoglalt.²³³ A szakasz oldalában váratlanul felbukkanó 2 őrszemet a szakaszparancsnok-helyettes, Rózsa István szakaszvezető semlegesítette. A szakasz eredeti feladatát elvégezve, azon túlmenően a szakaszvezető és 4 embere éjszaka oldalba támadta a 231. magassági ponton lévő őrsöt, és kézi gránátharccal segítette a szakasz másik oldalról való támadását.²³⁴ Vagyis ezzel a manőverrel sikerült megosztani a védelem erőit, így biztosította a magassági pont elfoglalására indított arc-támadás sikerét.²³⁵ Éjszaka is tovább folytatódottak a kisebb összecsapások. A 24/I. zászlóalj balszárnyán a szorongatott 6. határ vadáször s megsegítésére rendelték a tartalékot alkotó 21. árkászszázadot. Este 11 órakor Kiss János zászlós szakasza a Kálvária hegyről tört előre és visszaszorította a csehszlovák támadókat,²³⁶ míg a századparancsnok, Pokorny László századosa a század többi részével 24 órakor indította meg támadását a határ vadászok támogatására. A géppuskákkal megerősített csehszlovák védőket a Cservenica magaslat déli szegélyén lévő állásaiból kivette.²³⁷ Ezzel a manőverrel sikerült biztosítani az előrenyomuló gyalogzászlóalj balszárnyát.

A másnap, március 15-én sürgető feladatnak bizonyult a támadás lendületének fenntartása és továbbnyomulás biztosítása érdekében az erős csehszlovák ellenállás miatt Alsódomonya térségében elakadt 26. határ vadász-zászlóalj támogatása. Az 5. gépkocsizó-zászlóalj parancsot kapott, hogy erői zömét az Ung keleti partjára csoportosítsa át, s észak-északkelet irányból támadja Alsódomonyát. Az átcsoportosítás célja az volt, hogy tehermentesítve a határ vadászokat, tegye lehetővé számukra a település birtokbavételét. A 4 óra 30 perckor megindított támadáshoz a határ vadászok nem csatlakoztak, így az eredménytelenül végződött. Időközben jelentés érkezett, hogy a Felsődomonya felől a határ vadászok harcokcsitámadást kaptak és visszaszorították őket a demarkációs vonalra.²³⁸

Az 5. gépkocsizó-zászlóalj a helyzet felmérésére felderítő járőröket küldött ki. A zászlóalj 3. századából Pajti Pál őrvezetőt bízták a terepszakasz átvizsgálásával. Járőrével hajnali 5 órakor indul, a fagy pont körüli hőmérséklet ellenére a nyakig érő vízben átgázoltak az Ung folyón és végrehajtotta a felderítést.²³⁹ Hajdú Lajos őrvezetőt szintén a 3. századtól indították az Ung-on való átkelésre és Felsődomonya felderítésére. Reggel 6 órakor meginduló felderítés eredményesen zárult. A járőr út közben egy csendőrlaktanyát megtámadott s a hozzávetőlegesen

---

²³³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 171.

²³⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 670.

²³⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 171.

²³⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 394.

²³⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 634.

²³⁸ Osztovcics 1939. 40.

²³⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 601.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 612.

16 fős csendőrosztagot visszavonulásra kényszerítette, majd Ókemencze irányába szorította. Agilis fellépésével a támadó csoport balszárnyát sikerült biztosítani.²⁴⁰

Ezzel együtt reggel 7 órakor gépkocsizók 3. századának egy járőrét Czigányostól nyugatra fekvő 188-as magassági ponttól kiindulva dél felé indították. Feladatául szabták, hogy derítse fel Nagyláz község területét s vegye fel az összeköttetést a saját határvadász erőkkkel. A felderítők elfogtak egy 3 fős csehszlovák csendőrrjárőrt, zsákmányoltak 1 golyószórót tartalékcsővel, 2 puskát, 30 kézigránátot.²⁴¹

A bevezetett harcfelderítésből megállapították, hogy az ellenség védelme az Ung nyugati partján húzódó magaslatokon nyugszik s hogy az Ung folyó nem gázolható. Ezek alapján a zászlóalj-parancsnokság arra az elhatározásra jutott, hogy maga mögött hagyja az alsódományai ellenállási gócot és a keleti parton nyomulnak tovább.²⁴² Az új támadási terv azon alapult, hogy megállapítást nyert, hogy az ellenség kiürítette Felsőszlatina, Horló, Antalócz községeket. Az új terv szerint maguk mögött hagyva az alsódományai ellenállási gócot, a zászlóalj zöme ezen az útvonalon a Perecsényben állomásozó cseh erők hátába menetel,²⁴³ míg a 2. század²⁴⁴ az Ung keleti partján folytatja az előrenyomulást Perecsény felé. Vagyis itt egy nagyszabású bekerítő mozdulatról volt szó, amely ha megvalósul, lehetővé teszi Perecsénytől Alsódományáig az egész csehszlovák védelem bekerítését és felgöngyölítését. A keleti parti csoport 17 órára megtisztította Rahonczát.

A hadműveletek vezetését e napon vette át a Kárpát-csoport parancsnoksága, amely még ugyanezen a napon utasította a 2. gépkocsizódandárt (parancsnok: Horváth Sándor ezredes²⁴⁵), hogy a mozgósítás során beérkező, még nem harcoló részeit Ungvártól délre, Szürte és Homok területén gyülekeztesse.²⁴⁶

²⁴⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 272.

²⁴¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 501.

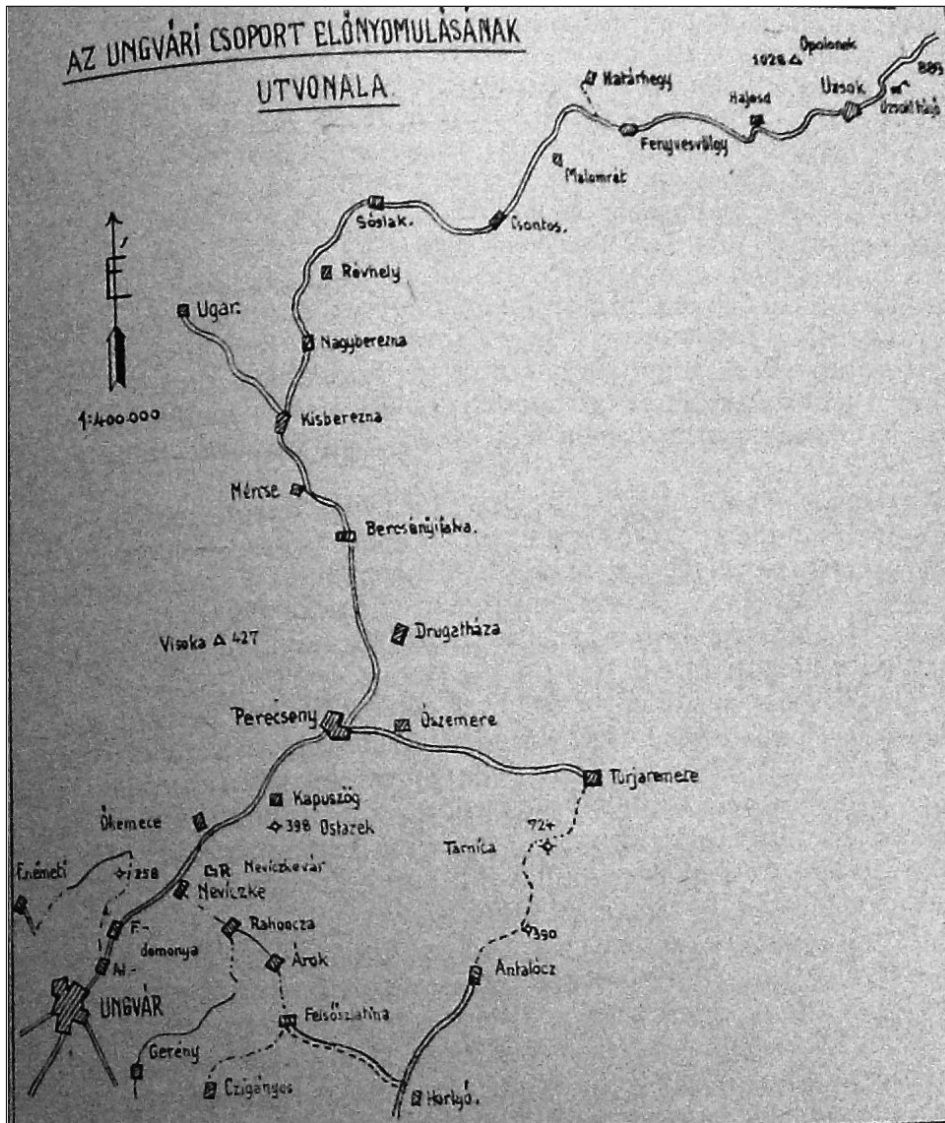
²⁴² Osztovics 1939. 40.

²⁴³ U.o. 40–41.

²⁴⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 29.

²⁴⁵ Horváth Sándor ezredes. 1939.01.15.–1940.03.01.között a 2. gépkocsizó-dandár parancsnoka. Szakály 2003. 147.

²⁴⁶ Osztovics 1939. 40–41.

Az ungvári csoport előnyomulásának útvonala.

A terv nem került megvalósításra, ugyanis parancsot kaptak, hogy Gerényben gyülekezve teherautón induljanak Alsódományára. A gépkocsizó-zászlóalj eredeti tervének elvetésére az adhatott okot, hogy a felderítő egységek jelentései alapján kiderült, hogy Neviczkevár és Ókemence környékén egy cseh zászlóalj és egy

üteg foglalt védelmi állást.²⁴⁷ Az eredeti terv végrehajtása esetén ez a csoportosítás fenyegethette volna Perecsénybe előretörő gépkocsizók hátát. Az 5. gépkocsizó-zászlóalj kapta feladatául, hogy Alsódomonyáról meneteljen Neviczától D-re és ott a 24. ezred árkászszázada által készített bürün²⁴⁸ partváltást hajtson végre, majd a keleti parton húzódó magaslatokon támadja meg a Neviczke várában védekező mintegy 200 főnyi ellenséges erőt.²⁴⁹

Az 5. gépkocsizó-zászlóalj végrehajtotta a menetet, azonban a 24. árkászszázad bürüje nem készült el időre, így egy 12 személyes csónakot kellett igénybe venni a partváltáshoz. Bár ez lassú módja volt az átkelésnek, de mégis jó döntésnek bizonyul, ugyanis az árkászok egyáltalán nem voltak képesek bürüt építeni. Az átkelés után a zászlóalj részei a vártól északra egyesültek Kiss Béla százados²⁵⁰ kikülönített 2. századával,²⁵¹ mely Felsődomonyánál kompon kelt át az Ung folyón.²⁵² 13 óraker Peresény felől 3 csehszlovák harcokosi megpróbálta a műút mentén előrenyomuló csapatokat megtámadni. A 2. század Neviczke vártól északra 500 méterre elhelyezett tűzgépeivel²⁵³ s Mikó Miklós százados²⁵⁴ 3. százada Ókemencze községnél – a vártól északkeletre, a 374. magassági pont nyugati lejtőjén beásott nehézpuskás osztag bevetésével²⁵⁵ – hatásos nehézpuska tüzellel megállította a Peresény felől,²⁵⁶ az Ung folyó partján húzódó műúton tüzérségi- és géppuskatűz támogatásával²⁵⁷ támadó 3 cseh harcokosit, és visszavonulásra kényszerítette azokat.²⁵⁸ A zászlóalj támadásának fedezésére a Neviczke vár hegyoldalában egy géppuskásszakaszt állították fel, hogy oldalazó tüzellel támogassa a gépkocsizó egységet.²⁵⁹ A Farkas Tibor főhadnagy, géppuskásszázad parancsnok vezette szakasz 2 géppuskával sikeresen a védők oldalába került, majd erőteljes géppuska tüzellel segítette a zászlóalj támadását, amely kivetette állásaiból a beásott ellenséget.²⁶⁰ Ókemencétől keletre a 492-es magassági pontot pedig az 1. század foglalta el.²⁶¹ Neviczke vár elfoglalása után az előrenyo-

²⁴⁷ Nyáry 1942. 429.

²⁴⁸ Bürü: Az árkászok által telepített átkelőeszköz. általában fából.

²⁴⁹ Osztovcics 1939. 44.

²⁵⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 389.

²⁵¹ Osztovcics 1939. 44.

²⁵² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 695.

²⁵³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 389.

²⁵⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 524.

²⁵⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 130.

²⁵⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 29.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 515.

²⁵⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 130.

²⁵⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 29.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz.. 308.

²⁵⁹ Móricz 1939. 19.

²⁶⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 194.

²⁶¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 642.

mulás lendületesen folytatódott, s 22 óra 15 perckor a visszavonuló csehszlovák erők üldözését vezető Földes Gyula hadnagy vezette szakasz elérte Kapuszöveget, és az attól keletre lévő magaslatokat.²⁶²

Március 15-én hajnalban a 24/I. zászlóalj részei a csehszlovák erők a Társa hegy északi lejtőjén indított ellentámadási kísérletét verte vissza, mely a hegy elfoglalására irányult. Az ellentámadás visszaverése után a csehszlovák erőket Felsőnémetig szorították vissza, majd felderítő járőrök biztosítása mellett, melyek Felsődomonya környékét fésülték át²⁶³ a zászlóalj este Felsődomonya területén gyülekezett. Éjjel, illetve a hajnali órákban Neviczke–Ókemencze irányába nyomult előre szórványos ellenséges tüzérségi tűzben, ahol majd későbbiekben részt vettek a Neviczke–Ókemencze északi dombjain elhelyezkedő csehszlovák ellenállás megtörésében.²⁶⁴ Az elvonuló zászlóalj helyét az ungvári rendőr tanosztály vette át. A gyalogság elvonulása után éjjel 2 óra 30 perckor újabb támadás érte a 181-es magaslati pontot (Nova hegy). A támadást az ott állomásozó rendőr tanosztály visszaverte.²⁶⁵

Az Ungvár környéki magaslatok biztosítása után a 24/I. gyalog- és 26. határ vadász-zászlóaljakat az Ókemencze–Neviczke-i ellenállás leküzdésére irányították. A zászlóaljak tüzérségi támogatására az Alsódomonyán északra tüzelőállásban lévő²⁶⁶ 24. tüzérsztyált rendelték.²⁶⁷ A reggel meginduló támadás szívós ellenállással találkozott. Tűzfőlényben lévő védőket átkarolással sikerült meglepni.²⁶⁸ A kora délután elinduló átkaroló különítmény nehéz, havas terepen a védők hátába menetelt és éjjel harcrintkezésbe került a védőkkel.²⁶⁹ Ókemencétől északra a 251-es magassági ponton beásott csehszlovák erőket Kriston Zoltán törzsőrmester járőre derítette fel. A március 16-án felfedett 4 rejtett géppuska- és több golyószóró fészek ellen a törzsőrmester szakaszával éjszakai vállalkozást hajtott végre és semlegesítette azokat.²⁷⁰ A magassági pont oldalról való elfoglalását kísérte meg Néray Lajos főhadnagy határ vadász árkászszakasza (25. határ vadász-zászlóalj). A főhadnagy szakaszát előrevitte egészen az Ung folyó és Suchy patak találkozásáig, itt azonban repesztől súlyos fejsébet kapott – később meg is vakult.²⁷¹ A gyalogság támadását

---

²⁶² Osztovics 1939. 45.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 209.

²⁶³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 215.

²⁶⁴ 24. gye. Csapatanyag. Emlékezzünk!

²⁶⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 262.

²⁶⁶ A harcok hevességére jellemző, hogy a tüzelőállásban lévő 3. üteg közeltámadást kapott, amit géppuska bevetésével hárítottak el. Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 182.

²⁶⁷ Nyáry 1942. 430.

²⁶⁸ 24. gye. Csapatanyag. Emlékezzünk!

²⁶⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 268.

²⁷⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 440.

²⁷¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 577.

támogatta a 5/2. gépkocsizó-század egyik szakaszának Neviczke vár alól lőtt golyószóró- és géppuskatüze is.²⁷² Sikeresen alkalmazták a gyalogzászlóalj páncéltörő ágyúit a fölényben lévő beásott ellenséges tüzgépek kilövésére.²⁷³ Ugyancsak hatékonyan szerepeltek a gyalogzászlóalj nehézfegyverszázadának aknavetői is, akikhez délután hozzárendelték az 5. gépkocsizó-zászlóalj aknavetőszakaszát. A gyalogsági nehézfegyverek tűzvezetését a gyalogos nehézfegyverszázad parancsnoka, Németh András százados irányította.²⁷⁴ A VI. közelfelderítő repülőszázad bombázása, illetve a közelfelderítők által a légifelderítéssel felfedett csehszlovák tartalékokra vezetett tüzérségi tűz²⁷⁵, az átkaroló manőverrel kombinálva Ókemencénél megtörte az ellenállást. Az Ung völgyében támadó magyar csoportosítás ezen siker után üldözésbe ment át. Az 5. gépkocsizó-zászlóalj a keleti part magaslatain, a 24/I. zászlóalj a nyugati magaslatokon, a Szász Oszkár alezredes vezetése²⁷⁶ alatt álló 13. kerékpáros-zászlóalj pedig az erősítésként kapott 101. páncélvonattal²⁷⁷ a Ung-völgyben tört előre Perecsény felé. A 101. páncélvonat és a 13. kerékpáros-zászlóalj elérte Perecsényt s éjfél körül a 13. kerékpárosok már túl is haladtak a településen.²⁷⁸ A településtől északra a zászlóalj kisharcokocsizakaszának páncélosai egy szakasznyi ellenséges csoportot megtámadtak – a szakaszparancsnok helyettes nyitott tetővel támadott! – és visszavonulásra kényszerítettek.²⁷⁹

A gépkocsizó-zászlóalj az éjszakát Kapuszögön töltötte, majd bevonult Perecsénybe és részeivel megszállta Turjaremetét és Porosköt. Ekkor – március 17-én 16 órakor – az alakulatot kivonták, és Ungvárra rendelték, mint az ungvári csoportosítás tartalékát.²⁸⁰

Március 17-én Vásárhelyi ezredes csoportját Perecsényben gyülekeztették, hogy bevárja a felváltására rendelt 2. lovasdandár egységeit. A támadás folytatására a 13. kerékpáros-zászlóaljat és a páncélvonatot rendelték, de azok Mércsétől északra az erős gyalogsági- és tüzérségi tűzben dél körül elakadtak. Mivel a lovasdandár még nem érkezett meg, a döntés kierőszakolására harcba vetették

²⁷² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 172.; U.o. 437.

²⁷³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 446.

²⁷⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 569.

²⁷⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 213.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 381.

²⁷⁶ Szász Oszkár AKVI 1553.

²⁷⁷ M377 gőzmozdonyból és az elé és mögé kapcsolt egy-egy felfegyverzett kocsiból és egy-egy pórekocsiból álló szerelvény. A mozdony alacsony tengelynyomása miatt alkalmas volt gyenge minőségű vonalakon, mellékvonalakon való közlekedésre. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 178., 193.

²⁷⁸ Nyáry 1942. 430.

²⁷⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 499.

²⁸⁰ Osztovics 1939. 51.

Gerlóczy alezredes²⁸¹ 24. tüzérosztályát, és légitámogatást kértek a Nagyberezna, Kisberezna, Ugar térségében lévő ellenséges erők ellen. Ezek hatására a kerékpárosok kora délután átkarolták az ellenséget, majd a bombázás okozta pánikot kihasználva szétszórták azokat. Az esti órákban birtokba vették Uzskot.²⁸²

A 2. gépkocsizóandár három lépcsőben hajtotta végre a gyülekezést, és március 16-án 17–18 óra között beérkezett az összpontosítási területre. 23 óra 25 perckor megkapták a parancsot egy gyorsanmozgó csoport kialakítására, hogy az a dandár jobb oldalának biztosítása mellett törjön előre Kőrösmezőre. A csoportot a dandár beérkezett kötelékeiből, melyeket azonnal tovább kellett indítani Husztra, a Beregszászról kiindult Ungár²⁸³-csoportból²⁸⁴ – mely időközben elérte Husztot –, két páncélvonatból és a 4. huszárezredből kellett kialakítani. A támadási iránynak megfelelően a dandárparancsnok másnapra kiadott intézkedése Kőrösmező elfoglalása mellett a Técső–Szeklencze térségében való gyülekezést írta elő. Az intézkedés szerint az ungvári részeknek Csap, Beregszász, Nagyszöllős, Huszton át Száldobos, Szeklencze körzetébe kell vonulniuk. Az Ungár különítmény pedig a vasúton érkező 11. kerékpáros-zászlóaljjal, egy üteggel és két páncélvonattal azt a feladatot kapta, hogy a Tisza mentén előretörve foglalja el Kőrösmezőt. A még vasúti szállítás alatt álló 4. huszárezredet kirakás után Técsőre irányították.²⁸⁵ A zöm 17-én 15 óra körül érkezett Husztra. Az Ungár-csoportba – melynek alárendeltségéből kivették a 24. határvadász-zászlóaljat – beosztott 11. kerékpáros-zászlóalj azonban még nem állt rendelkezésre, mivel az a vasútnál kialakult zavarok miatt nem érkezett meg Munkács környékéről, s 24 órán keresztül a parancsnokság nem is tudta elérni.²⁸⁶ A 11. kerékpárosok „eltűnése” miatt a felderítő-zászlóalj puskásszázadát rendelték a 14-esek támogatására, s Kőrösmezőre vezényelték, hogy lezárja Bogdánál a Felső-Tisza völgyét, a 4. huszárezred pedig a Tisza megfigyelésére kapott parancsot Apsa és Nagybocksó között. A fennmaradó részek Huszton maradtak és pacifikálták a város környékét. A felderítő-zászlóalj köteléke 16 órakor elindulva, 18 óra 10 perckor elérte Aknaszlatinát. Megszállták az elhagyott repülőteret, s az ott talált üzemanyagból feltankoltak a felderítők, s folytatva az előrenyomulást éjfél körül elérték a Visó völgyet, ahol megálltak.²⁸⁷

---

²⁸¹ Gerlóczy László alezredes 1939.01.23.–1942.05.01. között 24. tábori tüzérosztály parancsnoka. Szakály 2003. 111.

²⁸² Nyáry 1942. 430.

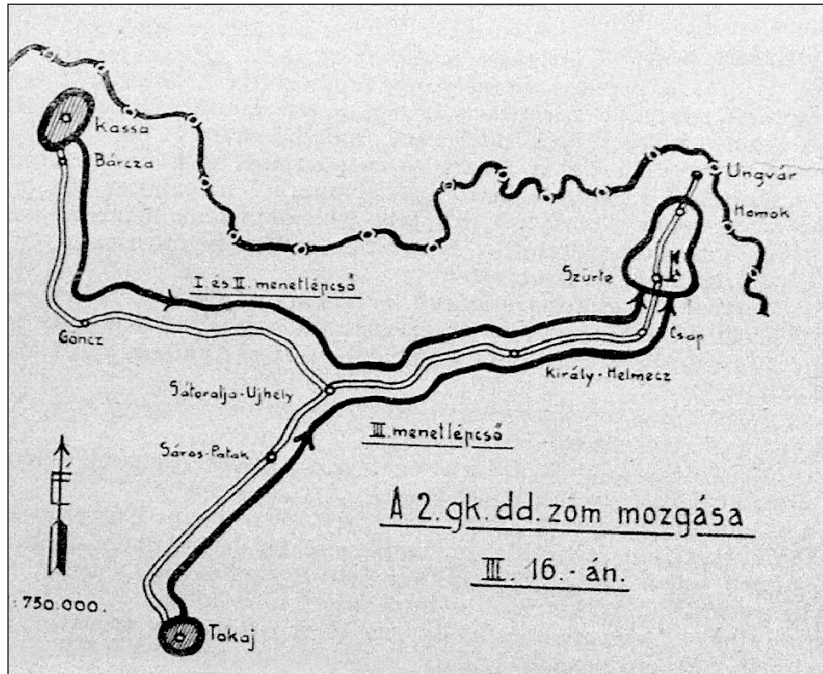
²⁸³ Ungár Károly alezredes a 14. kerékpáros-zászlóalj parancsnoka 1939.01.23–1939.11.01. között. Szakály 2003.356.

²⁸⁴ Ungár Károly alezredes által vezetett csoport, mely a beregszászi csoportosításba tartozó 14. kerékpáros- és a 24. határvadász-zászlóaljból állt.

²⁸⁵ Osztovics 1939. 45–47.

²⁸⁶ Tapasztalatok 1939.

²⁸⁷ Osztovics 1939. 49–50.

A 2. gépkocsizóandár helyzete március 16-án.

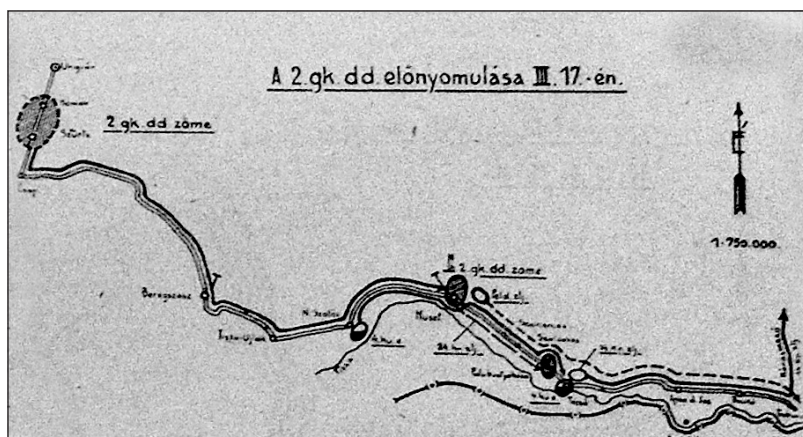
Március 18-án a felderítő-zászlóalj az Ungár-féle kerékpárosokkal együtt élével Kőrösmezőn át a Tatár-hágónál elérte a lengyel határt, zöme pedig 8 órakor Kőrösmezőt, ahol az Ungár-csoport alárendeltségébe lépett. Az Aknaszlatinára bevonuló 4. huszárezred elővédjén Szics-gárdisták ütöttek rajta. A támadókat szétugrasztották, ezzel a Szics-gárda fegyveres ellenállása a Tisza-völgyben befejeződött. Időközben az „előkerülő” 11. kerékpáros-zászlóalj 13–14 óra közt Husztra érkezett. A 4. gépkocsizó-zászlóaljat 16 óra 30 perckor utasították, hogy tisztítsa meg a Taracz és Nagy-Ág völgyét, majd nyomuljon előre a Wyszkov nyeregbe az összeköttetés felvételére a lengyelekkel, majd erőinek zömével a Nagy-Ág völgyben Ökörmezőre, egy megerősített századdal pedig Técsőn át Királymezőre vonuljon.²⁸⁸ A Nagy-Ág völgyében, a Berezna környékén működő csoport elővédjére irreguláris erők nyitottak tüzet. Sándy Hugó hadnagy, az elővédszakasz parancsnoka harchoz felfejlődött szakaszával viasszorította a támadókat. Ezzel lehetővé tette a főerő zavartalan előrejutását.²⁸⁹

²⁸⁸ Osztovics 1939. 51–52.

²⁸⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 678.

Másnap a 4. gépkocsizó-zászlóalj teljesítette feladatát: reggel 9 órakor a lengyel díszszázad ünnepélyes fogadtatása mellett elérte a határt a Toronyai-hágónál. Délután a dandárparancsnokságot értesítették, hogy alárendelt egységeit kivonják és átcsoportosítják Beregszász, Muzsaly, Bene, Makkosjánosi körzetébe és elrendelték a 14. kerékpáros-zászlóalj felváltását. Másnap az alakulatok elfoglalták kijelölt szálláskörleteiket.²⁹⁰

Március 18-án kibocsátott hadijelentés szerint a magyar csapatok elfoglalták Kárpátalját. A Kormányzó Bartha Károly honvédelmi miniszterrel és Keresztes-Fisher Ferenc altábornagy főhadsegéd kíséretében Csapon, Munkácson és Huszton – itt a 2. gépkocsizó dandárt tekintette meg – szemlét tartott a csapatok felett. A március 15–18-a közötti harcok vesztesége magyar részről 37 halott és 114 sebesült volt.²⁹¹

A 2. gépkocsizó dandár előnyomulása.

A Latorca völgyében támadó csoportosítás fő erejét a munkácsi helyőrséget alkotó csapatok jelentették. Ezeket a 1. lovasdandár parancsnokság (parancsnok: Bély Alajos ezredes²⁹²), a 24./III. gyalogzászlóalj, a 3. huszárezred, a 25. határ vadász-zászlóalj, a 12. kerékpáros-zászlóalj, 1./I. lovas tüzérosztály, rendőr tanosztály és a nemzetőrség csapatait jelentették. Mivel az alakulatok feltöltését nem sikerült megvalósítani, ez mindössze 2312 embert jelentett.²⁹³ A lovasseregetest parancsnoksága a cseh határőrök határsértéseire válaszul tervet készített a Mun-

²⁹⁰ Osztovics 1939. 52–53.

²⁹¹ Kálmán TGy 2721. 31.

²⁹² Bély Alajos ezredes. 1937.10.01.–1940.12.24. Az 1. lovasdandár parancsnoka. Szakály 2003. 48.

²⁹³ Harctudósítás 1939. 1. sz. melléklet.

kácsot szegélyező magaslatok elfoglalására, illetve a várostól keletre és nyugatra a demarkációs vonalak délre beugró zsákjainak levágására.²⁹⁴ A terv fontos eleme volt, hogy a harcok kezdeményezését az ellenségre kellett hártani.²⁹⁵ A művelethez kialakított csoportosítás – a Benda²⁹⁶-csoport – a 24. gyalogezred III. zászlóaljából, 12. kerékpáros-zászlóaljából és 3. huszárezred árkászszakaszából állt, melynek kelet felől kellett támadnia és elfoglalni a Szarka hegy 212–Kölcsény vonalat, míg a másik csoportosítás a 24. határvasdandár-zászlóalj parancsnokság vezetésével a zászlóalj géppuskászakaszával s egy megerősített századcsoporttal Oroszvégről kiindulva elfoglalja a Vinohrad 261 – Lovacska 306 vonalat. A csoportok az elért szakaszokon védelemre rendezkednek be. A város környékének biztosításán kívül a 3. huszárezred a megerősített 1. huszárszázadával Fornosról kiindulva birtokba kell, hogy vegye Pisztraházát és Ramocsafalvát, derítse fel Beregladányfalva és Felsőkerépes irányokat s fésülje át Nagyliget erdőt.²⁹⁷ A 12. kerékpáros-zászlóalj megerősített 3. százada Izsnyétéről Mezötterebesre támadt. Eközben 3 ütegni tüzérség Munkács dél – Várpalánka közti területre vonul fel támogatás céljából. A Munkács környékének biztosítását célzó támadások támogatására tartalékként a 3. huszárezred zöme és a rendőr tartalék szolgál. A terv szerint támadás március 14. reggel 6 órakor indul.²⁹⁸ 13-án éjjel megérkezett László Dezső vk. ezredesnek²⁹⁹, a vezérkar hadművelési osztály vezetőjének a parancsa Béldy Alajoshoz, munkácsi helyőrség parancsnokához az elfogadott terv végrehajtására.³⁰⁰

A lovas és géppuskás szakaszokból létrehozott Pongrácz-csoport a terveknek megfelelően Dumbrova 181 határpontnál reggel 6 órakor lépte át a határt. Az erős ellenállás ellenére eredményesen nyomult előre: délelőtt támadást hajtott végre Pisztraháza ellen. A támadás átkarolással ért el sikert: Inkey Lajos huszár főhadnagy szakaszát oldaltámadásra jelölték ki. A főhadnagy az ellenség mögé vezette osztagát s így megtört a védelem ellenállása s a fedezékben lévő kb. 2 rajnyi részét fogságba ejtették.³⁰¹ A támadás ennek ellenére többször megakadt: továbbvitelében jelentős szerepe volt Szabó Ferenc szakaszvezető géppuskászakaszának, amely ol-

²⁹⁴ HL Vkf. 3484/1. eln 1. 1939. Eseményjelentés a csehszlovák helyzetről 1939. III. 14-én.; Harctudósítás 1939.

²⁹⁵ Harctudósítás 1939. 2.

²⁹⁶ Benda Antal ezredes, a 12. kerékpáros-zászlóalj parancsnoka 1939.01.23–1940.12.01. Szakály 2003. 50.

²⁹⁷ Pongrácz Géza százados csoportja nem a mozgósítás befejezetlensége miatt volt század erősségű (3 gyalogos golyószóróraj, 2 géppuska, 1 lovasszakasz). Harctudósítás 1939. 3.; Pongrácz Géza százados ekkor az ezred 1. századának a parancsnoka volt. Ságvári – Somogyi – Szabó 2001. 93.

²⁹⁸ HL Vkf. 3481/5. eln 1. 1939. 1. lovasdandár HL Vkf 1.-nek. Távirat.

²⁹⁹ László Dezső ezredes 1938.11.01.–1941.02.01.a Vkf 1. (hadművelési) osztály vezetője. Szakály 2003. 199–200.

³⁰⁰ Lieszkovszky Pál. HL TGy 2833. (továbbiakban: Lieszkovszky TGy.) Munkácstól Vereckéig 3.

³⁰¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 603.

dalazó tüzével segítette a támadást.³⁰² Segítségével lehetett Pisztraháza elfoglalása után a tervben kijelölt célokon túl birtokba venni Makarja községet is. A Pongrácz-csoport Makarjáig összesen 34 foglyot ejtett, valamint 6 golyószórót és 4 szekér hadianyagot zsákmányolt. A csoport a községek elfoglalása után lovas részeivel felderítést hajtott végre és átfésülte az erdőt. Ezután Ramocsafalvára vonultak, ahol biztosították az elért vonalat és eltöltötték az éjszakát.³⁰³ Miután a csoport végrehajtotta, másnap bevonták Munkácsra és tartalékba helyezték.³⁰⁴

A kiadott rendelkezés alapján Lészay Ferenc alezredes³⁰⁵, a 24/III. zászlóalj parancsnoka úgy határozott, hogy először a Szarka-hegyet, majd a Kamen-hegyet (64. magassági pont) foglalja el.³⁰⁶ Reggel 6 órakor indította meg zászlóalját.³⁰⁷ Először a Szarka-hegy ellen indítottak támadást, melyet egy géppuskásszakasszal megerősített csehszlovák század védett. Egy századdal szemből, egy másikkal pedig megkerülve a csehszlovák állásokat oldalba és hátba támadva a védőket, sikerült elfoglalni a hegyet. A Kamen-hegyet védő szakasz ezután nem jelentett komoly erőt, így a zászlóalj 9 órára elérte célját, majd védelemre rendezkedett be.³⁰⁸ A hegy többi részét járőrökkel tisztították meg.³⁰⁹

A 12. kerékpáros-zászlóalj – akik mellé beosztották a rendőr tanosztály részeit³¹⁰ – Őrhegyalja elfoglalására a zászlóalj kisharcokszakaszát (Ansaldo páncélosokkal) állította az élre. A Fráter Tamás főhadnagy vezetése alatt álló szakasz benyomult a faluba, ami készületlenül érte a csehszlovák védőket: „*ingben és alsóban fegyver nélkül szaladgáltak a csehek....*”³¹¹ a település vége előtt egy éles „S” kanyarban állt a Latorcán átvezető híd. A híd előtt mintegy 200 m-re egy csehszlovák géppuskaállás tüzet nyitott a támadó magyar páncélosokra. Fráter főhadnagy páncélos ikergéppuskái tüzével sikeresen elhallgatatta az ellenséges géppuskát. Ezzel sikerült biztosítani a hidat. Ekkor a főhadnagy motorkerékpáros futár útján engedélyt kért a Beregszentmiklós–Szolyva előrenyomulásra, amit Bélydy ezredes megtagadott, mivel Őrhegyalja után Latorca völgyben az ellenség még tartotta magát. A folyamatos erősítéseknek köszönhetően szürkületre mintegy zászlóalj erővel rendelkeztek.

---

³⁰² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 728.

³⁰³ Harctudósítás 1939. 3–4.

³⁰⁴ Nyáry 1942. 424.

³⁰⁵ 24. gye. Csapatanyag. 1.

³⁰⁶ Harctudósítás 1939. 4.

³⁰⁷ 24. gye. Csapatanyag. 1.

³⁰⁸ Harctudósítás 1939. 4.

³⁰⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 558.

³¹⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 409.

³¹¹ Fráter Tamás főhadnagynak, a m. kir. 12. honv. kerékpáros zlj kisharcokszakasz-parancsnokának visszaemlékezése a Kárpátalja megszállására. HL TGy 3095. (továbbiakban Fráter TGy.) 4-5.

A 3. huszárezred felzárkózásával lassú tűzharc vette kezdetét.³¹² A sötétség beálltával elültek a harcok s a 12. kerékpáros-zászlóalj Órhegyalja északkeleti részén, a többi egység pedig a harc közben elért vonalon töltötte az éjjelt harcszerű biztosítás mellett.³¹³ Főerők az elért vonalakon maradtak, de egy őrzőegység egészen Repede községig hatol előre, ahol a „*tűzelőállításba menő ellenséges géppuskát elzavarta és erős puskatűzben az ellenség távbeszélő vonalait megszagatta*”.³¹⁴ A Latorca völgyében védekező csehszlovák 36. gyalogezred 1. zászlóalja tehát március 14-én éjszakára megállította a magyar előnyomulást.³¹⁵

A Munkács környékén tevékenykedő Benda-csoport gyalogos és kerékpáros egységei a nap folyamán biztosították a város környékét. A környező hegyek elfoglalása után csak Klastromaljánál tartott ki a csehszlovák védelem, amely főleg csendőr és pénzügyőr alakulatokból állott. A fontos magaslati pont elfoglalását a 25. határvasdász-zászlóaljra bízták. A támadás tűzérségi biztosítását a zömében újoncokból álló 1. lovas tűzérsztály látta el Keresztszeghy György alezredes parancsnoksága alatt.³¹⁶ A határvasdászok két támadása vallott kudarcot. A tűzérségi tűz ellenére a kitartó védők ellenállása csak akkor tört meg, mikor a harmadik támadás támogatására³¹⁷ Kölcsey elfoglalása után a kerékpáros-zászlóalj egy századát a védők hátába irányították.³¹⁸

Konja Ferenc százados³¹⁹ Izsnyétéről támadó, géppuskásszakasszal megerősített 12/3. kerékpárosszázada Gorondon át Mezőterebes felé nyomult. Velük szemben egy géppuskásszakasszal megerősített gyalogszázad, valamint csendőr és pénzügyőr egységek álltak. A vártnál komolyabb ellenállásba ütköztek a településeknél, különösen a gorondi vasútállomásnál. A vasútállomás bevételekor a század kénytelen volt nyílt terepen támadni. A harcok estig elhúzódtak, s ezalatt 12 halottat és 25 sebesültet veszített a magyar alegység³²⁰ a súlyos ellenséges tűzben.³²¹ A település házaiban védőállást foglaló csehszlovák erővel szemben a siker kulcsa az volt, hogy golyószórók fedező tüze alatt honvédek berohantak Gorond házai közé és kézigránáttal ütték ki a védőket.³²² Az első nap eredménye arra utalt, hogy a támadás meglepte

³¹² Fráter TGy. 5.

³¹³ Nyáry 1942. 425.

³¹⁴ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 399.

³¹⁵ Zavadil 2005. 42.

³¹⁶ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 376.

³¹⁷ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 631.

³¹⁸ Nyáry 1942. 424.; Harctudósítás 1939. 5.

³¹⁹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 412.

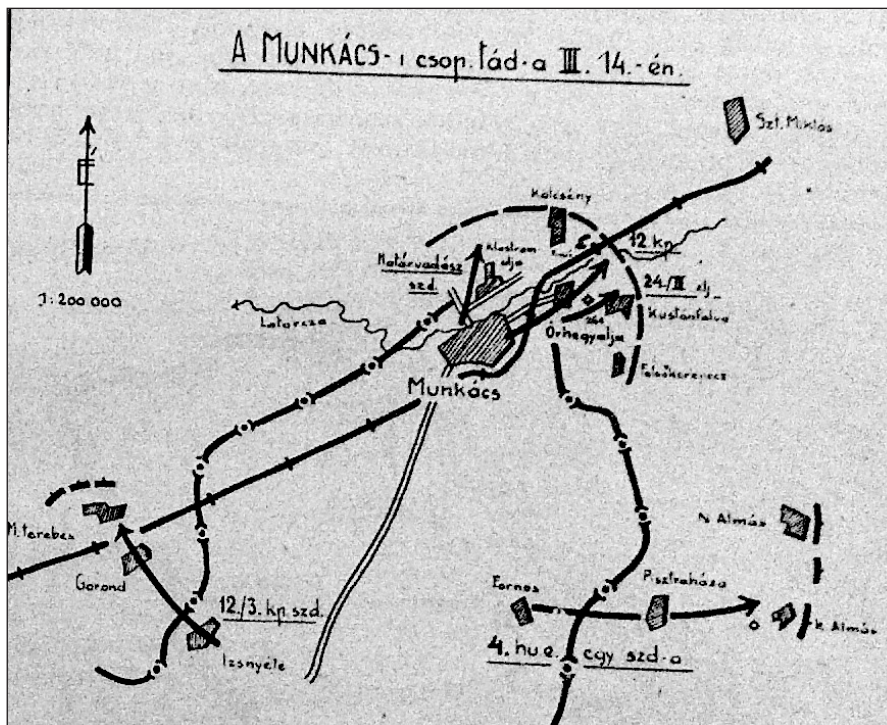
³²⁰ Harctudósítás 1939. 5.

³²¹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 173.

³²² Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 122.

a cseh csapatokat. A tervnek megfelelően a harcok az első nap végére sikerrel jártak. A néhol kemény ütközetek ellenére a kitűzött feladatokat sikerült megvalósítani.³²³

A 3. huszárezred tartalékban maradt részeinek is akadt feladat. A magyar katonai erők által meg nem szállt Várkulcsa falut csehszlovák erők támadták. Fel-tartóztatásukra a huszárezredtől Várdai János c. tizedes golyószórós raját küldték ki. A raj nemcsak megvédte a falut, hanem a támadókat visszavetette kiindulási pontjukra. Az erősítésül érkező nehézpuskásrajra már nem is volt szükség.³²⁴

A munkácsi csoport első napja.

Március 14-én 21 óra 15 perckor megérkezett 390314/12. hdm. I. vkf. rendelet, melyben a munkácsi helyőrség csapatainak Szolyva megszállását jelölték ki feladatul.³²⁵ A parancs vétele után este 10 órakor tartott megbeszélésen Bélyd ezredes dandárparancsnok előterjesztette a további előrenyomulás tervét.³²⁶ Március 15-i támadást

³²³ Nyáry 1942. 424–425.

³²⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 869.

³²⁵ Harctudósítás 1939. 6.

³²⁶ Fráter TGy. 5.

a 3. huszárezredre alapozott Veniczey³²⁷-csoport hajtotta végre. A huszárokon kívül a csoportba rendelték 24/III. zászlóaljbat, a 12. kerékpáros-zászlóaljbat³²⁸ és tűztámogatásul a rendelkezésre álló teljes – egy osztálynyi – tüzérségét.³²⁹

A reggel 5.30-kor induló támadás végrehajtásába a Kölcsey területéről a 3. huszárezredet jelölték ki, melyet megerősítettek a kerékpárosok kisharcokocsiszakaszával és határvadászokkal. A támadás előrehaladtával a 12. kerékpáros-zászlóaljnak tartalékként Kölcseynél kellett rendelkezésre állnia.³³⁰

A 3. huszárezredet a Latorca-völgybe rendelték, a 12. kerékpáros-zászlóaljbat pedig tartalékba helyezték. A huszárezred megerősítésére rendelték a kerékpáros kisharcokocsiszakaszt. A huszárezrednek súllyal a Latorcától északra húzódó műúton, részeivel pedig a műúttól északra eső magaslatok mentén kellett előrenyomulnia a Szentmiklóstól nyugatra eső magaslatok elfoglalására. A 24/III. zászlóalj pedig a Latorcától délre húzódó magaslatok mentén a Szentmiklóstól keletre lévő magaslatok elérését kapta feladatul. A kisharcokocsiknak fontos szerepet szántak a csehszlovák ellenállás leküzdésében. Feladatuk az volt, hogy észrevétlenül kerüljenek a csehszlovák erők mögé s így támogassák a huszárok támadását.³³¹ Szintén a huszárok előrenyomulásának fedezésére rendelték a lovasdandár 1. lovas tüzérosztályát.³³²

A 24/III. zászlóaljjal szemben géppuskákkal megerősített állások húzódtak, melyet az ellenség század-erővel védett. A tüzgépek Németkucsovánál és Beregbükkösnél vettek fel tüzelőállást. A zászlóalj támadása kezdetbe sikeresen haladt előre. A géppuskákkal megerősített védelmet azonban csak egy századdal végrehajtott átkaroló manőverrel sikerült semlegesíteni.³³³ A Németkucsova ellen támadó század jobboldali harcjárőre elérte a község keleti szegélyét. Időközben a jobbszárny támadása elakadt az ellenséges géppuskatűzben. Gencsi Balázs szakaszvezető, a járőr parancsnoka jó helyzetfelismeréssel a csehszlovák védők oldalába vezetve az osztagát, visszavonulásra készítette azokat.³³⁴

A 3. huszárezred előrenyomulása szintén elakadt. A szembenálló csehszlovák védelem itt tüzérségi támogatással is rendelkezett.³³⁵ Ezért fontos szerep jutott a megerősítő kisharcokocsiknak. Az ezred a terv szerint rárótt feladatot, vagyis a védelem

³²⁷ Veniczey Károly ezredes, 1937.02.01.–1939.10. között a 3. huszárezred parancsnoka. Bene János – Szabó Péter: *A magyar királyi honvéd huszár tisztikar*. 1938–1945. Budapest, 2006, Heraldika Kiadó. (továbbiakban: Bene–Szabó 2006.) 314–315.

³²⁸ Harctudósítás 1939. 6.

³²⁹ Fráter TGy. 5.

³³⁰ Nyáry 1942. 425.

³³¹ Fráter TGy. 5–6.; Harctudósítás 1939. 6.

³³² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 376.

³³³ Harctudósítás 1939. 6.

³³⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 237.

³³⁵ Harctudósítás 1939. 6.

megkerülését eredményesen végrehajtotta: páncélosaival a Latorca völgyének nyugati vonulatain a csehszlovák erők mögé hajtott végre menetet. Az erősen szegdedt és fedett terepen sikerült észrevétlenül megkerülő manővert végrehajtani. A páncélosok rövid pihenő után fedélzeti ikergéppuskáikkal az ellenséges védelem oldalát és hátát tűz alá vették. A tüzelőkészítés után adott jelre páncélosok a legnagyobb sebességgel megkezdték az előretörést a völgybe, a szemből támadó huszárokkal – Párvy-Rieger Aladár alezredes csoportja³³⁶ – együtt,³³⁷ akiket a kerékpáros-zászlóalj géppuskásszázadából is megerősítettek további egységekkel.³³⁸ Ezzel sikerült kivetni állásaikból a védőket. A huszárezred 2. és 4. százada üldözésbe ment át, de hirtelen összpontosított géppuskatűzbe kerültek. Ekkor Lukács Imre szakaszvezető (3/I. géppuskásszázad) az ellenséges tűzben géppuskáját tüzelőállásba helyezte, és sikeresen elnémította két tüzelő géppuskát.³³⁹ Egy másik géppuskát pedig a szakaszvezető szakaszparancsnoka, vitéz Kállai László törzsőrmester iktatott ki. A törzsőrmester személyesen vette át az egyik tüzgép irányzását és kilőtte a tüzelő ellenséges géppuska irányzóját. Ekkor egy másik katona vette át az irányzó helyét, de azt is sikeresen leküzdötte.³⁴⁰ A géppuskás huszárok példamutató tettét az is elősegítette, hogy az ezredközvetlen géppuskásszázad parancsnoka, Monspart Gábor főhadnagy³⁴¹ személyes példával járt elől. Jellegzetes huszármentalitással az elakadt küzdőket személyesen vitte előre és géppuskáit személyesen vezette a tűzvonalba.³⁴² Ugyancsak kiemelkedően teljesített Szévald Oszkár hadnagy³⁴³, a 3/II. géppuskásszázad szakaszparancsnoka, aki a támadás alatt öntevékenyen irányította az elől lévő részeket és hatásos tűzvezetéssel segítette elő a támadást.³⁴⁴ A huszárok páncéltörő ágyúit is kivették a részüket a harcból: két ellenséges géppuskát lőttek ki.³⁴⁵ A csehszlovákok Szolyva irányába vonultak vissza.³⁴⁶

---

³³⁶ Párvy-Rieger Aladár alezredes a 3/II. huszárosztály parancsnokaként vett részt a támadásban, mint a kb. osztály erejű küzdő csoport parancsnoka. Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 618.; a huszárezred feltöltetlensége miatt vethették be a huszárokat csoportként s nem a szabályos szervezeti kereteik – osztály – között.

³³⁷ Fráter TGy. 5–6.

³³⁸ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 269.

³³⁹ Harctudósítás 1939. 8.

³⁴⁰ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 367.

³⁴¹ Monspart Gábor 1939.01.–1942.05.1. A 3. huszárezred ezredközvetlen géppuskás századának a parancsnoka. Bene–Szabó 2006. 198.

³⁴² Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 538.

³⁴³ Szévald Oszkár 1939.01.21.–1939.09.30. között a 3/II. huszárosztály géppuskásszázadában szakaszparancsnok. Bene–Szabó 2006. 279.

³⁴⁴ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 769.

³⁴⁵ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 574.

³⁴⁶ Fráter TGy. 5–6.

Délben a csehek fegyverszünetet kértek, s megegyezés született a szabad elvonulásról. A kapcsolatfelvételtől a szemtanú így számol be: „Már dél is elmúlt, amikor a vonalak előtt megjelent fehér zászlóval, sapkáján fehér szalaggal egy cseh parlamentertiszt. Az általunk ismert Melichár őrnagy volt. Vele tárgyaltunk a békésebb időben néhány részlet kérdésről, ami alakosság ügyeit képezte. Kérte a tűzszünet elrendelését és a parancsnokot kereste fel evvel. Megszólaltak a huszárezred trombitái, a kerékpárosok kürtjei, általános »tűzet szüntess – ne löjj« után feszült várakozással teljes csend lett. Melichár őrnagy kérte Bélydyt, hogy a cseh csapatok parancsnoka³⁴⁷ találkozni szeretne vele. A megbeszélés helyéül Latorca híd közepét jelölték ki. Nyakamba a fényképezőgéppel szálltunk autóban Melichár őrnaggyal és mentünk a hídra. Hol egy felejthetetlen epizód szemtanúja lettem. A két parancsnok a híd közepén összetalálkozott. Lestem kézfogás lesz vagy csak tisztelgés? Ahogy egymásra néztek »Lieber Kamerad« kiáltással átölelték egymást. Mindketten a wienernerneustadti akadémia növendékei és osztálytársak voltak, sőt egymás mellett ültek a padban.”³⁴⁸ a szabad elvonulás megadása után a munkácsi csoporttal szemben megszűnt a szervezett ellenállás.

A kikülönített 12/3. kerékpárosszázadot időközben megerősítették a 3. huszárezred huszárutegének egy lövegszakaszával. Az így megerősödött század elfoglalta Nagylucska területét és megkezdte az előrenyomulást Ódávidháza felé. Ezzel együtt megbízták Szentiványi István alezredest, hogy a munkácsi nemzetőr különítménnyel és honvédekkel Ódávidháza–Szerednye úton törjön előre és vegye fel a kapcsolatot az ungvári csoporttal. 15 óra 15 perckor elérte Szerednyét, de az összeköttetést az ungvári csoportnál lévő problémák miatt nem tudta felvenni.³⁴⁹

A tárgyalásokkal párhuzamosan az üldözésbe átmenő huszárok a dél körüli órákban érték el Szentmiklóst.³⁵⁰ Tegyük hozzá, a 12. kerékpáros-zászlóaljából Sipos Lajos örvezető géppuskásraja, mely a támadáskor is már öntevékenyen a huszárok előtt harcolt, még a huszárok előtt benyomult Szentmiklós községbe.³⁵¹ A huszárezred csapatai Szentmiklós után 15 órakor érték el Szolyva előterét, ahol ellenséges hadikövetek jelezték, hogy harc nélkül átadják a várost. Végül éjjel 2 órakor a tartalékból előrevont 12. kerékpáros-zászlóalj foglalta el a várost. A Kárpát-csoport parancsnokság sürgetésére másnap folytatták az előrenyomulást. Március 16-án reggel 8 órakor a kisharckocsiszakasz biztosítása mellett indultak meg. 10 órakor érkeztek Aklosra, majd a Latorca völgyét keresztezve, Vezérszálláson át 13 óra 30 perckor

³⁴⁷ A csehszlovák parancsnok Herman ezredesként azonosították. Harctudósítás 1939. 7.

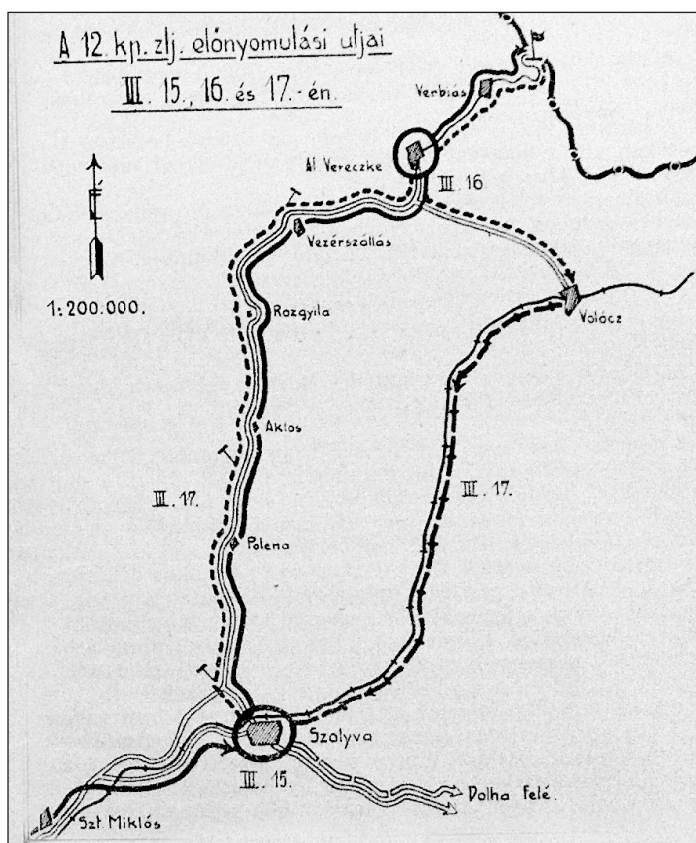
³⁴⁸ Lieszkovszky TGy. Munkáctól Vereckéig 4–5.; a történetet megerősíti Morlin Zoltán: Lovastüzér emlékeim. In *a m. kir. honvéd lovastüzérség szervezete és szolgálati beosztása*. HL TGy 3174. (továbbiakban: Morlin, TGy.) 11., bár az 1. lovasdandár harctudósítása csak a tárgyalás tényét erősíti meg. Harctudósítás 1939. 7.

³⁴⁹ Harctudósítás 1939. 6.

³⁵⁰ Nyáry 1942. 425.

³⁵¹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 760.

elérték Alsóvereczkét. A zászlóalj 1. százada harcokosi-támogatással délután 3 óra-
kor elérte a Vereckei-hágót.³⁵² A hidegben, 50 cm-es hóban előrenyomuló századot
a kisharcokosok vezették. Menet közben érte utol a köteléket Bélydy ezredes. A személy-
gépkocsiban utazó dandárparancsnok járműve a hóban elakadt, így a Fráter főhadnagy
vezette élharcokosi mögé sorolt be és érte el a hágót³⁵³ és „Bélydy lába érintette először
a földet magyar részről”.³⁵⁴ A magyar–lengyel határnál a lengyel 22. hegyidandár pa-
rancsnoka fogadta. A magyar kérdésre, miszerint honnan tudták a magyar csapatok
érkezését, a lengyel parancsnok azt a választ adta, hogy amennyiben a magyar erők
nem érik el 16-án a hágót, neki parancsa volt az előrenyomulásra. A csoport a március
14–16-i harcokat 29 halott, 75 sebesült és 1 fő eltűnt veszteséggel zárta.³⁵⁵

A 12. kerékpáros-zászlóalj előrenyomulása.

³⁵² Nyáry 1942. 425–426.

³⁵³ Fráter TGy. 8.

³⁵⁴ Lieszkovszky TGy. Munkáctól Vereckéig 6.

³⁵⁵ Harctudósítás 1939. 9.

A *Beregszászról Huszt felé* támadó csoportosítás részeként március 15-re virradó éjjel mozgósították a beregszászi 24. határvadász-zászlóaljat.³⁵⁶ A zászlóalj Szöllősgyulától Beregújfaluiig 60 km-es szélességben a cseh határon 8, ettől délre a román határon pedig 3 őrsön teljesített szolgálatot. Vele szemben a huszti cseh 45/II. zászlóalj állt.³⁵⁷ A határvadász egység a többi alakulathoz hasonlóan 80%-ban két- és hathetes újoncokból állt, akik még nem kapták meg a kellő kiképzést. A katonai eskütételre is csak másnap került volna sor, de 14-én 22 óra 12 perckor a zászlóaljat riadóztatták, így az eskütétel elmaradt.³⁵⁸

A zászlóalj portyázószázada a terveknek megfelelően hajnali 4 órakor lerohanta a szemben álló cseh őrsöket.³⁵⁹ Súlyos harc bontakozott ki s különösen válságossá vált a helyzet a feketeadói 4. őrsnél, amely Csepénél rohanta le a csehszlovák határvédelmet. A határőrök kitartottak, sőt 2 harckocsival megerősítve súlyos veszteségeket okoztak a magyar egységnek. Elesett az őrsparancsnok, Póti Károly szakaszvezető, 13 határvadász és még heten megsebesültek. Délután 3 órakor, mikor már a támadó őrs felmorzsolódása is kilátásban volt, a cseh védelem megingott, és elkezdtek hátrafelé szállingózni.³⁶⁰ A harckocsitámogatás miatt fölényben lévő csehszlovák határőrök visszavonulásának valószínűleg az lehetett az oka, hogy Kónya Vidor szakaszvezető parancsnoksága alatt álló szomszédos 24/3 (Felsőalmás) határvadászörsg megtámadta és megfutamította a csehszlovák határőrség Hömlőczy őrsét. Ezzel együtt elfoglalta Gödényháza falut, majd másnap Kistarna és Veléte községeket. Az elfoglalt településen nemzetőrséget szervezett, amelyet zsákmányolt fegyverekkel szerelt fel.³⁶¹

6 órakor a 24. határvadász-zászlóalj kerékpárosszázada 6. határvadászörssel együtt Fancsikánál ütközött ellenállásba. A kialakult harcban a csehszlovák védelem páncélos-támogatást kapott. Nagyszöllős felől 3 csehszlovák harckocsi avatkozott be. A kerékpárosok megsegítésére Beregszászról gépkocsin előre küldték az ott gyülekező 24. határvadász-zászlóalj első lépcsőjét Veress József hadnagy parancsnoksága alatt. A zászlóalj 1. századára alapozott csoport Veress hadnagy puskászszakaszából, Veres János szakaszvezető géppuskásrajából és nehézpuskásrajból állott. Ezzel az erővel sikerült visszaverni a cseh harckocsi támadást. Ezután következett be 6 óra 45 perckor a második cseh

³⁵⁶ Nyáry 1942. 418.

³⁵⁷ Nyáry 1942. 419–420.

³⁵⁸ Loósy Alajos: Nagyszöllős felszabadítása. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 3. sz. 594–608. (továbbiakban: Loósy 1940.) 595.

³⁵⁹ Loósy 1940. 596.

³⁶⁰ Póti Károlyt ezért poszthumusz a Magyar Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki. <http://akm.jjsoft.hu/rendjel/adatok/amve.htm>. Hozzáférés: 2009. 06.15. 15.00.

³⁶¹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 413.

harckocsitámadás.³⁶² Ez a támadás is elakadt a magyar nehézpuskák tüzeiben. Szitás Bertalan őrzetető, a nehézpuskásraj parancsnoka személyesen vette át a tüzgép irányítását, majd sebesülten is kitartva feltartotta a harckocsikat az erősítés beérkeztéig.³⁶³ Az őrzetető nehézpuskával a páncélosok figyelő réseit lőtte³⁶⁴ – s a tankok Szöllősvégárdó felé visszavonultak. A harckocsitámadásban megsebesült határvaszokért Veres János szakaszvezető küszött ki, és az ellenes tüzelés közepette biztonságba helyezte őket.³⁶⁵

Időközben a zászlóalj zöme már közeledett Beregszász felé, s a zászlóaljparancsnok előrement Tiszaújhelyre, ahol Molnár főhadnagynak, a küzdő század parancsnokának hírvivőjétől – János Béla szakaszvezetőtől³⁶⁶ – értesült a cseh harckocsikról. Erősítésül egy páncéltörő ágyút küldött előre, melyet megfelelő vontató híján egy helybeli taxival vontattak. Az így motorizált löveg éppen jó időben érkezett, hogy a harmadik harckocsitámadás visszaverésében segédkezzen.³⁶⁷ A taxi nem vontatta egészen a harcmezőre a löveget. Miután leoldották azt a taxiról, a kezelőszemélyzet még 1.5 km-en keresztül kézi erővel toltta, hogy tüzelőállásba vigye.³⁶⁸ Czékus hadnagy és Enczi Mihály szakaszvezető lövege 4. lövésre³⁶⁹ kilőtte az egyik cseh tankot, a másik kettő pedig visszavonult.³⁷⁰ Ezzel sikerült megakadályozni a cseh páncélosok előretörését a zászlóalj elővéd és a főcsapat irányába.³⁷¹ A kilőtt harckocsi személyzetét fogságba ejtették.³⁷² Még az éjjel a Térképhelyesbítő csoport Kovács Endre zászlós vezette 25 fős különítménye elfoglalta Fancsikát és a honvédek hajnali beérkezéséig meg is tartotta. Ezzel biztosította a másnapi előrenyomulást Szöllősvégárdó irányába.³⁷³

A zászlóalj 8 órakor érte el Tiszaújhelyet, s megkezdte s felfejlődést a Nagyszöllős elfoglalására. Menet közben a zászlóalj erős tüzet kapott a Szöllősvégárdó nyugati kijáratától, valamint onnan északra és délre húzódó csehszlovák állásokból. Mátyfalvánál tüzelőállásba ment a határvaszok támogató ütege s 10.30-kor

---

³⁶² Móricz Béla: *Kárpátalja hősei*. Budapest, 1939, Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. (továbbiakban: Móricz 1939.) 24.

³⁶³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 777.

³⁶⁴ Móricz 1939. 24.

³⁶⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 872.

³⁶⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 337.; a szakaszvezető nem sokkal később 13 óra 30-kor a Beregszász–Nagyszöllős úton merész felderítést hajtott végre, erős ellenséges tűzben.

³⁶⁷ Móricz 1939. 23.

³⁶⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 145.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 181.

³⁶⁹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 181.

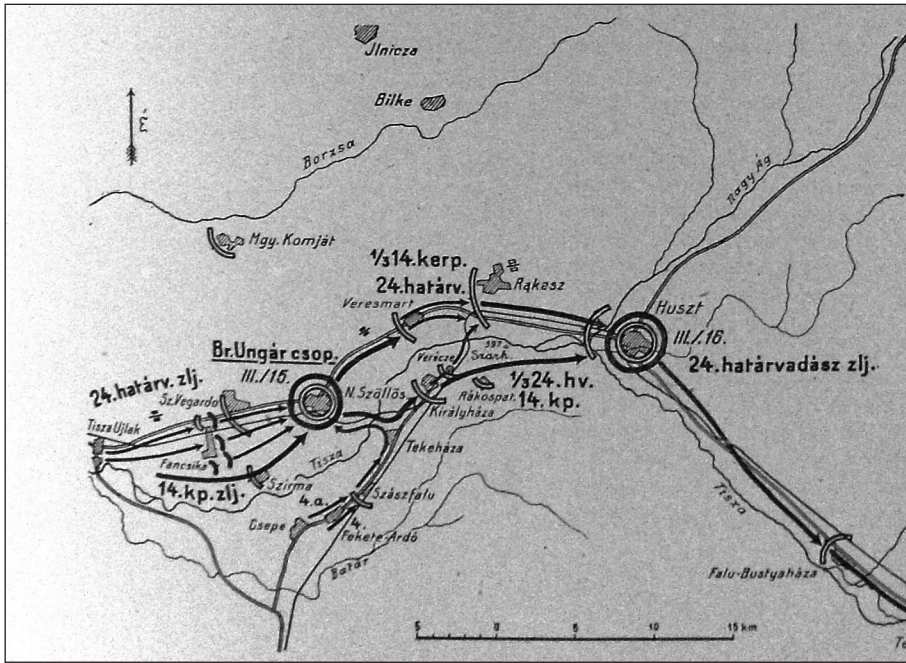
³⁷⁰ Móricz 1939. 23.

³⁷¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 181.

³⁷² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 145.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 181.

³⁷³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 424.

megindult a támadás. A zászlóaljjal szemben viszonylag komoly erők álltak: a 45/II. zászlóalj 780 katonával, amihez csatlakozott még 150 csendőr és pénzügyőr, valamint egy páncélosszázad 12 harcjárművel.³⁷⁴

Nagyszőlős és Huszt elfoglalása. Előretörés Técsőig.

A harc elején érkezett meg Loósy alezredes³⁷⁵ harcálláspontjára báró Ungár Károly alezredes, a beregszászi csoportosításhoz rendelt 14. kerékpáros zászlóalj parancsnoka. Zászlóalja éjjelkor kapta meg az indulási parancsot, és reggel indult el Vásárosnaményből Beregszászon át Tiszaujlak felé. Ungár alezredes átvette a csoport vezetését, de mielőtt beérkezett volna zászlóalja, a határvadászok legyűrték a csehek ellenállását Szőlősvégárdónál³⁷⁶ és – elsőként a határvadász-zászlóalj

³⁷⁴ Nyáry 1942. 420.; Loósy 1940. 598.

³⁷⁵ Loósy Alajos alezredes 24. határvadász zászlóalj parancsnoka 1938–1939 között. <http://www.hatarvadasz.hu/index14.html>. 2011.07.28. 19.50.; Loósy Alajos. 1938. évi rangsorolás. <http://www.hm-him.hu/rang/cd/1938/talal-index.php?talalev=1938&talalkod=110>; Loósy Alajos. 1940. évi rangsorolás. <http://www.hm-him.hu/rang/cd/1940/talal-index.php?talalev=1940&talalkod=108> Hozzáférés: 2011. 08. 15. 14.30.

³⁷⁶ Határvadászok agilis támadása mellett a csehszlovák kötelék visszavonulásához az is hozzájárulhatott, hogy beérkezőben volt a magyar 14. kerékpáros-zászlóalj.

kerékpárosszázada – 14.30-kor bevonultak Nagyszőlősrre.³⁷⁷ A napi célt 17 órára érték el ezen csapatok, amikor a 14. kerékpáros-zászlóalj csapatai is bevonultak a városba.

16-án Ungár alezredes elhatározta, hogy a hadtestparancsnokság utasítása alapján két oszlopban folytatja az előrenyomulást, a főerővel Királyházán áttör előre Husztra. A jobb oldali oszlopba a 14. kerékpáros-zászlóalj zöm és határ vadászok kerékpárosszázada került – melyet az oszlop végére állítottak –, hogy Nagyszőlősről Tekeházán, Királyházán és Verécén át törjön Huszt felé. A bal oldali oszlop pedig Ungár alezredes vezetésével a 14/3. századból és a 24. határ vadász zömből állt össze, célja Veresmartonon át szintén Huszt elérése. A jobb oldali oszlopba, mivel csak kerékpáros részekből állt, gyakorlatilag az Ungár-csoport gyorscsoportjának számított. A jobb oldali csoportnak hosszabb úton kellett Husztot elérnie, ez is indokolta, hogy ide csak mozgékony elemeket osztottak be, valamint az is közrejátszhatott, hogy ne maradjon le a bal oldali csoporttól s okozzon kényelmetlen harcászati helyzetet. Mindkét oszlop két lépcsőre oszlott. Az első lépcsők 6 órakor, a másodikak pedig 7 órakor indultak.³⁷⁸

A baloldali oszlop élére a 14/3. kerékpárosszázad két szakaszát állították. Huszt felé haladva Veresmart községben³⁷⁹ körülbelül 50-60 főnyi Szics csoportba ütköztek, mely valószínűleg a királyházai vasútvonal és a Rakasz község nyugati része között védekező főcsoport – mintegy 1600³⁸⁰ fő – elővédje lehetett. A csoportparancsnok 10 órakor a 14/3. század parancsnokának harcálláspontjára érkezett, majd tájékozódva a helyzetről, a jobb oldali oszlopot erőteljesebb előrenyomulásra utasította,³⁸¹ amely azt végre is hajtotta. Királyháza elfoglalása és Veréce megtámadása 11 óra 50 perckor érezte is hatását: az ellenséges védelem ellenállása érezhetően lanyhulni kezdett. A veresmarti Szics osztag a kerékpáros elővéd nyomása elől fokozatosan visszahúzódott a főerőkhöz. A falu elfoglalása után egy magányos orvlövész okozott zavart, aki a községet lőtte. A 14/3. század egyik katonája lőtte ki a jól beásott fegyverest.³⁸² A Huszt felé való továbbhaladás azonban az erős tüzelés miatt lelassult.³⁸³ Ekkor a Veresmarton tartózkodó Loósy alezredes, a határ vadászok parancsnoka értesült arról, hogy a Veresmarttól keletre 1 km-re, a műút és vasút kereszteződésénél ellenállásba ütköztek az elővéd kerékpárosai s ezért támogatásul a határ vadászüteget tüzelőállásba rendelte. Körülbelül 2 szakasz erejű ellenséges erő folytatott a 2 szakasznyi kerékpáros elővéddel

---

³⁷⁷ Loósy 1940. 600.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 181.

³⁷⁸ Nyáry 1942. 421.

³⁷⁹ Loósy 1940. 603–604.

³⁸⁰ Botlik 153.

³⁸¹ Osztovics 1939. 41.

³⁸² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 343.

³⁸³ Osztovics 1939. 42.

tűzharcot. Miután az elővéd nem tudott teret nyerni, a csoportparancsnok 13.30-kor elrendelte, hogy a tartalékban lévő határvadászok egy puskásszázada és egy géppuskásszakasz vegye át a kerékpárosok helyét, s azok pedig vegyék fel kerékpárjaikat. A határvadászok zászlóaljparancsnoka Vásárhelyi József főhadnagy³⁸⁴ 24/2. századát küldte előre géppuskákkal, s még beosztotta hozzájuk zászlóalj páncéltörő ágyús szakaszát.³⁸⁵

Az elakadt kerékpárosokat Kutas István főhadnagy, a 3. kerékpáros század parancsnoka irányította.³⁸⁶ Egy 8 házból álló házcsoportha irreguláris erők fészkeltek be magukat. A felszámolásukat Almádi József szakaszvezető raja hajtotta végre. Az újoncokból álló osztagot az erős tűz megállította, de a rajparancsnok kézigránáttal nyitott utat. Az így pincébe szorított fegyveresek – 8 fő – megadták magukat.³⁸⁷ A részleges sikerek ellenére nem sikerült a támadást továbbfejlesztetni. A parancs kiadását követően 10 percen belül megkezdődött a határvadászok támadása. Ez és a határvadász-zászlóalj ütegének bevonása lehetővé tette a tüzelőállások leküzdését. A létszámfölényben lévő határvadászok elől és jobb oldali oszlopból beérkező 14/2. század oldaltámadásának hatására az ellenséges védelem visszavonult. A támadás sikerének folyamánya, hogy 14.30-kor a kerékpáros elővéd parancsot kapott a kerékpáron való gyors előretörésre. A védelem ily módon való gyors lerohanásával a kerékpárosok és elfoglalták Rakasz községet s a határvadászcsoporthat és üteg alkalmazásával³⁸⁸ sikerült megakadályozni, hogy a Husztra vezető műútra lenyúló hegyen (a műút és vasút kereszteződésénél, Husztól kb. 1.5 km-re nyugatra, valószínűleg a Vynicka) ellenállási gócot építsenek ki.³⁸⁹ Ezután 15 óra körül elfoglalták a várost.³⁹⁰ Az oszlop, annak ellenére hogy a becslések kb. 300 főnyi Szics csoporttal állt szemben, nem szenvedett veszteségeket.³⁹¹ A Huszt előtt Rakasz községnél lefolyt harcok értékelése máig ellentmondásos. A korabeli magyar adatokhoz képes jelentősen eltérőek, néhol túlzónak tűnnek a Szics erők veszteségei. Mivel minden hátrányuk ellenére mégiscsak reguláris magyar erők harcoltak a Szics szervezetlen erejével szemben, tehát értelemszerűen veszteségeik is sokkal nagyobbak lehetnek. Megbízható adatokkal jelenleg nem rendelkezünk ezen kérdés tekintetében.³⁹²

³⁸⁴ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 871.

³⁸⁵ Loósy 1940. 603.

³⁸⁶ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 448.

³⁸⁷ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 6.

³⁸⁸ Loósy 1940. 603–604.

³⁸⁹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 448.

³⁹⁰ Loósy 1940. 603–604.

³⁹¹ Loósy 1940. 604.

³⁹² Botlik 153–154.

A jobb oldali oszlop hőésésben indult meg Tekeháza felé. Első lépcsőben 1 és ½ századdal és 2 géppuskásszakasszal Szántó Endre százados, a géppuskásszázad parancsnokának a vezetésével.³⁹³ A Tiszán átívelő vasúti híd szemrevételezésére Láng Ferenc szakaszvezető, a 14. kerékpáros-zászlóalj árkászszakaszának parancsnokhelyettese kapott utasítást. A feladat lényege az volt, hogy állapítsa meg, hogy a híd gépjárművek részére járható-e, illetve hogy a hídon áthaladva azt biztosítsa. A hídhoz érve erős tüzelést kapott, azonban feladatát teljesítette, míg be nem érkezett a 14/2. század s át nem haladt a hídon.³⁹⁴ A Tiszát elérve megkezdték a partváltást a folyón átvezető vas-, illetve fahídon. Tovább haladva Királyháza déli kijáratát és a vasútállomás környékét egy kb. 150 fős Szics csoport – ebből kb. 100 fő a faluban, a többi a vasútállomáson foglalt állást³⁹⁵ – zárta le. A továbbhaladás érdekében – és a baloldali oszlop elakadása miatt – ezt a helyzetet fel kellett számolni. Meglepetésszerű támadással sikerült megfutamítani a csapatot és 10 óra 30 perckor birtokba vette Királyházát.³⁹⁶ A település északi szegélyén újabb heves tűz fogadta a csoportot. Jobbról, Rákospatak nyugati oldalán, és szemből, Verécétől délre elhelyezkedő ellenséges csoport próbálkozott ellenállással, de egy lendületes támadás ezt megakadályozta. A 2. század Verécze házai közötti rohammal szorította ki a faluból a Szics erőket.³⁹⁷ Ezután az oszlop az újabb partváltás kulcsa, a 397 m magas Szár hegy felé tört előre. Ezt Lovik Béla főhadnagy³⁹⁸ 14/2. százada sikeresen elfoglalta és megtartotta, az ellenséges erők Tizsakirva és Huszt felé menekültek.³⁹⁹ A Szár hegy fontosságát mutatja, hogy az erősen fedett terepet kihasználva az elűzött Szics erők többször próbálták azt visszavenni.⁴⁰⁰ Volt, aki megkapaszkodott a vasúti töltés oldalába, de egy szakasz erejű csoport – mintegy 15 fő – a jobbparti füzesek nyújtotta fedezék alatt megbújva próbált támadni. A kerékpáros-zászlóalj géppuskásszázadának 1. szakasza – a 2. raj állományában a rajparancsnokon kívül csak 4 hathetes újonc! – géppuskatűzzel a Tizsáig szorította vissza az ellenséges csapatot. A géppuskásszakasz tettét kiemeli, hogy a közben jobb oldalról golyószóró- és puskatűzet kapott.⁴⁰¹ Az oldalában lévő ellenséges golyószórót semlegesítésére Stadmüller Pál tizedes a 2. raj parancsnoka intézkedett. A 2. raj puskás csatárai lekötötték és kilőtték az ellenséges golyószóró.

---

³⁹³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 748.

³⁹⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 458.

³⁹⁵ Loósy 1940. 606.

³⁹⁶ Osztovics 1939. 41.

³⁹⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 679.

³⁹⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 473.

³⁹⁹ Loósy 1940. 421–422.

⁴⁰⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 187.

⁴⁰¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 719

A géppuskások helytállása lehetővé tette a csapatok előretörést.⁴⁰² A Szár hegy elfoglalása után a hegyről tűz alá vették a jobb oldali oszloppal szemben kitarító védelmet. Az 1. század ezután a Tizsakirva felé visszavonuló erőket üldözte. A 2. századnak pedig a másik csoportba tartozó kerékpárosszázad támogatásaként a Verécztől északkeletre lévő hídon át kellett támadni,⁴⁰³ s ezzel hátulról fenyegetni a 3. századdal szemben még kitarító ellenséges védelmet.

A Huszt előtti ellenállást leküzdve mindkét zászlóalj bevonult a városba. A 14/1. kerékpárosszázad Villányi Vilmos zászlós parancsnoksága alatt álló szakasza Ungár alezredes utasítására kerékpáron átrohant a városon, majd a keleti kijáratnál gyülekező, kb. 60 fős Szics csoportot megtámadta és szétszórta. Az összecsapásban zsákmányoltak 2 géppuskát és 1 golyószórót. Ezután csatlakozott hozzájuk Eisenberger István szakaszvezető páncéltörő ágyús raja, melynek segítségével egy, a közelben lévő vasútállomásról épp kigördülő szerelvényt megállásra kényszerítettek,⁴⁰⁴ a rajta lévő fegyvereket és felszerelést elfogták.⁴⁰⁵

A határvadászoknál nagyobb menetsebességű kerékpáros-zászlóalj folytatta az előrenyomulást Técső felé. Menet közben a zászlóalj 1. századát Bustyaházánál rajtaütés érte. A golyószórós támadás rövid időre feltartotta a menetet, de a kerékpárosok egy lendületes rohammal, veszteség nélkül leküzdötték a nem várt ellenállást. A támadók 6 halott, 5 puska és 1 golyószóró hátrahagyásával elmenekültek.⁴⁰⁶ A rövid incidens után még aznap, 21 óra 10 perckor elfoglalták a várost.⁴⁰⁷ 23 óra 45 perckor jelentés érkezett arról, hogy Taracköz határállomáson mozdonyok és vasúti kocsik vannak, s fenn áll a veszély, hogy azokat a személyzet Romániába viszi át. Ungár ezredes parancsára Shrei Illés szakaszvezető rajával biztosította a vasúti anyagot. Egy befűtött mozdonyon ment el Taracközbe úgy, hogy a szeneskocsin tüzelőállásba rendelte raját. Taracközben egy cseh mozdonyvezetővel egy új mozdony fűttetett be, majd reggelig 14 mozdony és 40 teherkocsit hozott Técsőre.⁴⁰⁸ Másnap, március 17-én, a 14. kerékpáros-zászlóaljat a 2. gépkocsizóándár erőiből képzett új csoport alárendeltségébe helyezték. E csoport részeként, a hátralévő 120 km-es menettávolság – ne feledjük, kerékpárosokról van szó! – ellenére Ungár alezredes kerékpárosaival folytatta az előretörést a határ irányába. 10 órakor elérte Aknaszlatinát, 14 órakor Terebesfejratakat. A szállítás gyorsítására itt már a korábbi intézkedésnek megfelelően egy indulásra kész mozdony 4 személy- és 4 tehervagonnal, vala-

⁴⁰² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 716.

⁴⁰³ Osztovics 1939. 42.

⁴⁰⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 882.

⁴⁰⁵ Osztovics 1939. 43.

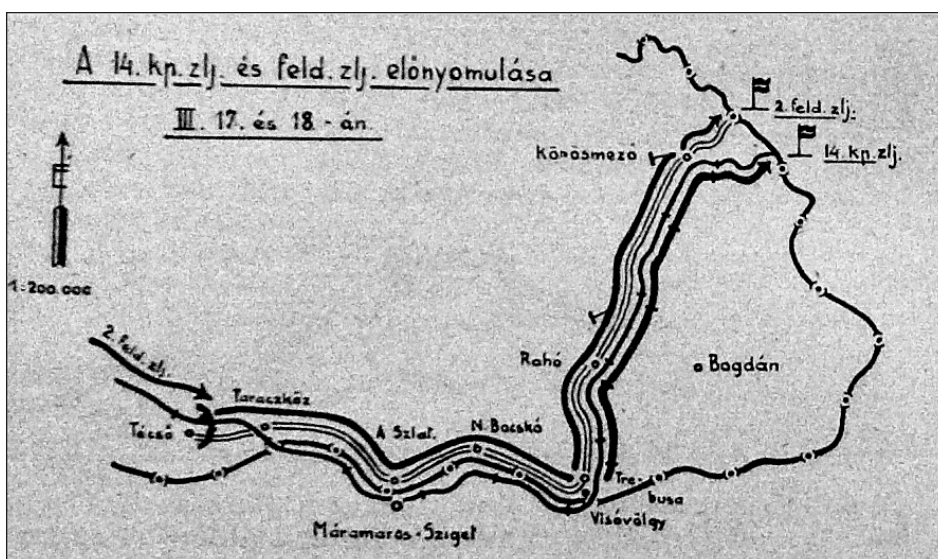
⁴⁰⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 176.

⁴⁰⁷ Loósy 1940. 603–604.

⁴⁰⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 684.

mint teherautók várakoztak. Ezek felhasználásával folytatta a zászlóalj előrenyomulást. A vasúti részleg (1. és 2. század, géppuskásszázad, 1 árkászszakasz) 16 óra 30 perckor ért Körösmezőre, majd estére, a hadművelet 55 órája alatt megtett 270 km-es út után elérték a határt.⁴⁰⁹

A hadművelet első szakasza a honvédség szemszögéből eredményesen zárult. A Honvéd Vezérkar adatai szerint március 17-ig a bevetett magyar erők 37 halott, 131 sebesült veszteséget szenvedtek el.⁴¹⁰ A Kárpátok hágóinak elérése, a hátér biztosítása után már nem kellett komoly ellenállásra számolni, inkább csak elszórt ellenséges tevékenységről volt szó.⁴¹¹

A 14. kerékpáros-zászlóalj és a 2. felderítő-zászlóalj előrenyomulása a Tatár-hágóig.

II.2.3. A hadművelet második szakasza – a magyar–szlovák „kis-háború”

Kárpátalja Ungtól keletre eső részeinek megszállásával tehát befejeződött a hadművelet első szakasza. A hadművelet esetleges folytatása és újabb területek visszaszerzése tekintetében a megváltozott külpolitikai helyzet némi mozgásteret

⁴⁰⁹ Nyáry 1942. 423.

⁴¹⁰ Botlik 155.

⁴¹¹ Botlik 156.

jelentett a magyar kormány számára. 1939. március 20-ára az újabb területszerzéshez sikerült megszerezni a lengyel kormány támogatását. Varsó számára stratégiai szempontból a minél hosszabb lengyel–magyar határ kialakítása lett volna kívánatos. Természetesen fontosnak tekinthetjük a lengyel támogatást, de a helyzet rendezésében, illetve a további magyar terület igények megvalósításában egyértelműen újfent Németország játszotta a főszerepet. A kezdetben bizonytalankodó német álláspont hamar lehetővé tette a hadműveletek megindítását.⁴¹²

Az is befolyásolta az akció folytatását, hogy a csehszlovák hadsereg a szlovákok kiválásával és német bevonulással dezorganizálódott. A szervezés alatt álló szlovák haderő pedig nem jelentett vállalhatatlan katonai kockázatot. Az újabb terület-visszaszerzés lehetősége mellett a határtól néhol alig pár száz méterre húzódó Ungvár–Uzsok vasútvonal biztosítása is megkövetelte a szlovák–magyar határvonal nyugatabbra helyezését.⁴¹³ A mozgósított csapattesteket a Tisza völgyéből Kárpátalja nyugati határaihoz csoportosították, azzal a feladattal, hogy elfoglalják az Ung völgyétől nyugatra fekvő területeket a Zellő–Cirókafalu–Takcsány–Remetevásár–Szobránc–Sárosremete vonalig.⁴¹⁴

A március 20–21-i napokat a csapatok mindenütt – kivéve a 6. gépkocsizó-zászlóaljat, mely 21-én érkezett Beregszászra⁴¹⁵ – pihenőben töltötték.⁴¹⁶ A mozgósítás sebessége és mozgósított csapatok felvonulási ideje miatt csak ekkor érkezett be a kaposvári 9. gyalogdandár Székely János⁴¹⁷ tábornok parancsnoksága alatt. A frissen beérkezett seregetest a támadásra kijelölt csoportosításba került. A gyalogdandár északon, magyar erők jobbszárnyán, Nagyberezna és Kisberezna körzetében vonult fel, alárendeltségében a 17. és 38. gyalogezredekkel, a 28. határvadász-zászlóaljjal és a 9. tüzérezreddel.⁴¹⁸ Középen – Ungvárnál – csoportosult Horváth Sándor vk. ezredes vezette 2. gépkocsizó-dandár hadrendi alakulataival, kivéve, hogy a 11. helyett a 14. kerékpáros-zászlóaljat kapta meg. A balszárnyon került bevetésre Miklós Béla⁴¹⁹ vk. ezredes 2. lovasdandárja szintén hadrendi alakulataival.⁴²⁰ A Kárpát-csoport parancsnoksága következő feladatokat határoz-

⁴¹² Janek 2009. 69–77.

⁴¹³ Lengyel Béla: Emlékeim. HL TGy 3028. (továbbiakban: Lengyel TGy 3028.) 86.

⁴¹⁴ Janek 2001. 304.

⁴¹⁵ Osztovcics 1939.

⁴¹⁶ Kálmán TGy 2721. 32.

⁴¹⁷ Székely János 1937.10.01-től irányította a seregetestet (ekkor még 3. vegyesdandár, 3. gyalogsági-parancsnok), mely 1938. novemberétől 9. gyalogdandár hadrendi elnevezést kapta. 1940.11.01-től nyugállományban. Szakály 2003. 326.

⁴¹⁸ Csima 1961. 29–31.; Janek 2001. 304.

⁴¹⁹ Miklós Béla vezérkari ezredes. 1938.05.01.–1940.03.01. között a 2. lovasdandár parancsnoka. Szakály 2003. 230.

⁴²⁰ Janek 2001. 304.; Kálmán TGy 2721. 32–33.

ta meg: a jobbszárny zömével Ugaron, részeivel Utcáson keresztül támadjon és érje el a Kispereszlő–Kiskolon vonalat; a centrumot alkotó 2. gépkocsizódandár Ungvárról kiindulva, Szobráncon át foglalja el Alsó- és Felsőhalas községeket; a balszárnyon pedig 2. lovasdandár erői Munkács térségéből megindulva Nagykapocs–Ungmogyoróson át, jobbszárnyával pedig Ungtarnócson át érik az Ung folyó – Halas patak vonalát.⁴²¹ A csapatok 22-én elfoglalták kiindulási körzeteiket a másnapi támadáshoz.

A csehszlovák állam szétesése következtében a csehszlovák hadsereg cseh nemzetiségű tagjai március 17-én utasítást kaptak, hogy felszerelésük hátrahagyása mellett térjenek vissza Csehországba,⁴²² közülük csak 50 fő maradt a szlovák hadseregben.⁴²³ A felosztásnak megfelelően a Szlovákia területén maradt hadianyag szlovák kézbe került, kivéve a Szlovákia területén, a Szlovákia és a Cseh-Morva Protektorátus határán, de szlovák oldalon kialakított ún. Schutzzone-ban lévő hadianyagokat, melyek csak 1939 szeptemberétől kerültek át szlovák kézbe. Mivel a tüzérségi és légvédelmi lőszerak java részét itt tárolták, ez lőszerhiányt okozott a harcoló szlovák erőknél. A szlovák erők alkalmazásának hatékonyságát gátolta a képzett tisztakar hiánya. A csehszlovák hadseregben szolgáló mintegy 13 000 tiszt között csak 420 volt szlovák nemzetiségű, a 140 tábornokból pedig csak 1 volt szlovák származású. Ugyancsak létszámhiány alakult ki a csapatoknál is. A cseh és a ruszin nemzetiségű katonák hazatérése után a 2-3000 fős ezredek létszáma 70–400 főre csökkent.⁴²⁴ A tüzérségnél, ahol szinte csak cseh katonák szolgáltak, még rosszabb volt a helyzet.⁴²⁵ A szerveződő szlovák hadsereg határvédelme megerősítésére a reguláris egységek mellett kénytelen volt a helyi csendőr- és pénzügyőr alakulatokra, s a Hlinka-gárda⁴²⁶ egységeire támaszkodni. A védelem állapota nem maradt ismeretlen a magyar parancsnokság előtt. A hírszerzés és a határőrség révén ismert volt a szlovák határvédelem állapota.⁴²⁷ A személyi hiányosság mellett megjegyzendő, hogy így is jelentős fegyverzet maradt szlovák területen. A Szlovákiában állomásozó 3. gyorsadosztály – melynek a parancsnoksága Léván települt – állományát 79 LT–35 páncélos és 13 db OA–30 páncélgépkocsi alkotta, a gyalghadosztályok

---

⁴²¹ Kálmán TGy 2721. 32–33.

⁴²² Janek 2009. 67.

⁴²³ Kliment, Charles K. – Nakladál, Břetislav: *Slovenská armáda 1939–1945*. N.V. – Ares. (továbbiakban: Kliment–Nakladál) 21.

⁴²⁴ Janek 2009. 67–68.

⁴²⁵ Kliment–Nakladál. 77.

⁴²⁶ A Szlovák Néppárt fegyveres félkatonai szervezete. Lexikon II. 168.

⁴²⁷ Janek 2009. 73.

felderítőszakaszaiból pedig 30 kisharcocsi került az újonnan alakuló szlovák haderő állományába.⁴²⁸

A szlovák légierő állapota is a magyar lehetőségeket növelte. Noha a csehszlovák légierő⁴²⁹ fölényben volt a magyar légierővel⁴³⁰ szemben, a haderő felosztása nemcsak a szárazföldi csapatok harcilehetségeit korlátozta. Szlovák területen 358 repülőgép állomásozott, de ahogy képzett tisztekből, úgy pilótákból sem volt elegendő. A légierő gépei közül 82 db volt harc képes állapotban.⁴³¹

Minden magyar elővigyázatosság ellenére a szlovák oldalon már március 17-én hírek terjengtek a várható magyar támadásról. Március 18-án a határvédelem megerősítésére egy századot küldtek Takcsányba. A szlovák erők élére Ferdinand Čtlos tábornokot nevezték ki. Az esetleges magyar támadás ellen a rendelkezésre álló erők közül 3 csoportot alakított ki. Az északi csoportot Takcsány (Stakčini) néven hozták létre a 16. gyalogezred részeiből kb. 700 katonával, s egy tüzérségi üteg támogatta őket. A déli csoport – Nagymihályi (Michalovská) vagy másutt Zemplény (Zemplinská) néven említik – kb. 1000 főből állt: egy megerősített gyalogzászlóalj, egy tüzérségi üteg és egy műszakizászlóalj részei alkották. Ennek Ungvár és Nagymihály irányában kellett állást foglalniuk. A harmadik csoport adta a tartalékot, melyet a 11. és 17. gyaloghadosztály erőiből hoztak létre.⁴³² A Kárpátaljáról visszavont erők kötelékébe tartozó 9 darab LT–35 harcokocsiból és 8 darab OA–30 páncélgépkocsiból egy páncéloscsoportot hoztak létre. A csoport bevetését késleltette, hogy a Csehországba visszarendelt cseh személyzet megrongálta őket. A szükséges javításokat Eperjesen végezték el. Emiatt csak március 24-re sikerült bevetésre alkalmassá tenni egy 5 páncélgépkocsiból álló osztagot, amit aztán aznap be is vetnek.⁴³³

Magyar részről az *északon támadó* 9. dandár csapatai – megerősítve a 28. hártárvadász-zászlóalj kerékpárosszázadával, mint felderítőosztaggal⁴³⁴ – 23-án reggel alig rakodtak ki szerelvényeikből, két menetoszlopot alakítva szinte rögtön támadásba mentek át. Az Ugar felé támadó oszlop elővédje, Okolicsányi Artner Adolf alezredes⁴³⁵ 17/I. zászlóalja – élen az 1. századdal – 10 órakor lépte át a hártárt, azonban 1 km-rel a falu előtt egy szlovák repülőgép géppuskázta végig az egységet. Az elővédet Ugartól északra a szlovák elővéd tüze fogadta, de sikerült

⁴²⁸ Kliment–Doyle 1979. 38.

⁴²⁹ Tartalékokkal együtt kb. 1500 repülőgép, ebből 648 elsővonalbeli. Erdeős László: *Katonai Évkönyv 1938*. Az összes államok haderejének ismertetése. Budapest, 1938. (továbbiakban: *Évkönyv 1938*.) 98.

⁴³⁰ A magyar légierő állománya a harcirepülő-századoknál kb. 320 repülőgép, míg más alakulatoknál 106 gép. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 247.

⁴³¹ Janek 2009. 80.

⁴³² Janek 2001. 305–306.; Kliment–Nakladál. 78.

⁴³³ Kliment–Nakladál. 77.

⁴³⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 543.

⁴³⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 585.

meghátrálásra készíteni a szlovák védőket, akik a rövid összecsapás után visszavonultak. A szórványos aknavetőtűz megállította a további előrenyomulást, de Szotfrid Imre főhadnagy beérkező ütege lefogta a szlovák tüzérséget, így a magyar erők folytatni tudták a támadást és kora délutánra elérték Kelen községet. A Révhely–Utcás vonalon menetelő oszlop ellenállással nem találkozáva érte el és vette birtokba Utcás, Végaszó és Harcos községeket, ahol védelembe mentek át.⁴³⁶ Az oszlopba tartozó 13. kerékpáros-zászlóalj élén haladó kisharcokcsijai Utcás határában elfogtak egy szlovák tábori őröt.⁴³⁷ Március 23-24-e folyamán a beásott egységeket több kisebb támadás is érte.⁴³⁸ Az aktivizálódó szlovák légierő 23-án az Utcás faluban lévő magyar csapatokat – a 24. tüzérezred 1. ütegét⁴³⁹ a 13. kerékpáros-zászlóalj 3. századát⁴⁴⁰ és 9. tüzérezredet támadta. A jelentések szerint az utóbbi ezred egyik géppuskairányzója lelőtt egy támadó gépet.⁴⁴¹ A határt átlépő 17/III. zászlóalj 15 km menet után Kálnarosztokán szállásolt el, majd Péchy György hadnagy 17/8. századával folytatta a menetet, hogy a 28. határ vadász-zászlóalj kerékpárosszázadát – mely a zászlóalj előtt lépte át a határt – váltsa fel. A felváltás estére meg is történt. Péchy hadnagy a határ vadászok által felállított 3 tábori őröt egy-egy szakasz erővel megszállta, egy szakaszt az elért majorságba elhelyezve tartalékba hagyott, majd összekötő járőrt küldött ki zászlóaljától balra támadó 17/I. zászlóaljjal való kapcsolatfelvételre. A járőrök csak másnap reggel érkeztek vissza, de sikeresen felvették a kapcsolatot.⁴⁴²

Március 25-én a Kálnarosztokától északra a 371. magassági ponton védelembe lévő 17/III. zászlóalj 8. századát erős szlovák támadás érte. Oltay Jenő alezredes, a zászlóalj parancsnoka zászlóaljának zömével ellentámadást szervezett és biztosította a magaslat birtoklását, sőt a Kossutovica 443-as pontot is birtokba vette.⁴⁴³ A zászlóalj harcához a tüzérségi támogatást a 9. tüzérezredből Raksányi György hadnagy ütege biztosította.⁴⁴⁴ Március 26-án Remetevasgyár község felderítésére a 38/3. századból kiküldött felderítő járőr váratlanul túlerejű ellenséges csoportba ütközött. Az egyik oldalbiztosító kitarásának köszönhető, hogy nem sikerült a magyar őrzőjáratot bekeríteni és megsemmisíteni.⁴⁴⁵

---

⁴³⁶ Csima 1961. 31.

⁴³⁷ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 707.

⁴³⁸ Csima 1961. 32.

⁴³⁹ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 275.

⁴⁴⁰ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 306.

⁴⁴¹ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 310.

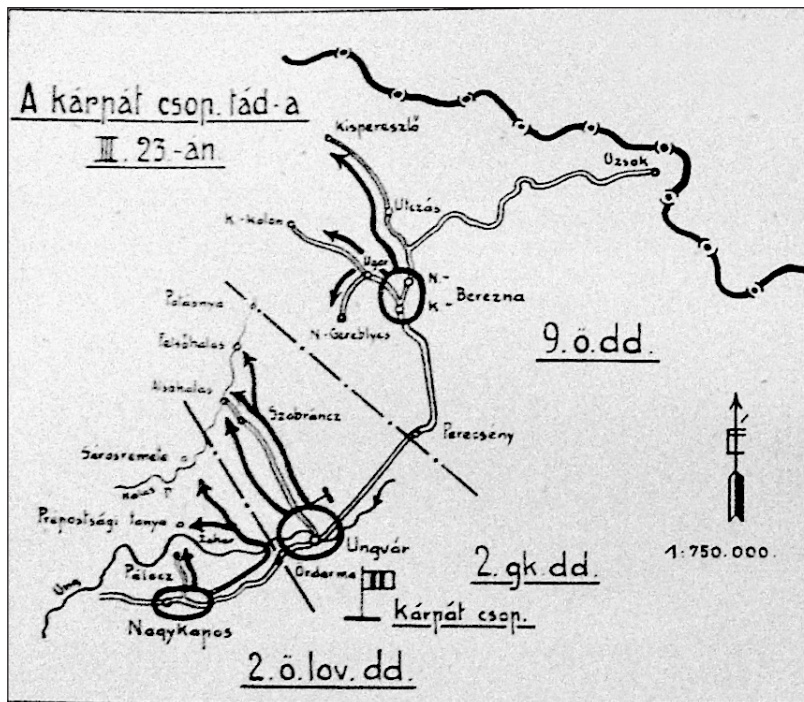
⁴⁴² Péchy György: *Csapattiszt voltam a m. kir. honvédségben*. HLT Gy 3184. 17–20.

⁴⁴³ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 588.

⁴⁴⁴ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 661.

⁴⁴⁵ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 362.

Középső csoportot alkotó 2. gépkocsizóandár parancsnoka, Horváth ezredes a 22-én megejtett szemrevételezés után arra a következtetésre jutott, hogy másnap jelentős ellenállással nem kell számolni. Két támadó csoportot alakított ki. A haditerv szerint a jobboldali támadó csoport zömével az Ungvár–Szobránc úton támad és elfoglalja Karcava, Székó területét. A bal csoportosítás Ungvár–Jenke–Kereszt úton nyomul előre és biztosítja a Dióska patak vonalát. A terv szerint ezután az Ungváron maradt egységek bevetésével birtokba veszi Alsó- és Felsőhalas területét. A támadó csapatok tüztámogatásáról Ungvár északnyugati területéről egy 5 ütegből álló tüzércsoport gondoskodott. A dandár csapatai 23-án reggel 4 óra 30 perckor vették fel a támadó csoportosítást és 5 órakor támadásba mentek át. Ellenállással nem találkozva már 6 óra 20 perckor elérték Karcavát s a Dióska patak vonalát. Ekkor a tartalékot bevetve 7 óra 45 percre sikerült birtokba venni a kijelölt területeket.⁴⁴⁶ Az előrenyomuló csapatokat ekkor még csak a szlovák repülőgépek zavaró repülései és géppuskatámadásai hátráltatták. Ilyen történt a 13. kerékpáros-zászlóaljjal Kispereszlő előtt. Az alakulatot 3 alkalommal támadták ellenséges repülőgépek, melyeket saját géppuskáival sikerült visszaverni.⁴⁴⁷

A Kárpát-csoport támadása 1939. március 23-án.

⁴⁴⁶ Osztovcics 1939. 57.

⁴⁴⁷ Kiténtetési javaslatok. 1. doboz. 395.

A kezdeti magyar sikerek után március 24-re úgy látszott, hogy a szlovák védelem összeszedi magát. A szlovák légierő gépei a dandár csapatai ellen 4 légitámadást⁴⁴⁸ intéztek, melyekben a magyar csapatok komoly veszteségeket is szenvedtek. Szobránc és Ladomirov között menetben⁴⁴⁹ a 2. gépkocsizó dandár tüzérsztyáának 1. ütege elveszített egy Rába F1, egy Ford s egy Hansa Lloyd vontatót, melyek elégték s még 3 másik jármű hűtője ment tönkre.⁴⁵⁰ Az első légitámadás után a dandár 2. légvédelmi gépágyús ütegének 4. félészakaszát rendelték előre, mely az ismételt támadási kísérletek elhárításában működött közre. Ennek során a félészakasz lelőtt egy szlovák repülőgépet.⁴⁵¹ Alsóhalast pedig reggel érte légitámadás, ahol legalább egy katona elesett.⁴⁵² Kétszer érte légitámadás Tiba községnél a 6. gépkocsizó-zászlóalj, de bombázás és a veszteségek ellenére a frissen alakított zászlóalj megőrizte harckészségét, sőt egyes katonák⁴⁵³ s a géppuskás szakasz tüzet is nyitott a támadó gépekre.⁴⁵⁴ A veszteségeken túl a légitámadások többször is megrongálták a vezetékes hírhálózatot, aminek helyreállítása újabb feladatot rótt a híradó csapatokra.⁴⁵⁵

A szlovák légierő mellett március 24-re a szárazföldi egységek is aktivizáltak magukat és ellentámadást indítottak a magyar erők ellen. A nagymihályi csoportból összeszedett kb. 1 zászlóalj és 1 ütegnyi erővel megkísérelték az 1-1 szakasz által biztosított Felsőhalas és Jeszenő visszafoglalását. A késve, csak 10 órakor meginduló támadásról egy átszökött hadnagy tájékoztatta a magyar hadvezetést,⁴⁵⁶ s fontos információkat fedett fel Frigyes Hugó főhadnagy repülőgépe a VI. közelfelderítő-századból. Frigyes főhadnagy a Dolna–Homonna–Eperjes–Nagymihály vonalon hajtott végre bátor út- és vasút felderítést, melynek során az alacsonyan szálló felderítőgép az erős szlovák légvédelmi tűzbe 9 találatot kapott.⁴⁵⁷ Alsóbaskóczytól északra települt 2. gépkocsizó tüzérsztyály 2. ütege, mely-

---

⁴⁴⁸ Március 24-én tett szert a magyar légierő első igazi harci tapasztalataira: Ezen a napon az 1. vadászrepülő-század három szlovák gépet lőtt le, majd délután 3 bombázóból és 6 vadászból álló szlovák kötelék ellen Szobránc fölött vívtak légiharcot, melyben 6 szlovák gépet semmisítettek meg. A témához lásd: M. Szabó 1999. 119–120.; Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: *Légi háború Magyarország felett*. I. Budapest, 1992, Zrínyi. (továbbiakban: *Légi háború 1992.*) 19–33.

⁴⁴⁹ U.o. 23.

⁴⁵⁰ HM 16787. 3.b. 1939. Légitámadás által okozott károk bejelentése.

⁴⁵¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 445.

⁴⁵² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 84.

⁴⁵³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 250.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 421.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 430.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 581.

⁴⁵⁴ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 134.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 206.

⁴⁵⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 478.

⁴⁵⁶ Osztovics 1939. 57–58.;

⁴⁵⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 214.

nek parancsnoka, Skublics Márk főhadnagy öntevékenyen tüzet nyitott a támadókra s visszavonulásra készítette a támadó szlovák erők egyes részeit, akik fegyvereik egy részét is hátrahagyták. A tüzérségi beavatkozásnak köszönhetően a támadást csak 1 századnyi erővel tudták folytatni. Ennek eredményeképp sikerült bekeríteni a Felsőhalast biztosító szakaszt. A harckocsikkal is támogatott magyar csapatok ellentámadása visszavonulásra kényszerítette a szlovák erőket, s délután 3 órára sikerült visszaállítani az eredeti helyzetet.⁴⁵⁸

A szlovák erők ezután újabb kísérletként 16 óra 45 perckor 5 páncélgépkocsi támogatásával ezúttal Alsóhalast próbálták visszavenni,⁴⁵⁹ ahol a felderítő-zászlóalj puskásszázada védett⁴⁶⁰ Saád József százados parancsnoksága alatt,⁴⁶¹ megerősítve a 14. kerékpáros-zászlóalj páncéltörő ágyús szakaszával.⁴⁶² A magyar páncélelhárítás 3 harcjárművet kilőtt, köszönhetően Tóth Lajos őrvezető lövegírányzóának, aki kiválóan célozva lőtt és tette harcképtelenné a 3 szlovák páncélgépkocsit.⁴⁶³ A páncélosok nagyobb részének elvesztése után a támadás összeomlott. A zászlóaljparancsnok távollétében a Kárpáthy Tibor főhadnagy, a zászlóalj kisharckocsiszázadának parancsnoka öntevékenyen lépett fel, s páncélosaival megerősítette a küzdő alakulatokat. A páncélgépkocsi támadás visszaverése után a harckészséget is veszélyeztető hírek kaptak lábra, miszerint nagy túlerejű szlovák harckocsitámadás várható. Újfent Kárpáthy főhadnagynak kellett kezébe venni a vezetést, aki intézkedéseket tett az esetleges támadás fogadására s a „*kis-hitűségnek személyes befolyása által elejét vette*”.⁴⁶⁴ Az 14/1. kerékpárosszázad állományából kijelölt 8 fős kerékpáros felderítő járőr hajtott végre merész éjszakai felderítést. Hegedűs Andor őrvezető raja a Szobránc–Ubrezs–Fekesháza–Hanajma menetvonalon 11 km-t tett meg időközönként megvilágított ellenséges területen. Átszivárogha a szlovák tábori őrsök vonalán hajnalban tért vissza felderítési adataival.⁴⁶⁵

Március 25-én a szlovákok nagymihályi csoportját megerősítették a 41. gyalogezred egységeivel és 202. tüzérezred egy ütegeivel.⁴⁶⁶ Az erősítések beérkeztevel újabb ellentámadást kíséreltek a szlovák erők. Aznap 6 óra 50 perckor az Alsóhalas–Kisgajdos úton két, tehergépkocsin odaszállított páncéltörő ágyút vetettek be és próbálták előre törni. A magyar páncéltörő lövegek – ugyancsak a 14. kerékpá-

⁴⁵⁸ Osztovics 1939. 57–58.

⁴⁵⁹ Osztovics 1939. 57–58.

⁴⁶⁰ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 7.

⁴⁶¹ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 673.

⁴⁶² Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 183.

⁴⁶³ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 831.

⁴⁶⁴ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 371.

⁴⁶⁵ Kítüntetési javaslatok. 1. doboz. 287.

⁴⁶⁶ Kliment–Nakladál. 78.

rosok páncéltörő ágyús szakaszáról van szó – 500 m-ről tűz alá vették a csoportot, s ehhez a tűzhöz csatlakoztak a felderítő-zászlóalj puskásszázadának géppuskái is. A két teherautót, mindkét löveget a kezelőszemélyzettel együtt kilőtték,⁴⁶⁷ s ezzel a szlovák támadás 56 fő halott és sebesült elvesztése árán kudarcba fulladt.⁴⁶⁸ 26-án 11 óra 15 perckor Felsőhalasnál vertek vissza a falu védői egy újabb ellentámadást. A falut Sásdi Jenő zászlós kikülönített önálló szakasza védte. 14 órakor a védők támogatására beavatkozott a harcba a 2. gépkocsizó tüzérosztály 2. ütege.⁴⁶⁹ A tüzérségi támogatásnak is köszönhetően a magyar védelem helytállt, több támadást visszavertek, sőt ellentámadással elfoglalták a Felsőhalas–Remetevasgyár műutat és a Remetevasgyár előtti magaslatokat.⁴⁷⁰ 27-én a dandár által védett vonal előtt a hírek szerint 30-35 ellenséges harckocsiból álló csoport gyülekezett. A várható támadás elhárítására kiépített műszaki zárral készült fel a 2. gépkocsizó dandár, melybe a hátul lévő zászlóaljak páncélelhárító lövegeit s a tüzérség mellett a légvédelmi üteg tüzgépeit is beállították. Újabb összeütközésre azonban nem került sor. Ezen a napon a két fél tárgyalásain egy semleges zónát állapítottak meg, mely a szembenálló feleket 2–3 km-re elválasztotta egymástól. Este 21 óra 30 perckor megérkezett a parancs a dandár felváltására, s másnap a kijelölt alakulatok Ungvár, Radváncz, Gerény, Korláthelmeccz körzetbe települtek át s augusztus 20-ig, békehelyőrségeikbe való visszatérésig itt folytatták a mozgósítás következtében megszakadt békekiképzést.⁴⁷¹

A Munkács környékén csoportosult 2. lovasdandár március 22-én 11 óra 15 perckor kapta meg a Kárpát-csoport parancsnokság intézkedését, miszerint meneteljen Ungtarnóc, Nagykapos, Nagyszelmenc területére és készüljön fel másnapi előrenyomulásra. Az átcsoportosításhoz a 1. huszárezrednek 100, a 2. huszárezrednek és lovas-tüzér-osztálynak 120, 15. kerékpáros-zászlóaljnak 50, a 16. kerékpáros-zászlóaljnak pedig 160 km menetet kellett teljesíteni.⁴⁷² A nagy távolság mellett a teljesítmény értékét növeli, hogy mindezt sokszor ellenszélben, hófúvásban és havasesőben teljesítették: a 16. kerékpáros-zászlóalj például 23 óra alatt teljesítette a távot.⁴⁷³ A dandárparancsnokság ebből következően csak az erők egy részével számolhatott. A másnapi előrenyomuláshoz csak az 1. huszárezredet, 15. kerékpáros-zászlóaljat, a dandár gépvontatású tüzérosztályát és kisharckocsiszázadát tudta alkalmazni a reg-

---

⁴⁶⁷ Osztovics 1939. 60–61.; Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 183.; ; Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 327.

⁴⁶⁸ Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 299.

⁴⁶⁹ Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 702.

⁴⁷⁰ Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 681.

⁴⁷¹ Osztovics 1939. 60–61.

⁴⁷² A 2. lovasdandár parancsnokság vezérkari osztálya: A 2. lovasdandár működése Kárpátalján. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 7. sz. 1–17. (továbbiakban: 2. lovasdandár.) 1.

⁴⁷³ Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 88.; Kitérítési javaslatok. 1. doboz. 348.

gel 5 órakor induló támadásban. A menetben lévő többi alakulat érkezésére és alkalmazására várhatóan csak délelőtt vagy később lehetett számítani.⁴⁷⁴

Időközben megállapítást nyert, hogy jelentős ellenséges erőkkel nem kell számolni. A március 23-i előrenyomulás ennek megfelelően harc nélkül ment végbe. A tüzérsztály és kerékpárosok még 22-én este beérkeztek, de az 1. huszárezred csak 23-án hajnalban, 4 óra 30 perckor érte el a szlovák határt, így támadását minden pihenő nélkül, azonnal kénytelen volt megkezdeni 100 km-es, 15 óra alatt teljesített menet után.⁴⁷⁵ Ennek ellenére az 1. huszárezred harc képesen, komoly menetveszteség nélkül érkezett be, és kezdett hozzá a többi alakulattal együtt harc feladatának végrehajtásához.⁴⁷⁶ A 15. kerékpáros-zászlóalj kerékpárosrajokat – melyeket rajonként egy Ansaldo kisharckocsival erősítettek meg – küldött ki felderítő járőrbe.⁴⁷⁷ Reggel 4 órakor az egyik szakasz meglepetésszerűen átlépte az Ung folyót és elfoglalta Lakárd, majd Bező községet és mindkét helyen lefegyverezte a helyi csendőröket.⁴⁷⁸ Miután ellenállást nem tapasztaltak, a 2. lovasdandár egységei a kijelölt területsáv elfoglalását 8 órától 10 óráig befejezték. Azonban másikkal hasonlóan itt is számolni kellett az esetleges szlovák ellentámadásokkal. Miután a huszárok a Magasrév–Pálóc–Moksa–Bajánháza körletben szállást foglaltak, a biztosításra harcelőrsöket állítottak fel. Este 6 órakor a 15. kerékpárosoktól jelentés érkezett, hogy kb. zászlóaljnyi erejű szlovák gyalogság érkezett Vámoslucskára. A dandárparancsnokság a várható ellenakciókra felkészülendő, elrendelte a határvédelem megszervezését és a fő közlekedési útvonalak zárását, valamint a figyelőszolgálat megszervezését. Ezen feladat teljesítése főleg passzív tevékenységre szorítkozott, mivel a huszároknak megtiltották az Ung folyó átlépését (még felderítő céllal sem). A védelem helyzete látszólag könnyű volt, kihasználhatta az Ung kanyarulatát Pálócnál, de – még a tavaszi esőzések előtt lévén – a folyó több helyütt gázolható volt és a túlpárti erdőségek megkönnyítették a szlovák erők álcázását.⁴⁷⁹

⁴⁷⁴ 2. lovasdandár. 1.

⁴⁷⁵ Ez mindenképpen jelentős teljesítménynek számít. Gyakorlatilag azt jelenti, hogy a huszárok pihenő nélkül, csak minimális megállással teljesítették a távot. Ez meghaladja a Harcászati Szabályzatban rögzített teljesítményeket, ahol a lovas oszlopnak 8 km/h sebességet és napi 50-60 km-t (maximum 80) menettávot számolnak. Menetadatok és szállítások műszaki adatai. 4. sz. melléklet. In *Harcászati szabályzat*. 2. rész. Alaki határozványok. Budapest, 1939, M. kir. honv. minisztérium kiadványa.

⁴⁷⁶ 2. lovasdandár. 5.

⁴⁷⁷ Sőregi Zoltán: *A 15. kerékpáros zászlóalj Kárpátalján*. <http://kpszaszloalj.com/cikkek.php> 2011.08.04.22. (továbbiakban: Sőregi Kárpátalja) 34.

⁴⁷⁸ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 539.

⁴⁷⁹ 2. lovasdandár. 6.

A deregnyői őr magyar csendőrei Simon Lajos törzsőrmester őrparancsnok⁴⁸⁰ vezetésével 1939. március 23-án egy hiányosan vett parancs következtében átlépték a demarkációs vonalat és „megszállták” Butka, Szalók és Dobróka községeket. Lefegyverezték az ott talált összesen 22 főnyi rendőrt, csendőrt, pénzügyőrt, Hlinka-gárdistát.⁴⁸¹ A jelentésükből derült ki, hogy aznap, március 23-án este egy szlovák század érkezett, akik Butka községbe települtek.⁴⁸² Ezzel az is nyilvánvalóvá vált, hogy az 1. huszárezred balszárnya sebezhetővé vált. A 27. határvadász-zászlóalj portyázószázad 2. őrsé (parancsnok: Héjja László hadnagy) – az Ung átlépését tiltó parancs dacára – átlépte a folyót s Szalóktól északra állást foglalt. Ezzel biztosította a huszárok balszárnyát, illetve fedezte a csendőrök előrenyomulását. Az állandó tűzharcban megtartotta állásait s ennek során foglyokat ejtett, golyószórót és löszert zsákmányolt. Másnap délelőtt 10 óra körül 2 szlovák páncélgépkocsi támadását verték vissza, és sötétedésig kitartottak. Ekkor felsőbb parancsra vissza kellett vonulniuk állomáshelyükre.⁴⁸³

24-én 6 óra 15 perckor Pálóctól északnyugatra lévő Ung hídnál (Kápolnai híd) felállított 1/II. huszárosztály 4. tábori őr huszárai ellenséges járőrt vertek vissza, majd 7 órától a 15. kerékpáros-zászlóalj tarackütege nyitott tüzet az Ungtól északra és északnyugatra fekvő erdőkre. Miután tüzérfelderítőik rakétával jelezték, hogy az erdő üres, 8 óra 15 perckor az üteg áthelyezte a tüzét az Ung hídjára és Pálócs északi területe közé. 8 óra 20 perckor egy szlovák géppuska is tüzet nyitott, amit az 1. huszárezred időközben tüzelőállásba rendelt huszárütege elhallgattatott. 8 óra 30 percig megkezdődött a szlovák előrenyomulás, melyet a tüzérség mellett jól szervezett tűzrendszer biztosított. Az őr támogatására az ezredközvetlen géppuskaszázad két szakaszát Beretvás Endre őrnagy vezetésével Pálócs északi részén helyezték tüzelőállásba s a 4. századot is Tegenyéről Pálócsra vezényelték. 11 óra tájban megerősödött az addig csak szórványos tüzelés. Az őr immáron keletről és nyugatról egyaránt oldalozó tűz alatt állt. A huszárüteg egyik lövege tűz alá vette a szlovák tüzgépeket, de az ellenséges tüzérség sem maradt tétlen. A megfigyelt és jól vezetett szlovák tüzérségi tűz a löveget állásváltoztatásra kényszerítette.

Markó Gergely hadnagy⁴⁸⁴ 4. őrését a géppuskaszázad támogatása mellett – miután 7 órától kezdve 2 szlovák géppuska tüzével szemben pusztán golyószóróval lefegyverezve kitartottak⁴⁸⁵ – 11 óra 30 perckor⁴⁸⁶ visszavonták Pálócs északi szegélyére,

---

⁴⁸⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 692.

⁴⁸¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 208.

⁴⁸² 2. lovasdandár. 5-6.

⁴⁸³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 297.

⁴⁸⁴ Markó Gergely hadnagy 1938.09. – 1940.11.30. A 3. huszárezred tisztje. Bene–Szabó 2006.

⁴⁸⁵ A lőszerutánpótlással is nehézségek merültek fel, miután a csak nyílt terepen lehetett megoldani a szállítást. Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 520.

⁴⁸⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 161.

majd kb. déli 12 órára a szlovák erők befészkeltek magukat környező erdőségekbe. A kápolnai hídnál lezajlott eseményekkel párhuzamosan a Prépostsági tanyánál az 1/I huszárosztály 1. tábori őrsének parancsnoka, Purgly Sándor hadnagy is ellenséges gyalogságot észlelt. Az őrs golyószóró- és géppuskatüzét a szlovák gyalogság vizsgozta, de nem tett kísérletet az átkelésre. Közben a Kápolnai hídtól nyugatra tüzérségi támogatással egy szlovák szakasz átkelt az Ungon. Az ezredközvetlen géppuskásszázadot kivonták, helyüket pedig Matuskovich Endre százados 1/I. géppuskásszázada foglalta el. A hídnál megszervezett tűzrendszert – melybe 4 géppuskát, 2 nehézpuskát, 2 golyószórót, 2 páncéltörő ágyút és 4 löveget vontak be – Matuskovich százados parancsnoksága alá helyezték. A magyar védelem időközben hézagtalanná vált és ezzel lehetetlenné tette a további szlovák térnyerést⁴⁸⁷

Dél körül megjelent a helyszínen Miklós ezredes, a dandár parancsnoka és elrendelte az Ung két oldalán lévő erdők – a Csonkás erdő és a folyótól északra lévő erdők – megtisztítását.⁴⁸⁸ A nehézfegyverek és a nyílt tüzelőállásban lévő⁴⁸⁹ huszárüteg támogatásával két szakasszal indítottak ellentámadást. Az egyik szakasz Matuskovich századossal az élén a műút mentén, a másik pedig Újfalussy Géza főhadnagy⁴⁹⁰ a Csonkás erdőn át nyomult előre a kápolnai hídra, s megfutamította a szlovák egységet, amely Nagyszeretva irányába elmenekült. Így 14 órára az ellenséges vállalkozás összeomlott.⁴⁹¹ A siker kifejtése ezúttal elmaradt. A huszárezred tartalékban lévő 2 századát az Ungtól északra átkarolásra lehetett volna bevetni, s ezzel megsemmisíteni a támadó erőket, de az adott – politikai – helyzetben⁴⁹² ez lehetetlen volt.⁴⁹³

A Pálócnál folyó harc közepette 11 órakor a 16. kerékpáros-zászlóalj és a 2. lovas tüzérosztály parancsot kapott, hogy meneteljen Pálóc–Tegenye, Ortópuszta körzetbe a Latorcától nyugatra lévő határsáv biztosítására, illetve tartaléknak. A még menetben lévő köteléket 14 óra 30 perckor szlovák légitámadás érte. Estig, miközben rendeződött a pálóci helyzet, a kerékpárosok felváltották az 1. huszárezredet. Március 25–30 közötti napokban inkább kisebb járőrharok folytak a két fél között.⁴⁹⁴ 25-én reggel 7 órakor egy tiszt felderítő járőr Újvárosi és Hrabó tanyánál – Magasrévtől 2

⁴⁸⁷ 2. lovasdandár. 6–9.

⁴⁸⁸ Kálmán TGy 2721. 35.; 2. lovasdandár 8.

⁴⁸⁹ „...a nyílt tüzelőállásban lévő...”: Ezt persze lehet úgy is értékelni, mint a hagyományos huszárvirtus megnyilvánulását, de a korszerű háborúban ez kissé felelőtlen eljárásnak tűnik. Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 241.

⁴⁹⁰ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 843.

⁴⁹¹ 2. lovasdandár. 9.

⁴⁹² Német nyomásra a honvédség vezetése 24-én leállította az elért vonalon az előrenyomulást. Ravasz – Hadiidők 30.

⁴⁹³ 2. lovasdandár. 11.

⁴⁹⁴ 2. lovasdandár. 13–16.

km-re – kényszerleszállt szlovák repülőgép legénységét tűzharcban elűzte, majd a 6 bombával és 4 géppuskával felszerelt repülőgépet zsákmányul ejtették.⁴⁹⁵ A legjelentősebb összecsapásra március 28-án került sor, amikor Bunkósnál érte támadás a 15. kerékpáros-zászlóalj. A zászlóalj tábori őrsét Felsőrécsce irányából tűzérési támogatással egy szlovák szakasz támadta meg.⁴⁹⁶ Zilah István raja túlerő ellenére kitartott, de a rajparancsnok a kialakult összecsapásban az utolsó töltenyig küzdve szívlovástól hősi halált halt.⁴⁹⁷ A kialakult tűzharcban a szlovákok megkísérelték átkarolni az őrsöt, de a helyszínre siető dr. Jakab Márton tartalékos hadnagy szakaszparancsnok törzssével megakadályozta azt. A szlovákok Sárosröcse irányába visszavonultak, amihez valószínűsíthetően két ok vezethetett. Egyik a magyar tűzérési beavatkozása, a másik pedig hogy a zászlóalj parancsnoka, Oszlányi Kornél⁴⁹⁸ személyesen sietett a zászlóalj kisharcokszakaszának élén az őrs felmentésére.⁴⁹⁹ A zászlóaljat másnap ki is vonták, és helyüket a 2. huszárezred II. osztálya vette át.⁵⁰⁰ A tűzérési támogatásával, kb. szakaszterővel végrehajtott szlovák akciót a magyar védelem szintén tűzérési bevetésével meghiúsította. A teljes dandár felváltására 30-án került sor.⁵⁰¹ A csapatok visszaszállítása békehelyőrségeikbe ezután folyamatosan zajlott és április 20-ig be is fejeződött.⁵⁰²

A magyar–szlovák kisháború eredménye, hogy Magyarországhoz került egy 60 km hosszú, mintegy 20 km széles területsáv (1056 km²), mintegy 40–45 000 lakossal. Március 23–28. között a magyar csapatok 25 halott és 56 sebesültet vesztek, míg szlovák források saját veszteségként 30 fő katonai és civil áldozatot ismertek el. Ezen idő alatt 360 szlovák és 211 cseh-morva katona esett magyar hadifogságba.⁵⁰³

A kárpátaljai hadműveletek összefoglalása

A visszacsatolt területeken kívül, ami természetesen a legfontosabb eredménye volt a hadműveletnek, a honvédségnek komoly haditapasztalatokra sikerült szert tenni.

---

⁴⁹⁵ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 2.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 141.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 487.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 580.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 845.; Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 866.

⁴⁹⁶ 2. lovasdandár. 15–16.

⁴⁹⁷ Sőregi – Végső 2009. 76–77.

⁴⁹⁸ Oszlányi Kornél alezredes. 1936.08.01.– 1940.02.29. között a 15. (1938. október 1. előtt 4.) kerékpáros zászlóalj parancsnoka. Szakály 2003. 262.

⁴⁹⁹ 2. lovasdandár. 15–16.

⁵⁰⁰ Sőregi Kárpátalja. 34.

⁵⁰¹ 2. lovasdandár. 13–16.

⁵⁰² HL Vkf. 3637. eln. 1. 1939. Legénység szabadságolása tban.

⁵⁰³ Janek 2009. 79.

A friss, alig kiképzett sorkatonasággal végrehajtott hadművelet során egyes alakulatok jelentős menetteljesítményeket hajtottak végre. Az első szakaszban különösen kitűnt a 14. kerékpáros-zászlóalj és a 24. határvadász zászlóalj, a második szakaszban például az 1. huszárezred. A sokszor 150-200 km menetek értékét nagyban növeli, hogy azokat sokszor nehéz terepen és nehéz időjárási viszonyok között hajtották végre.

A hadművelet napvilágra hozta a honvédség egyes gyengeségeit, s ez így történt a gyorscsapatoknál is. A készülétlenséget – a hadművelet ad hoc jellegét – jelzi, hogy egészen március 21-ig komoly zavarok mutatkoztak a szállításokban. A vasútvonalakon torlódások alakultak ki, s ennek következtében a szállítmányok nagy késésekkel érkeztek meg. Ez egyenes következménye volt a VI. hadtest mozgósításának, és annak, hogy az egyes mozgósított alakulatok nem teljes állománnyal kerültek elszállításra. Ez tovább fokozta a zavart, mert azután, hogy nem egynemű szállítmányok érkeztek az elosztó állomásokra, azokat Csapon szét kellett szedni, és kirakó körzetnek megfelelően újra össze kellett rakni. További késedelmet okozott március 18-án a Turán különvonat – a szemlére érkező Kormányzó különvonata – melynek mindenütt elsőbbséget kellett adni, s ez további fél nap késedelmet okozott. A vasúti hatóságok és a szállításszabályozó tisztek együttműködése is problémás volt, mivel a seregtestek sokszor képzetlen tiszteket – előfordult, hogy hadbírókat, tartalékosokat, egy-két esetben térkép, és zömében közlekedési eszköz nélkül – küldtek erre a feladatra. Jellemző a kialakult zavaros helyzetre a 11. kerékpáros-zászlóalj eltűnése. A 11. kerékpáros-zászlóalj is azért „veszett el”, mert a 2. gépkocsizóandár nem küldött sem igénylést, sem irányító közeget a kirakó hatósághoz.

Az anyagi ellátás terén, különösen az élelmezésben nagy gondokkal kellett szembenézni. A csapatok pénz nélkül, 2-3 napi élelemadaggal indultak el, s gyakorlatilag az amúgy is szegény vidék javaira voltak szorulva.⁵⁰⁴ Az egész műveletre igaz, hogy a rögtönzés jegyében futott le. Hiányos ellátás mellett a csapatok kiképzettsége is sok kívánni valót hagy maga után.⁵⁰⁵ A műszaki, híradó csapatok a szakkiképzés hiánya miatt többnyire gyalogságként kerültek bevetésre.⁵⁰⁶ Ez természetesen azt jelentette, hogy speciális képességeiket nélkülözni kellett a harcoló egységeknek. Erre példa lehet az 5. gépkocsizó-zászlóalj partváltása Nevickénél, amikor kénytelen volt szükségátkelő eszközöket igénybe venni az árkászok késedelme miatt. Ugyan így gondok merültek fel a legfelsőbb vezetésben. A Kárpát-csoport parancsnokságához 3 vezérkari tisztet osztottak be, ami nem bizonyult elegendőnek.⁵⁰⁷ A vezetés tájékozódását nehezítette, hogy a csapatok jelentései

⁵⁰⁴ a helyszíni beszerzést elvileg tiltották a csapatoknak. Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 338.

⁵⁰⁵ Tapasztalatok 1939.

⁵⁰⁶ Móricz 1939. 12–16.

⁵⁰⁷ Tapasztalatok 1939.

nem mindig bizonyultak megbízhatónak.⁵⁰⁸ Kiderült, hogy azok – törzsek, parancsnoki szakaszok, távbeszélő alakulatok, tüzérség, páncéltörő ágyús alakulatok –, akik számára pisztoly volt rendszeresítve önvédelmi fegyverként, ezt kevésnek tartották és igyekeztek még a tisztek is puskára szert tenni.⁵⁰⁹

A hadműveleteket korlátozottan lehet minősíteni. Nemcsak a bevetett erők nagysága, a hadműveletek célja alapján, hanem mert a nemzetközi viszonyok, elsősorban Berlin magatartása szorosan meghatározták a katonai lehetőségeket. Az, hogy a szlovák katonai vezetés március 24-én utasítást adott a fegyverszünetre,⁵¹⁰ elsősorban a német nyomás, és nem a katonai vonalon beállt helyzet miatt következett be, hasonlóan ahhoz, hogy 24-én szintén német nyomásra a magyar hadvezetés leállította az előrenyomulást. A német „közbenjárás” következtében március 26-án befejeződtek a harcok, és 31-én aláírt határszerződésben a szlovák fél elismerte a határmódosításokat.⁵¹¹

A kárpátaljai események során mindkét szakaszban fontos szerep jutott a gyorsanmozgó csapatoknak. Mivel diplomáciai szempontok – németek 24 órát adtak a végrehajtásra – megkötötték az első szakasz hadműveleteinek időbeli kiterjedését, ezért kulcsfontosságú volt, hogy minél előbb végrehajtsák a mozgósítást és gyorsan, bonyodalmak nélkül végrehajtsák a megszállást. Részben emiatt is került sor arra, hogy a bevetett gyorscsapatokat a korábban elfogadott elveknek, Harcászati Szabályzat szellemével ellentétesen alkalmazták. Nem a második lépcsőben, a gyalogság által elért siker továbbfejlesztésére kerültek bevetésre, hanem az első lépcsőben, a gyalogságtól függetlenül oldották meg feladataikat. A szabályzattól való eltérés az adott körülmények között nem okozott komolyabb problémát. Ebben szerepet játszott a komolyabb ellenséges páncélos- és páncélelhárító kötelékek hiánya, valamint a Kárpátalján állomásozó csehszlovák erők demoralizált állapota a német megszállás s a független Szlovákia megalakulása miatt.

Ha végignézzük a hadieseményeket, láthatjuk, hogy a gyorseregetestek hadműveleti szintű, összefogott alkalmazásával nem találkozunk. A harcokat magyar és csehszlovák, illetve szlovák részről legfeljebb ezred erejű csoportosítások, de inkább zászlóaljok, századok, sőt szakasz erejű csoportok vívták, illetve változó létszámú és fegyverzetű, alacsony harcértékű irreguláris egységek. Ezért elmondható, hogy a gyorseregetestek számukra előírt harcászati és hadműveleti elvek szerinti alkalmazására nem került sor, így ilyen irányú tapasztalatokat sem gyűjthettek be. Ugyanígy nem került sor harckocsinak harckocsi elleni bevetésére, hadműveleti vagy hadászati felderítésre vagy páncélosok század vagy nagyobb kötelékben

---

⁵⁰⁸ HL Vkf 4101. eln. 1. 1939. Vkf kiképzési irányelvek az 1939/40. kiképzési évre.

⁵⁰⁹ HL Vkf 4294. eln. 1. 1939. Pisztoly pótlása puskával.

⁵¹⁰ JANEK 2001. 306.; Ez persze nem jelentette az ellenségeskedések beszüntetését, hiszen ezután is légi- és kisebb földi támadások érték a honvéd alakulatokat.

⁵¹¹ RAVASZ 2005. 30–31.

történő alkalmazására sem. A páncélos alakulatokat inkább szakasz erejű kötelékben vetették be, általában a gyalogság támogatására. Ez csak kisebbik részben magyarázható a zömében gépesített egységek által nehezen járható tereppel, vagy a gyenge minőségű úthálózattal. A szembenálló (cseh)szlovák fél sem rendelkezett olyan bevethető gépesített egységgel, hogy azt szakasznál magasabb kötelékben alkalmazza, s a Honvédségnek sem állt rendelkezésére a megfelelően felszerelt és kiképzett erő, hisz a gyorscsapatok szervezése még kezdeti stádiumban volt, s a meglévő erők mozgósítása is késve történt meg.

Az Ungváron települt 5. gépkocsizó-zászlóalj gyakorlatilag gyalogzászlóaljnak számított, mert a szakszemélyzet és a gépkocsianyag még nem volt teljes. Ugyancsak az ungvári csoportba tartozó 24. tüzérsztály ütegei csak a kétlöveges ütegnek megfelelő fogatolással bírtak, ennek megfelelően 3 üteg helyett gyakorlatilag 3 lövegszakaszból álltak.⁵¹² A felszerelés elégtelensége mellett az alakulatok nélkülözték a megfelelő mennyiségű és minőségű személyi állományt is. A 26. határvadász-zászlóalj és 24. gyalogezred I. és III. zászlóaljai közül egyik sem bírt teljes létszámmal: a 26. határvadász-zászlóaljnak csak a zászlóaljtorzs, a portyázószázad ungvári őrsé és egy alakuló százada volt meg.⁵¹³ A 24. gyalogezred I. és III. zászlóaljai 1939. február 23-án alakultak meg, zászlóaljanként egy távbeszélőszakasszal, illetve az I. zászlóaljnál 1 géppuskás-, 1 nehézfegyver- és 2 puskásszázaddal, a III. zászlóalj ugyanazzal, mint az I., kivéve a nehézfegyverszázad.⁵¹⁴ A frissen alakult egységek-nél természetesen a tiszti- és altiszti kar összeszokottságáról sem beszélhetünk. Létszámadatak tekintetében pontos adatokkal rendelkezünk a munkácsi csoport alakulatainak március 13-i feltöltöttségi szintjéről, amit az alábbi táblázat foglal össze⁵¹⁵:

Alakulat	Tiszt	Altisz és tisztes	Kiképzett legénység	Újonc	Összes
24/III. zlj.	13	63	38	200	314
12. kp. zlj.	21	63	336	286	706
25. hv. zlj.	6	26	177	164	373
3. hu. ezred	16	29	129	377	551
1/I. lov. tü.o.	5	7	33	120	165
Rendőrtanostály	3		100		103
Nemzetőrség					100
Összesen	64	188	813	1147	2312

⁵¹² Tehát a 4 lövegből álló ütegek csak 2 lövegüket tudták mozgatni.

⁵¹³ Vásárhelyi 1941. 563–564.

⁵¹⁴ 24. gye. Csapatanyag. 1.

⁵¹⁵ Harctudósítás 1939. 1. sz. melléklet alapján.

Láthatjuk, egyik alakulat sem érte el a teljes feltöltöttséget. Más alakulatokról is tudható, hogy békelétszámmal s zömében újoncokkal vettek részt a hadműveletben, ilyen pl. a 24. határvadász-zászlóalj.⁵¹⁶ De megemlíthető a 24/III. zászlóalj is, ahol az állomány 70%-a újonc volt.⁵¹⁷ A hadműveletben bevetett magyar erők általános feltöltöttségi szintjének meghatározásához több tényezőt érdemes figyelembe venni. Ezek pedig: az előbbieken leírt szervezeti hiányosságok, a munkácsi helyőrség táblázatban rögzített állapota, és az, hogy a bevetett erők zöme – munkácsi helyőrséghez hasonlóan – újonnan felállított alakulatokból állt. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a kárpátaljai harcok alatt magyar részről zömében szervezetenként, létszámbelileg és fegyverzetileg – sokszor komoly – hiányokkal küszködő csapatok vettek részt. Ez különösen igaz a frissen alakult gyorscsapatokra: az 1. lovasdandár-parancsnokság békelétszámmal működött.

A korszerű hadviselésben fontos – különösen a gyorscsapatoknál elengedhetetlen – személyi híradó eszközök hiánya is kimutatható volt. A dandárparancsnokság sem rendelkezett híradó eszközökkel, s az alárendelt csapatok közül csak a 3. huszárezred rendelkezett híradóalakulattal, mivel a többi csapat távbeszélőalakulatai kiképzés céljából Ungváron és Sátoraljaújhelyen összevonva állomásoztak.⁵¹⁸

Nem újkeletű nehézségnek bizonyult a híradás megoldatlansága, mely az egész hadművelet alatt, sőt, már az előző évi őszi gyakorlatokon is érzékelhető volt. A frissen létrehozott gépkocsizó alakulatoknál is problémaként jelentkezett, hogy a híradóeszközök, a gyorscsapatok vezetésében létfontosságú rádiókészülékek nagyon sok esetben nem működtek, a századok rádióinak hatótávolsága pedig kevésnek bizonyult. Különösen igaz ez a felderítőosztatok híradására, amelyek sokszor 1 napi menettávolságra működtek a zömtől, s ezt a távolságot a rendszeresített eszközökkel nem lehetett áthidalni.⁵¹⁹ De ugyancsak említhető az előrenyomuló 5. gépkocsizó-zászlóalj, mellyel már az első nap megszakadt a rádió összeköttetés és csak futárok útján lehetett vele a kapcsolatot tartani.⁵²⁰ Az elektromos híradórendszer problémái miatt tehát a parancsnokok kénytelenek voltak a hagyományos módszer alkalmazására. Ez más alakulatoknál gyakori jelenség volt, hogy a kapcsolattartásra futárokat kellett igénybe venni: március 24-én a pálóci harcokban az az 1/II. huszárosztálytól is futárt kellett küldeni a tőle jobbra harcoló I. huszárosztályhoz.⁵²¹ Az 5. gépkocsizó-zászlóalj is kerékpáros hírvivőt alkalmazott Gerénynél lefolyt műveletek során.⁵²²

---

⁵¹⁶ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 470/1.

⁵¹⁷ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 525.

⁵¹⁸ Harctudósítás 1939. 1.

⁵¹⁹ Cságoly István: Korszerű gépkocsizó gyalogság. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 1. sz. 21–26. 24.

⁵²⁰ Vásárhelyi 1941. 568.

⁵²¹ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 527.

⁵²² Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 552.

A 14. kerékpáros-zászlóalj parancsnoka a Huszt előtti harcokban a segédtisztjét küldte ki a 14/3. századának helyzetének megállapítására.⁵²³

Az első lépcsőben lévő munkácsi helyőrség alakulatai sem rendelkeztek az előírt létszámmal. A csapatok alkalmazását nem csak a létszámhiány, hanem a friss újoncállományból fakadó kiképzetlenség is korlátozta, különösen a speciális igényű gyorscsapatoknál. A helyzetre jellemző, hogy a 3. huszárezred alig bevonult újoncai lovas alkalmazásra még kiképzetlenek voltak, csak gyalogosként jöhettek számításba: a lóval kivonuló személyi állomány csak 41 fő volt!⁵²⁴ Ráadásul a hosszú menetek alatt előjöttek a korszerűtlen 35 M nyergek hibái, ami miatt a lóállomány jelentős része vált harcképtelenné.⁵²⁵

A bevetések során váltak nyilvánvalóvá váltak az Ansaldo kisharckocsik alkalmazási korlátai. A Kárpát-csoport parancsnokság megállapította, hogy a gépkocsizó egységekkel való együttműködéskor nem tudtak megfelelni feladatuknak, mivel menetsebességük elmarad a gépkocsizó alakulat sebességétől, s a napi menetteljesítményük sem elegendő. A menetteljesítmény főleg azért bizonyult kevésnek, mert a hosszútávú menetekhez szükséges harckocsiszállító járművek hiánya miatt az Ansaldok kénytelenek voltak „láncon” végrehajtani a menetet, ami a gyenge futómű miatt korai elhasználódáshoz vezetett. Ugyanakkor harckocsiszázadoknál és dandárszeroszlopoknál is hiány mutatkozott tartalék alkatrészekben és műszaki személyzetben, így a kisharckocsik nagy része állandóan bevetésre képtelen állapotban volt.⁵²⁶ A kisharckocsi alakulatok nehézségeit növelte, hogy a harckocsiszállítók mellett más speciális járművek is hiányozhattak. A 15. kerékpáros-zászlóalj kisharckocsiszakaszánál nem állt rendelkezésre lőszer, illetve üzemanyag szállítására megfelelő gépjármű.⁵²⁷ Harcászati szempontból csak a lovasdandároknál és kerékpáros-zászlóaljknál tartja megfelelőnek a kisharckocsikat, persze csak megfelelő műszaki állapot esetén.⁵²⁸

„A jelentett nehézségeket ismerjük”, írta az vkf 1. osztálya, majd hozzáteszi: „A kisharckocsik egyébként kihalásra vannak ítélve”, majd optimistán folytatja: „hadrendünkben csak addig maradnak, amíg elhasználódnak.”, felváltásukra pedig a gyártandó könnyűharckocsikat – 1939. október 1-ig 4 század – s a dandárok felderítő-zászlóaljába beállított páncélgépkocsikat – október 1-ig szintén 4 század – helyezi kilátásba.⁵²⁹ A páncélgépkocsik beállítása, s ezzel az Ansaldo-k képességeinél lényegesen hatékonyabb felderítési képességek megjelenése annál is inkább

⁵²³ Kitüntetési javaslatok. 1. doboz. 578.

⁵²⁴ Harctudósítás 1939. 1. sz. melléklet.

⁵²⁵ HL Vkf. 4939. eln. 1. 1940. Nyergek kipróbálása. 640.

⁵²⁶ HL Vkf. 3896. eln. 1. 1939. Harckocsik használhatósága.

⁵²⁷ HM 7039. 3.b. 1939. Kis hk. gyak.üza. tbn.

⁵²⁸ HL Vkf. 3896. eln. 1. 1939. Harckocsik használhatósága.

⁵²⁹ HL Vkf. 3896. eln. 1. 1939. Harckocsik használhatósága.

sürgősebbnek bizonyult, mivel a rendelkezésre álló felderítő páncélostechika jelentős lemaradásban volt a kor színvonalától.

A kárpátaljai hadiesemények részben hátráltatták a csapatok kiképzését is. A 2. gépkocsizódandárnál a kiképzésbeli hiányosság nem is annyira a kivonuló alakulatoknál jelentkezett. Ott csak a lökiképzésben mutatkozott elmaradás, mivel a harcselekmények és a harctéri szolgálat folyamán, valamint a hadműveleti szünetek alatt folyt kiképzéssel a hadrafoghatóságot sikerült elérni. A békehelyőrségekben visszamaradt alakulatoknál azonban több körülmény is nehezítette a kiképzést. Egyik, hogy a visszamaradt oktatói keret létszáma kevésnek, minőségre gyengének mutatkozott, mivel a csapatok a tényleges tisztekben mutatkozó hiányok miatt elsősorban a kivonuló alakulatok szükségletét igyekeztek biztosítani. Anyagi téren mutatkozó hiányok pedig abból fakadtak, hogy a kivonulók a rendelkezésre álló fegyverzet, valamint gépkocsik, motorkerékpárok, harckocsik, rádiók, távbeszélő készülékek, kerékpárok csaknem teljes készletét magukkal vitték.⁵³⁰

A tapasztalatszerzés mellett a hadművelet eredményeként jelentős hadizsákmány került a magyar kézbe. A honvédség zsákmánya összesen 2762 db kézi fegyver (70 db cseh géppuska, 109 golyósóró, 2140 puska, 399 Mauser puska, 66 Mauser karabély, 157 db 95 M kurtály), 1 db 8cm 5 M könnyű ágyú, 16 db 10 cm 14 M könnyű tarack, de csak 6 ékzár és 38 mozdony, valamint 12569 különböző fajtájú acélsisak,⁵³¹ valamint 2 db LT–35 csehszlovák gyártmányú harckocsi.⁵³²

Ugyanakkor nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy egy frissen kialakított, fejlődő fegyvernemről van szó, melynek alkalmazási elvei – s nem csak a Honvédség esetében – még nem kristályosodtak ki a gyakorlatban. Mint láhattuk, anyagi, technikai, személyi és kiképzésbeli problémák egyaránt hátráltatták a csapatok vezetését. Mindezek ellenére, sokszor nehéz körülmények között, friss újonccal sikerült teljesíteni a hadműveleti célokat. A harcok során sokszor akadtak olyan parancsnokok, akár legalsóbb szinteken is, akik öntevékenyen kezükbe vették a vezetést és sikert értek el. A körülményekhez képest jól szerepelt az újoncálmomány. A kiképzetlenséget sokszor sikerült bátorsággal, kezdeményezőkésséggel pótolni, vagy legalábbis némileg ellensúlyozni. Főleg akkor, ha akadt olyan tettekre kész vezető, aki ezzel élni is tudott.

A honvédség legkorszerűbb seregtesteinek egy sajátos propaganda szerepet is szántak. Felvonultatásukkal próbálták ellensúlyozni a magyar haderővel szemben kifejttet csehszlovák propaganda hatását. A lakosság körében ugyanis az a hír terjedt el, hogy „a honvédség madzagon lógó puskákon és egy katona sapkán kívül semmivel sem rendelkezik”.⁵³³

---

⁵³⁰ HL Vkf. 3776. eln. 1. 1939. 2. gk. dd. Harckésztségéről jelentés.

⁵³¹ HL Vkf. 3645. eln. 1. 1939. Cseh hadianyag (zsákmányolt) felhasználása.

⁵³² Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 114.

⁵³³ Tapasztalatok 1939.

III. A GYORSHADTEST MEGALKAKÍTÁSA ÉS ALKALMAZÁSA 1940–1941

III.1. KÁRPÁTALJÁTÓL ERDÉLYIG

A kárpátaljai hadművelet igazolta, hogy a szervezés alatt álló gépkocsizó- és páncélos egységek mellett, melyek seregtestként még nem érték el a teljes alkalmazhatóság szintjét, 1938-39-ben egyedül a lovasdandárok jelentettek hadműveleti szintű gyorseregettestet. A hiányosságok ellenére komolyabb fennakadás nélkül végrehajtott hadművelet ellenére világossá vált, hogy átalakításokra van szükség, ha a kívánt ütőképességet el akarják érni. Egyértelműen bebizonyosodott, hogy az erkölcsi tényező tekintetében magas színvonalúnak tartott fegyvernemnek komoly anyagi megerősítésre és képzett személyi utánpótlásra lenne szüksége, hogy megőrizze és a kor színvonalán tartsa ütőképességét.⁵³⁴ Anyagi kiegészítés terén a lovasezredeknél motorkerékpárok és személygépkocsik rendszeresítésére lenne szükség: a tapasztalatok szerint azok nélkül már nem vezethető az alakulat.⁵³⁵ A gyorskötelékek alkalmazását a lovassági szemlélő⁵³⁶ 1938 decemberében írt jelentése a többi hadtesttől függetlenül, önálló gyorshadtest kötelékben képezi el, amely alá a dandárkötelék helyett az alkalmasabbnak tartott hadosztálykötelékekben⁵³⁷ szerveznék a sereglovasságot. Ugyanakkor elfogultsággal, illetve a tapasztalatok és fejlesztési tendenciák félreértelmezésével írja, hogy: *„E helyett erőszakoljuk a felállítását és milliókat költünk gk. seregtestekre, – mikor se gk. iparunk, se üzemanyagunk nincs, s amellet az ez év őszi tapasztalatok máris igazolták előre jelentett megállapításomat, hogy Magyarországon, különösen a tekintetbe jövő hadszíntereken⁵³⁸ nincs létjogosultságuk. Emellet a Magyarországon egyedül tekintetbejöhethő gyorsanmozgó fegyvernem, a lovasság számszerű fejlesztése*

⁵³⁴ HL Vkf 3774. eln. 1. 1939. Összefoglaló szemlejelentés. 1–2.; Ezt nemcsak a korabeli jelentések bizonyítják, hanem ha megnézzük a második világháború honvéd lovasságának teljesítményét, különösen az 1. huszárhadosztály 1944-45-ös harcait, látható, hogy a huszáralakulatoknál valóban kivételes volt az összetartás és a harci szellem.

⁵³⁵ HL Vkf 3774. eln. 1. 1939. Összefoglaló szemlejelentés. 12.

⁵³⁶ Denk Gusztáv lovassági tábornok. 1935.02.01.–1938.12.31. Magyar Királyi honvédség Főparancsnoka lovassági szemlélője. Szakály 2003. 78–79.,386.

⁵³⁷ „A világháborús tapasztalatok, a szakirodalom, a hozzáértők véleménye, a jórészt külföldi példák is azt bizonyítják.” HL Vkf 3774. eln. 1. 1939. Összefoglaló szemlejelentés. 13.

⁵³⁸ Ekkor elsősorban a Kárpát-medencében végrehajtott hadműveletek jöhettek számításba.

érdekében évek óta a papírmunkán kívül mindezideig semmi sem történt, ...”⁵³⁹ – talán nem véletlen, hogy két hét múlva leváltották és a tisztséget átalakították.⁵⁴⁰

Az 1938. nyári-őszi állapotokhoz képest láthatjuk, hogy a feltárt problémák sok tekintetben nem kerültek orvoslásra. A 2. gépkocsizó dandár, mint a legújabb seregtest egyfajta kísérleti terepként is szolgált. A gyakorlatok lehetővé tették, hogy a frissen felállított alakulatokat együtt, kötelékben hajtsanak végre feladatokat, akár éjszaka is. Igazolásra került az az elméleti tétel, miszerint a dandár alá rendelt alakulatok mindig a dandárparancsnok kezében legyenek s a harcászati szabályzat azon pontja is, hogy legeredményesebben a szabad szárnyakon bevetve működhetnek. Az elemzések kiemelik a rádióhíradás, a forgalomszabályozás fontosságát és a felderítő alakulatok szerepét, s az utóbbiaknál szükségesnek tartják korszerű páncélgépkocsi- és kisharcokocsiszázad beállítását, tehát a meglévő Ansaldo páncélosok felváltása mellett érvel.

Az 1. lovasdandár-parancsnokság a huszárezredeknél a vezetés egyszerűsítése érdekében szervezetileg a négy százados, osztályparancsnokság nélküli ezredet tartja előnyösnek, ahol az 5. század lenne a géppuskásszázad. Mind a lovas, mind a kerékpárosoknál nélkülözhetetlenek tartja a nehézpuskák és géppisztolyok alkalmazását. A vezetésben fontos szerepet szán repülőgépeknek és javasolja helikopterek alkalmazását.

A gyorscsapatok szemléelője az egységes vezetés érdekében szükségesnek tartaná a gyorseregettek fölé egy magasabb parancsnokság – Gyorshadtest – létrehozását, amely a gyorscsapatok szemléelője poszt helyébe lépve, átvehetné annak feladatait a kiképzés, felszerelés, szervezés terén. Szintén javasolja a korszerű felderítő-zászlóalj beállítását, amelynek állományát ki kellene egészíteni páncélgépkocsi-századdal. Több gyalogsági egységre lenne szükség, valamint hiányzik még légvédelmi gépágyús egység és lánctalpas páncéltörő ágyú. A döntés kieroszakolására nélkülözhetetlenek tartja egy páncélosdandár felállítását.⁵⁴¹ A tapasztalatok alapján készült javaslat szerint a kerékpáros-zászlóaljknál szükség lenne páncéljárműves-századra (1 páncélgépkocsi-szakasz, 2 harcokocsiszakasz (L–60)), s a zászlóalj géppuskásszázada terepjáró gépkocsikra lenne átszervezendő, a puszkásszázadoknál pedig 1 db kerékpárszállító gépjárműre lenne szükség. A gépvontatású ágyússzakaszt gépkocsizóvá kell tenni, „*azaz mindenkor a járműről tűzkész állapotúvá szerkesztendő (harcokocsivadász)*”. A vezetés hatékonyságához pedig hatékony rádiókat és kibővített zászlóaljtörzset tart szükségesnek. A gépkocsizó-zászlóaljon belül is egy páncéljárműves-század s egy forgalomszabályozó-szakasz, valamint gépkocsizó páncéltörő ágyús üteg rendszeresítését javasolja.

⁵³⁹ HL Vkf 3774. eln. 1. 1939. Összefoglaló szemlejelentés. 13.

⁵⁴⁰ Magyar Királyi honvédség Főparancsnoka lovassági és gyorscsapatok szemléelője szemléelője. Szakály 2003. 386.

⁵⁴¹ HL Vkf 3715. eln. 1. 1939. Az 1937/38. kik. év feldolgozása. 1939. április 21-én készült a beadvány.

A gépkocsizóandáron belüli ezredtörzs létrehozása megkönnyítené a csapatok vezetését, mivel elláthatná csoport, főoszlop vezetését. Nélkülözhetetlennek tartja az Ansaldokat, de sürgősen javítandónak tartja a járműből való kilátást.⁵⁴²

Ez utóbbi megállapítás a hadműveleti tapasztalatok következtében már elvesztette aktualitását, de egy jelentős részük fél évvel korábban kiadott jelentésben is megtalálható,⁵⁴³ így láthatóak, hogy sok tekintetben nem sikerült teljesíteni a szervezési célokat, s a kiképzésben is maradtak hiányosságok. Az Ansaldokról persze más vélemények is előkerültek. Az I. hadtest szerint a kisharckocsi „*csekély sebessége miatt nem való a korszerű felderítő zászlóalj kötelékébe.*”⁵⁴⁴ Az Ansaldok szerepe korántsem tisztázódott. A kisharckocsi-szabályzat sem tudta tisztázni, hogy önállóan vagy felderítőosztagba beállítva alkalmazzák.⁵⁴⁵

Az 1938/39-es kiképzési évről 1940. január 19-i született zárójelentés megmutatja, hogy 1939-es év végére sem sikerült túllépni sok problémán. A tisztikar „*főleg az együttműködés terén – megfelelő szaktudás hiányában – a kezdet nehézségeivel küzd*”. Tehát egyre inkább szükséges lenne a gyorscsapatok tisztikarát tanfolyamok keretében tovább képezni. A csapatok hatékony kiképzését a tisztek szakmai hiányosságai mellett anyagi gondok is, a korszerű terepjárók és páncélosok hiánya is akadályozza⁵⁴⁶: „*A páncéljárművek elleni harcban való kiképzés és a velük való együttműködés a honvédségnél megfelelő számú korszerű harckocsi-val való ellátásáig érzékeny, függő kérdés marad*”.⁵⁴⁷ Ugyanakkor szükségesnek tartja a felderítő-zászlóaljak átszervezését.⁵⁴⁸ A harcászati felderítés fő eszközeinek tartott gyorscsapatokból képzett felderítőosztagokat annyira meg kell erősíteni, hogy azok az ellenség leplező övén ne akadjanak fenn.⁵⁴⁹ De a harckocsizó alakulatok szükségességét hangsúlyozza az erődrendszerek elleni támadások végrehajtásához is.⁵⁵⁰

Az 1939/40-es szervezeti változások részben a a hadgyakorlatokból s részben az alkalmazásból kiindulva további átalakításokat helyeztek kilátásba. Nem új egységek létrehozásáról van szó, hanem inkább a meglévők korszerűsítéséről. A 39.000/el.n.1/a.1939. rendelet kerékpáros-zászlóaljanként egy gépvontatású tarczüköteget helyez kilátásba, s a géppuskásszázadot gépkocsizóvá szerveznék át. A huszárosztályok géppuskásszázadait karabélyoszázaddá szerveznék, s egy

⁵⁴² HL Vkf 3715. eln. 1. 1939. Az 1937/38. kik. év feldolgozása. 1. sz. melléklet.

⁵⁴³ Lásd. 111. jegyzet.

⁵⁴⁴ HL Vkf 3293 eln. 1. 1940. Zárójelentések kiértékelése. Melléklet.

⁵⁴⁵ Horváth, Felderítés. 121.

⁵⁴⁶ HL Vkf 3133 eln. 1. 1940. Zárójelentés az 1938/39. kik. évről. 14.

⁵⁴⁷ HL Vkf 3133 eln. 1. 1940. Zárójelentés az 1938/39. kik. évről. 23.

⁵⁴⁸ HL Vkf 3133 eln. 1. 1940. Zárójelentés az 1938/39. kik. évről. 14.

⁵⁴⁹ Horváth, Felderítés. 118–119.

⁵⁵⁰ HL Vkf 3133 eln. 1. 1940. Zárójelentés az 1938/39. kik. évről. 13.

nehézpuskával növelnék a tűzerejét, míg az ezredközvetlen géppuskásszázadnál 6-ról 12-re emelnék a géppuskák számát. A lovas- és gépkocsizódandároknál egy-egy páncélgépkocsi- és könnyűharckocsiszázad beállítását tervezik.⁵⁵¹

Külföldi tapasztalatokat tekintve – a lengyel hadjáratban elért sikereik következtében – legtanúságosabb a német páncélos- és gépkocsizó-hadosztályok szervezeti felépítését áttekinteni. A hadjárat után készült elemzések kiemelik, hogy mindkét hadosztály típusnál teljesen páncélozott a felderítő-zászlóalj, amelynek hadrendjében motorkerékpáros-századot találhatunk, a páncéloshadosztályban pedig a harckocsikat ezredkötelékbe szervezett harckocsizászlóaljakra tömörítik.⁵⁵²

Ugyan csak helyesen említik, mint követendő, bevált példát, az alkalmazott német harc eljárás lényegét: hogy a páncélosok az ellenségen ütött résen merészen előretörték mélyen az ellenség hátába, rendszerint légitámogatással. A légierő lefogta az ellenséget s annak páncélelhárító fegyvereit, míg a harckocsizó seregtestek a támadási céljukat elérve visszafordultak és hátba támadták a megbontott lengyel erőket.⁵⁵³

A Gyorshadtest-parancsnokság létrehozása, immáron a gyakorlatban is, ha csak rövid időre, de már 1939-ben megvalósult. Minden valószínűség szerint 1939. Augusztus 24-től⁵⁵⁴ 1939. szeptember 27-ig⁵⁵⁵, az 1939-es válság idején állt fenn. A német–lengyel háború miatt Románia mozgósította haderejét, s ez kielezte az amúgy is feszült magyar–román viszonyt. Magyarország augusztus 23-án részleges mozgósítást rendelt el és a magyar–román határ védelme szempontjából leginkább érintett debreceni VI. hadtest csapatai megkezdték a határra való felzárkózást s felriasztásra kerültek a gyorscsapatok is.⁵⁵⁶ A felriasztott gyorsalakulatok azonban augusztus 27-én még nem érték el a teljes harckészültséget, elsősorban személyi- és anyagi hiányosságok miatt.

A seregtestek harckocsijaiból 20 darab javítás alatt állt, ez 22.5%-os hiányt jelentett. Az addig nem mozgósított 2. lovasdandárnál még rosszabb volt a helyzet: ott a hiány elérte a 33%-ot (10 db). Ezenkívül a csapatoknál lévő harcjárművek

---

⁵⁵¹ HL Vkf 4061. eln. 1. 1939. Szervezési intézkedések az 1939/40. évr. 5.

⁵⁵² HL Vkf 5082. eln. 1. 1939. Az 1939. évi német–lengyel hadjáratról segédlet kiadása. 10–11.; a német páncéloshadosztályok szervezete. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 8. sz. 554–555.

⁵⁵³ HL Vkf 5082. eln. 1. 1939. Az 1939. évi német–lengyel hadjáratról segédlet kiadása. 18.

⁵⁵⁴ A felállításra nem találtam közvetlen adatot. Az biztos, hogy a válság alatti a napi helyzetjelentések közül először az augusztus 26-i jelentés címzettjei között szerepel. (HL Vkf 4490. eln. 1. 1939. Helyzetközlés VIII.26.) Az egy nappal korábbi címlistájában nem szerepel. (HL Vkf 4484. eln. 1. 1939. Helyzetközlés VIII. 25.). A helyzetközlések az aktuális nap dél előtt (általában 10 órakor) kerültek kiadásra. Az előző nap eseményeit tartalmazzák, valószínűleg az előző nap kiadott elosztó lista szerint. Ha 26-án reggel megkapták, akkor a listára 25-én vették fel, tehát az előtti nap kellett létrejönnie.

⁵⁵⁵ HL Vkf 4804. eln. 1. 1939. Távmondatt. Gyorshadtest parancsnokság megszűnik.

⁵⁵⁶ Dombrády – Tóth. 138–140.

jelentős része a lánctalp hibája miatt mozgásképtelen, illetve nem volt üzembiztos. Ez 60-80%-ra növelte a kiesést. Ugyanakkor a menetkészültség elérését lassította, hogy a behívójegyves értesítés a kézbesítést sokszor napokra kitolhatta mind anyagi, mind személyi téren. Ezért nagy hiány mutatkozott a gyorscsapatok számára létfontosságú gépkocsik és motorkerékpárok, valamint a szükséges személyzet terén. Szintén súlyos, hozzávetőleg 96%-os hiány mutatkozott a gépkocsijavító-szolgálat minimális szükségleteiben s felszerelésében.⁵⁵⁷ A parancsnokság ideiglenes jellegű, rögtönzött szervezete vezetési problémákat hozott elő. Mivel a gyorscsapatok alkalmazási elvei alapvetően a gyorsaságot, rugalmasságot helyezik előtérbe, ezért – a parancsnokság véleménye szerint – létfontosságú tényező a megfelelő vezetési keretek létrehozása. Ehhez a jelentés tartalma véleménye szerint elsősorban elsőrangú, válogatott tisztekből és legénységből álló mozgékony vezetési törzsre lenne szükség. A vezetési törzsbe szükséges állomány: vezérkari törzstiszt képesítésű hadműveletosztály-vezető, aki mellé hadműveleti irányító tiszt és még egy vezérkari főtitest kerül beosztásra. A Gyorshadtest-parancsnokshoz rendelt összekötőtiszteknek ne nyugállományú, hanem hivatásos, erre a célra kiválasztott tiszteknek kell vezényelni. Szükségessé válik a hadtest anyagi osztályának bővítésére szaktisztekkel: vonatügyi-, vezető állatorvos-, műszaki-, anyagi tiszt. A törzsgyalogszakasz a rendelkezésre álló 22 fővel nem tudja megoldani a parancsnokság földi biztosítását, ezért még egy szakaszra lenne szükség. Bővíteni kell a tiszti küldöncök és törzs gépkocsijainak számát. A híradószázad rádiós kocsijainak számát radikálisan növelni kell (2 helyett 5 gépkocsizó R-8 raj, 3 helyett 4 gépkocsizó R-7 raj beállításával). A sikeres vezetéshez szükséges a hadtest közvetlen repülőszázad rendszeresítése, amely a felderítés elsődleges eszköze.⁵⁵⁸

A technikai, szervezeti változások, a kiképzés terén a gyorscsapatok eddigi tevékenységéből leszűrt tapasztalatok egy másik oldalát is megvilágítják az új fegyvernemnek. Ez pedig a gyorscsapatnál szolgálók erkölcsi, morális állapota. Az erre nagy hangsúlyt helyező német elméletet erősítették meg lezajlott háborús események. „...ez a szolgálat nehéz is, épkézláb, józan eszű, bátor szívű és erős akaratú fiatalembereket igényel. A páncélosban teljesített szolgálat kiválóan fejleszti a kis harci egységek közösségi szellemét; a személyzet tagjai között nincs semmi különbség; tiszt, tiszthelyettes és közkatona ugyanazokkal a nehéz harci feltételekkel néz szembe, amelyek teljesítése alól egyikük sem vonhatja ki magát.”⁵⁵⁹ a gyorsalakulatok rendszerint a zómtól elszakadva, sokszor önállóan, az ellenség mélységében 30-40 km-re vagy a szárnyakon oldják meg feladataikat. A harchelyzet gyors változása, az ebből fakadó bizonytalanság különösen megköveteli, hogy az elszántságra, az önbizalomra és kötelességérzetre való nevelés már

⁵⁵⁷ HL Vkf 4498. eln. 1. 1939. Menetkészültséget gátló okok jelentése.

⁵⁵⁸ HL Vkf 4738. eln. 1. 1939. Gyors hdt.p.ság. és hir.sz.d. szervezetének kiegészítésére javaslat.

⁵⁵⁹ Guderian 1999. 205.

a kiképzés során is hangsúlyos legyen.⁵⁶⁰ Ezzel újra egy ponthoz jutottunk vissza. A haditapasztalatok megmutatták ugyan az erkölcsi erő szükségességét, de az is egyértelmű, hogy az ehhez szükséges állomány kiképzése időigényes s még nem áll rendelkezésre a megfelelően felkészített csapat.

Felvidék és Kárpátalja visszaszerzése érintette a Honvédség szervezeti viszonyait is. A Huba hadrend megvalósítása kibővült az újonnan megszerzett területek katonai integrálásával is. Az Északkelet-Magyarországon Kassa székhellyel megalakult a VIII. hadtest, 1940. március 1-vel pedig megszerveztek 3 új hadsereg-parancsnokságot (1.: Szolnok, 2.: Budapest, és 3.: Pécs székhellyel) és gyorseregtettek egységes vezetésére pedig végre megalakult az 1. hadsereg-parancsnokság alárendeltségében Szolnokon a magyar királyi I. Honvéd Gyorshadtest-parancsnokság. Az új hadtest alárendeltségébe került az összes gyorseregtett: az 1., 2. gépkocsizó- és 1., 2. lovasdandár. A Gyorshadtest parancsnoka altábornagy, vezérkari főnöke pedig ezredes rendfokozatú katona.⁵⁶¹ A hadtest parancsnokává dálnoki Miklós Béla tábornok, vezérkari főnökéül pedig Lengyel Béla⁵⁶² ezredest nevezték ki.

A Gyorshadtest létrehozása kétségkívül jelentős előrelépés, de ha felidézzük különböző – különösen a német – haditapasztalatokat, akkor ott azt láthatjuk, hogy azokban a fő hadi sikereket a teljesen *gépesített* egységekből összeállított seregtetteknek érték el.

A gyorsfégyvernem hazai működése mellett a német szárazföldi erők, különösen a páncélos és gépesített egységek „működés közbeni” tanulmányozása jelentett fontos anyagot az elemzéshez. A *lengyel hadjárat*, ahol először mutatták meg magukat az Európában általánosan alkalmazott elvektől eltérő módon szervezett és bevetett német gyorseregtettek – a páncélos és gépesített hadosztályok – ragyogóan kijelölte, hogy milyen irányban kell tájékozódni. Noha – és ezt a hadszíntért megtekintő bizottság jelentése is kiemeli – a hadjáratral kapcsolatos megállapítások nem általánosíthatók.⁵⁶³

Az általánosan hozzá férhető információk mellett a kiküldött magyar katonai bizottság megtekintette a lengyel hadszínteret, és összefoglalta a hadjárat tapasztalatait. Kiemelte, hogy a német felvonulás és mozgósítás meglepte a lengyeleket, illetve, hogy a német haderő már kezdetben magához ragadta és végig megtartotta a kezdeményezést. Már a hadjárat első napjaiban sikerült lehetőséget teremteni a gyorsanmozgó egységeik bevetésére, s ettől kezdve a német hadműveletek legjellemzőbben üldözésként, míg a lengyelt inkább kikényszerített visszavonulásként

---

⁵⁶⁰ Osztvics Ferenc: Erkölcsi erők szerepe a gyorscsapatok harcában. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 660–668.

⁵⁶¹ HL Vkf 3114 eln. 1. 1940. Felső vezetés átszervezése. 7–9.

⁵⁶² Lengyel Béla ezredes diplomáciai szolgálat után 1940.03.01.–1940.12.24. között a Gyorshadtest vezérkari főnöke. Szakály 2003.

⁵⁶³ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. III. fejezet. Bevezetés. 10.

határozta meg. Ennek során az előretört német páncélos és gépesített seregetek általában gyorsan megtörték az ellenállást, majd az ellenség hátába nyomultak előre. Ezzel sikerült kikapcsolni a lengyel középszintű vezetést s megbénítani az anyagi ellátást. Új típusú seregetek kulcsszerepet játszottak a nagy bekerítő hadműveletekben is. Mindezek mellett azonban azt hangsúlyozták, hogy a „német páncélos csapatok támadásbeli fölénye maximális teljesítményt megkívánó próbának sehol sem lett alávetve.”⁵⁶⁴

A magyar katonai vezetés helyesen ismerte fel, hogy hadászati szempontból a légierő és motorizált egységek együttes, mélységi alkalmazása vezetett a gyors döntéshez, melyhez elengedhetetlen volt a német vezetés kimagasló teljesítménye, „a hadsereg tökéletes és harmonikus szervezete valamint az alapos békekiképzés”.⁵⁶⁵ Az is kiderült, hogy a hatékony vezetéshez nélkülözhetetlen a jól szervezett rádiós híradás kiterjedt használata, amely lehetővé teszi alkalmazni a sikerek egyik forrását, a gyors súlyképzést és biztosítja a fegyvernemek együttműködését, vagyis a mozgóharc alapfeltételének tekinthető.⁵⁶⁶ A motorizáció tette lehetővé a manőverekhez szükséges mozgékonyt. A motorizált egységek bizonyították hatékonyságukat mind az ellenállások gyors letörésében, mind a megkerülő és hátbatámadó hadmozdulatokban.⁵⁶⁷ Ez a helyes elvek szerinti alkalmazás következménye, ugyanis sikerekhez hozzájárult, hogy a meglévő – kiválóan minősített – harckocsi anyagot és az együttműködő fegyvernemeket a guderiani „szentháromság”-nak megfelelően alkalmazták: tömegesen, meglepetésszerűen és megfelelő terepen.⁵⁶⁸

A hadműveletekben a harcászati legjellegzetesebb momentum a páncélos- és gépesített csapatok gyakori alkalmazása. A hadászati feladatokra bevetett páncéloscsoportokon kívül minden menetcsoport igyekezett gyorsanmozgó élt összeállítani motorkerékpárosokból, páncélgépkocsikból, harckocsikból, motorizált páncéltörő egységekből és tüzérségből, valamint gépesített gyalogos, műszaki és híradó egységekből.⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. II. fejezet. 2-3.; III. fejezet. 20.

⁵⁶⁵ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. III. fejezet. 11.

⁵⁶⁶ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. III. fejezet. 13., 23–24.

⁵⁶⁷ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. III. fejezet. 16.

⁵⁶⁸ HL Vkf 5185. eln. 1. 1939. A lengyel hadszíntér megtekintésére kirendelt bizottság jelentése. III. fejezet. 18.

⁵⁶⁹ Pokorny Hermann: Harcászati tanulságok a német–lengyel háborúból. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 5. sz. 303–308. (továbbiakban: Pokorny 1940.) 306.

A német harcászati fölény legfontosabb tényezői a kiváló kiképzés, a gyalogság bőséges ellátása nehézfegyverekkel, páncélosok és repülők nagy száma és a spanyolországi tapasztalatokon alapuló alkalmazása, fegyvernemek együttműködése, a motorizálás által harcászati és hadászati szinten egyaránt alkalmazott áttörések, bekerítések és üldözések. Ezek azt is jelentik, hogy a hadicselekmények üteme lényegesen megváltozott: motorizáció következménye a harchelyzetek gyors változása és hullámzása, ez pedig a vezetéstől a legmagasabb fokú ruganyosságot követeli meg.⁵⁷⁰

A lengyel hadjárat súlyát érzékelteti, hogy a látottak mély benyomást gyakoroltak a legénységre és főleg a tisztikarra. Nem tagadva az erkölcsi erők fontosságát, a korszerű fegyvernemek megsemmisítő hatása azt is érzékeltette, hogy pusztán a „magas” erkölcsre építeni nem lehet, mert az valódi értékke csak úgy válhat, ha mögötte áll a korszerű felszerelés és szervezettség.⁵⁷¹

Ugyanakkor persze nem mindenkit győztek meg a páncélosok és a légierő sikerei. A kételkedők úgy vélték, hogy a lengyel hadjárat – és még felsorolhatjuk ide az olasz–etióp háború és a spanyol polgárháborút – nem igazolta az új elméletek igazát, hisz hiányoztak a szükséges feltételek: nem egyenrangú felek álltak szemben. A német haderő nemcsak minőségileg, hanem számbelileg is erősebb volt a lengyel hadseregnél, valamint a lengyel védelem több szempontból is hátrányban volt (az ország kedvezőtlen földrajzi fekvése, a legfelsőbb vezetés bizonytalansága elavult légierő stb.). Ez azt is jelenti, hogy egyenrangú ellenfelek esetében a légi- és páncélos erők hatása erősen korlátozódik, s várható fokozott elhasználódásuk folytán a háború későbbi szakaszában már nem lehet velük számolni.⁵⁷²

Lengyelországinál is fényesebb német győzelmeket hozó *nyugati hadjárat* tovább erősítette a német tapasztalatok iránti igényt, illetve meggyőzhette a kételkedőket. Természetesen a lengyel hadjáráthoz hasonlóan a nyugati hadi események tapasztalatait is kielemezték. Ennek során újfent kiderült, hogy a győzelmek „titka” a szervezés mellett nem csak az anyagi fölényben keresendő, hanem a „*német csapatok erkölcsi fölényében és kimagaslóan jobb német vezetésben kell keresnünk*”.⁵⁷³ Ennek lényege a „*I. Főlényes és az önfeláldozásig bátor, felelősséget vállalni tudó és akaró magasabb és alsó vezetés.*”, amelynek alapja a jó kiképzés. „*II. A csapatok elsődrendű szellem, lelkesedése, rámenős – a saját oldal és hát veszélyeztetését*

---

⁵⁷⁰ Pokorny 1940. 308.

⁵⁷¹ HL Vkf 3133 eln. 1. 1940. Zárójelentés az 1938/39.kik.évről. 24.

⁵⁷² Padányi Jenő: A motor lengyelországi szerepéhez. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 1. sz. 24–31.

⁵⁷³ Ez az ún. *Auftragstaktik*, a küldetésorientált vezetés, amely a háború kezdeti szakaszában sokszor fölényben lévő ellenséggel szemben is biztosították a sikert. Ennek lényeg, hogy „*az alárendeltek számára csak egy keretjellegű célt határoznak meg a feladatszabás során, de a célhoz vezető utat nem*”. Lippai Péter: A küldetésorientált vezetés történelmi tapasztalatai. *Hadtudomány* 2004/2. <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/2/2004-2-8.html>. Hozzáférés: 2009.07.02. 18.12.

nem ismerő, de a felesleges véráldozatot mégis elkerülő –, harceljárás és mintaszerű összműködés.” a hatásos támadás ereje a mélységi tagozásban rejlik, s abban hogy több támadást kell egyszerre végrehajtani, lehetőleg a közlekedési útvonalak mentén.⁵⁷⁴ A páncélos hadosztályoknak a zuhanóbombázók és tüzérség törnek utat, majd a saját lövészdandáraikkal leküzdik a fontosabb ellenállási góccokat, majd azok is követik a páncélosdandárt.⁵⁷⁵ „III. A teljes titoktartás”,⁵⁷⁶ vagyis a saját szándékok hatékony leplezése a minél teljesebb meglepetés érdekében. Kiderült az is, hogy a lovasság már nem játszott döntő szerepet a nyugati hadjárat során, a nagy előretöréseket és átkarolásokat a páncélos erők hajtották végre. A „titok” része még a tökéletesen működő híradóhálózat, a hadosztályba közvetlenül besztott, a mozgást fenntartó műszaki csapatok, az összeköttetés a csapatok harcát közvetlenül támogató légierővel s teljesen gépkocsiszállításra alapozott utánpótlás.⁵⁷⁷ A döntőnek bizonyult német vezetési és szervezési fölény nélkülözhetetlen kellékének bizonyult híradó alakulatok fontosságát általánosságban is felismerték, nem csak a gyorsseregtettek vonatkozásában: „a német sikerek főútka a korszerű harceszközök térben, időben, feladatban összehangolt feszes megszervezése és tökéletes együttműködése volt, melyben az egyik főszerep a híradó alakulatoknak jutott.”⁵⁷⁸

A páncélos és gépesített hadosztályok igen hatékony, és a hagyományos lovasság teljesítményét messze felülmúló lehetőségei kétségessé tették a lovascsapatok jövőjét. Noha az összefoglalások még felületesen sem elemzik a lovascsapatok teljesítményét („A lovasság nem játszott nagy szerepet a hadjáratokban, mindazonáltal több szép fegyvertényt hajtott végre, amint azt a német hivatalos jelentés külön is kiemelte. Kitűntek nagy (100 km) menetteljesítményeikkel.”⁵⁷⁹), egyértelmű hogy a Honvédség szempontjából, amelynek gyorscsapatai jelentős részét a lovasság jelenti, szükség van valamiféle irányvonalra. A magyar katonai hagyományok, az ország lehetőségei, szükségletei, potenciális ellenfelei és az alkalmazási környezet⁵⁸⁰ a lovasság fenntartása mellett szóltak, amellet, hogy az sem a régi, sem a meglévő formájában nem állja meg a helyét. Milyen irányban lehetne tehát elindulni? A korszerű lovasságnak „felfokozott” gyalogságnak kell lennie, megfelelő tüzérrővel, amit elsősorban a rendszeresített karabélyok helyett automata fegyverekkel kell biztosítani. Mivel nagy tömegben nehezen vezethe-

⁵⁷⁴ HL Vkf 4183. eln. 1. 1940. Eddigi haditapasztalatok 1939/40-ben. 3.

⁵⁷⁵ HL Vkf 4183. eln. 1. 1940. Eddigi haditapasztalatok 1939/40-ben. 5.

⁵⁷⁶ HL Vkf 4183. eln. 1. 1940. Eddigi haditapasztalatok 1939/40-ben. 3.

⁵⁷⁷ HL Vkf 4183. eln. 1. 1940. Eddigi haditapasztalatok 1939/40-ben. 6–7.

⁵⁷⁸ Rakolcai Géza: A híradás, mint a korszerű hadvezetés erőtényezője. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 611–615. 615.

⁵⁷⁹ HL Vkf 4183. eln. 1. 1940. Eddigi haditapasztalatok 1939/40-ben. 6.

⁵⁸⁰ Elsősorban a Kárpát-medence terület s ellenfélként a szomszédos államok hadereje.

tő, ezért a legmegfelelőbb alkalmazási egység az osztály. Az osztályban szükség van felderítésre és biztosításra, páncélosokra, motorkerékpárosokra, páncéltörő és légvédelmi fegyverekre, gépkocsizó vonatra, szükség szerint gépkocsin szállított árkász osztagra és korszerű híradásra.⁵⁸¹

Más vélemény az osztályt túl kicsinek tartja, melyet nem lehet megfelelően megerősíteni, s ha megerősítik, akkor meg már inkább gépesített, mint lovas alakulat. Ezzel együtt azonban a lovasság gépesítésére való törekvés látszik talán annak, amiben többé-kevésbé egyetértést találunk.⁵⁸² Ugyanakkor a Franciaországban bevetett egyetlen német lovashadosztály azt látszott igazolni, hogy a modern háborúban is megállja a helyét egy korszerűen szervezett lovasseregtest, ha jellegének megfelelő feladattal bízzák meg.⁵⁸³ Jellegének megfelelő feladat, ahol hatékonyabban léphet föl, a nehéz terep-, talaj- és időjárási viszonyok között való alkalmazás, amely esetekben az egyébként a gyors döntés fő eszközeinek tartott motorizált egységek bevetése korlátozott mértékben valósulhat meg. Közép-Európában a harcterek jelentős része középhegységekkel borított, szoros jellegű és ritka úthálózattal bír. Ilyen helyen a lovasság sok tekintetben előnyösebb helyzetben van, mint a teljesen gépesített csapat.⁵⁸⁴ Az új kor alkalmazása megfelelő szervezetet kíván. A fentebb említett gépesített felderítőcsapat mellett a gyors harcbevezetéshez gépesített, páncélozott féllánctalpasokon harcbevetett, páncélosokkal megerősített gyalogságra van szükség, akik „nem sokat cicáznak, hanem a gyorsan felderített ellenséges támpontok hézagaiba törnek előre és a támpontokat egymásután hátbakapják”, így nyitva utat a seregtest zömének. A lovasság lendületes előrenyomulásához jó minőségű lóállományra, műszaki támogatásra és korszerű híradó hálózatra van szükség.⁵⁸⁵

---

⁵⁸¹ Lieszkovszky Pál: Van-e jövője a lovasságnak? *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 626–629.; Horváth Sándor: A sereglövasságról. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 3. sz. 628–637. (továbbiakban: Horváth 1941.) 631.

⁵⁸² Ehrlich Géza: Hozzászólás a „Van-e jövője a lovasságnak?” című közleményhez. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 2. sz. 384–390.

⁵⁸³ Németh Lajos: Német lovasság működése Franciaországban. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 1. sz. 62–66.

⁵⁸⁴ Horváth 1941. 637.

⁵⁸⁵ Horváth 1941. 631–632.

Erdély földrajzi viszonyai.

III.2. „ELŐRE A KELETI-KÁRPÁTOK GERINCÉIG!”⁵⁸⁶ – A GYORSHADTEST SZEREPE ÉSZAK-ERDÉLY VISSZACSATOLÁSAKOR

1940 nyarán a nemzetközi helyzet újra lehetőséget adott Magyarországnak számára az elvesztett területek visszaszerzésére. Természetesen ezúttal is – ugyanúgy mint 1938–39-ben – arról volt szó, hogy Magyarország revíziós érdekei találkoztak a német stratégiai érdekekkel. A hatalmi politika pillanatnyi kedvező állását a magyar politikai vezetés ezúttal sem habozott kihasználni. A Felvidék és Kárpátalja visszaszerzése óriási sikert jelentett, szinte eufórikus hangulatot okozott szerte az országban, de még hátra volt Erdély, az elvesztett területek „ékköve”. A nemzetközi helyzet kedvező alakulásán persze az is értendő, hogy időközben a német hadsereg meglepően fölényes, ugyanakkor a német túlsúlytól tartók számára aggodalmat okozó győzelmeket aratott. Ez hazánk politikai elitje számára egyértelművé tette, hogy a térségben egyetlen cselekvőképes hatalom van, ez pedig Hitler náci birodalma. Franciaország eleste és Nagy-Britannia defenzívába kényszerítése nemcsak Hitlernek jelentett fontos lépést célja tekintetében. A náci Németország mellett a másik birodalomépítő, a kommunista Szovjetunió is egyre jobban aktivizálta magát. Lengyelország, Finnország és Baltikum után Sztálin is úgy vélte, hogy eljött az idő a cselekvésre. 1939-es német–szovjet megállapodások⁵⁸⁷ alapján ezúttal Romániával szemben lépett fel területi igényekkel. 1940. június 26-án átadott szovjet ultimátum a románokat meghátrálásra kényszerítette. Elfogadva a szovjet követeléseket, belement Besszarábia és Észak-Bukovina átadásába. Ez Magyarországnak is zöld utat jelentett. Benyújtotta a számlát Romániának. A sikertelen tárgyalások után a két ország mozgósított hadereje ugrásra készen állt. Végül a német közvetítés vezetett a II. bécsi döntéshez⁵⁸⁸, mely a vitatott területek megosztásával rendezte a kérdést.

A magyar haderő és haditerv

Az, hogy ezúttal is elmaradt a közvetlen katonai összecsapás és újfent tárgyalóasztal mellett dőltek el az események, nem jelenti azt, hogy a helyzet 1940. nyarán

---

⁵⁸⁶ Részlet Horthy Miklós hadparancsából. 1940. szeptember 3. Idézi: *Erdélyünk és honvédségünk*. Történelmi eseménysorozat képekkel. Szerk.: Béry László et al. Budapest, 1941, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. (továbbiakban: *Erdélyünk 1941.*) 68.

⁵⁸⁷ 1939. Augusztus 23-án megkötött Molotov–Ribbentrop paktum és a szeptember 28-án megkötött német–szovjet határ- és barátsági szerződések mondták ki, hogy a Szovjetunió érdekszférájába tartoznak gyakorlatilag az I. világháború előtti orosz területek, így az 1940-ben Románia részét képező Besszarábia is. Ormos 1998. 403., 408.

⁵⁸⁸ Lásd.: Halmosy 1983. 489–492.

nem volt pattanásig feszült. Ezt mutatja a hadseregek mozgósítása,⁵⁸⁹ mely nem csak a diplomáciai nyomásgyakorlás eszközeként szolgált. A Románia elleni hadműveleti terv egyáltalán nem erődemonstrációról szólt. A terv kiinduló pontja, hogy a román védelem a hegyek lábánál telepített védőállásokat szállja meg, a határig csak kisebb biztosító erők halogató harcával kell számolni.⁵⁹⁰ Az elképzelés a teljes magyar haderő, mindhárom tábori hadsereg és a Gyorshadtest alkalmazásával számolt. A haditerv szerint a jobbszárnyon elhelyezkedő 2. hadsereg feladata, hogy a Nagyalföld délkeleti részén a határnál kiépített műszaki záróövre építve biztosítsa a határt s megakadályozza az esetleges román térnyerést. Ugyanakkor az északi szárnyával ellentámadást hajtson végre és foglalja el Nagyváradot. A Fehér-Körös–Tisza–Maros között pedig a csapatok mozgatóásával színlelést rendezzen, és ezzel kösse le a román erőket. A főerőt jelentő 1. hadsereg – a centrum – feladatául szabták, hogy – alárendeltségébe helyezve a Gyorshadtestet – súllyal Nagykároly és a Szamos között hajtson végre támadást s a gyorscsapatokkal törje át a román védelmet. Meg kell semmisítenie a Szilágyságban lévő román erőket, és a bal-szárnyat képező 3. hadsereggel együttműködve érje el Kolozsvár–Dés területét. Abban az esetben, ha a Gyorshadtest Szinérváraljánál⁵⁹¹ nem tudna gyorsan áttörni az erődvonalon, akkor az 1. hadsereg által tört résen keresztül hajt végre üldözést. A terv szerint a 3. hadsereg a Felső-Tisza völgyéből Máramarosszigetnél menne át támadásba, és zömével Magyarlápón át Dés irányába, részeivel Nagybánya felé nyomul előre, s éri el a Dés–Beszterce vonalat, majd megtisztítva a Visó völgyét kell elérnie a Kárpátokat, s közben készen kell állnia arra, hogy szükség esetén támogassa az 1. hadsereget. A támadó hadművelet megindítására augusztus 28-án hajnalra kellett felkészülni.⁵⁹²

A terv egy részt tartalmazta az erődvonal szemből való támadását – ez a meg-erősített 1. hadsereg feladata –, ugyanakkor a 3. hadsereg kedvező pozícióból, Kárpátaljáról támadva átkarolja azt. A haditervnek megfelelő csoportosítás szerint az 1. hadsereg 4 hadtestjéhez (I., II. IV. VI.)⁵⁹³ megkapta a Gyorshadtest zömét,⁵⁹⁴ míg a 3. hadsereghez a VII. és VIII. hadtest mellett az 1. lovasdandárt utalták. A 2. hadsereg a védelmi feladatnak megfelelően nem kapott gyorsereget, csak 2

---

⁵⁸⁹ Illetve a magyar katonai felderítés aktivitása. (lásd: Nyilvántartási napló VII. 4.-től VIII. 31.HL Vkf. 1940.) Az 1940. Augusztus 8-án kezdődő Románia elleni intenzív légifelderítés kimutatta, hogy intenzív csapatzállítások folynak Erdély belsejéből a magyar–román határ irányába. Horváth, Felderítés. 133–134.

⁵⁹⁰ A román védelem a határral párhuzamosan, 300 km hosszan kiépített ún. Károly-vonalra épült. A mélységben tagolt erődök fő feladata a szárnyak fedezése északon a Szamos, délen a Maros völgyében. Lexikon II. 209–210.

⁵⁹¹ Itt a Szamos kapu lezárására épült a Károly vonal egyik állandó erődrendszere. Lexikon II. 209

⁵⁹² HL Vkf 600/Föv.hdm.40.VIII.23. Irányelvek a Románia elleni hadműveletek megindításához.

⁵⁹³ Csima 1961. 40.

⁵⁹⁴ 1. és 2. gépkocsizó-dandár, 2. lovasdandár. Lengyel TGy 3028. 110.

alárendelt (III. és V.) hadtestjére számíthatott.⁵⁹⁵ Az alapvetően gyors lerohanást célzó terv számolt azzal, hogy egy esetlegesen bekövetkező és elhúzódó háború Romániának kedvezhet, mind katonailag, mind pedig diplomáciailag.

A haditerv és az események szempontjából fontos megvizsgálni a tervezést és a műveleteket befolyásoló földrajzi körülményeket. A magyar fél számára előnyös tényező, hogy a csapatok felvonulására sokkal alkalmasabb a Tiszántúl függőlegesen tagolatlan és vízszintesen is alig tagolt területe. A magyar vasúthálózat Budapest központú, sugaras szerkezete mindenképpen nehezíti a mozgósítás végrehajtását, de a határ menti sík terepen támadó magyar haderőnek jobb lehetőségei vannak az erőkkel való manőverezésre: könnyebb a súlyképzést végrehajtani, azt adott esetben a fennálló helyzethez igazítani. A román haderőnek ebből a szempontból több akadályal kellett szembenézni. A területen futó útvonalak a földrajzi körülményekből következőleg nyugat–kelet irányúak. A csapatok átcsoportosítását nehezítik a hátrátútvonalak hiánya. A Partium alföldi jellegű területe erre lehetőséget ad – különösen, ha az erődvonatra támaszkodva sikerül a román védelemnek megvetni ott lábát. De egy esetleges sikeres magyar támadás azzal a veszéllyel járhat, hogy a hegyes területre kényszerített román erők mozgását is a földrajzi tényezők rabjává tenné, de a magyar csapatok előrenyomulásával ez igaz lenne a magyar erőkre is.

A hegyes területek, amellet, hogy seregtestek mozgási és átcsoportosítási lehetőségeit mindkét fél számára korlátozza, azért a védelem számára komoly előnyöket is tartogat. Az előrenyomulás, utánpótlás és közlekedés szempontjából kiemelkedő jelentőségű szorosok és folyóvölgyek (Szamos, Sebes-Körös, Maros) védelem szempontjából egyértelműen a román haderőnek nyújtanak kedvező lehetőségeket. Viszonylag kisebb erőkkel is lehetséges a védelem, miközben lehetőség nyílik tartalékképzésre, és ellentámadás megszervezésére.

Meteorológiai szempontból az augusztus kedvezőnek mondható: a síkságon 32-35 C° is lehet a hőmérséklet (ez persze a tengerszint emelkedésével csökken). Ez azt jelenti, hogy kedvezőbbek az elhelyezési lehetőségek, és az esetleges csapadék nem teszi járhatatlanná a kiépítetlen utakat.⁵⁹⁶

A román haderő

Azt, hogy egy esetleges elhúzódó háború Romániának lenne kedvező, méginkább igazolja az, ha megvizsgáljuk a Román Királyi Hadsereg 1940-es állapotát, melyet több szempontból is érdemes összehasonlítani a magyar honvédséggel. A román hadsereg 1940-ben 21 gyalogos-, 1 gárda-, 4 lovas- és egy új felállítású gyorshadosztályból,

---

⁵⁹⁵ HL Vkf 651/Föv.hdm.40.VIII.25. 2. hadsereg intézkedése és terve.

⁵⁹⁶ A földrajzi leíráshoz felhasznált művek: Somogyi 1928.; Katonai földrajz. Kassa, 1942.; Holczer 1999.; Évkönyv 1936.; Évkönyv 1938.; Kozma et al. 1993.; Rónai 1993.; Bulla – Mendöl 1999.

valamint a magyar határon állomásozó 1 erődandárból állt, amit kiegészített még 12 tartalék gyaloghadosztály.⁵⁹⁷ A számbeli fölényt fokozta, hogy a román alapsegregtestek, a gyaloghadosztályok a magyar dandárokkal (2 gyalogezred) ellentétben 3 gyalogezreddel rendelkeztek.⁵⁹⁸ A hírszerzés szerint a román haderő fölényben volt harcokcsik, repülőgépek és páncéelhárító fegyverek tekintetében.⁵⁹⁹ A 2. magyar hadsereg felderítése szerint Dél-Erdélyben mintegy 10 román hadosztály állomásozott, 150 – zömében Renault – páncélossal, miközben ez a hadsereg nem rendelkezett páncéloserővel.⁶⁰⁰ Ez az erő lényeges fölényben volt az 1. és 3. magyar hadsereg támadását biztosító 2. hadsereggel szemben. Egy, a balszárnyon indított román támadás, az általános erőfölény miatt nehezen kezelhető lett volna a magyar balszárny meglévő erőivel. Egy ilyen, páncélosokkal támogatott támadás visszavétele már csak azért problémát okozott volna a magyar erőknek, mivel páncéltörő ágyúk tekintetében is egyértelmű román fölény rajzolódik ki. Miközben a magyar csapatoknál dandáronként 6–11 páncéltörő ágyút találunk,⁶⁰¹ a román hadseregben gyalogezredenként 10–12 páncéltörő ágyú van rendszeresítve.⁶⁰² Ez az erődökkel együtt jelentős hátrányt jelentett volna a páncélszerű és fegyverzet tekintetében gyenge harcokcsikkal rendelkező magyar páncélos egységeknek.

A 30-as években megkezdődő motorizálási program csak részsikereket hozott. Az anyagi és technikai források elégtelensége miatt a világháború küszöbén álló haderő még mindig a ló igaerejére alapozta mozgékonyágát.⁶⁰³ A 20-as években került román hadseregbe 74 db Renault FT páncélos,⁶⁰⁴ melyek elavultságuk ellenére 1940-ben még szolgálatban álltak.⁶⁰⁵ A világháború kitörése előtt Románia

---

⁵⁹⁷ HL Vkf 3414. eln. 1. 1940. Helyzettájékoztató (1940.I.1.– II.29).

⁵⁹⁸ Évkönyv 1938. 231.

⁵⁹⁹ Horváth 2001. 50.

⁶⁰⁰ Helyzetmegítélés a VII. 6-tól VIII. 16-g beérkezett hírek alapján. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 2. Honvéd Hadseregpáncsnokság. 1 d. II. 1453.

⁶⁰¹ Harcértékjelentése 1940. szeptember 1-én. V. hadtest. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 2. Honvéd Hadseregpáncsnokság. 1 d. II. 1453.; a 19. és 47. gyalogezrednél ezredenként 3 páncéltörőágyút találunk. Pct. á. lőszer igénylése. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 2. Honvéd Hadseregpáncsnokság. 3 d. II. 1453.; a rendelkezésre álló adatokból következtethetünk a páncéltörőágyúk általános hiányára.

⁶⁰² Helyzetmegítélés a VII. 6-tól VIII. 16-ig beérkezett hírek alapján. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 2. Honvéd Hadseregpáncsnokság. 1 d. II. 1453.

⁶⁰³ Axworthy, Mark – Serbanescu, Horia: *The Romanian Army of World War 2*. London, 1991, Osprey Publishing Ltd. (továbbiakban: Axworthy– Serbanescu 1991.) 5–6.

⁶⁰⁴ I. világháborús konstrukció. Korszakunkban már egyértelműen elavult harcjárműnek számít. Tömeg: 9.6 tonna. Fegyverzet: 1 db 7.9 mm-es géppuska vagy 37 mm-es löveg. Páncélsúly: 35 mm. Sebesség: 35 km/h. Ness, Leland: *Jane's World War II Tanks and Fighting Vehicles. The Complete Guide*. London, 2002, Harpers Collins Publishers. (továbbiakban Jane's 2002) 77.

⁶⁰⁵ Zaloga, Steven J.: *The Renault FT Light Tank*. London, 1988, Osprey Publishing Ltd. (továbbiakban Zaloga 1988.) 38.

35 db R-1⁶⁰⁶ és 126 db R-2⁶⁰⁷ harcocsit Csehszlovákiától, 126 db Renault UE⁶⁰⁸ és 41 db Renault R-35⁶⁰⁹ páncélost pedig Franciországból vásárolt.⁶¹⁰ A vásárolt harcocsikhoz járult a menekülő lengyel haderő állományából további 34 R–35 harcocsik. 1939 márciusában szintén Csehszlovákiából „szereztek be” páncélgépkocsikat – a Kárpátalján állomásozó egységek menekültek Romániába. Ekkor 2 db OA–27 és 12 db OA–30 harcjármű került a román hadsereg állományába.⁶¹¹ A csehszlovák R-2 páncélosok az 1., míg a francia R-35 harcjárművek az 1939. november 1-én megalakított 2. páncélosezred állományába kerültek.⁶¹² Az adatokból kiderül, hogy Románia egyértelmű fölényben volt páncélosainak száma és fejlettsége tekintetében. A magyar haderő legerősebb harcocsijai, a Toldi könnyűpáncélosok⁶¹³ számbelileg és fegyverzetüket tekintve egyértelműen hátrányban voltak a román R–2 páncélosokkal. A magyar csapatok számára némi előnyt biztosított, hogy a páncélos és gyorsanmozgó csapatokat hadtest kötelekbe szervezték, szemben a román hadsereggel, ahol nem alakítottak ki ilyen köteleket. A román haderő legmagasabb szintű gépesített szervezeti formája az 1939. október 20-án létrehozott 1. gépesített dandár volt (4. és 10. gépesített vadászzászlóalj, 1. páncéloszászlóalj, 1. motorizált tüzérsztyály és egy különleges motorkerékpáros-zászlóalj). Ezt a dandárt 1940. szeptember 1-én átnevezték 1. gyorsdandárnak.⁶¹⁴

⁶⁰⁶ AH–IV jelzésű típus román jelzése. Az eredeti szállított mennyiségen felül 382 db harcjármű romániai gyártásáról is szó volt, de ez nem valósult meg. Francev, Vladimír: *Exportní tančíki Praga. Export tankettes*. Praha, 2004, MBI. 27.; Tömeg: 4.2 tonna. Fegyverzet: 1 db 7.9 mm-es nehézgéppuska forgó toronyban, 1 db 7.9 mm-es géppuska a vezető mellett elhelyezve. Páncélzat: 5–12 mm. Sebesség: 45 km/h. Kliment–Doyle 1979. 98.

⁶⁰⁷ Csehszlovák LT–35 könnyűharcocsi román típusjelzése. Kliment–Doyle 1979. 45–47.

⁶⁰⁸ Vontató és gyalogsági fegyverek szállítására kialakított, a kisharcocsi paramétereivel bíró harcjármű. Tömeg: 2.0 tonna. Fegyverzet: eredeti verzióknak nincs, de lehetséges 1 géppuska. Páncélzat: 7 mm. Sebesség: 30 km/h. Jane’s 2002. 83.

⁶⁰⁹ 1934-ben kiírt pályázat alapján tervezett kétszemélyes gyalogságot kísérő francia harcocsi. Fegyverzete 1 db 3.7 cm-es ágyú és 1 db 7.5 mm-es géppuska. Páncélzat: 12–40 mm. Sebesség: 20 km/h. Kisteljesítményű lövege és egyszemélyes tornya miatt harcocsik ellen hatástalan volt. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 106–107.

⁶¹⁰ Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: *A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélozott harcjárművei 1920–1945*. Budapest, 2006, Petit Real Könyvkiadó. 78.

⁶¹¹ Axworthy–Serbanescu 1991. 6.

⁶¹² Scafeş, Cornel I. – Şerbănescu, Horia V. – Scafeş, Ioan: *Trupele blindate de armata Română 1919–1947*. Bucureşti, 2005, Oscar Print. (továbbiakban: Scafeş – Şerbănescu – Scafeş 2005.) 9.

⁶¹³ 38 M Toldi könnyűharcocsi. A svéd L-60 könnyűharcocsi Magyarországon licenccben gyártott, később tovább fejlesztett változata. Tömeg: 8500 kg. Páncélzat: 5–13 mm. Sebesség: 50 km/h. Fegyverzet: 1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 64.

⁶¹⁴ Scafeş – Şerbănescu – Scafeş 2005. 9–10.

A bevonulás

A magyar–román háború elmaradt, s így a mozgósított haderőnek újra egy virágos bevonulás jutott. A II. bécsi döntést követően a Nagyváradon összeült magyar–román katonai bizottság tárgyalásain határozták meg a bevonulás menetrendjét. A 1. számú jegyzőkönyvben rögzített magyar–román megállapodás értelmében szeptember 5-én kezdődik a bevonulás és a kiürítés. A magyar csapatoknak szeptember 11-én 12 órakor⁶¹⁵ kell elérniük Kolozsvárt, az egész terület megszállásának pedig szeptember 13-án 18 órakor kell befejeződni. A csapatok minden nap reggel 7 órakor kezdik az előrenyomulást, a román erők pedig a magyarok érkezése előtt 2 órával fogják elhagyni a magyarok által megszállandó területet. A csapatok óránként 4 km-es meneteljesítménnyel haladhatnak. A bevonulásra meghatározott időintervallumban – szeptember 5–13 között – tilos az átadandó terület feletti légi tevékenység és tilos ejtőernyősök bevetése.⁶¹⁶ A 3. jegyzőkönyvben a gyorsfegyvernem menetsajátosságai is figyelembe veendő, lovas, kerékpáros és gépkocsizó csapatok tekintetében nagyobb menetütemet határoz meg: az előbbi sorrendnek megfelelően 6, 8 illetve 12 km óránként. Az összeütközés elkerülése végett ezt azonban csak úgy engedélyezi az egyezmény, ha a magyar fél a bevonuló csapatok menetvonalát előre közli a román katonai hatóságokkal, akik így utóvédjeik menetütemét képesek megfelelően szabályozni.⁶¹⁷ A bevonulás, az elsősorban nagy meneteljesítmények következtében előállt nehézségek ellenére, rendben végbement. A csapatok mindennap teljesítették a kitűzött menetcélokat s 13-ra lényegében befejeződött művelet.⁶¹⁸ A megszállás végrehajtása főleg a lövontatású és gyalog menetelő erőknek – a bevetett csapatok zömének – jelentett komoly feladatot, hisz a megszállást szeptember 13-ig be kell fejezni. Összesen 8 nap állt a rendelkezésre a légvonalban mintegy 375 km mélységű terület megszállására.⁶¹⁹

A Gyorshadtest kidolgozta a bevonulásának ütemtervét, ami 6 fázisban képzelte el a területek birtokbavételét: 1. fázisban a Szamos vonal elérése a Szatmárnémeti–Nagybánya szakaszon, illetve a Károly-vonal birtokba vétel, majd a 2. fázisban a Nagysomkút, Magyarláros, Olaszláros körzetének elérése. A 3. fázis jelentette a Láros-hegységen való átvonulást Dés és Naszód érintésével, a 4. fázis pedig a Maroshévíz–Déda–Szászrégen vonal megszállását. Az 5. fázis Gyergyószentmiklós és Székelyudvarhely birtokbavételét, míg a 6. fázis Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy megszállását jelentette.⁶²⁰

⁶¹⁵ Az időpontok közép-európai idő (CET) szerint értendőek.

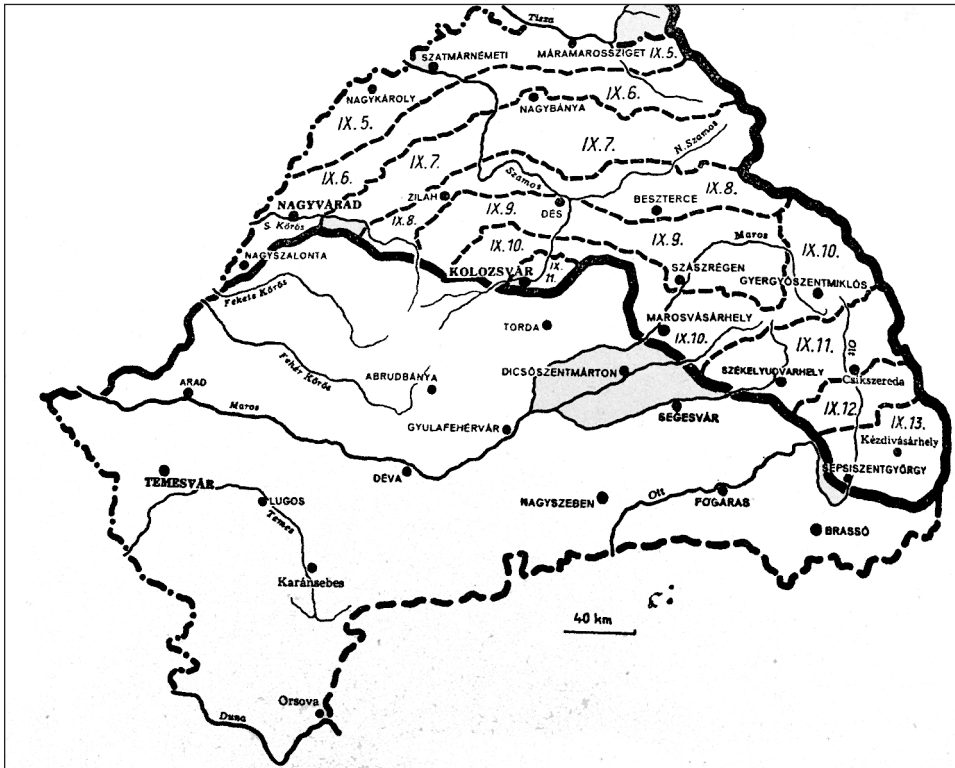
⁶¹⁶ A vezérkari főnök átirata a külügyminiszternek. Melléklet: 1. jegyzőkönyv. *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájának tanulmányozásához 1936–1945.* összeáll.: Juhász Gyula. IV. kötet: 1939–1940. Budapest, 1962, Akadémiai Kiadó. (továbbiakban: DIMK IV.) 537–538.

⁶¹⁷ A magyar–román katonai bizottság 3. sz. jegyzőkönyve... DIMK IV. 547.

⁶¹⁸ HL Vkf 3849. eln. 1. 1940. Helyzetközlések. 119., 120., 121., 122., 123., 124., 125.

⁶¹⁹ Erdélyünk 1941. 113–114.

⁶²⁰ Lengyel TGy 3028. 111

A területátadás naponkénti ütemezése.

A gyorseregtetek menettulajdonságait kihasználva, a hadtest vezetése javaslatot tett az 1. hadsereg-parancsnokságnak, hogy a többi csapatot a gyorsadtest után egy nappal, 6-án indítsák, s hogy a 3. hadsereg egyidejű indítással Huszton és Máramarosszigeten át ne fusson rá a Gyorshadtest egységeire s így elkerülhetőek lennének a gyér úthálózatból és a terepviszonyokból fakadó nehézségek. A javaslatot visszautasították⁶²¹, feltehetőleg azért, hogy a bevonulás elsőségében minden csapat egyformán részesüljön. Ugyanakkor bizonyos személyi ellentétek is szerepet játszhattak a visszautasításban.⁶²²

⁶²¹ Lengyel TGy 3028. 112.

⁶²² A Gyorshadtestet a fő támadást végrehajtó, a nagybacsoni Nagy Vilmos gyalogsági tábornok vezette 1. hadsereg alárendeltségébe helyezték. Nagy Vilmos szerint közte és Werth vezérkar főnök között ellentét feszült, így Werth a Jány vezette 2. hadsereget preferálta, így a kolozsvári bevonuláson is – ahol a Kormányzó és az egész magyar kormány jelezte részvételi szándékát – az eredetileg biztosító feladattal megbízott 2. hadsereg egységei vettek részt. Nagy Vilmos, nagybacsoni: *Végzetes esztendőök 1938–1945*. Budapest, 1986, Gondolat. (továbbiakban: Nagy 1986.) 52–54.

Az ütemterv betartása miatt a Kolozsvár–Dés–Naszód vonal elérése után azonban Székelyföldet a gyorseregtesteknek kellett megszállniuk.⁶²³ Ezután a Gyorshadtest-parancsnokság és az 1. és 2. gépkocsizódandár más egységekkel együtt visszamaradt a terület biztosítására, míg az újonnan felállított kolozsvári IX. hadtest meg nem szerveződik. Az 1. és 2. lovasdandárokat pedig demobilizálták s visszatértek békelyőrségeikbe.⁶²⁴

A hadművelet tanúságai

Észak-Erdély visszacsatolása kapcsán tehát. A honvédség más egységeihez hasonlóan, harci tapasztalatokat nem szerezhettek a gyorscsapatok sem. Az megállapítható, hogy a haditervben a harcászati szabályzat által meghatározott elveknek megfelelő feladatot szabtak: áttörés és üldözés. Ez teljesen kiépített és felszerelt Gyorshadtest esetén – megfelelő légitámogatással és szakcsapatokkal – testhezálló feladat lenne. De megjegyzendő, hogy a gyorscsapatok felszereltsége, különösen a közepes- és nehézharckocsik hiánya jelentősen megnehezítette volna a kiépített román védelmi állások áttörését.⁶²⁵ Ugyancsak nehézséget okozott volna (lásd német tapasztalatok) a hatékony csapattámogató légierő és a mozgékony tüzérség számbeli gyengesége.

Ugyanakkor a hosszú menet függőlegesen tagolt terepen, miközben nagy szintkülönbségeket kellett legyőzni, még ha harcokra nem is került sor, jelentősen megviselte a csapatokat, különösen a lovasságot és a kerékpárosokat. A behívott, be nem gyakorolt lovak nyeregfeltörése miatt a lovasdandárok szinte menetképtelenné váltak, s ez különösen az 1. lovasdandárnál jelentett problémát.⁶²⁶ Persze nem mindegyik alakulatnál. Az 1. lovasüzér-osztálynál a sérült ember- és lóállomány alig érte el a 10%-ot, de más egységeknél ez 60%-ot jelentett.⁶²⁷ A 35 M nyergek hibája miatt a dandár 3/II. huszárosztályának 766 lova közül 199, az állomány 25%-a szenvedett nyeregtörést és vált harcképtelenné szeptember 4. és 23. között⁶²⁸ a lovasság állapota azonban nem csak a menetek következményei miatt romlott le.

Egy 1940. június eleji szemle a Munkácson állomásozó 3. huszárezrednél megállapította, hogy a keretlovak kifogástalan állapotúak, de a vállalkozó lovak⁶²⁹ igen

---

⁶²³ Erdélyünk 1941. 118.

⁶²⁴ Csima 1961. 44.

⁶²⁵ A Gyorshadtest „Könnmű pánczélosait tekintve áttörési csatákra nem volt alkalmas.” Lengyel TGy 3028. 106.

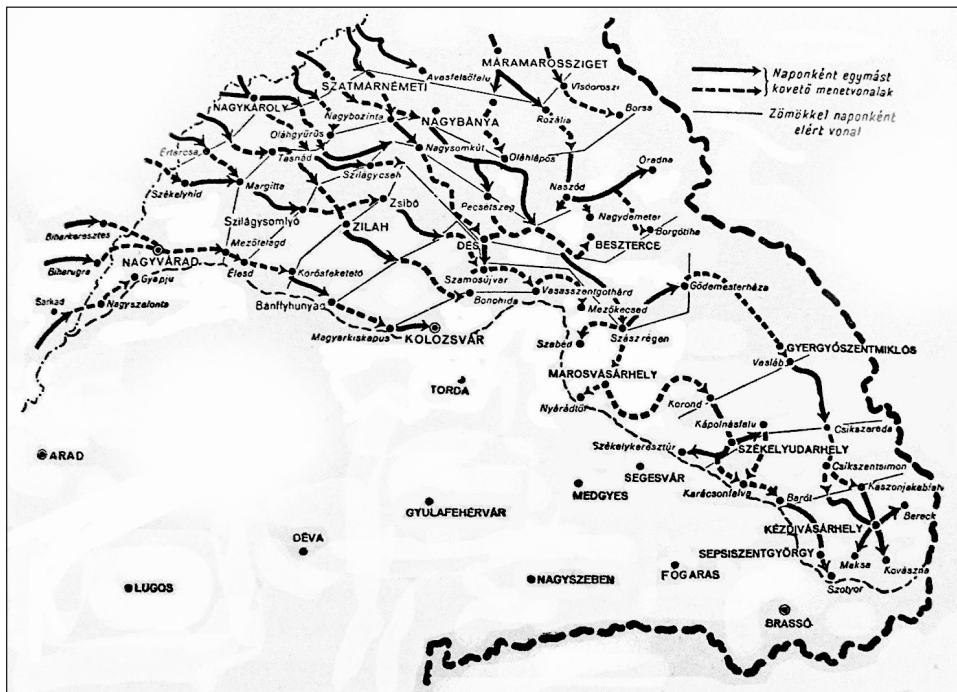
⁶²⁶ Lengyel TGy 3028. 112–113.

⁶²⁷ Morlin, TGy. 12–13.

⁶²⁸ HL Vkf 4939. eln. 1. 1940. Nyergek kipróbálása. 640.

⁶²⁹ A keretlovak honvédségi tulajdonban, állandóan a csapatok állományában vannak. A vállalkozó lovak pedig mozgósításkor kerülnek az alakulatokhoz, addig polgári személyek kezelésében tartják őket.

gyenge állapotban vannak.⁶³⁰ A lóállomány gyengességére utal a 2. lovasdandár-parancsnokság elemzése is. A dandár az előzőnél kisebb – az 1. és 2. huszárezredeinél „csak” 13.5, illetve 12% – menetvesztésének okaként a gyenge minőségű és hadi célokra edzetlen lóállományt, a nem megfelelő nyergert, és a nagy menetsúlyt (130-135 kg) nevezi meg. Ezért a megfelelő lóállomány és nyergék rendszeresítése mellett aláhúzza a málna csökkentésének fontosságát, s hogy a szükséges felszereléseket terepjáró gépkocsikon kellene szállítani.

A csapatok előrenyomulásának fő útvonalai.

Kiemeli, hogy a lovasságot gyaloglásra képessé kellene tenni, mert „*ezt követeli meg a gyalogtűzharc és ezt kívánja a ló háta is, hogy időnként még a minimálisra csökkentett súlytól is megszabadítsuk és ezáltal még nagyobb menetteljesítményekre képesítsük.*”⁶³¹ a lovasságnál kialakult helyzetet jól jellemzi, hogy a már kivonás alatt álló alakulatoknál békehelyőrségeikbe visszaúton a huszárok lovaikat kantárszáron vezetve gyalogoltak.⁶³² A kerékpáros alakulatok is megszenvedték az óriási

⁶³⁰ HL Vkf 3907. eln. 1. 1940. Szemlejelentés a Munkács, Ungvár és Kassán megtartott szemlékről. 673.

⁶³¹ HL Vkf 5051. eln. 1. 1940. Lovas dd-oknál előforduló menetbetegségek kivizsgálása.

⁶³² Nagy 1986. 65.

távolságokat, a hegyes terepet. A sík vidéken, jó utakon bevált egységek a hegyek között szétszóródtak, egyes kerékpárosszakaszoknál – kb. 50 fő – előfordult, hogy az utolsó honvéd 20 km-re is lemaradt. Az óriási fizikai igénybevételt csakis a bevonulás, „édes Erdély” visszatérése okozta lelkesedéssel lehetett elviselni, és tovább folytatni a menetet.⁶³³ Emellett a kerékpáros honvédek nehézségeit növelte, hogy a hegyek között, a hosszú lejtőkön való folyamatos fékezések miatt a kerékpárok kontrafékjei gyakran besültek.⁶³⁴

A kérdés persze leginkább az, ha nem diplomáciai úton rendeződik a válság, egy fegyveres összecsapás esetén a honvédség milyen esélyekkel hajthatta volna végre feladatát. Egy nagyszabású, elhúzódó hadjárat esetén problémát okozhatott volna képzett tartalékok hiánya, mivel a kivonuló alakulatok gyakorlatilag a honvédség teljes harci erejét jelentették s a háttérben nem maradt számottevő használható fegyver- és embertartalék. A póttartalékos alakulatok kiképzését hátráltatta, hogy a kivonulók gyakorlatilag az összes tényleges tisztet, altisztet és legénységet magukkal vitték.⁶³⁵ Mindez például a 3. huszárezrednél az jelentette, hogy – a június 4-i szemle kimutatta – a visszamaradó különítménynél 360 fő legénység, 124 pótló és 83 elmarasztalt vállalkozó ló található, de fegyverzet és nyeregfelszerelés nélkül vannak.⁶³⁶ A csapatok túlságosan megterhelve a nagyméretű vonattal, ki lettek volna szolgáltatva az ellenséges légierőnek és feldehítésnek, ennek következtében – társulva az út- és terepviszonyokkal⁶³⁷ – nehezen lehetett volna végrehajtani a súlyképzéshez szükséges átcsoportosításokat. Komoly ellenállás esetén nem lehetett volna a seregtesteket tartósan mozgásban tartani. Ezért kijelenthető, hogy a csapatok zöme alkalmatlan lett volna a mozgó – motorizált – hadjáratra.⁶³⁸

E tekintetben a gyorscsapatok is hiányokkal küszködtek. A lovasság és kerékpárosok gondjain kívül a gépesített egységeknél harc készséget befolyásoló problémák még mozgósításkor megjelentek. 1940 júniusában a 3. huszárezrednél – noha személyi állomány teljes és megfelelő kiképzettséggel rendelkezik, a lóállomány állapota aggodalmakra adott okot. A keretlőállomány kifogástalan állapotával szemben áll a vállalkozó lovak gyenge erőállapota: ezeknek 90%-a Munkácsról és környékéről került behívásra, ahol a körülmények voltak alkalmasak arra, hogy a lakosság a mintegy 800 lovat megfelelő állapotban tartsa. A behívott igénybevett lovak, összesen 1256 db, aminek fele használhatatlannak

---

⁶³³ Csernavölgyi Antal: Az aranycsillag rabjai. I. HL TGy 3156. (továbbiakban: Csernavölgyi TGY.) 97.

⁶³⁴ Babucs – Maruzs 17.

⁶³⁵ HL Vkf 4624. eln. 1. 1940. Szemlejelentés. A jelentés 1940. szeptember 4-i állapotokat mutat.

⁶³⁶ HL Vkf 3907. eln. 1. 1940. Szemlejelentés a Munkács, Ungvár és Kassán megtartott szemlékről. 674.

⁶³⁷ Itt elsősorban Erdély úthálózatára gondolunk: A főutak kelet–nyugati iránya nehezíti az arcvonalon szélességében végrehajtandó manővereket.

⁶³⁸ HL Vkf 4838. eln. 1. 1940. Tapasztalatokat jelent.

bizonyult. Emiatt pótbehívást kellett eszközölni, de ez 24 órával kitolta a mozgósítást.⁶³⁹

A 2. gépvontatású tüzérosztálynál a vonatnál, parancsnokoknál, valamint a parancsnoki törzseknél hiányoztak a terepjáró gépkocsik. Ugyanakkor a 2. felderítő-zászlóaljnál tapasztaltak alapján kiderült, hogy a csapatvonat nem terepjáró. A páncélgépkocsi- és könnyűharckocsi-századok sem ütőképesek: hiány van mind harckocsiból (van: 5 darab, hiányzik 13 darab) és páncélgépkocsiból (van 7, de 3-ban nincs fegyverzet, hiányzik 4 darab).⁶⁴⁰ A hiányokat legalább is a könnyűharckocsik terén a bevonulásra sem sikerült pótolni, hisz augusztus 25-én a Gyorshadtest parancsnoksága ezt jelezte a vezérkar felé és sürgette a páncélosok legyártását és kiszállítását.⁶⁴¹ A hiány más egységeknél is fennállt a gyártás késedelmessége miatt. A felvonuló gyorseregtetek könnyűharckocsi-századainál a feltöltés csak kétharmad részben valósult meg a frissen szolgálatba állított Toldi könnyűharckocsikból. Azonban a meglévő harckocsik egy része javítás alatt állt,⁶⁴² a rendszeresen előforduló – sokszor konstrukciós – hibák következtében. Nagy számban fordultak elő páncélrepedések, tengelykapcsoló fedő lemez repedése, továbbá jellemző hiba, hogy a tömítések rosszul tömítenek, a meghajtó szerkezet felfüggesztő csavarok és páncélzat csavarjai meglazulnak.⁶⁴³ A meglévő harckocsiknál az üzemeltetés elemi feltételei is hiányoztak. A rendszerbeállított Toldik esetében hiányoztak a megfelelő harckocsi-hangárok, így a harcjárműveket a szabadban tárolták. Ez helytelen kezelés esetén műszaki hibákat okozhat: esős időben a víz befolyik és a jármű alján felgyűlve rozsdásodást és elektromos hibákat okozhat.⁶⁴⁴ A páncélosok a gyakorlatokat sem bírták: az 1. lovasdandár könnyűharckocsi-századának tankjai gyakorlatokról is 50%-os üzemképességgel vonultak be.⁶⁴⁵

A páncélgépkocsi-századoknál 1940 nyarán sikerült ugyan a szükséges járműszámot elérni⁶⁴⁶ az új Csaba⁶⁴⁷ páncélgépkocsik szolgálatba állításával, azonban a hosszú menetek alatt a járművek nem feleltek meg a követelményeknek. Tömegesen előforduló hibának számított a kormánycsigaházak törése. Ezek a hibák

⁶³⁹ HL Vkf 3907. eln. 1. 1940. Szemlejelentés a Munkács, Ungvár és Kassán megtartott szemlékről. 673

⁶⁴⁰ U.o. 678., 680.

⁶⁴¹ HL Vkf 4672. eln. 1. 1940. Hk. gyártás és leszállítás sürgetése.

⁶⁴² Dombrády 2003. 231.

⁶⁴³ HM 50118 3b. 1940. 39 M Toldi hk.-knál újabb hibák.

⁶⁴⁴ HM 36857. 3.b. 1940. L-62 Toldi hk.-k

⁶⁴⁵ HM .46474.. 3.b. 1940. K. hk.-knál előforduló hibákról jelentés.

⁶⁴⁶ Bonhardt Attila: Magyar páncélosok 1920–1938. In *A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története*. Szerk. Varga A. József. H.h., Én. 221–264. (továbbiakban: Bonhardt, Páncélosok.) 236.

⁶⁴⁷ 39 M Csaba felderítő páncélgépkocsi. Magyar fejlesztésű és gyártású harcjármű. Tömeg: 5950 kg. Páncélzat: 9–13 mm. Sebesség: 65 km/h. Fegyverzet: 1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska, 1 db 8 mm-es golyószóró. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 170.

részben anyaghibára vezethetők vissza, részben a súlyos lövésbiztos gumiabroncs miatt – 40 kilogrammal nehezebb volt a korábbi felfújtt tömlőnél – következtek be.⁶⁴⁸ A hibát a kormánycsigaházak megerősítésével kiküszöbölték, de továbbra is élő problémának számítottak a kocsik lengőtengelyházai, melyeknél szintén konstrukciós hibák miatt következtek be törések.⁶⁴⁹

A gyorsan mozgó csapatoknál létfontosságú gépkocsiállomány tekintetében sem sikerült megnyugtató megoldást találni. A bevonulás előtt az 1. gépkocsizóandár gépkocsi állományában még jelentős számban voltak jelen polgári életből bevonultatott – tehát katonai célra nem igazán alkalmas, pl. nem terepjáró! – járművek. Ez összesen 44 darab 4 tonnás, 23 darab 1.5 tonnás, 16 darab egyéb szállítójárművet jelentett. A csapatoknál ekkor folyt a Marmon és a Botond kocsik kiszállítása, de ez nem fejeződött be az erdélyi bevonulás idejére.⁶⁵⁰ Ez azt jelenti, hogy a egyes gépjármű állomány csökkenti a csapatok sebességét, terepjáró képességét (hisz a leggyengébb járműhöz kell alkalmazkodni!) és csapatvezetési, logisztikai hátrányokat okoz. A gépkocsizó-zászlóalj (3., 5.) kimutatták azt is, hogy a zászlóaljvonatok egyáltalán nem terepjáróak.⁶⁵¹ A 2. felderítő-zászlóalj szemléje megállapította továbbá, hogy a zászlóaljnak egyáltalán nincs műszaki anyaga, s nem is folyik műszaki kiképzés s páncéltörő ágyúval sem rendelkezik a zászlóalj.⁶⁵²

A Harcászati Szabályzatnak és a haditervnek megfelelő alkalmazását az anyagi hiányok mellett nagyban akadályozhatta volna, hogy a híradás gyenge lábakon állt. Ahogy a szemle megállapította, a Kassán állomásozó 2. felderítő-zászlóaljnál menet közben nem lehetséges a hírváltás, s a zászlóalj puskásszázadának rádiói nem terepjáró gépkocsikba vannak szerelve. A kisharcokocsiszázadoknál egyáltalán nincs rádió, ezekkel csak hírvivővel lehetséges a kapcsolattartás, ami hadi viszonyok között – különösen mozgó háborúban – rendkívül sebezhető és bizonytalan módja a kommunikációnak.⁶⁵³ Ugyancsak nehézkes a páncélgépkocsi alakulatok híradása. A rendszeresített R/4 rádiókészülékekkel csak megállás közben lehet megközelíteni a VKF által megkívánt 100 km-es hatótávolságot. Ehhez ki kell bocsátani 6 m-es kitolható botantennáját és így tud 80 km-re adni. Ez harcászatiilag hátrányos helyzetbe hozza a felderítő járműveket. Ennek kiküszöbölésére állítják hadrendbe az R/4a készüléket és a páncélgépkocsi parancsnoki változatát

---

⁶⁴⁸ Bonhardt, Páncélosok. 237.

⁶⁴⁹ HM 114958. 3b. 1940. 39 M pc. gk.-ban előforduló tömeges lengőtengely házfej törések tban jelent.

⁶⁵⁰ HM 49024. 3.b. 1940. Gk. dd. állományának jelentése hadiállománytáblázatok módosításával kapcsolatban.; HM 44499. 3.b. 1940 Marmon 3 ts. tj. tégk.-k kiutalása az 1. és 2. gk. zlj.-ak részére.

⁶⁵¹ HL Vkf 3907. eln. 1. 1940. Szemlejelentés a Munkács, Ungvár és Kassán megtartott szemlékről. 676.

⁶⁵² U.o. 679.

⁶⁵³ U.o. 679.

nagyobb tetőantennával.⁶⁵⁴ Ez nem csak az aktuális helyzetben okozott vezetési nehézséget, hisz a hiány azt feltételezi, hogy mindez a kiképzés során is hátráltatta a csapatok kiképzését. Nem csak a megfelelő híradó személyzet begyakoroltatása volt kétséges, hanem a mozgó háború manővereinek elsajátítása, s a megfelelő tanúságok levonása sem lehetett teljes. Ugyanezek elmondhatók a frissen hadrendbe állított harcokocsiknál is. A hadsereg-vezetési szintjeken is akadályok merültek fel a gyorscsapatok irányításában. Az 1. magyar hadsereg parancsnoksága, amely alá rendelték a Gyorshadtestet, sokszor nem alkothatott helyes képet az alárendelt seregtestekről, illetve utasítást sem tudott kiadni, mivel azok több napi menetre eltávolodtak a hadseregtörzstől.⁶⁵⁵

Ezeknek a tényezőknek a jelentőségét azért is ki kell emelni, mivel ha a támadást nem sikerül mozgó hadjáratná változtatni, az erődvonalra támaszkodó román védelem a tartalékok felvonultatásával, a védőre kedvező terepviszonyok kihasználásával kivérezetheti a magyar támadó egységeket, amelyek a szükséges ember- és anyag utánpótláshoz nem jutottak volna hozzá. Persze a lelkesedés, s a román védelem hátszögében élő magyar kisebbség potenciális előnyt jelentett volna a honvédségnek. Azonban ilyesfajta előnyt a román hadsereg is élvezett: az „ősi román terület” védelme biztosította volna harchoz elengedhetetlen morális erőt. S persze sokat jelentett volna a nagyobb és erősebb fegyverzetű hadserege, amivel szemben a magyar honvédség nem képviselt átütő erőt sem technikailag, sem számbelileg. Különösen tartalékok tekintetében, s a magyar légierő hiányosságai is a román fél előnyét növelték.⁶⁵⁶

Észak-Erdély és keleti országrészek visszacsatolása, az ottani katonai szervezetek kiépítése újabb anyagi erőforrások igénybevételét jelentette honvédelmi célokra. A 40.400 szám eln. 1/a 1940. HM rendelet a visszatért területeken az észak-erdélyi (Kolozsvár) IX. hadtest megszervezését tartalmazta. Az elrendelt szervezési változások 1940. december 1-vel léptek életbe. Az új hadtestet a Kolozsvárra átköltözött 1. hadsereg-parancsnokság alá rendelték az V. hadtesttel együtt. A gyorseregtestek 1939-ben létrehozott közelfelderítő repülőszázadait megszüntették, s belőlük alakították meg a IX. és X. közelfelderítő-századokat.

A gépesített hadviselés lényeges elemei legalább szervezeti szinten ekkor már megtalálhatók voltak a gyorseregtestek állományában. A struktúra egy létfontosságú eleme azonban hiányzott. Sem a gépkocsizó-, sem a lovasdandárok nem rendelkeztek az ütőerőt jelentő közepes- és illetve nehézharcokocsikkal felszerelt egységgel, hisz mind a gépkocsizó-dandárok felderítő-, mind pedig a lovasdandárok páncélosszázadából hiányoztak a megfelelő harcokocsik. A meglévő Toldi

---

⁶⁵⁴ HM 61873. 3b. 1940. R/4a rádiókészülék rendszeresítési javaslata.

⁶⁵⁵ Nagy 1986. 56.

⁶⁵⁶ Lakatos 1992. 41–42.

könnyűharckocsikból sem volt elegendő, a meglévő állomány is az új típusoknál szokásos gyermekbetegségekkel küzdött. Az 1940/41-es fejlesztési elképzelések ezért a hiány kiküszöbölésére a gépkocsizó dandároknál egy harckocsizászlóalj beállításával számoltak, illetve a lovasseregtesteknél szintén 1-1 páncéloszászlóaljjal.⁶⁵⁷ Az új egységeket meglévő alakulatok átszervezésével állították fel. Az 1. és 2. gépkocsizó dandárok 9. és 11. kerékpáros-zászlóaljaiból hozták létre a 9. és 11. harckocsizászlóaljat. A tervek szerint a zászlóaljak 3 könnyűharckocsi- 1 közepesharckocsi-századból, valamint két vadászharckocsi-századból állnának. A könnyűharckocsi-századokat (1., 2.) az 1., 2. kerékpárosszázadok, a 3. könnyűharckocsi-századot a gépkocsizó dandár könnyűharckocsi-százada, a közepesharckocsi-századot pedig a lovasdandárok könnyűharckocsi-százada állítja fel. A 2 vadászpáncélos-századot a kerékpáros-zászlóalj géppuskásszázadából szervezik meg.⁶⁵⁸ A kerékpáros-zászlóaljak könnyűtarackos ütegei a dandár tüzérosztályának alárendeltségébe kerülnek.⁶⁵⁹ Átalakításra került a felderítő-zászlóaljak szervezete is. Az új szervezet szerint páncélgépkocsi-század, a megszűnő kerékpáros-zászlóaljak 3. századából szervezett motorkerékpáros-század, gépkocsizó-puskásszázad, szintén a kerékpáros-zászlóaljakból kikerülő páncéltörő ágyús szakasz alkotja az új struktúrájú zászlóaljat.⁶⁶⁰

1940. december 1-én indult meg a kerékpáros-zászlóaljak harckocsizóvá történő átszervezése. A kiképzés oktatókeretével az 1. és 2. lovasdandárok könnyűharckocsi-századait (1., 2.) használták fel. A kiképzés áprilisban megszakadt, mivel a délvidéki mozgósítás miatt a könnyűharckocsi-századok is bevetésre kerültek a gépkocsizó dandárok felderítő-zászlóaljainak állományában: 1. század az 1., a 2. század a 2. felderítőzászlóalj állományába került.⁶⁶¹

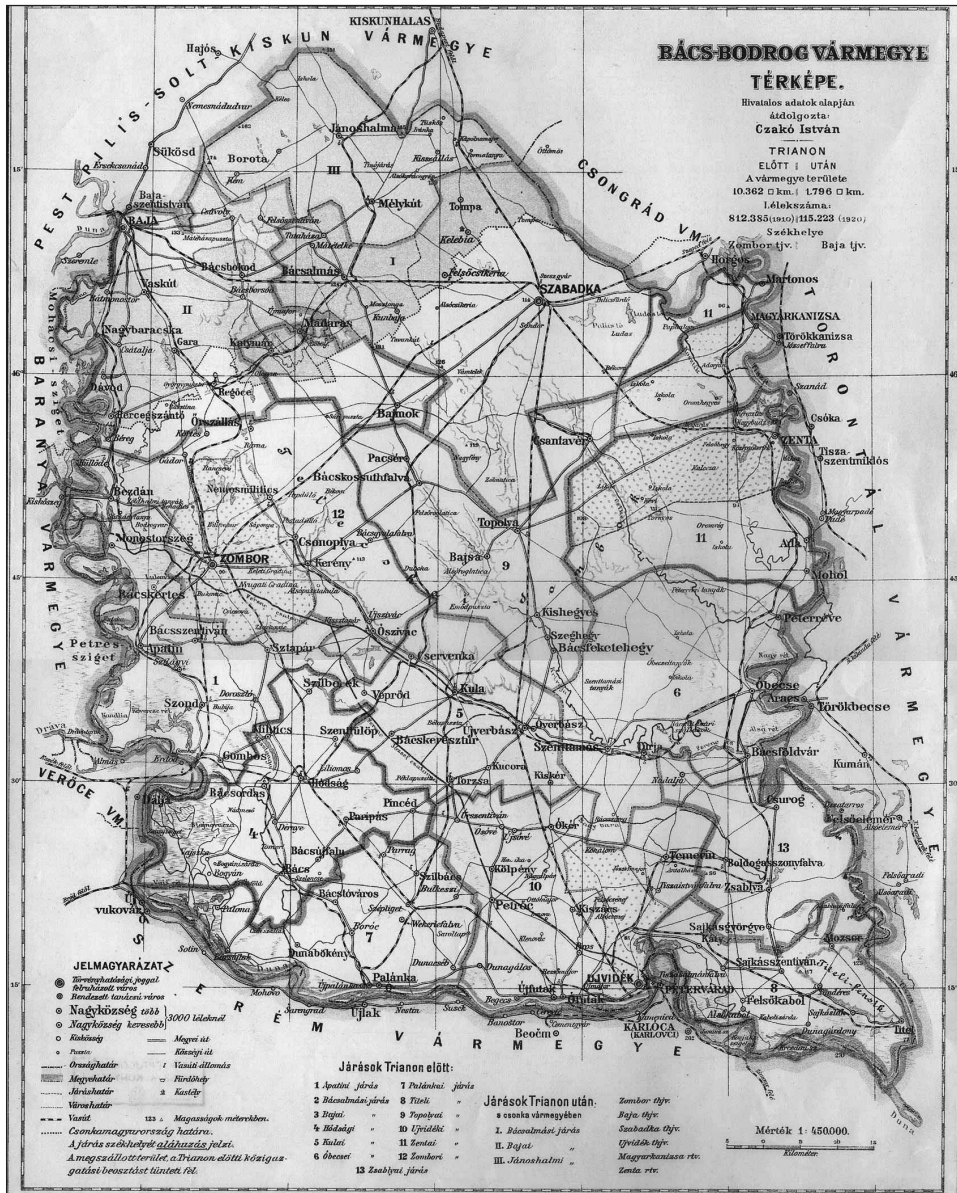
⁶⁵⁷ Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944.) 2. rész. *Hadtörténelmi Közlemények* 1958. 3–4. sz. 64–98. (továbbiakban: Tóth 1958b). 75.

⁶⁵⁸ HL Vkf 40.400. eln. 1.a 1940. Szervezési intézkedések az 1940/41. évre. 24.

⁶⁵⁹ U.o. 32.

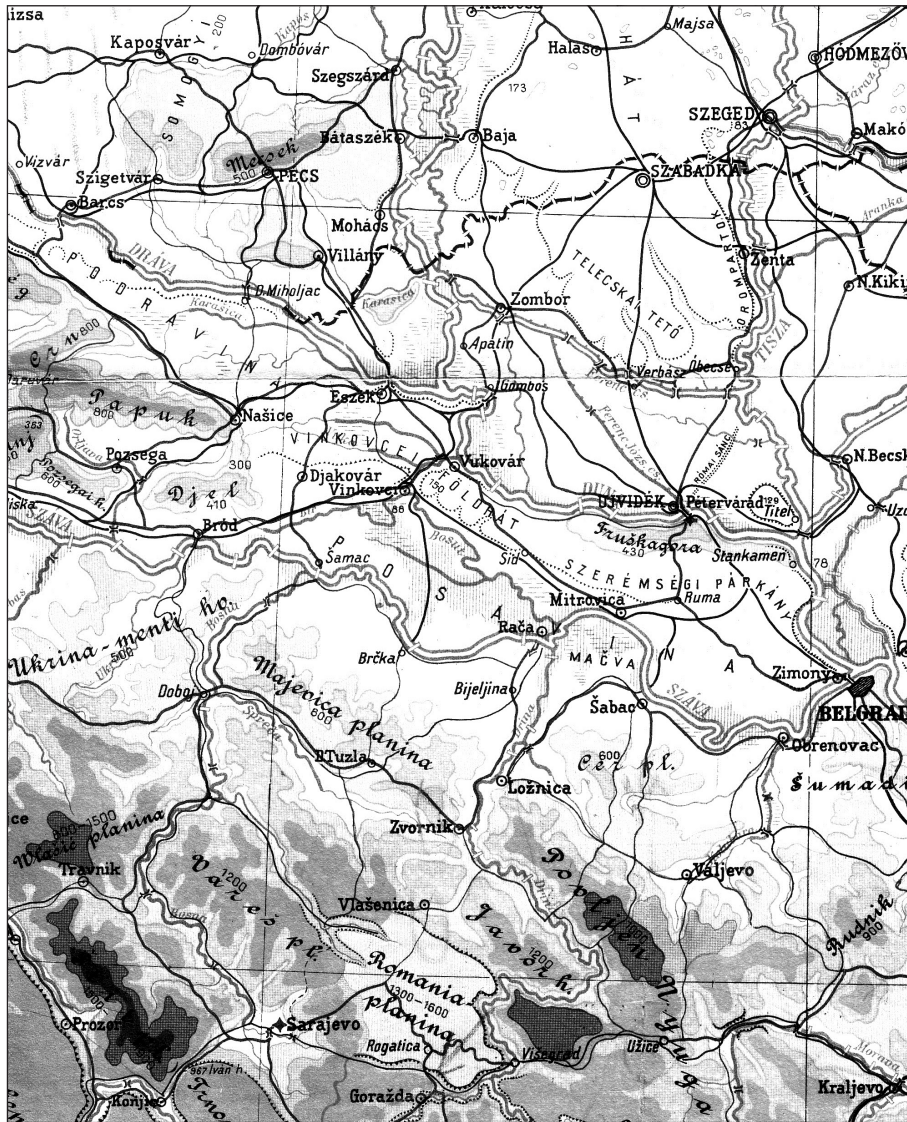
⁶⁶⁰ U.o. 38.

⁶⁶¹ Babucs – Maruzs. 17–18.

A délvideki hadműveletek színtere

III. A Gyorshadtest megalakítása és alkalmazása 1940–1941

A Délvidék földrajzi viszonyai

III.3. A GYORSHADTEST ALKALMAZÁSA A DÉLVIDÉKEN

III.3.1. Általános helyzet a Balkánon és szembenálló erők a Délvidéken.

Az 1941 áprilisában bekövetkező Jugoszlávia elleni német támadás nem szerepelt Hitler eredeti terveiben, s jugoszláv részről sem voltak olyan elképzelések, hogy az ország bármelyik hadviselő oldalhoz csatlakozzon. Jugoszlávia még a harmincas évek végén fokozatosan módosította külpolitikai irányvonalát: igyekezett csökkenti a francia függést, s erősíteni a német kapcsolatot. Ez irányba hatottak a francia-barát uralkodó, Sándor király halála, illetve a németektől való, mindinkább erősödő gazdasági függés. 1940. október 28-án Olaszország Albánia felől megtámadta Görögországot. A helyzet Olaszország görögök elleni támadásával, illetve az ott elszenvedett olasz kudarckok hatására módosult. Mussolini sikertelen kalandja ugyanis azt a veszélyt hordozta magában, hogy – a görögöket megsegítendő –, jelentősebb brit csapatok jelennek meg a Balkánon. Ennek bekövetkezte rendkívül hátrányos lett volna a Szovjetunió ellen készülődő Wehrmacht számára. A Barbarossa-terv déli szárnyának biztosítása és a román olajmezők védelme miatt a görög válságot mindenképpen rendezni kellett. Ez egyenértékű volt azzal, hogy Észak-Afrikához hasonlóan⁶⁶² itt is német csapatokat kell küldeni az olasz szövetséges megsegítésére. A németekkel szövetséges Bulgáriát görög területi ígéretekkel könnyen sikerült megnyerni, de végül a délszláv állam is – melynek különösen a déli részén található vasúthálózatra volt a németeknek szüksége – beadta a derekát.

1941. március 25-én D. Cvetković miniszterelnök és Cincar-Marković külügyminiszter aláírta a jugoszláv csatlakozást a háromhatalmi egyezményhez. A 27-én végrehajtott – egyes források szerint az angol titkosszolgálat által tervezett – puccs következtében fordulat állott be Belgrád politikájában. Az új kormány nem erősítette meg a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást, és a szláv testvértől, Szovjetuniótól kért védelmet. Ez nem a Hitlerrel való teljes szakítást jelentette, inkább a nagyhatalmak közti manőverezés kísérletét.⁶⁶³ Akkori katonai törekvései következtében Hitler számára a jugoszláv helyzet bizonytalanná vált. Ahogy Paulus tábornagy később visszaemlékezik: „Március 27-én, vagy 28-án Berlinbe rendelték a birodalmi kancellária hivatalba...” ... „Érkezésemkor Halder tábornok, a hadsereg vezérkarának főnöke tájékoztatott arról, hogy Hitler elszánta magát Jugoszlávia megtámadására abból a célból, hogy a görögországi hadműveletek alatt elhárítsa az oldalbatámadás veszélyét, hogy elfoglalja Belgrádból Nišen keresztül délre vezető vasútvonalat és vé-

⁶⁶² Olaszország 1940. szeptemberében megtámadta a brit fennhatóság alatt álló Egyiptomot. A brit ellentámadás következtében 1941. januárjára már az észak-afrikai olasz gyarmatok léte került veszélybe. Ekkor érkezett Ervin Rommel vezetésével német erősítés Líbiába.

⁶⁶³ Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. A délszláv állam története. Budapest, 1999, Aula. (továbbiakban: Juhász 1999.) 70–75.; Ormos 1998. 434–435.

gül, hogy jobbszárnya kezdettől fogva szabad legyen a Barbarossa-terv számára.”⁶⁶⁴ a bizonytalanság kiküszöbölésére az eredetileg Görögország ellen kidolgozott Marita-tervet kibővítették a Jugoszlávia elleni fellépéssel. A végeredmény a március 27-én kiadott 25. számú hadműveleti utasítás, melyben rögzítették a balkáni hadművelet részleteit. A fő cél a britek kiszorítása a térségből, az olasz haderő megsegítése s földközi-tengeri kikötők birtokbavétele.⁶⁶⁵

A terv végrehajtás tekintetében a térségben érintett szövetségesek – bolgárok, magyarok, olaszok – támogatására és közreműködésére épített. A hadjárat hadászati célja Skopje, Belgrád és Zágráb irányú támadásokkal a görög csapatok és a jugoszláv erők elvágása és egyenként való megsemmisítése volt.⁶⁶⁶ Ez alapján az északi szárny, a korábbi Ausztriából és a Nyugat-Magyarországról meginduló német 2. hadsereg feladata, együttműködve a Bulgáriában állomásozó 12. hadsereg felével, hogy közvetlenül foglalja el Belgrádot. A terv szerint a német 2. hadsereg délkeleti, a 12. hadsereg (a hozzácsatolt 1. páncéloscsoporttal) pedig nyugati irányú, összetartó támadást indít a jugoszláv főváros elfoglalására, majd Belgrád megszerzése után dél felé kell nyomulni. A Bulgáriából görögök ellen támadó 12. hadsereg részek feladata az eredeti (novemberi) elképzelésekhez képest annyiban változott, hogy erői felével Jugoszlávia déli területeit – Skopje irányába támadva – is el kell foglalnia, ezzel elvágva a jugoszláv és görög erőket. Megakadályozva a két haderő egyesülését, a görögök ellen is akciót kell kezdeni. A délszláv állam ellen bevetésre került Olaszországból a 2. olasz hadsereg Zágráb irányába. A magyar erőknek a Délvidék elfoglalására kellett törekedni s segíteni az északi szárny műveleteit. A haditervben döntő szerepet szántak a Luftwaffenak is: a jól bevált módszer szerint feladatául tűzték ki az ellenséges légierők semlegesítését és a szárazföldi erők támogatását.⁶⁶⁷ Ehhez felvonultattak összesen 1504 harci repülőgépet, melyből április 5-én 1251 db volt bevethető állapotban.⁶⁶⁸

A német terv tehát koncentrikus, összetartó támadásokkal számolt Jugoszlávia és Görögország ellen Ausztriából, Magyarországból, Romániából és Bulgáriából.

---

⁶⁶⁴ Paulus, Friedrich tábornagy, a sztálingrádi csatában harcoló német 6. hadsereg parancsnoka. 1941 tavaszán a német vezérkarban szolgált. Az idézet részlet a nürnbergi perben tett vallomásából. Zsigmond 1961. 323–324.

⁶⁶⁵ Lexikon II. 35.

⁶⁶⁶ A második világháború története 1939–1945. Főszerk. bizottság: A. A. Grecsko (elnök) et al. 3. kötet. A háború kezdete. A Szovjetunió elleni agresszió előkészítése. Budapest, 1977, Zrínyi Katonai Kiadó. (továbbiakban: Grecsko 1977.) 354–355.; Mitcham, Samuel W.: *The Rise of the Wehrmacht. The Armed Forces and the World War 2. Vol 2.* 2008, Praeger Security International. (továbbiakban: Mitcham 2008.) 395.

⁶⁶⁷ Keegan, John: *Második világháború.* Budapest, 2003, Európa. (továbbiakban: Keegan 2003.) 259.; Délvidéki hadművelet 27. *The German Campaigns in the Balkans (Spring 1941).* Washington, D.C., 1953, Center Of Military History United States Army. (továbbiakban: The German Campaigns. 1953.) 30.

⁶⁶⁸ Olasz Lajos: Jugoszláv légitámadások Magyarország ellen 1941 áprilisában. *Hadtörténelmi Közlemények* 2004. 1. sz. 167–204. (továbbiakban: Olasz 2004.) 169.

A magyar erők

1941. áprilisában a magyar királyi Honvédség békeszervezete következőképp állt fel: 27 gyalogezred (melyek mozgósításkor ikerződnek), 16 határvadász-zászlóalj, 238 határvadász portyázóórs, 6 gépkocsizó-zászlóalj, 4 hegyizászlóalj, 9 kerékpáros-zászlóalj, 97 táborig tüzéreg, 6 lovastüzér üteg, 28 gépvontatású tüzéreg, 43 légvédelmi tüzéreg, 2 harcokosi-zászlóalj, 2 felderítő-zászlóalj, 2 páncéloszászlóalj, 33 lovasszázad, 9 utászászlóalj, 3 műszakiszázad, 1 vasútépítő ezred, 1 vegyiharc-zászlóalj, 1 hidászászlóalj, 9 híradóezred, 3 távbeszélőszázad, 10 közelfelderítő repülőszázad, 5 repülőezred, 1 távolfelderítő repülőosztály, 1 ejtőernyős zászlóalj és a folyamerők.⁶⁶⁹ Ezek az egységeket hadműveletileg 3 hadsereg (hadseregenként 3 hadtest), 9 hadtest (hadtestenként 3 gyalogdandár) és a Gyorshadtest parancsnokság alá rendelték, amikhez járult 1 hegyi-, 2 határvadászdandár, 1 repülődandár és a folyamdandár.⁶⁷⁰

Mindezekből a délvidéki hadműveletekre a Gorondy-Novák Elemér altábornagy parancsnoksága⁶⁷¹ alatt álló pécsi parancsnokságú 3. hadsereget jelölték ki, de nem csak saját szervezetszerű egységeit (III., IV., V. hadtest) rendelték alá, hanem a Gyorshadtestet is, s a III. hadtest helyett a 2. hadseregtől az I. hadtestet kapta meg.⁶⁷² Ugyanígy a hadtestek alárendeltségébe sem a szervezetszerű dandáraikat helyezték. A hadművelet légitámogatására mozgósították az 1. repülődandár parancsnokságot, az 1. vadászrepülő-ezredet két osztállyal, a 2/II. vadászosztályt, 4. bombázóezredet, és a 3/5 bombázószázadot. Ezekhez járultak a 3. hadsereghez beosztott közelfelderítő-századok (I., IV., V.), a Gyorshadtesthez rendelt III. közelfelderítő-század, valamint a Fővezérség⁶⁷³ közvetlen VI., VIII., X. közelfelderítő-századok, 101. távolfelderítőosztály és az ejtőernyős szállítószázad. Az Országos Légvédelmi Parancsnokság⁶⁷⁴ alárendeltségébe helyezték a 2/I. vadászrepülő-századot és a börgöndi harc kiképzőszázadot.⁶⁷⁵

⁶⁶⁹ Horváth – Lengyel. 46.

⁶⁷⁰ Tóth 1958b. 75–76.

⁶⁷¹ Gorondy-Novák Elemér altábornagy 1940.03.01–1941.11.01. között volt a magyar 3. hadsereg parancsnoka. Szakály 2003. 113.

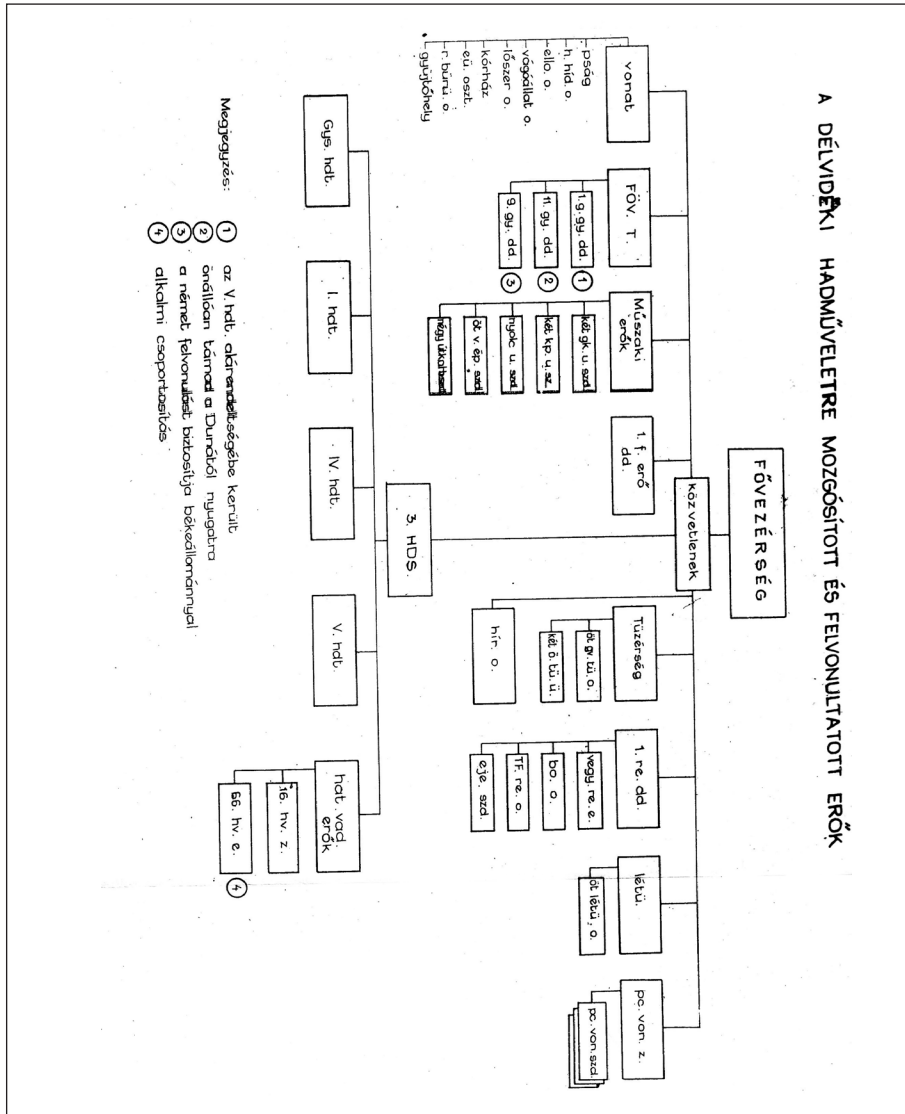
⁶⁷² Lexikon II.

⁶⁷³ Fővezérség a Honvéd Vezérkar része. Feladata a hadrakelt seregtestek hadművelteinek, személyi pótlásának és az anyagi ellátásának irányítása. Lexikon II. 118.

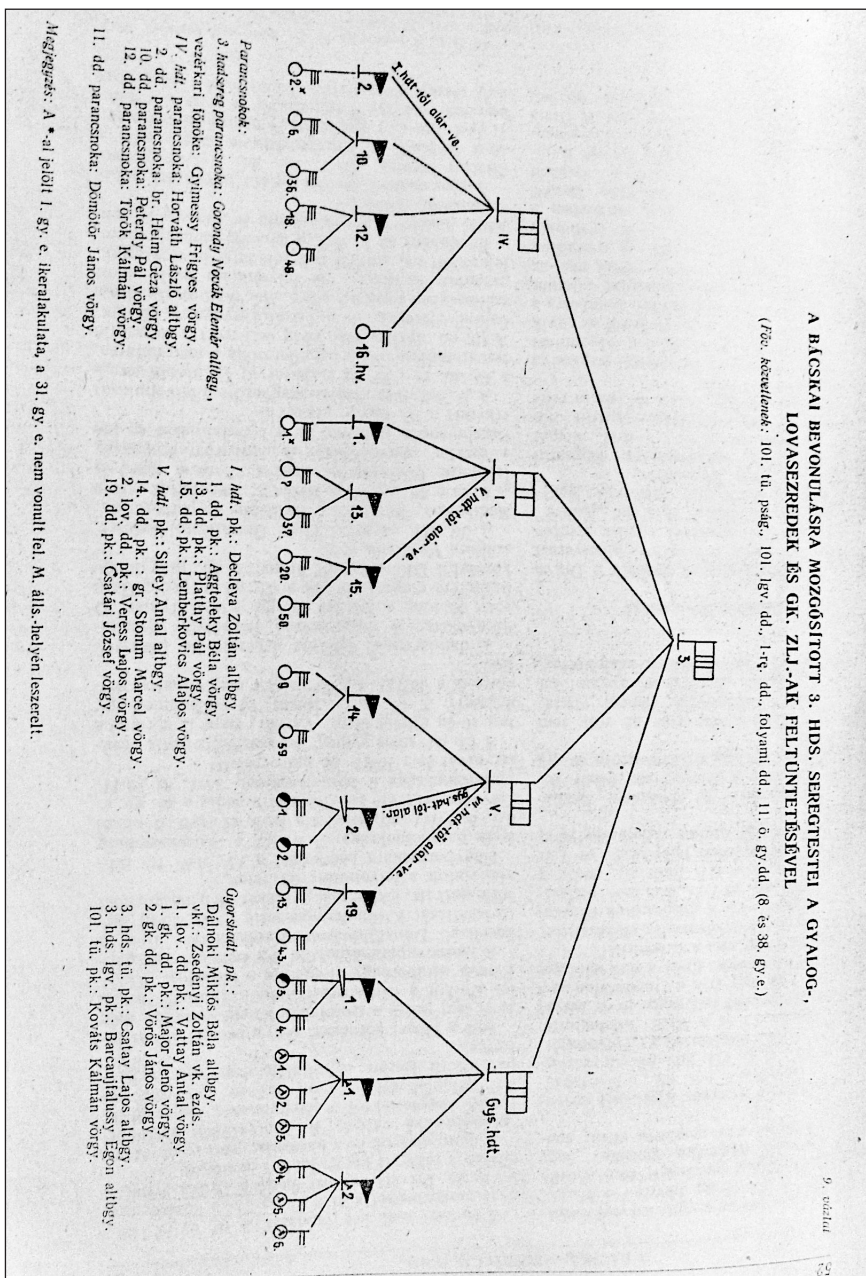
⁶⁷⁴ Országos Légvédelmi Parancsnokság a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács 1932-ben elfogadott hadseregfejlesztési terve alapján 1933 novemberében felállított szervezet. Berkovics Gábor – Pálik Máttyás: LÉGVESZÉLY! Magyarország légvédelmi helyzete a két világháború között. Repüléstudományi közlemények. 2009. 4. sz.

⁶⁷⁵ Légiháború 1992. 50.; Olasz 2004. 172.

A magyar gyorseregtettek első hadtestkötelékben való hadműveleti alkalmazására a Délvidék visszafoglalása alkalmából került sor. A korábbi bevetésektől eltérően ekkor szereztek az első komolyabb harci tapasztalatokat, ezért a délvidéki események részletesebb tárgyalásra kerülnek. A hadjáratot két szakaszra lehet bontani. Az 1. szakaszban a Gyorshadtest magyar alárendeltségben vett részt a Délvidék megszállásában, a 2. szakaszban pedig gépesített erőivel német alárendeltségbe lépve a történelmi Magyarország határait átlépve oldotta meg feladatait.

A Délvidéken bevetett magyar erők

A 3. magyar hadsereg hadrendje⁶⁷⁶

⁶⁷⁶ A rendfokozatok helyesen: vezérőrnagy (vörög) = tábornok. A vezérőrnagy rendfokozat 1941. július 29. után használatos.

A Gyorshadtestet 1., 2. lovas és 1., 2 gépkocsizódandárával teljes egészében mozgósították. Az egységek zöméről elmondható, hogy szervezetileg állandó struktúrával rendelkezett. Az egyik legfontosabbnak számító alakulata, a fő ütőerőt jelentő harcokcsizászlóalj azonban ekkor még éppen szervezés alatt állt. (1941-ben a korábbi alkalmazásokhoz képest a gyorsalakulatok személyi- és anyagi tekintetben is magasabb szinten álltak. Különösen, ha gépesítettség, mozgékonyosság, páncélos technika szempontjából vizsgáljuk és figyelembe vesszük a fentebb vázolt szervezeti átalakításokat.) Az átszervezés ekkor még nem valósult meg, így a harcokcsizászlóaljat a hadművelet során nélkülözni kellett: a legénység kiképzése nem fejeződött be a hadművelet kezdetére, másrészt hiányoztak a hadrendben szükséges haditechnikai eszközök, elsősorban a páncélosok. A közepesharcokcsiszázadokba beállítandó harcokcsi típus beszerzése még nem valósult meg. Miután a Németországból való beszerzés, illetve a licenc alapján való hazai harcjárműgyártás megíúsult, megoldásként a cseh Skoda cég T-21⁶⁷⁷ harcokcsijának licencben való honi előállítására maradt. Eredetileg páncélelhárító feladatokra alkalmazandó Nimród páncélvadászok is licencben kerültek gyártásra, a svéd Landsverk L-62 harcjárműve alapján. Azonban 1941. áprilisában még egyik harcjármű gyártása sem indult meg.⁶⁷⁸ Ugyancsak hiányoztak a szükséges Toldi harcokcsik is, a megrendelt mennyiség gyártási határideje is 1941. októbere volt.⁶⁷⁹

1941 áprilisában tehát a magyar gyorscsapatoknak alapvetően 3 páncélos típus állt rendelkezésre: az Ansaldo kisharcokcsi, a Toldi könnyűharcokcsi és a Csaba páncélgépkocsi. Az Ansaldo páncélosok ekkor már elavultnak számítottak: kivonás előtt álló, inkább szükségszerűen, kényszerből, mint a tényleges igény miatt alkalmazott harcjárművek. Sebességét kivéve egyetlen paramétere sem felelt meg a korszerű igényeknek. A Toldi könnyűharcokcsi a maga kategóriájában használható harcjárműnek számított, különösen mozgékonyága és sebessége miatt. Gyengébb fegyverzete és védettsége miatt azonban a harcokcsik számára kirótt feladatok⁶⁸⁰ zömét nem tudta ellátni, illetve csak kényszerből alkalmazható arra.⁶⁸¹ A Csaba saját kategóriájában, a felderítő páncélgépkocsik között kiemelkedő típusnak számított. Felderítő feladatokra különösen alkalmassá tette, hogy mozgékony, könnyen vezethető, korszerű harcjármű volt.⁶⁸²

---

⁶⁷⁷ A T-21 harcokcsiból egy mintapéldány érkezett az országba, amit csapatpróbának vetettek alá. Ez alapján döntettek a licence megvásárlásáról. Ezt a magyar igények szerinti módosítások után Turán néven állította hadrendbe a honvédség 1942-ben. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 84. 86.

⁶⁷⁸ Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 20.

⁶⁷⁹ Dombrády 2003. 231.

⁶⁸⁰ Lásd az előzményekben: pl. megerősített védelem áttörése, harcokcsik elleni harc stb.

⁶⁸¹ Tömeg: 8.5 tonna. Fegyverzet: 1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska. Páncélzat: 5–13 mm. Sebesség: 50 km/h. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 64.

⁶⁸² Tömeg: 5.95 tonna. Fegyverzet: 1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska, 1 db 8 mm-es golyószóró. Páncélzat: 9–13 mm. Sebesség: 65 km/h. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 170.

A Gyorshadtest a következő hadrendben vonult fel 1941 áprilisában:

Hadtest parancsnokság (hadműveleti, hírszerző, anyagi, vezérkari osztály, vezető orvos, vezető hadbiztos, vezető állatorvos, műszakiparancsnok, híradóparancsnok)

Törzscsapatok: parancsnok, gépkocsizószakasz, gépkocsizó hírvivőraj, (6 kis személygépkocsi), parancsnokság gépkocsiraj, gépkocsizó világítóraj, törzsgyalogszakasz (3 raj), tisztiküldönc raj, törzs géppuskásszakasz (2 raj), táboricsendőr-szakasz (3 raj)

Vonat: parancsnokság, hivatalok: lelkészi, hadbírói, hadbiztosi, gazdasági, tábori posta, törzsvonat, repülők

Hadtest közvetlenek: 1. Gyorshadtest gépkocsizó híradószázad, 104/4. távbeszélő század, III. közelfelderítő repülőszázad,

1. gépkocsizó dandár

1. gépkocsizó dandár-parancsnokság, 1. gépkocsizó csoport,
  - 1., 2., 3. gépkocsizó-zászlóalj: á 3 gépkocsizó puskásszázad (á 16 golyószóró, 1 nehézpuska), 1 géppuskásszázad (12 géppuska), árkászszakasz, híradószakasz, aknavetőszakasz (2 cső), nehézpuskásszakasz (4 nehézpuska)
  10. kerékpáros-zászlóalj: 3 kerékpáros puskásszázad (á 12 golyószóró), nehézfegyverszázad (6 géppuska, 2 nehézpuska), árkászszakasz, nehézpuskásszakasz (4 nehézpuska), kisharckocsizszakasz (6 kisharckocsi), 10. kerékpáros könnyű tarackűteg (4 db 10.5 cm-es könnyű tarack)
  1. felderítő-zászlóalj: páncélgépkocsi-század (10 páncélgépkocsi), puskásszázad (18 golyószóró, 2 nehézpuska), 2 könnyűharckocsi-század (á 18 könnyűharckocsi), árkászszakasz,
  9. gépvontatású kerékpáros űteg, (4 db 10.5 cm-es könnyű tarack)
  1. gépkocsizó tüzérosztály (3 űteg á 4 1.5. cm-es tarack),
  1. gépkocsizó légvédelmi gépágyús űteg (4 db 4 cm-es gépágyú),
  1. gépkocsizó utászszázad,
  1. gépkocsizó híradószázad,
  1. gépkocsizó forgalomszabályozó-század
- dandárvonat

2. gépkocsizó dandár

2. gépkocsizó dandár-parancsnokság, 2. gépkocsizó csoport,
- 4., 5., 6. gépkocsizó-zászlóalj: á mint 1., 2., 3. gépkocsizó-zászlóalj
12. kerékpáros-zászlóalj: mint 10. kerékpáros-zászlóalj
2. felderítő-zászlóalj: mint 1. felderítő-zászlóalj
11. gépvontatású kerékpáros űteg, (4 db 10.5 cm-es könnyű tarack)
2. gépkocsizó tüzérosztály (3 űteg á 4 1.5. cm-es tarack),
2. gépkocsizó légvédelmi gépágyús űteg (4 db 4 cm-es gépágyú),

- 2. gépkocsizó utász század,
  - 2. gépkocsizó híradószázad,
  - 2. gépkocsizó forgalomszabályozó-század
- dandárvonat

1. lovasdandár

- 3., 4. huszárezred: á távbeszélőszázad, árkászszázad, géppuskásszázad (12 géppuska), páncéltörő ágyús század (4 páncéltörő ágyú), fogatolt huszárüteg (4 cső), 2 huszárosztály (á 3 huszárszázad, á 12 golyószóró, 1 nehézpuska)
- 1. lovas páncéloszászlóalj: páncélgépkocsi-század (10 páncélgépkocsi), 2 könnyűharcocsi-század (á 18 könnyűharcocsi)
- 13. kerékpáros-zászlóalj: mint a 10. kerékpáros-zászlóalj
- 14. kerékpáros-zászlóalj: mint a 10. kerékpáros-zászlóalj
- 1. lovas tüzérosztály: 2 üteg á 4 löveg
- 3. gépvontatású könnyű tüzérosztály: 2 üteg á 4 könnyű löveg
- 1. lovas légvédelmi gépágyús üteg (4 db 4 cm-es gépágyú)
- 1. lovas utászszázad
- 1. lovas távbeszélőszázad
- 1. lovas vonatoszlop

2. lovasdandár

- 1., 2. huszárezred: mint a 3., 4. huszárezred
- 2. lovas páncéloszászlóalj: páncélgépkocsi-század (10 páncélgépkocsi), 2 könnyűharcocsi-század (á 18 könnyűharcocsi)
- 15. kerékpáros-zászlóalj: mint 10. kerékpáros-zászlóalj
- 16. kerékpáros-zászlóalj: mint 10. kerékpáros-zászlóalj
- 2. lovas tüzérosztály: 2 üteg á 4 löveg
- 4. gépvontatású könnyű tüzérosztály: 2 üteg á 4 könnyű löveg
- 2. lovas légvédelmi gépágyús üteg (4 db 4 cm-es gépágyú)
- 2. lovas utászszázad
- 2. lovas távbeszélőszázad
- 2. lovas vonatoszlop.⁶⁸³

A hadrendből is kitűnik, a seregtestek és a hadtest szervezetileg rendelkeznek az összefegyvernemi harchoz szükséges elemekkel. Az 1941-re kialakult szervezeti struktúra az egységek arányait tekintve sok tekintetben közel áll a német páncélos-hadosztályok hadrendjéhez.⁶⁸⁴

---

⁶⁸³ Pokorny Hermann: A Délvidék 1941-ben történt visszafoglalásának hadtörténeti leírása. HL TGy 2191.(továbbiakban: Pokorny TGy.). I/2. melléklet.

⁶⁸⁴ A német páncéloshadosztály 1941-ben a következő egységekkel rendelkezett: 1 páncélosezred

A magyar honvédséget csak hasonló súlycsoportba tartozó fegyveres erővel érdemes összehasonlítani, illetve a katonai tervezések során mindig is ellenséges országgént számon tartott környező országokkal. A Gyorshadtest, ahogy a Románia elleni 1940-es felvonulás esetében is láthattuk, egy mozgóháborúban a jugoszláv hadsereggel szemben is komoly előnyt biztosított volna a Honvédségnek. Harcászati alkalmazási elvei sokkal korszerűbbek voltak, mind a jugoszláv megfelelőié, azonban sikeres mozgóháború számos feltétele hiányzott.

A jugoszláv hadsereg

A jugoszláv hadvezetés az R-41 haditerv alapján készült fel az ország védelmére. Ez az államhatár védelmét és a görög–jugoszláv együttműködést irányzott elő. Amennyiben visszavonulásra kerülne sor, az I. világháborúhoz hasonlóan a további harcot Görögországban folytatnák.⁶⁸⁵ A haditerv azonban elmaradt a gyorsan változó helyzettől, ráadásul csak március 31-én ismertették a hadseregpáncsnokokkal, így nem tudtak időben felkészülni az új elképzelésre.⁶⁸⁶ A bulgáriai német összpontosítás idejétmúltta tette ezt a koncepciót. A potenciális szövetséges görögökkel közös stratégia kialakítására sem került sor. Az április 3-4-én Athénban tárgyaló jugoszláv vezérkarifőnök-helyettes nem ment bele egy déli összpontosításba, ami a görögökkel és a beérkező britekkel való együttműködést jelentette volna. Ehelyett a Nagy Frigyes-től származó közismert aforizma – „*Aki mindent véd, semmit sem véd*” – ellenére ragaszkodtak a teljes államhatár védelméhez.⁶⁸⁷ Ennek megfelelően csoportosították a rendelkezésre álló erőket. A körkörös védelemmel⁶⁸⁸ összhangban a haderőt szétszórták a határok mentén. A szárazföldi haderő hadosztályait 3 hadseregcsoportba és a Tengermelléki Katonai Körzetbe osztották. Albánia északi határain a 3. hadseregcsoport állomásozott (5. és 3. hadsereg), a Vaskapu és a Dráva között helyezkedett el a 2. hadseregcsoport (6., 1. és 2. hadsereg), ettől nyugatra pedig az 1. hadseregcsoport (4. és 7. hadsereg) csoportosult.⁶⁸⁹ A magyar csapatokkal szemben a 2. hadseregcsoportba tartozó 1. jugoszláv hadsereg állomásozott,⁶⁹⁰ amelynek alakulatai szállták

---

(2 páncéloszászlóalj), 2 páncélgránátos-ezred (á 2 zászlóalj), tüzérezred (3 osztály) 1 felderítő-zászlóalj, 1 páncéltörőosztály, 1 műszakizászlóalj, 1 híradózászlóalj. Davies, W. J. K.: *Handbook German Army 1939–1945*. New York, 1977. 31.

⁶⁸⁵ Grecsko 1977. 356.

⁶⁸⁶ Tomasevich, Jozo: *The Chetniks. War and Revolution in Yugoslavia 1941–1945*. Stanford, 1975, Stanford University Press. (továbbiakban: Tomasevich, 1975.) 56.

⁶⁸⁷ Keegan 2003. 260.

⁶⁸⁸ *The Oxford Companion to the Second World War*. Ed. By I. C. D. Dear. Oxford–New York, 1995, Oxford University Press. (továbbiakban: Oxford 1995.) 103.

⁶⁸⁹ U.o. 357.

⁶⁹⁰ Oxford 1995. 103.; 3 hadseregcsoportot (7 hadsereget) jelez az *Összefoglaló helyzetjelentés*

meg a határon kiépített erődrendszert, ami a természetes akadályok híján biztosította a jugoszláv–magyar határt. Az 1. hadsereget és a határ menti erődrendszert a magyar felderítés meglehetősen pontossággal beazonosította. A magyar katonai hírszerzés adatai szerint 1941. januárjában magyar csapatokkal szemben a Potiska hadosztály körzete található, valamint az erődök csapatai.⁶⁹¹

Persze nemcsak a haditervvel akadtak problémák. A jugoszláv hadsereg képességei is sok kívánnivalót hagytak maguk után. Egyes mai szerzők szerint a lengyel haderőnél is gyengébb volt a színvonala.⁶⁹² Ahogy az államapparátuson belül is, a fegyveres erőknél is erőteljes szerb dominancia figyelhető meg a többi nemzetiség rovására. 1918–1941 közti 14 miniszterelnök közül mindössze egyetlen nem szerb akadt, s a fontosabb minisztériumokat is mindig szerbek töltötték be. Ugyanez a jelenség megfigyelhető volt a hadsereg tisztikarában is: 1937-ben 165 tényleges tábornokból 161 szerb nemzetiségű. Rajtuk kívül csak 2-2 horvát és szlovén tábornok állt szolgálatban.⁶⁹³

Fegyverzet tekintetében is igaz az, amit a politikai viszonyok sokszínűségéről megállapíthatunk, s ez különösen elmondható a légierőről. A légierő állományában 73 db Bf-109E-3, 40 db Hurricane-I, 70 db Do-17Ka, 45 db SM-79B és 60 db Blenheim, valamint saját építésű vadászgépek is voltak. A teljes gépállomány mintegy 700 gépet tett ki.⁶⁹⁴ A repülőgépállomány technikai színvonala meghaladta a magyar légierő lehetőségeit, de mivel hazánk mint Németország szövetségese vett részt a háborúban, a német légierő ezt a technikai fölényt semlegesítette,⁶⁹⁵ különösen, mivel az ország területére jelentős német légi egységeket vezényeltek: egy vadászpilóta-osztály (48 db Bf-109) Szeged, egy rombolóosztály (48 Bf-110) pedig Kecskemét repülőterére települt, ezen kívül közel- és távolfelderítő egységeket is alkalmaztak az ország területéről.⁶⁹⁶ A jugoszláv haditengerészet nem játszott jelentős szerepet a balkáni hadjárat folyamán, nem is játszott, hisz az Adriai-tengeren egyértelmű volt az olasz flotta fölénye.⁶⁹⁷

1940 második feléről. HL Vkf 10.645. eln. 2. nyíl 1941. jelentésében a magyar katonai hírszerzés nyilvántartó osztálya is. HL Vkf 4181. eln. 1. 1940.(Továbbiakban: Helyzetjelentés 1940.) 16. sz. melléklet.

⁶⁹¹ HL Vkf. 4181. eln. 1. 1941. Összefoglaló helyzetjelentés 1940. második feléről. 14. sz. melléklet.

⁶⁹² Jorgensen, Christer – Mann, Chris: Harckocsihadviselés. A harckocsik szerepe a háborúkban 1914–2000. Debrecen, 2001, Hajja és Fiai. (továbbiakban: Harckocsihadviselés 2001.) 50.

⁶⁹³ Juhász 1999

⁶⁹⁴ Légiháború 1992. 50.

⁶⁹⁵ A jugoszláv légierő harci lehetőségeit jelentősen csökkentette, hogy a harcok kezdetére nem érte el a megfelelő készültségi fokot. Ennek következtében a harcok alatt komoly utánpótlási, híradási és műszaki nehézségek léptek föl. Olasz 2004. 171.

⁶⁹⁶ U.o. 50–51.

⁶⁹⁷ Mollo 2001. 90–91., 106.

A szárazföldi erők békelétszáma mintegy 130 000 fő volt, amely mozgósítással 2 000 000-ra növelhetők,⁶⁹⁸ de a létszámra vonatkozó adatok nem egyértelműek ezzel kapcsolatban. 134 000⁶⁹⁹ fő, illetve 148 000⁷⁰⁰ fős adat is szerepel.⁷⁰¹ A mozgósított létszámként a szakirodalom többsége 1 400 000 főt ad meg,⁷⁰² amiből 1.2 milliót tudtak mozgósítani 1941 áprilisában.⁷⁰³ Békében 16 gyalog- (ebből 2 hegyi), 3 lovas⁷⁰⁴ és 1 gárdahadosztály állt fenn, melyekhez mozgósítás esetén 12 tartalék hadosztály járult. A folyamerők állományába 2 őrnaszád és 4 volt osztrák-magyar monitor tartozott.⁷⁰⁵ A reguláris erőket egészítették ki a partizánháborúra felkészített csapatok, amelyek összefogására 1940. áprilisában felállították az ún. Csetnik Parancsnokságot.⁷⁰⁶ A ma ismert adatokkal érdemes összehasonlítani a Vkf–2 osztály (katonai hírszerzés) által felvázolt képpel. A magyar felderítés adatai szerint a jugoszláv mozgósított szárazföldi hadsereg állománya 33 gyaloghadosztály, 3 lovashadosztály, 2 hegyidandár, míg a légierő gépállományát 800 repülőgépre állapította meg. A hadműveletek kezdetekor a hadrakelt hadsereg létszámát pedig 1.2–1.3 millió főre tette.⁷⁰⁷

Egyetlen előny, amit viszonylagos hatékonysággal szembeszegezhetnek a támadókkal, az a terepismeret.⁷⁰⁸ A hadseregre fordított relatíve magas kiadások ellenére a szállítás még zömmel állati erővel – lovak, ökrök – vontatta kocsikra

⁶⁹⁸ Lexikon II. 199.

⁶⁹⁹ *Annuaire Militaire 1940*. Societe des nations. (továbbiakban: *Annuaire Militaire 1940*.) 387.

⁷⁰⁰ Mollo 2001. 102.

⁷⁰¹ Az eltérések valószínű oka az esetleges hibáktól eltekintve az lehet, hogy az évi létszám az idő előtti elbocsátások és fegyvergyakorlatok miatt erőteljesen ingadozó. Télen alacsonyabb – kb. 80 000 fő –, míg nyáron magasabb lehet, kb. 180 000 fő. Évkönyv 1936. 153.

⁷⁰² Mollo 2001. 102.; Grecsko 1977. 357.; Dobrich, Momcilo: *Chetnik: The Story of the Royal Yugoslav Army of the Homeland, 1941–1945*. Bayside (New York), 1998. (továbbiakban: *Chetnik 1998*.) 10.; Helyzetjelentés 1940. is kb. 1 200 000–1 300 000 fős mozgósítható létszámot ad meg. Amihez járul kb. 400 000 fős népfelkelő hadsereg. Ettől jelentős eltérő adatot közöl Évkönyv 1936. 153., mely 2 500 000 fő kiképzett tartalékot ad meg, ugyanakkor : Évkönyv 1938. 166. szintén 1 500 000 fős létszámot jelent. Az ország lakosságához viszonyítva (kb. 15 000 000 fő) inkább a 1.3–1.5 milliós maximális létszámnak lehet realitása.

⁷⁰³ Oxford 1995. 1297.; Grecsko 1977. 357.; Tomasevich 1975. 58. szerint 1.2 millió fő a harcoló, 500 000 fő a hátszági alakulatok létszáma.

⁷⁰⁴ *Chetnik 1998*. 10. ill. *Harckocsihadviselés 2001*. 50. valamint Keegan 2003. 260. Helyzetjelentés 1940. 16. sz. melléklet. szerint 3 lovas hadosztály és 5 lovas dandár.

⁷⁰⁵ Lexikon II. 200.

⁷⁰⁶ Tomasevich 1975. 58.

⁷⁰⁷ *Tájékoztató az elg. helyzetéről. Hírszerzés, kémkedés, propaganda*. 1. számú melléklet a 40./Föv. hdm. 41. IV. 10. számhoz. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 10. Gyalogdandár Parancsnoka, Kaposvár. 53. d. II. 1471. 31. (továbbiakban: *Tájékoztató 1941*.) 1. A. sz. mell. 1.

⁷⁰⁸ Oxford 1995. 1298.

épült,⁷⁰⁹ a mozgékonytágot gyakorlatilag az határozta meg, hogy sikerül-e a szükséges 900 000 igásállatot mozgósítani.⁷¹⁰ Ez csak részben magyarázható a sajátos terepviszonyokkal – a hegyi terepen előnyös lehet az állati vonóerő alkalmazása –, hanem inkább az elmaradottságot jelenti. A vezetés szakmai színvonala sem volt elégséges, katonai elképzeléseik alig haladták meg az 1918-as elveket.⁷¹¹ Az egyik tábornok például arra kijelentésre ragadtatta magát, hogy a harcokcsiknál sokkal megbízhatóbbak a lovak és az ökrök, mivel azok üzemanyaga soha nem fogy ki.⁷¹² A jugoszláv hadsereg harcászati szabályzata a modern fegyvernemek alkalmazását hagyományos módon képzelte el. Felderítési feladatokra legalkalmasabbnak légierőt és a lovasságot vélték,⁷¹³ s a sereglövasságnak – a fővezérségnek vagy hadseregcsoportnak alárendelt lovashadosztály vagy dandár, illetve hasonló szintű alkalmi harci kötelék – is szánt ilyen feladatot.⁷¹⁴

A páncélos erők alkalmazását is hagyományos módon írta elő a szabályzat. A harcokcsizó egységeknek „*Főhivatásuk az, hogy a gyalogság támadó erejét növeljék és a harcmezőn lévő passív és aktív akadályokat leküzdjék.*”⁷¹⁵ Támadásban a harcokcsi egységek a „*küzdő csapatok parancsnokainak vannak alárendelve.*”⁷¹⁶ Ez a haderő szervezetén is látszott. A modernitást képviselő páncélos csapatot két harcokcsizászlóalj,⁷¹⁷ más forrás szerint egy harcokcsizászlóalj s még 3 önálló század és egy gyors páncéljárműszázad⁷¹⁸ képviselte, de ezeket sem szervezték seregtest szintű kötelékbe. Az új idöket jelzi még egy gyenge század erejű kísérleti ejtőernyős alakulat.⁷¹⁹ A páncélosok jelenléte ellenére nem hoztak létre a korszerűség irányába mutató gépesített seregtesteket s ilyen irányú tapasztalatokkal sem rendelkeztek.⁷²⁰ Hiányzott a kiképzett személyzet, s a harcokcsik elleni harcot sem gyakorolták be.⁷²¹ Meglévő harcokcsiállomány számbelileg és technikailag is ala-

---

⁷⁰⁹ Oxford 1995. 1298.

⁷¹⁰ Keegan 2003. 260.

⁷¹¹ Chetnik 1998. 10.

⁷¹² Harckocsihadviselés 2001. 50–51.

⁷¹³ *A jugoszláv harcászati szabályzat fontosabb fejezetei.* Hungaricus kiadványa. 193?. (Továbbiakban: JHSz) 38–39.

⁷¹⁴ U.o. 46–47.

⁷¹⁵ U.o. 83.

⁷¹⁶ JHSz 86.; Helyzetjelentés 1940. 29.

⁷¹⁷ Chetnik 1998. 10.; Keegan 2003. 260.

⁷¹⁸ Royal Yugoslav Armor units, April 1941. <http://www.vojska.net/eng/world-war-2/kingdom-of-yugoslavia/armor/>. Hozzáférés: 2009.04.18. 18.40.

⁷¹⁹ Novak, Josip – Spencer, David: *Hrvatski orlovi.* Paratroopers of the Independent State of Croatia. Bayside (New York), 1988. 13–15.

⁷²⁰ Harckocsihadviselés 2001. 51.

⁷²¹ Tomasevich, 1975. 58.

csony szintet képvisel. A zömében elavult, 100⁷²²-110⁷²³ darab páncélosból álló állományból 54 db Renault R-35⁷²⁴ az 1. zászlóaljban, 56 FT-17⁷²⁵ és M28 az önálló századokban, és 1938-tól 8 db csehszlovák T-32⁷²⁶ a gyors páncélműves-században. A 2. zászlóaljba lengyel 7TP⁷²⁷ és 9TP, a 3. zászlóaljba pedig szovjet BT-7⁷²⁸ tankokat terveztek, de ezen utóbbiak nem alakultak meg.⁷²⁹ A haderő kiképzése is sok kívánnivalót hagyott maga után. Elhanyagolták a szimulált harci körülmények között végrehajtott összefegyvernemi kiképzést és manővereket. A csapatok kiképzésében inkább a késleltető ütközetekre, védelmi harcra és az ellentámadásokra helyeződött a hangsúly. Az egyes katona jól fel volt készítve közelharcra, de védtelen volt a tüzérségi tűz és a légi erővel támogatott páncélos ékek ellen.⁷³⁰

A Duna–Tisza közének védelmében fontos szerepet szántak a határ védelmére több vonalban kiépített erődrendszernek. Ezen erődrendszert 4 szakaszra oszthatjuk fel: Muraköz területe, Dráva partja, Baranyai háromszög és a Duna-Tisza köze. Az erődítések súlya a Duna-Tisza közé esik, tehát itt a legkiépítettebb a védelem.⁷³¹ A tábori jellegű erődítéseket 1938-ban kezdték kiépíteni, majd 1940-től kezdtek állandó erődöket telepíteni. Az állások első vonala a magyar határtól 5-8 km-re hú-

⁷²² Keegan 2003. 260.

⁷²³ Grecsko 1977. 357.; Oxford 1995. 1298.

⁷²⁴ Jane's 2002. 228. szerint 1938-ban 50 darabot rendeltek, 1940 februárjára le is szállítottak.

⁷²⁵ Jane's 2002. 228. szerint 56 darab, ami között megtalálható 8 darab NC-27 is. Az 56 darabból 8 db-ot 1920-ban, a többit az 1930-as években állították szolgálatba.; Az FT-17 harcokocsiból az I. világháborúban 3737 darabot állítottak elő. Korának jellegzetes könnyű harcokocsija két féle változatban készült: egyiknek a tornyában egy géppuska, a másik változatában pedig egy 37 mm-es löveg szerepelt. Az NC-27 egy módosított FT-17, mely új felfüggesztést s a harcokocsi homlokzatába egy vezető által működtetett géppuskát kapott. Bingham, James: *French Infantry Tanks*. Part II. AFV/ Weapons Profiles 59. 2.; Zaloga 1988. 37. szerint 48 FT harcokocsi került állományba.

⁷²⁶ A T-32 (vagy S-I-d) páncélost kizárólag a jugoszláv hadsereg állította rendszerbe. A Skoda által fejlesztett harcjármű egy kétszemélyes kisharcokocsi, mely egy darab homlokzatba mereven beépített 3.7 cm-es ágyúval rendelkezett., valamint 30 mm-es homlok páncélzattal. Jane's 2002. 64.; Kliment– Doyle 1979. 45.

⁷²⁷ Vickers E. könnyű harcokocsi továbbfejlesztése erősebb motorral. 3.7 cm-es löveg és egy párhuzamosított géppuska adta a fegyverzetét. Jane's 2002. 147., 149.

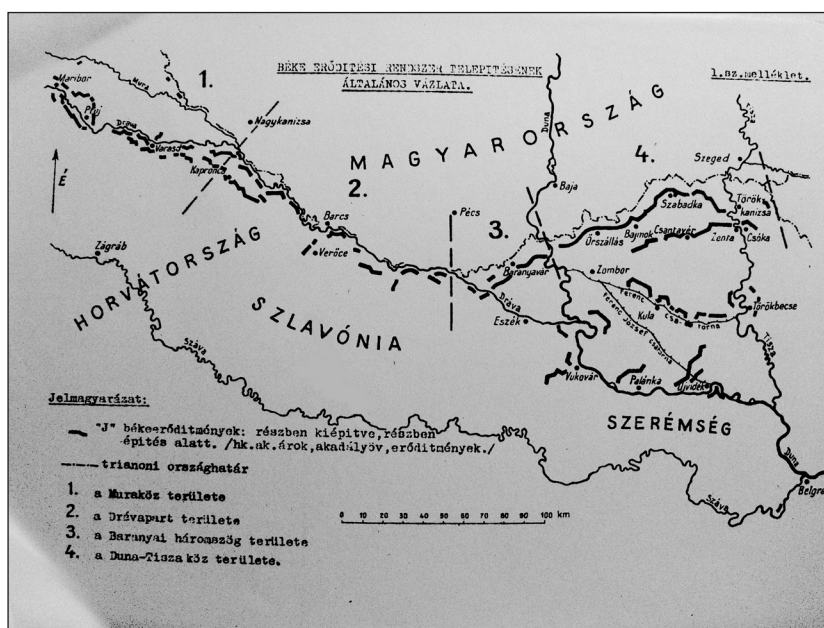
⁷²⁸ 4.5 cm-es löveggel, párhuzamosított géppuskával felszerelt szovjet könnyű, ún. gyorsarcokocsi. Jane's 2002. 153–154.

⁷²⁹ Royal Yugoslav Armor units, April 1941. <http://www.vojska.net/eng/world-war-2/kingdom-of-yugoslavia/armor/>. Hozzáférés: 2009.04.18. 18.40.; a páncélos alakulatok folyamatban lévő szervezésére Helyzetjelentés 1940. 29.

⁷³⁰ The german campaigns. 1953. 36.

⁷³¹ *Tájékoztató Jugoszlávia béke erődítési munkálatairól a magyar határ mentén 1940*. Összeáll.: A M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 7./m. osztálya. Budapest, 1941, M. Kir. Térképészeti Intézet. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 10. Gyalogdandár Parancsnoka, Kaposvár. 53. d. II. 1471. (továbbiakban: Tájékoztató 1941.)

zódott. A Duna–Tisza közén a fővédővonal a Kiskőszeg–Őrszállás–Bajmok–Szabadka–Nagykanizsa vonalon épült ki. Az első erődelemet képezték a védelemre berendezett határőr laktanyák, az ún. „karaolák”⁷³². A mélységi kiterjedés elérte a 2–3 km-t, harcokosiárkokkal, drótkadályokkal és aknamezőkkel, amik mögött betonerődök voltak. A határtól 20–25-km-re épült ki a második vonal a Nemesmiletics–Pacsér–Csantavér–Zenta települések által meghatározott szakaszon a Tiszáig.⁷³³ A harmadik erősítési vonalat a Ferenc-csatorna mentén kiépített hídfők képezték. A hídfők védelmét harcokosiakadály-árok, s a mögé telepített kiserőd, illetve erőd sor alkotta. A hídfőket a csatorna déli partján telepített erőd sor kötötte össze.⁷³⁴

A jugoszláv erődrendszer felépítésének vázlatja.

Az erődrendszerbe háromféle erődítményt találunk: kiserőd (vasbeton géppuska-fészek), betonkupolás erőd, betonkupolás nagyerőd. A védelmi építmények zömét az utóbbi kettő alkotta. A kiserődöket a nagyobb erődök közé telepítették, mint térközlezáró elemeket. Az erődrendszert tüzérséggel és páncéltörő fegyverekkel csak gyengén szerelték fel, a légvédelmi tüzérség pedig teljesen hiányzott. A védelmi

⁷³² Műszakilag tartós védelemre berendezett, megerősített jugoszláv határőrlaktanyák. Lexikon II. 199.

⁷³³ Lexikon II. 199.

⁷³⁴ Tájékoztató 1941. 9.

rendszeren belül nélkülözni kellett a vonalas összeköttetést is, ami megnehezítette volna a hatásos harc- és tűzvezetést.⁷³⁵

A magyar csapatok nemcsak az erődökkel kényszerültek szembenézni. A Duna–Tisza közén lévő jugoszláv haderőt a magyar katonai felderítés meglehetősen pontossággal ismerte. Az erődöket megszálló csapatok általában megbízható, szerb nemzetiségű alakulatokból álltak, amelyeket csetnik egységekkel és dobrovoljácokkal erősítettek meg. Az erődcsapatokon kívül az erődvonal mögött a Ferenc-csatornáig a Potiska I. és a Potiska II. gyaloghadosztály zöme vonult fel. Ezek legénysége 70%-ban Duna–Tisza közti hadkötelesekből állt, s csak 30% a szerbek és bosnyákok aránya. Szabadka, Csantavér, Zenta területén a 3. lovas-hadosztály csoportosult, melynek legénysége 60%-ban szerbekből állt, de a maradék része is megbízhatónak minősült. Ezen kívül április 6. óta egy beérkező hadosztályt – valószínűleg a Dunavska II. hadosztályról van szó – azonosított a magyar felderítés.⁷³⁶ A felderítési adatok ezúttal is pontosan mutatták a szembenálló erőket. A későbbi szakirodalom is 3 gyalogos- és 1 lovashadosztályra teszi a Bácskában állomásozó jugoszláv erőket.⁷³⁷

A jugoszláv hadsereg morális megítélése főleg az I. világháború tapasztalataira támaszkodott. A délszláv haderő legelkötelezettebb tagjáról, a szerb katonáról – nem minden ok nélkül – a következő kép élhetett: „*nemzeti harcászatot űznek. Nagy súly helyeznek a meglepetésre és a rajtaiütésre. A tűz mellett a hideg fegyver használata is fontos. Általában a támadásnak a hívei. Ha már védeni kell, úgy egy állásban a végsőkig kitartanak.*”⁷³⁸ De hivatalos katonai (1941. április 10-i) források is elismerték, hogy „*a jugoszláv hadsereg kétségtelen magas erkölcsi értékkel rendelkezik*”. Az események ismeretében azonban hozzátesszik azt is, hogy a elszenvedett súlyos vereségek az ütőképességet negatív irányba befolyásolták, s „*hozzájárult mindehhez az államvezetésben beállott hirtelen változás, az ezzel járó bizalmatlanság és bizonytalanság, a nemzetiségi kérdés megoldatlan volta...*”⁷³⁹

A fentiekben vázoltak alapján egyetérthetünk a John Keegan által idézett megállapítással, miszerint „*A jugoszláv hadsereg sorsát már a három kezdő támadás – április 6-án Macedóniában, április 9-án Szerbiában, és április 10-én Szerbiában – eldöntötte. A hitleristák mindhárom esetben áttörték a határ menti védelmi rendszert, mélyen benyomultak az ország belsejébe, és leszakították horgonyairól*

⁷³⁵ Paleta Géza – Dániel György: A jugoszláv ország erődítés. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 7. sz. 132–139.

⁷³⁶ Tájékoztató 1941. I. A. sz. mell. 2.

⁷³⁷ Barefield, Michael R.: *Overwhelming Force, Indecisive Victory. The German invasion of Yugoslavia, 1941.* Fort Leavenworth, KS, 1993, US Army Command and General Staff College, 1993. (továbbiakban: Barefield 1993.) 51–53.

⁷³⁸ Sipos Lajos: A hegyi határvadász portyázó századok. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 629–640. 639.

⁷³⁹ Tájékoztató 1941. I. A. sz. mell. 1.

*a jugoszláv védelmet. A határvédelem áttörését követően a jugoszláv alakulatokat nagyon hamar megkerülték és elvágták, feldarabolták és körülzárták. Elveszítették a kapcsolatot egymással, utánpótlás és vezetés nélkül maradtak.*⁷⁴⁰

A magyar haditerv

1941-ben a 3. magyar hadsereg és a Gyorshadtest a Bácskában tevékenykedett. Ezért az események szempontjából elegendőnek látszik, ha katonaföldrajzi szempontból csak a magyar erők bevetési területét mutatjuk be.

Bácska függőlegesen tagolatlan, sík terület, melyből csak a Telecskai dombhát és a Titeli fennsík emelkedik ki. Az előbbi mélyen bevágott völgyekkel, dolinákkal bővelkedő, 20-30 m magas fennsík, míg az utóbbi élesen kiugró, 40-50 méter magas, 3-6 méteres löszlyukakkal borított termékeny fennsík, a Tisza felé hirtelen kiemelkedő, járhatatlan fallal. Jelentős terepakadállyal – a Ferenc- és Ferenc József-csatorna kivételével – nem találkozunk. A Ferenc-csatornától délre elterülő Alsó-Bácska 80-85 m magas, enyhén hullámos, termékeny terület, mely a Duna és a Tisza árterében nehezen járható. A talaj a Baja–Magyarkanizsa vonalig kötött homok szántóföldekkel, akácokkal, szőlőkkel. A száraz időben végrehajtott menetek kimerítőek, nagy a porképződés, ami zavarhatja a tájékozódást és megkönynyíti az ellenséges felderítés munkáját. Egy kevés nedvesség csökkentheti az utak porosodást. A Baja–Szabadka vonaltól délre a homok agyaggal keveredik, majd a Ferenc-csatornától délre feketeföld képezi a talajréteget. Ez utóbbi nedves, esős időben még a gyalogos mozgást is nehezíti. Látni fogjuk, hadműveletek idején ez problémát is fog okozni, mivel „*Kitartóan esett az eső, a mezei utakon eluralkodott a sár. A felázott mély talaj, a kátyuk, iszaptócsák, a közvetlen bakkhátas utak különösen a tüzérség felvonulását gátolták.*”⁷⁴¹ Ez a hadműveletek idején a sűrű településhálózat és a gazdag mezőgazdasági területek miatt az ellátás és elhelyezés viszonyai jók.

A hadműveleti területet két nagy folyó, a Duna és a Tisza határolja. A Dunán a legdélibb magyar kézen lévő híd Bajánál található, a következő pedig a jugoszláv kézen lévő Újvidéknél. Ez akadályozná a csapatok tevékenységét, illetve jelentős műszaki erők alkalmazását feltételeznél, ha a magyar hadműveletek kiterjednének Jugoszlávia más területeire is. Így inkább védelmet jelenthet a támadó magyar erők számára mind egy keletről – Tisza felől –, mind pedig egy nyugatról és délről, Duna felől bekövetkező ellenséges akció esetén. A két folyó erőket szétválasztó szerepe mellett egyben kiváló utánszállítási lehetőséget teremt. A Dunából Bezdánnál leágazó Ferenc-csatorna 118 km hosszú, szélessége 20-40 m, mélysége

---

⁷⁴⁰ Idézi: Keegan 2003. 262.

⁷⁴¹ Salamon Aurél: Délvidék visszatérése. HL TGy 3117. (továbbiakban: Salamon TGy.) 4.

2-4 m. A csatorna mentén végig 2-6 m magas mesterséges gátak húzódnak. Gázlója nincs, de sok híddal rendelkezik. A Ferenc József-csatorna Kissztapárnál ágazik ki a Ferenc-csatornából és Újvidéknél ömlik a Dunába. 69 km hosszú, 1-3 m magas parttal, 2-4 m széles töltésekkel. 10-20 m széles, 1.5-2 m mélységű, sok híddal.⁷⁴²

Mindezek alapján kijelenthető, hogy ezen a szakaszon a földrajzi viszonyok ebben az esetben a támadónak⁷⁴³ – vagyis 1941. áprilisában a magyar honvédségnek és a gyorsanmozgó csapatoknak – kedveznek.⁷⁴⁴ Nincsenek leküzdhetetlen terepakadályok, csak a mesterségesen megerősített helyek jelenthetnek problémát. Ugyanakkor a támadó hadseregnek szembe kell néznie azzal, hogy az utánpótlás megszervezése nehézségekbe ütközhet a felvonult erő nagyságához mérten elégtelen úthálózat miatt. A nemzetközi útvonalakat kivéve a Duna-Tisza közén sem elegendő út, sem használható vasút nem vezetett dél felé.⁷⁴⁵ A terület sűrű településhálózata kedvez a csapatok beszállásolása szempontjából, de ugyanakkor elszánt védelem esetén a védők lehetőségeit is megnöveli. Nem csak a határmenti erődökben építhet ki ellenállási góccokat, hanem jelentős természetes akadály híján erre felhasználhatja a városokat és falvakat is.

A magyar haderő támadási terve a német haditervvel összhangban került kidolgozásra. Ez lehetővé tette, hogy az erőfeszítéseket egy viszonylag szűk, körülhatárolt térségre koncentrálják, s kevésbé kell figyelembe venni a felvonult 3. magyar hadsereg szárnyait, számítani lehetett a német légielő közvetlen támogatásával s a német szárazföldi erők sikereinek pozitív hatásával is. A Jugoszlávia ellen felvonult hadseregek támadása mindenképpen azt is magában hordozta, hogy a védelmet minden pontján lekötik, így nem maradt sok lehetősége a tartalékokkal való manőverezésre s az átcsoportosításra.

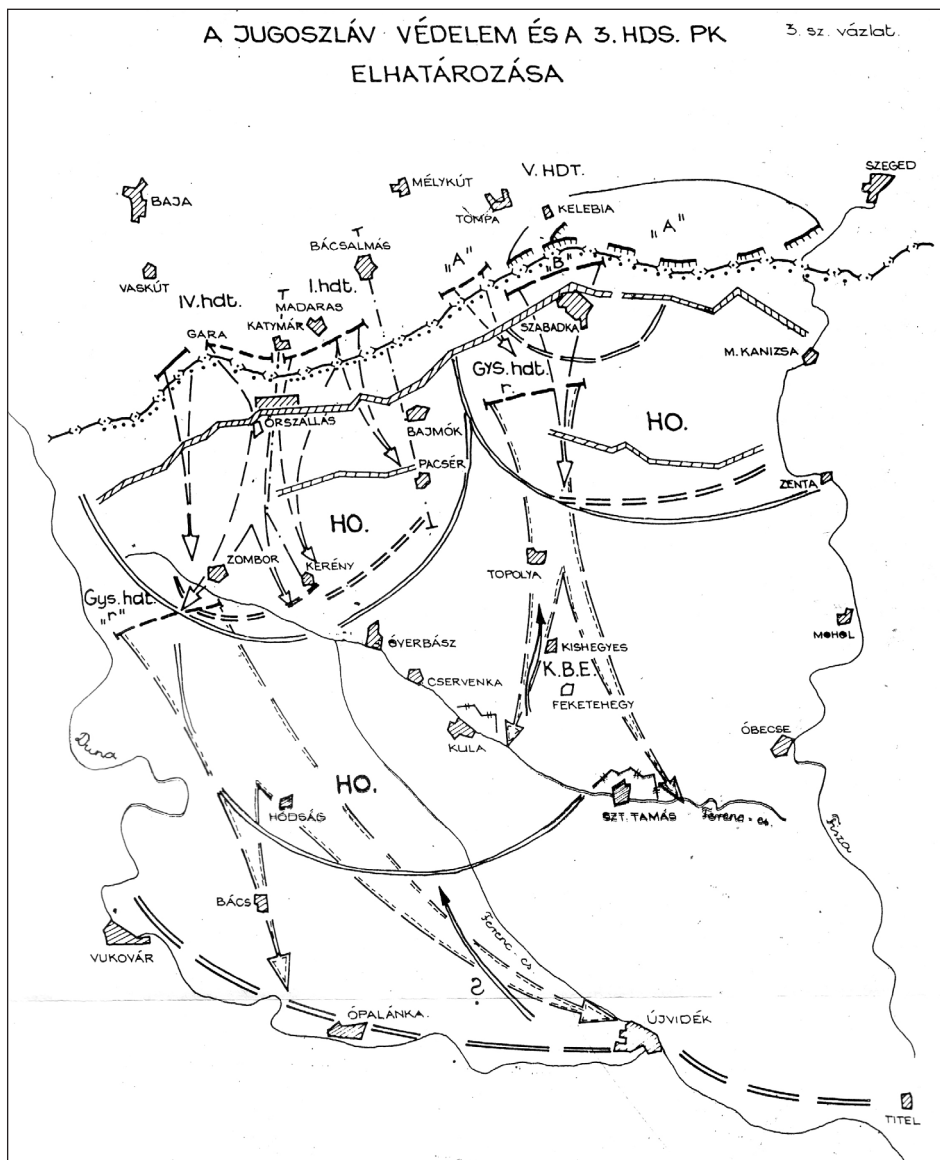
---

⁷⁴² A földrajzi leíráshoz felhasznált művek: Somogyi 1928.; Katonai földrajz. Kassa, 1942.; Holczer 1999.; Évkönyv 1936.; Évkönyv 1938.; Kozma et al. 1993.; Rónai 1993.; Bulla – Mendöl 1999.

⁷⁴³ Fontos megjegyezni, hogy itt a puszta földrajzi viszonyokat értjük. Az erődrendszer természetesen a védelem lehetőségeit növeli.

⁷⁴⁴ Jugoszlávia többi részén azonban más a helyzet. A vízszintesen és függőlegesen erősen tagolt ország földrajzi viszonyai kedvező lehetőséget teremtenek a védelem számára, különösen ha a bevált partizán módszerekre gondolunk. De a páncélos erők kibontakozására nem találhatunk megfelelő teret. A gyengén fejlett, barátságtalan, hegyes ország viszonyai, korlátozott kommunikációs lehetőségekkel önmagában komoly veszélyt jelentenek a támadó összekötött vonalaira, mozgási képességeire, és logisztikai támogatására. The german campaigns 1953. 26.

⁷⁴⁵ HL VKF 5161/5. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője.

A magyar haditerv a Délvidék elfoglalására.

A magyar haditervet a 34/3. hds. Hd. I.a. 41. IV. 11. szám intézkedés foglalja össze, melyet április 11-én 9 óra 30 perckor adott ki a 3. hadsereg parancsnoksága. Eszerint „a Duna-Tisza közötti jugoszláv erők a jugoszláv haderőre mért csapások következtében annyira megrendültek és helyzetük a bekerítés veszélye miatt annyira

kritikussá vált, hogy az ellenség szívós ellenállásával már nem számol.” s ezért számítani lehet a térség kiürítésére. A támadás kezdetét április 11-re tűzi ki. A terv szerint „A 3. hadsereg”... „zömével a jugoszláv erődvonalat Őrszállás keletre át fogja törni, hogy a Duna-Tisza közben lévő erőket, bekerítve megsemmisítse. E célból gyors seregetestek az áttörés után az ellenség visszavonulásának megakadályozására a Ferenc-csatornától délre kerülnek alkalmazásra.” a támadás célja első nap a karaolák elfoglalása, majd másnap kell végrehajtani a határerődítések áttörését s az áttörés után még aznap elérendő célként határozza meg a Zombor–Kerény–Bács–Gyulafalva vonal elérését.

Az erődvonal áttöréséhez április 12-re a következő csoportosítás felvételét határozta el:

- „a.) a IV. hadtest zömével (10. és 12. dandár) Bácsbokod, Martinitz puszta. Katymár nyugat fele (Kastély kizárólag), Lellbach puszta, 22. dandarával és a 16. határvadász-zászlóaljjal Gara körzetében.
- b.) I. hadtest a 15. és 13. dandárral Katymár kelet felé Madaras, Bács-Almás körzetében.
- c.) V. hadtest a határbiztosítást a Bács-Almás kelet, Bajmok kelet vonaltól keletre eső sávban egészen a Tiszáig átveszi. Rendelkezésre áll a 14. dandár és a 19. dandár beérkezett részei.”
- „d.) Gyorshadtest: 1. gépkocsizódandarával Baja, Érsekcsanád, Sükösd, 2. gk. dandarával Jánoshalma, Mélykút, Kisszállás, 2. lovasdandár Csikéria, Kelebia, Tompa körzetében. Gyorshadtest parancsnokság. Mélykút.”

Az áttörésre kijelölt IV. és I. hadtesteknek a fővonal elleni támadást április 12-én 10 órakor kell végrehajtani 2 órás tűzérségi előkészítés után. Ezután az „1. gépkocsizódandár a helyzethez képest Garán át Zombor, vagy Bácsbokod, Katymáron át Nemes-Militics Kerény irányában kerül alkalmazásra”, míg a Gyorshadtest zöme (2. gépkocsizódandár és 2. lovasdandár „a jugoszláv erődvonalon ütött résen át kerül bevetésre, gépkocsizó-dandarával előreláthatólag délkeleti lovas-dandarával délkeleti és keleti irányba.” a támadás lendületének fenntartásához elengedhetetlen a Ferenc-csatorna átkelőhelyeinek biztosítása. Ezt a terv szerint gyorscsapatok mellett a másik újonnan szervezett alakulatra, az 1. ejtőernyős-zászlóaljra bízták,⁷⁴⁶ mely egy századával készült fel a feladat végrehajtására. A legendás hírű zászlóaljparancsnok, Bertalan Árpád vezetése alatt bevetendő század feladatául szabták, ha a IV. hadtest támadása teret nyer, Zombortól délre biztosítsa a Ferenc-csatorna hídjait.

A szárazföldi erők légítámogatását mozgósított magyar repülőerők mellett német zuhanóbombázók biztosítják. A zuhanóbombázók feladata az I. és IV. hadtestek erődvonal elleni támadását támogatni, míg a magyar bombázók a jugoszláv

⁷⁴⁶ Az ejtőernyős csapatok történetéhez lásd: Huszár János: *Honvéd ejtőernyősök Pápán 1939–1945*. A Jókai Kör kiadványa, Pápa, 1999.

tüzérséget, tartalékokat és menetoszlopokat támadják a vadászpülők biztosítása mellett.⁷⁴⁷ A Bácskát közrefogó két folyó, a Duna és Tisza biztosítására a Magyar Király Honvéd Folyamerők állományából mozgósított hadihajós dandár egységeit jelölték ki. Ez részben a jugoszláv folyamerők esetleges akcióinak elhárítását, másrészt pedig a Dunán és a Tiszán lévő folyamzárak, erődítések semlegesítését jelentette. A Dunán, Bajáról kiindulva, az őrnaszádezred és az I. folyamzárászlóalj, míg a Tiszán szegedi bázissal pedig a III. folyamzárászlóalj tevékenykedett.⁷⁴⁸

Az 1940-es, román haderő ellen kidolgozott haditervhez képest ezúttal a Gyorshadtest számára sokkal testhezállobb feladatot szabtak. 1940-ben egy esetleges magyar–román háború esetén a gyorscsapatok feladata a román védelem áttörése lett volna. A Gyorshadtest ehhez a feladathoz nem rendelkezett megfelelő hadszervezettel és haditechnikával. Noha 1941 áprilisában a gyorscsapatok még mindig nem álltak teljesen kész a korszerű háborúra, a Gyorshadtest bevetése a jugoszláv erők üldözésére megfelelő módja a gyorseregettek előnyös tulajdonságainak kihasználására.

Míg folyt a magyar csapatok felvonulása, a német haderő megkezdte a Jugoszlávia és Görögország elleni hadműveleteket. A német hadműveleteket két szakaszra oszthatjuk. 1941. április 6. – április 10. közötti első fázisban a német erők döntő győzelmet értek el a jugoszláv védelem felett. Az április 10-e utáni szakaszban a Wehrmacht elfoglalta a kulcsfontosságú délszláv területeket, és a jugoszláv hadsereg megadta magát. A hadművelet április 6-án reggel 6 óra 45 perkor kezdődött. A német légierő támadást intézett a főváros, Belgrád ellen. A polgári lakosság 17 000 halottja mellett súlyos károk érték az államigazgatást és megbénították a legfelsőbb hadvezetést. A légierő ilyenén való alkalmazása azt is jelentette, hogy a jugoszláv legfelsőbb főparancsnokság képtelenné vált a csapatok vezetésére. A német légifőlényt mutatja, hogy a főváros ellen támadó német légierő csak 2 repülőgépet veszített. A nap végére a német légitámadások megbénították a jugoszláv légierőt, mely képtelenné vált a csapatok támogatására és légifedezésére.⁷⁴⁹

A német támadás gyorsan teret nyert. Április 9-én elesett Niš és a jugoszláv front összeomlott. Április 11-én elesett Pančevo, ahol a német XXXXI. gépesített hadtest szétzúzta a 6. jugoszláv hadsereget. Északon április 10-én reggelre XLVI. gépesített hadtest átkelt a Dráván, majd a Dráva és a Száva között előrenyomulásba kezdett Belgrád irányába. A főleg horvátokból álló 4. jugoszláv hadsereg nem fejtett ki komoly ellenállást. A horvát egységek felláztak és nem nyitottak tüzet a német csapatokra. Április 10-én a horvátok szakítottak a jugoszláv kormánnyal

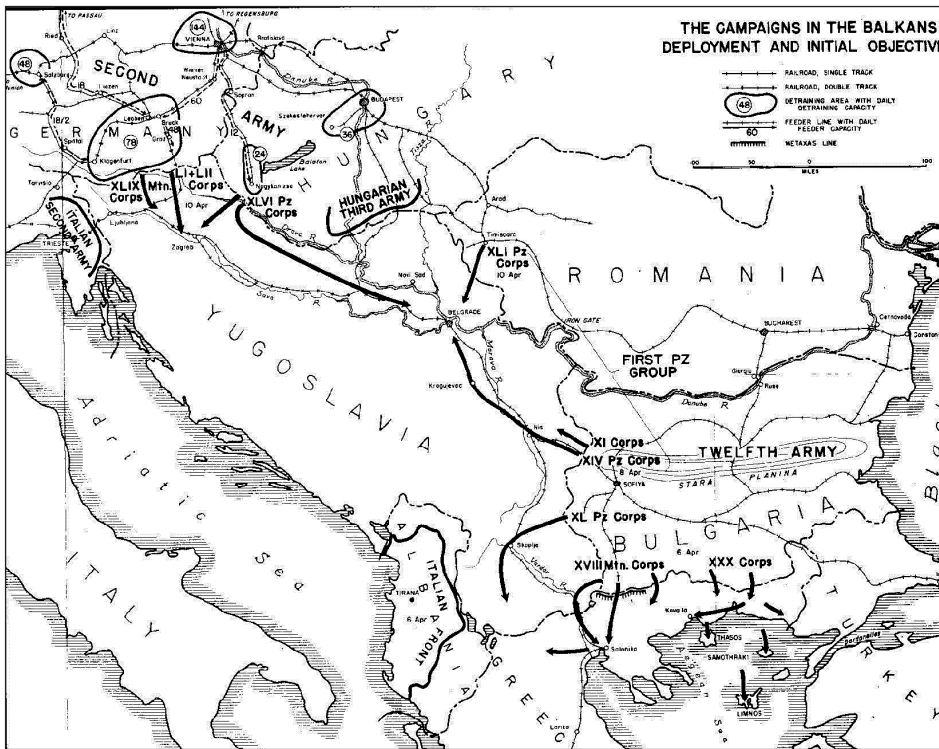
---

⁷⁴⁷ HL Vkf 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek kivizsgálása tbn. 10. melléklet. 34/3. hds. Hd. I.a. 41. IV. 11. szám.; Teljes szöveg lásd a disszertáció 1. mellékletében.

⁷⁴⁸ Csonkaréti Károly – Benczúr László: *Haditengerészek és folyamerők a Dunán*. H.n., é.n., Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: Csonkaréti – Benczúr.) 202–230.

⁷⁴⁹ Barefield 1993. 16.; Mitcham 2008. 394–295.

és április 11-én Zágrábban kikiáltották a független horvát államot. Összeségében kijelenthető, hogy a német szárazföldi és légi haderő támadásai április 11-12-re megroppantották a jugoszláv védelmet, mely ettől kezdve gyakorlatilag nem volt képes jelentős ellenállásra. A fenti három csoportosítás a jugoszláv főerők szétzúzása után április 11-re készen állt, hogy 3 összetartó koncentrikus támadással meginduljon a jugoszláv főváros, Belgrád ellen.⁷⁵⁰ A XLVI. gépesített hadtest alárendeltségébe tartozó 8. páncélos hadosztály április 11-én elérte Eszék térségét.⁷⁵¹ A XXXXI. gépesített hadtest sikereivel együtt ez azt is jelentette, hogy a 3. magyar hadsereg helyzete jelentősen könnyebbé vált, mivel a jugoszláv védelemben óriási rések keletkeztek, melyeket a német páncélos és gépesített csapatok ki is használtak, s ezzel a körkörös védelem eszméje ezzel kudarcot vallott.

Hadműveletek a Balkánon 1941 áprilisában.

⁷⁵⁰ Mitcham 2008. 396.

⁷⁵¹ *The german campaigns* 53.

III.3.2. Hadműveletek a Délvidéken

A fővezérség 1. hadműveleti parancsa alapján a felvonulás biztosítása a térségbe települt V. hadtest csapataira, a 19. dandárra és a 2. lovasdandárra hárul, melyeknek minél előbb a felvonulási területre kellett jutniuk, de békeelhelyezésük közelsége folytán ez nem jelentett problémát.⁷⁵²

A mozgósított hadtestek közül a Gyorshadtest felvonulása bizonyult a legösszetettebb feladatnak. A pécsi IV. és a szegedi V. hadtest csapatai viszonylag közel állomásoztak a felvonulási területre, a budapesti I. hadtest számára Budapest közlekedési szempontból is centrális helyzete könnyítette a felvonulást. A feladat összetettségét az is fokozta, hogy a gyorseregtettek nem egy hadtestkörzetben, hanem az ország területén szétszórva egy részük jelentős távolságra a déli határtól állomásoztak. A hadtestparancsnokság április 7-én és 8-án adta ki alárendelt dandárjainak⁷⁵³ a felvonulási intézkedést, ami szerint a Gyorshadtest-parancsnokság, az 1. gépkocsizódandár és 2. lovasdandár Budapestről érkező alakulatainak legkésőbb 10-én 10 órakor el kell hagyniuk a fővárost, és felvonulási területeiket Kiskunlacháza–Solton át 11-én estig ériék el. A 2. lovasdandár Ceglédre és Lajosmizséről jövő alakulatai a Cegléd–Lajosmizse–Kérékegyháza–Izsák úton, a Nagykőrös és Kecskemétre jövő pedig a Nagykőrös–Kecskemét–Izsák úton hajtják végre a menetet. A 2. gépkocsizódandárnak 11-én estig kell elérnie Nagykáta, Tápióbicske, és Tápiószentmárton körzetébe. Az 1. lovasdandár gyalogmenetelő részeinek pedig ugyancsak estére Törökszentmiklós, Szajol térségbe kell beérkezni.⁷⁵⁴

A gyalogmenetben érkező csapatok mellett a vasúton érkező egységek kirakási körzetét is meghatározták. Az intézkedés alapján az 1. gépkocsizódandár Kiskőrös, Kiskunhalas, Bácsalmás, Kiszállás állomásokon kell kirakodnia. A Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kistelek kirakó körzetbe irányították a Gyorshadtest-közvetleneket, a 2. lovas- és 2. gépkocsizódandár egységeit, az 1. lovasdandárt pedig a Kecskemét–Lajosmizse–Izsák körzetbe vezényelték, ahonnan a kirakodott egységeknek gyalogmenetben kellett elérni a felvonulási térséget.⁷⁵⁵ A Kecskeméten azonban egy kis torlódás alakult ki, a berakodó 13. gyalogdandár és a kirakodó 1. lovasdandárbeli alakulatok kirakása miatt, mivel a vasúti rakodók korlátozott száma miatt a kirakásra érkező szerelvények a vasútállomást átmenetileg eltorlaszolták. Ugyanakkor, bár Kecskemét a gépkocsizó alakulatok részére üzemanyag felvevő helyként volt feltüntetve, nem volt

---

⁷⁵² 1/Föv.hdm.41.IV.6. Felvonulási és szállítási intézkedés. Pokorny TGy. I. sz. melléklet.

⁷⁵³ Pokorny TGy. 23.

⁷⁵⁴ 1/Föv.hdm.41.IV.6. számhoz. Gyalogmenetek végrehajtásának részletei. Pokorny TGy. I./7 sz. melléklet.

⁷⁵⁵ 1/Föv.hdm.41.IV.6. Felvonulási és szállítási intézkedés. Pokorny TGy. I. sz. melléklet.

üzemanyag. Az átmenő 4. gépkocsizó-zászlóalj részére egy másik szerelvényhez – amiről később derült ki, hogy a Gyorshadtest ellátmánya volt – tartozó két tartálykocsit kapcsoltak le és abból látták el a zászlóaljat.⁷⁵⁶

A 1. gépkocsizó dandár alakulatai április 9-10-e éjjel megérkeztek Kecel és Kiskőrös körzetébe mint második lépcsős seregetest.⁷⁵⁷ A munkácsi 2. gépkocsizó dandár április 10-én 18 órára érte el Vatta, Emőd, Ónod, Harsány, Mezönyék elhelyezési körletét. Másnap el kellett volna érní Tápiószentmárton és Nagykáta területét, azonban 11-én 0 óra 30 perckor megérkezett a Gyorshadtest-parancsnokság utasítása, hogy 11-én el kell érní Jánoshalma, Mélykút és Kisszállás területét. A dandár 320-km-es távolságot élcapataival 18 órára, végegységeivel 12-én hajnalra teljesítette. A menetet hátráltatta, hogy Kiskunhalas után fogatolt tüzéralakulatok lassították a forgalmat.⁷⁵⁸ Az 1. lovasdandár 11-én este még csak a 4. huszárezred parancsnokságával és az ezred I. osztályával rendelkezett, melyhez csak másnap csatlakozott a fél 3. huszárezred, az 1. páncéloszászlóalj, a gépvontatású tüzérosztály és a légvédelmi gépágyús üteg. A dandár többi alakulata az elhúzó mozgósítás és menetek miatt csak 14-16-án csatlakozott a seregetesthez,⁷⁵⁹ de például a páncéloszászlóaljának 1. és 2. kisharckocsiszázadának könnyűharckocsi-szakaszai, illetve a zászlóaljközvetlenek – távbeszélőszakasz, árkászszakasz és páncéltörő ágyús század – anyaga nem álltak rendelkezésre, és a hadművelet végéig sem érkeztek be.⁷⁶⁰ A felvonulási területhez legközelebbi kecskeméti 2. lovasdandár zöme április 10-re, páncéloszászlóalja 12-re rendben megérkezett Kisszállás–Páhi–Kerekegyháza területére.⁷⁶¹ Láthatjuk tehát, hogy az 1. lovasdandár kivételével a Gyorshadtest csapatai készen álltak a 12-i támadásra.

Az április 10-én 16 óra 30 perckor megérkezett támadási intézkedés még április 12-re tervezte a hadművelet megindítását, azonban 23 óra 45 perckor jött értesítés már arról szólt, hogy a hadsereg készüljön arra, hogy 11-én reggel meg kell indítani az akciót. A hadsereg-parancsnokság elhatározása szerint másnap csak a karaolák vonalát veszik birtokba, az erődvonala áttörésére másnap kerül sor. A támadási parancs kiadására 11-én 3 óra 10 perckor került sor. Ennek értelmében a csapatok zöme 11-én 12 órára foglalják el gyülekezési körleteik déli részét. Délután 2 órakor az egész arcvonalon meg kell kezdeni a tüzérségi támadást a karaolák ellen. Ezzel együtt a felderítő- és rohamcsoportoknak a főállásokig kellett előrenyomulnia, majd a zöm követi őket, hogy másnap reggel megindítható legyen a fő támadás az erődvonala ellen.⁷⁶²

⁷⁵⁶ HL Vkf. 5161/5. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője.

⁷⁵⁷ Pokorny TGy. 24.

⁷⁵⁸ U.o. 24–26.

⁷⁵⁹ U.o. 28–29.

⁷⁶⁰ HL Vkf. 5161/21. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője.

⁷⁶¹ Pokorny TGy. 29–31.

⁷⁶² Pokorny TGy. 37–42.

Miközben a támadó csapatok 11-én mindenütt leküzdötték – többnyire harc nélkül – a karaolák vonalát és felzárkóztak az erődvonalra,⁷⁶³ a Gyorshadtest csapatai az első nap eseményeiben nem kaptak szerepet. A tervek alapján 12-re tervezett támadásra kellett felkészülni. A felvonulásban lévő 1. lovasdandárral még nem számolhatott a hadvezetés. A hadtestparancsnokság 11-én hajnalban érkezett meg Kiskunhalasra. Április 11-én érkezett meg a hadsereg-parancsnokság intézkedése az 1. gépkocsizó dandár előrevonásáról.⁷⁶⁴

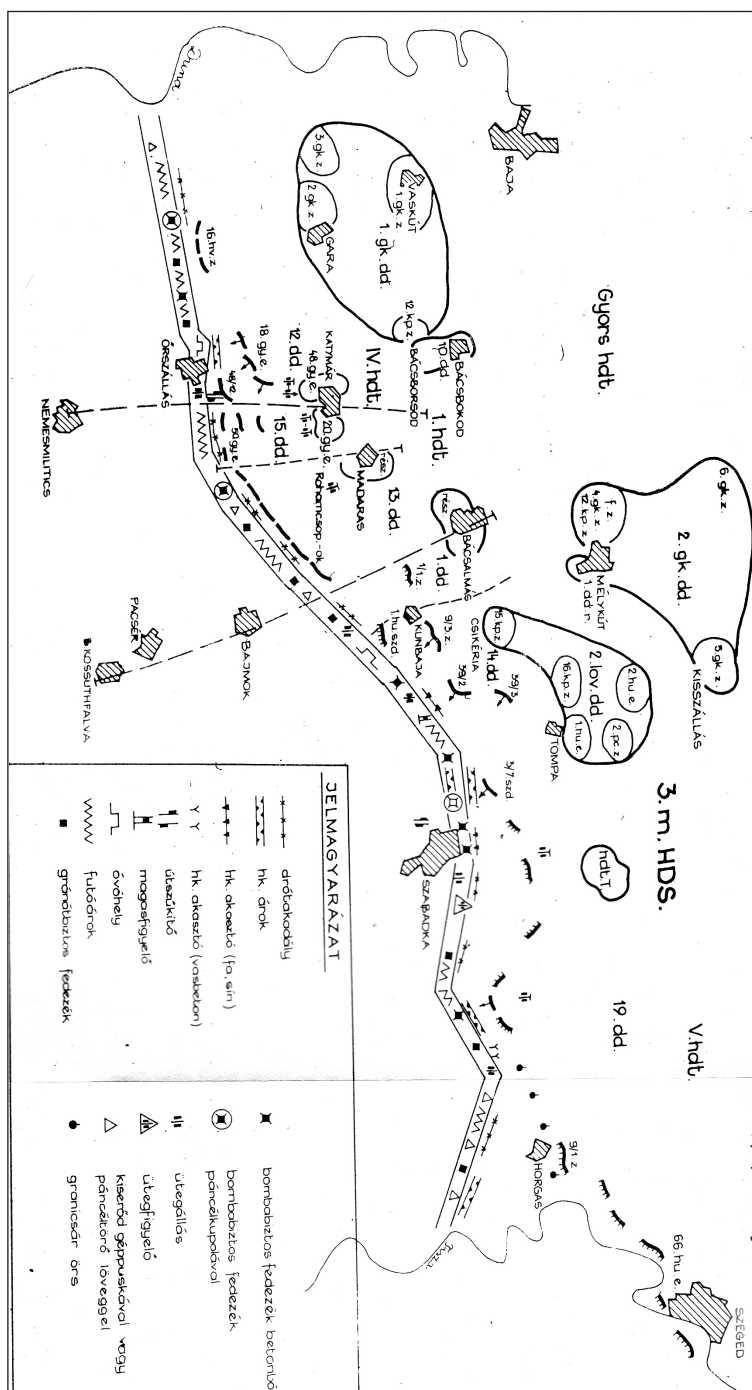
A dandár a nap folyamán felvette az elrendelt pozíciókat, és bevezette a felderítést. Az 1. gépkocsizó utászsó század műszaki felderítő járőre az erődökön való áthatoláskor eredményes műszaki felderítést hajtott végre. Somogyi Béla zászlós járőre Gádornál 120 darab aknából álló aknazárat számolt fel.⁷⁶⁵ A 1. felderítő-zászlóalj az 1. gépkocsizó-zászlóalj 1. puskásszázadával, 1 géppuskás- és 1 árkászszakaszával megerősítve, valamint a csatlakozott 9. kerékpáros üteggel, este 8 óra körül elindulva 11 órára elérte György pusztát. A kapott feladatnak megfelelően 3 felderítőosztaggal bevezette a felderítést. Az 1. osztag Hercegszántón át Bezdánra indult, de a rossz utakon megakadt. A 2. osztag jelentette, hogy a György pusztáról Regőcére vezető utak járhatatlanok, illetve hogy az erődvonalban még ellenséges csapatok vannak, míg a 3. osztag Katymáron Őrszálláson keresztül Nemesmiliticsre vett irányt. A felderítési feladatot kapott a 3. gépkocsizó-zászlóalj is, amely erőszakos felderítést vezetett be Hercegszántóról kiindulva a határon át.

---

⁷⁶³ Horváth – Lengyel. 76.

⁷⁶⁴ Pokorny TGY. 70.

⁷⁶⁵ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 176.

A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 11-én.

Ehhez bevetette 3. puskásszázadát, 1 géppuskás- és egy árkászszakasszal, valamint a felderítők páncélgépkocsi-századát. Megállapították, hogy az ellenséges erők az erődvonalban szívósan tartják magukat s nem sikerült az erődvonal mögé jutni. A 2. gépkocsizó-zászlóalj este beérkezett Garára, s felderítő járőrt küldött Gádorra és Órszállásra.⁷⁶⁶

A többi seregetest zöme a határra való felzárkózást és a támadási pozíciók elfoglalását végezte. A 2. lovasdandár páncéloszászlóalja Tompán csoportosulva páncélgépkocsi-századával Csikérián át, 2. kisharckocsiszázadával Szabadka irányában hajtott végre felderítést. Két fő célt jelöltek ki: annak megállapítását, hogy az erődrendszerben vannak-e ellenséges csapatok, s hogy vegyék fel a kapcsolatot az ott lévő saját gyalogsággal. A Csikérián át haladó, a zászlóaljparancsnok vezette páncélgépkocsi-század megállapította, hogy az erődökben ellenséges erő nem tartózkodik. A 2. kisharckocsiszázad pedig Tarnóczy Oszkár ezredes⁷⁶⁷ 4. gépvontatású könnyű tüzérosztályával Szabadkára tört előre.⁷⁶⁸ A határ menti erődök áttörésében különös szerep jutott a tüzérosztály 2. ütegének. Maklári László százados, az üteg parancsnoka jó helyzetfelismeréssel egyik lövegfelszakaszát a 184. és 185. erődöktől pár száz méterre gyalogsági fedezet nélkül, ellenséges tűzben előrehozta. Az erődöket tűz alá vette, s ezzel lehetővé tette a másik irányból támadó gyalogságnak, hogy veszteségek nélkül nyomuljon tovább Szabadka felé.⁷⁶⁹

Április 12-én 2 óra 30 perckor a német 8. páncélosadosztály elérte Mitrovicát, miután a Száva két hídját sikerült sértetlenül megszereznie, majd a főerőkkel tovább nyomul Lazarevo felé. Ez utóbbi város mint kijelölt találkozási pont szerepelt a tervekben, ahol fel kell venni a kapcsolatot a délkelet felől támadó 1. páncéloscsoport egységeivel. Délután a XLVI gépesített hadtest új parancsot kapott: csak a 8. páncélosadosztály részeivel törjön tovább kelet felé, hogy megszerezze és biztosítsa a Száva hídját Belgrádtól nyugatra. A fő erőkkkel délkelet felé, Valjevo irányába kell nyomulni, s felvenni a kapcsolatot az 1. páncéloscsoport balszárnyával.

Ezidőben három támadó csoportosítás tartott Belgrád felé.⁷⁷⁰ A várost végül április 12-én 17 óra körül a 2. „Das Reich” SS hadosztály motorkerékpáros-zászlóalj 2. századának parancsnoka, Fritz Klingenberg SS-Hauptsturmführer foglalta el egy merész rajtaütéssel.⁷⁷¹ A német csapatok által elért pozíciók biztosították a 3.

---

⁷⁶⁶ Pokorny TGy. 72., 76.

⁷⁶⁷ Tarnóczy Oszkár alezredes (1941.05.01-től ezredes) 1939.02.22.–1943.02.28. között a 4. gépvontatású könnyű tüzérosztály parancsnoka. Tarnóczy Oszkár AKVI. 1664.

⁷⁶⁸ Pokorny TGy. 77.

⁷⁶⁹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 119.

⁷⁷⁰ The german campaigns... 1984. 53–54.

⁷⁷¹ Mattson, Gregory L.: *A 2. SS-hadosztály története, 1939–1945*. 2002, Hajja és Fiai. 65–66.; Klingenberg 10 fős osztagával gumicsónakkal kelt át a Dunán. Határozott fellépésének köszönhetően puskalövés nélkül vette birtokba a várost.

magyar hadsereg oldalát, s elérték, hogy a jugoszlávok megkezdjék erőik Bácskából való visszavonását.

Április 12-én hajnali 3 óra 30 perckor érkezett a 3. magyar hadsereg-parancsnokság támadásra vonatkozó intézkedés kiegészítése. Ez alapján a 2. lovasdandár 7 órakor páncéloszászlóaljával Madarasra, zömével Bácsalmás, Deák puszta, Kunbaja, Csikéria vasútállomás térségébe érkezzen be.⁷⁷² Ezért az I. és IV. hadtest csapatait utasították, hogy déli irányba, az élekre felzárkózva ürítsék ki Bácsbokod, Bácsalmás községeket, hogy helyet csináljanak a gyorshadtest alakulatainak.⁷⁷³ A 2. gépkocsizódandárnak 10 órára menetkésznek kell lennie, az 1. lovasdandár pedig beérkezett részeivel – a parancs szerint – Felsőszentiván, Rém, Csávoly körzetébe meneteljen.

8 óra 30 perckor a Gyorshadtest parancsnok (Miklós Béla tábornok) egy szűkebb irányító törzzsel Katymártól délre ment, hogy az erődvonalat támadó I. és IV. hadtestek eredményével összhangban intézkedhessen az üldözés megindításáról. A parancsnokság Katymáron tudta meg, hogy az erődvonalat kiürítették, így visszafordult Mélykútra. 9 óra 30 perckor Gorondy-Novák Elemér hadseregpáncsnok távbeszélőn akarta utasítani a Gyorshadtest parancsnokát csapatai bevetésére, de mivel az utasítása ellenére Miklós Béla elhagyta kijelölt helyét, ezért személyesen ment ki, hogy kiadja intézkedését. A hadtestparancsnokot pedig a katymári templomhoz rendelte. Menet közben, mivel találkozott Bácsalmáson a 2. lovasdandár parancsnokával, közvetlen eligazítást tartott és Madaras–Kunbaja területére irányította. Ezután 12 óra 45 perckor utasította a Gyorshadtest parancsnokot, hogy az áttörés után – átvéve az I. és IV. hadtest feladatát⁷⁷⁴ – nyomuljon előre Zombor dél, Kerény, Bácsgyulafalva területére. Amennyiben az út nem megfelelő, akkor az összes megerősített páncélos egységét felderítésre és biztosításra indítsa előre, a 2. lovasdandárt előrevonva készüljön fel az üldözés bevezetésére. A Gyorshadtest parancsnokának kiadott utasítás úgy szólt, hogy a gépkocsizódandárok a Duna keleti partján Gara–Hercegszántón keresztül nyomuljanak előre, de ha ebben az irányban nem lehetséges az előrejutás, akkor Kunbaja–Bajmokon át, végső esetben pedig Szabadkán keresztül törjenek előre. 2. gépkocsizódandárát, ha lehetséges Nemesmiliticsen át alkalmazza.⁷⁷⁵

Az intézkedés kiadása után a Gyorshadtest parancsnok visszament Mélykútra, ahol értesült a hadsereg-parancsnokság helyzetközléseiről. Ebben közölték a jugoszláv hadsereg összeroppanását, és hogy ennek következtében menekülésszerű

⁷⁷² Pokorny TGy. 97.

⁷⁷³ HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek vizsgálása tbn. 14. sz. melléklet. Csapatok előrevonására intézkedés.

⁷⁷⁴ HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek vizsgálása tbn. 12. sz. melléklet. Támadó intézkedés IV. 11 és 12-re.

⁷⁷⁵ Pokorny TGy. 98.

viSSzavonulást folytat, valamint tájékoztatást tartalmazott német páncélosok Belgrád felé való koncentrikus előretöréséről. A harcállásponton a 1. gépkocsizó dandár parancsnok-helyettese ekkor tájékoztatta arról, hogy a felderítő részek mindenütt átjutottak az erődvonalon s az egyik járőr Gara felől közelítette meg Zombort. Ez alapján a Gyorshadtest parancsnoksága új intézkedést fogatosított.⁷⁷⁶

Ez a parancs a hadsereg-parancsnokság utasításával összhangban a Gyorshadtest feladatául szabta, hogy a csatornán Zombortól délre foglalja el a hídfőt, és főerőivel Zombor, Kerény, Bácsgyulafalva területét érje el, s a 2. lovasdandárával vegye birtokba Bajsa, Topolya, Csantavér területét. A felderítési jelentések szerint „*az elg. teljes visszavonulásban van*”, ezért az 1. gépkocsizó dandárnak folytatnia kell az előrenyomulását Apatin, Bácsszentiván, Zsarkovác térségbe, miközben felderítő részeivel Gombos–Szentfülöp–Kula irányába előre kell nyomulnia. A 2. gépkocsizó dandárnak pedig zömével el kell érnie Zombort és Kerényt, részeivel pedig Bácsgyulafalut s tartania kell az összeköttetést az I. hadtest csapataival. Felderítést kell végrehajtani Újszivác, Kula és Újverbász irányába, a kapcsolatot fenntartva a Topolya és Kossuthfalván át előrenyomuló 2. lovasdandárral. A 2. lovasdandárnak zömével Bajmokon kell előretörnie, s birtokba venni Topolya, Csantavér területét, súllyal Topolyán, valamint felderíteni és biztosítani Szabadka felé, harcokszázalójával pedig Szenttamás irányába. Az 1. lovasdandár második lépcsőként Bácsalmás, Bajmokon át kell előrenyomulni, s parancsnokságát Bajmokra felállítani. A parancs kiemelte a Ferenc csatorna átjáróinak fontosságát és birtokbavételét s kiadta, hogy a foglyokat le kell fegyverezni és követő gyalogságnak átadni.⁷⁷⁷ Az előrenyomuló gyorscsapatok megfigyelésére a hadsereg-parancsnokság az I. közelfelderítő repülőszázadot rendelte ki.⁷⁷⁸

Az 1. gépkocsizó dandár 12-én reggel az éjszaka megkapott utasításnak megfelelően tevékenykedett. Az előző napon is felderítést végző felderítő- és 3. gépkocsizó-zászlóalja folytatta azt, miközben 7 óra 30 perckor a 1. gépvontatású könnyű tüzérosztályával Regöczétől délkeletre tüzelőállásba ment az áttörés tüzelőkészítésére. Az utánszállítás elégtelensége miatt az erődvonatra eltüzelt tüzérségi löszert azonban a dandárnak saját készletéből kellett pótolnia.⁷⁷⁹ A Gyorshadtest-parancsnokságával azonban már reggel megszakadt az összeköttetés, s a dandár hírvivőt volt kénytelen igénybe venni.⁷⁸⁰ Zsombolyai Béla ezredest küldték a Gyorshadtest parancsnokhoz, aki tájékoztatást adott a dandár helyzetéről.⁷⁸¹ jelentette, hogy az

---

⁷⁷⁶ U.o. 99–100.

⁷⁷⁷ HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek kivizsgálása tbn. 23. sz. melléklet. Intézkedés IV. 12.-re.

⁷⁷⁸ Légiháború 1992. 55.

⁷⁷⁹ HL Vkf. 5161/8. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2.

⁷⁸⁰ Pokorny TGy. 100–101.

⁷⁸¹ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 228.

1. felderítő-zászlóalj részei már 9 órakor áthaladtak az erődvonalon, azt kiürítve találták és elérték Őrszállás észak területét,⁷⁸² valamint hogy a kijelölt támadási sávban Gara–Gádor és a Duna között az utak kerekes járművekkel annyira járhatatlanok, hogy a 3. gépkocsizó-zászlóalj Hercegszántón át gyalog kénytelen lesz az útját folytatni. A dandárparancsnok elhatározása szerint az utak alkalmatlanága miatt főerőivel a Gara–Regőce–Őrszállás útvonalon, vagy ha ez sem járható, akkor a Katymár–Őrszállás úton nyomulnak tovább.

A dandár a Gyorshadtest-parancsnokság jóváhagyása nélkül indult el.⁷⁸³ A felderítő-zászlóalj Barthalos Zoltán százados⁷⁸⁴ vezette könnyűharcokosi-százada – a századdal tartott Altorjay Jenő alezredes, zászlóalj parancsnoka is – Zombor felé nyomult s menet közben Gyuriti pusztánál rajtaütött egy tanyán rejtőzködő jugoszláv csoporton és ellenséges járőrököt szórt szét. Ennek során fogságba ejtett 74 főt, valamint 2 golyószórót és 1 géppuskát zsákmányolt.⁷⁸⁵ Majd a század lerohant egy, a Zombor melletti Obziri szállásoknál rejtőzködő csoportot. A sikeres rajtaütés során – melyben a zászlóalj parancsnoka is részt vett parancsnoki harcokosiján – a század foglyul ejtett 86 fő legénységet és 1 tisztet és zsákmányolt 4 páncéltörő ágyút és 6 golyószórót.⁷⁸⁶ Egy órán belül a felderítő-zászlóalj zöme Zomboron volt. A Temesváry Gerő alezredes 2. gépkocsizó zászlóalja⁷⁸⁷ a menetet folytatva 11 óra 30 perckor, a dandár zöm előtt 2 órával elérte Zombort.⁷⁸⁸ A Ferenc-csatornán azonban nem tudott átkelni, mivel a hidakat felrobbantották. 2. gépkocsizó-zászlóalja Gara községből indult az erődvonal áttörésére. Reggel 7 órakor érkezett be Péter Kálmán hadnagy,⁷⁸⁹ a zászlóalj felderítőosztágának jelentése, hogy Őrszállásnál betört az erődvonalba s az ellenséges erők kiürítették az erődöket, valamint hogy átjárót nyitott az aknazáron. A dandárparancsnok délután 5 órakor érkezett a városba s akkor már a felderítő-zászlóalj mellett az 1. gépkocsizó-zászlóalj Nemesmileticsen át 15 óra 30 perckor és 2. gépkocsizó-zászlóalj 14 óra 30 perckor is beérkezett. A helyi biztosítást a Gyorshadtest parancsnok közvetlen utasítása alapján Zombolyai ezredes szervezte meg.⁷⁹⁰ A 2. gépkocsizó a várostól délre megszállták a csatorna partját, s mivel a hidakat felrobbantva találták,

⁷⁸² HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek kivizsgálása tbn. 19. sz. melléklet. Helyzetközlés.

⁷⁸³ Pokorny TGy. 101.

⁷⁸⁴ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 13.

⁷⁸⁵ Pokorny TGy. 102.

⁷⁸⁶ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 224.

⁷⁸⁷ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 203.

⁷⁸⁸ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 13.

⁷⁸⁹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 152.

⁷⁹⁰ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 228.

gyalogos felderítést vezettek be déli irányban.⁷⁹¹ A beérkező hadseregparancsnok utasítására 1. felderítő-zászlóalj a csatorna mentén haladt tovább Verbász irányába azzal a feladattal, hogy épségben maradt átkelőhelyet találjon, s ha ez nem sikerül, akkor építsen hidat. Másnap reggel 6 óráig sikerült a kulai hidat helyreállítani⁷⁹² a zászlóalj árkászszakaszával⁷⁹³.

Peinlich Béla alezredes 3. gépkocsizó-zászlóalja Bezdán irányába nyomult előre. A Duna mentén támadva, a korábban felderített nehéz terepviszonyok miatt a gépjárművei elakadtak. A zászlóaljparancsnok utasítására gyalogmenetben folytatták az előretörést s 25 km menet után érték el a napi célt⁷⁹⁴ (lásd a következőkben). A zászlóalj előretolt 1. lépcsője Bezdán felé előrenyomulva – míg a zöm gyalogmenetben követte – Küllödnél egy 5 lövegéből álló üteget zsákmányolt és foglyul ejtett 2 tisztet és 40 katonát. Majd a Bezdántól északra húzódó védelmi vonal áttörése után kisebb ellenállást letörve az 1. lépcső Bezdánt délután 15 órakor elfoglalta s további hadianyagot zsákmányolt (1 löveg, 1 páncéltörő ágyú). B. Nagy Árpád zászlós előrevetett osztaga élén áttörte az ellenséges erővonalat, majd a várostól északkeletre egy ellenséges ellenálló gócot vert szét.⁷⁹⁵ Majd Horváth Kálmán százados, a 3/1. puskásszázad parancsnoka századának egy különítményével gyalogtámadással átkelt a felrobbantott bezdáni Ferenc-csatorna hídon, majd gyors előrenyomulásával biztosította Monostorszeget.⁷⁹⁶ Az áttörést a Duna felől a hadihajós dandár (azon belül az I. folyamzárzászlóalj) biztosította.⁷⁹⁷ A 3. gépkocsizó-zászlóaljjal együtt a Dunán lefelé hajózó hadihajós dandár egységei is elérték Bezdánt, ahol ki is kötöttek. A felderítés által jelzett jugoszláv monitorokkal nem találkoztak.⁷⁹⁸ A hadtest által kiadott intézkedést⁷⁹⁹ a dandár csak 19 óra 45 perckor kapta meg.⁸⁰⁰

Ezen és a következő napon töltötték fel a dandár üzemanyag készletét Kiskörösön – 80 km távolságra a gyülekezési körzettől! – 3-3.5 javadalmazás üzemanyaggal, (mivel a dandár üzemanyagkészlete nem volt feltöltve, abból 1 javadalmazás hiányzott).⁸⁰¹

---

⁷⁹¹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 203.

⁷⁹² Pokorny TGy. 103.

⁷⁹³ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 4.

⁷⁹⁴ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 147.

⁷⁹⁵ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 132.

⁷⁹⁶ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 66.

⁷⁹⁷ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 70.

⁷⁹⁸ Csonkaréti – Benczúr. 204–205.

⁷⁹⁹ Lásd 403. jegyzet.

⁸⁰⁰ Pokorny TGy. 103–105.

⁸⁰¹ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2–3.

A 2. lovasdandár zöm április 12-én reggel átcsoportosítást hajtott végre, míg 4. tüzérosztálya és 2. kisharcokocsiszázada még Szabadkánál az előző este elérte az erődvonalat. Tarnóczy alezredes, a csoport parancsnoka hajnali 4 órakor Margócsay István százados parancsnoksága alatt álló 2. kisharcokocsiszázadát hajnalban felderítésre küldte ki. Eközben Margócsay százados vezérharckocsija aknára futott és leszakadt a lánctalpa. Ennek ellenére sikerült megállapítani, hogy az erődök üresek.⁸⁰² Az aknamezőt Telkes Károly hadnagy, annak ellenére, hogy nem volt képzett tüzserész, személyesen eltávolította,⁸⁰³ így a csoport hajnali 5 órakor elindult Szabadkára és át is vonult rajta Csantavér felé, de 6 órakor visszafordult, hogy felszámolja a csetnikek akcióit. A harckocsik és gépvontatású osztály ezután 13 órakor Bácsalmásra érkezve csatlakozott dandárához. A dandár a 14 órakor kézbevetett hadtestparancsnak megfelelően 14 óra után elindult Bajmok irányába. Két oszlopra osztották a dandár menetét. A keleti oszlopot az 1. és 2. huszárezred, s a 2. lovas tüzérosztály alkotta, míg a többi alakulat nyugati oszlopba került. A rossz útviszonyokkal – úttalan utak, torlódások (1. gyalogdandárral egy úton vonultak!) s átázott talaj – a lovasság boldogult legjobban, s azért először a 2. huszárezred érte el Bajmokat. A nyugati oszlop Pacsér–Bácskossuthfalva felé volt irányítva s csapatok Bajmok után Pacsér–Bácskossuthfalva térségét vették birtokba. Pacsért 22 órakor a 16. kerékpáros-zászlóalj foglalta el⁸⁰⁴, miután Kobzos László százados, a zászlóalj 3. kerékpároszázadának parancsnoka, a zászlóalj elővédjével Pacsér előtt a hevesen tüzelő ellenséges erőket szétszórta.⁸⁰⁵ A 15. kerékpáros-zászlóalj – Holló Miklós százados árkászszakaszának köszönhetően, akik átjárót nyitottak az erődvonal aknamezőjén, s veszteség nélkül átkeltek az erődvonalon⁸⁰⁶ – 8.15-kor elérte Bácskossuthfalvát. A csetnikek ellen vívott harc után. Bajmokon a dandárparancsnok 20 óra 20 perckor még aznap végrehajtandó további előrenyomulásra adott utasítást, hogy a dandár a 2. gépkocsizókkal együtt Zombortól délre és délkeletre hídfőt foglaljon és főerőivel Bajsa–Topolya–Csantavér térségét birtokba vegye. A parancs előírta, hogy a 2. páncéloszászlóalj erőit Topolyán összpontosítsa, majd vegye birtokba Szenttamást. Éjszakai menetek után a dandár egységei hajnalra elérték a kijelölt terepszakaszokat. A 4. tüzérosztály és 2. páncéloszászlóalj Topolyára érkezett, és másnap a Szenttamás ellen támadó csoportosításba osztották be a 4. gépkocsizó-zászlóaljjal együtt. A dandárparancsnokság éjfélkor érkezett Topolyára, s itt értesült róla, hogy a 4. gépkocsizó-zászlóalj a várostól délre harcban áll.⁸⁰⁷

⁸⁰² Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 120.

⁸⁰³ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 202.

⁸⁰⁴ Pokorny TGy. 105–109.

⁸⁰⁵ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 94.

⁸⁰⁶ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 63.

⁸⁰⁷ Pokorny TGy. 105–109.

Gyorseregtestek közül az 1. lovasdandár beérkezett egységei – alakulatai közül több még menetben volt – a Rém, Szentiván, Csávoly gyülekező körzetben kaptak utasítást, hogy Bácsalmás–Bajmokon át, mint második lépcsőként kerüljenek bevetésre. 4/I. huszárosztálya április 13-án 0 óra 30 perc – 2 óra között, 3. gépvontatású tüzérosztálya 13-án reggel 9 órakor érkezett Bajmokra.⁸⁰⁸ A dandár mozgását azonban hátráltatta az a körülmény, hogy a huszárezredek közül a 3.-nak 50, a 4.-nek 25, a vonatnak pedig 30%-os lóhiánya volt.⁸⁰⁹

A 2. gépkocsizódandár 11-12-én éjjel érkezett meg Mélykút–Jánoshalma–Kisszállás területére.⁸¹⁰ A teljes feltöltést azonban nem sikerült elérni erre az időpontra. Emiatt a dandár egészségügyi-oszlop, lőszerkezelő-oszlop, s a felderítő-zászlóalj puskásszázada és árkászszakaszának hátrahagyásával vonult el. A hiányos feltöltés főleg járművek tekintetében jelentett problémát. A járműhiány mértékét jelzi a 135 motorkerékpár, 16 személygépkocsi, 21 tehergépkocsi, 8 sebesültszállító gépkocsi, valamint 10 könnyűharcokocsi és 8 páncélgépkocsi hiánya. Ezeket nem is sikerült a hadművelet folyamán pótolni. Mivel a gépkocsi nyilvántartásokat nem egyeztették a való helyzettel, a forgalomszabályozó század 49 helyett csak 8 motorkerékpárral vonult el, illetve az utászszázad hídayanyagát kénytelen volt Tiszakirván visszahagyni.⁸¹¹ (Még Mélykúton történt egy kínos incidens. Az egyik gépkocsizó-zászlóalj tisztjei polgári rádióvevőn a budapesti adást hallgatták, s eközben katonai beszélgetésre lettek figyelmesek. A rádiót Budapestről elfordítva tisztán lehetett hallani, hogy az egyik hadtest vezérkari főnöke előljárójával a hadműveletek megindításáról tárgyalt.)⁸¹² Ennek ellenére a dandár 12-én 13 órakor utasítást kapott az előrenyomulásra, vagyis, hogy erői zömével Zombor és Kerény térségét, míg részeivel Bácsgyulafalvát érje el.

A parancs vétele után a már korábban megalakított Sándor⁸¹³-csoport (4. gépkocsizó-zászlóalj, 2. felderítő-zászlóalj (1 könnyűharcokocsiszázad kivételével), 12. kerékpárosüteg, a 2. légvédelmi gépágyús üteg fele (2 félészakasz), és 2. gépkocsizó-utászszázad fele) 15 óra 30 perckor elindult, majd 18 órakor utolérte a dandár vezérkari főnöke, hogy új parancs érkezett. Eszerint a feladat megváltozik, mivel az V. hadtest és a 2. lovasdandár részei Szabadkát már elérték. A Duna mentén vezető utak rossz minősége miatt, a dandárnak másik útvonalon – Szabadkán át – Újverbász és Szenttamás körzetébe kell előretörni, majd hídfőt létesíteni. A csoport 2. és 3. menetlépcsőjét megfordították, és Szegeden átirá-

---

⁸⁰⁸ U.o. 109–111.

⁸⁰⁹ HL Vkf. 5161/21. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője.

⁸¹⁰ Pokorny TGy. 112.

⁸¹¹ HL Vkf 5161/22. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 1-2.

⁸¹² HL Vkf 5161/22. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 11.

⁸¹³ Sándor István alezredes a 4. gépkocsizó-zászlóalj parancsnoka volt. Horváth – Lengyel 43.

nyitották a csoporthoz, miközben az 1. lépcső a már megkezdett menetvonalon ment tovább. A dandár vezérkari főnöke javaslatára ezután a dandár zöme is Szegeden át ment Szabadkára, s onnan tovább menetcélja felé. Sándor alezredes este 9 órakor érkezett Szabadkára, ahol utasították, hogy Topolyánál várja a további parancsokat. Azonban felderítő járőre közben Kishegyesnél ellenséges erőkön ütött rajta, elővédje Topolyától délre szintén harcba lépett.⁸¹⁴

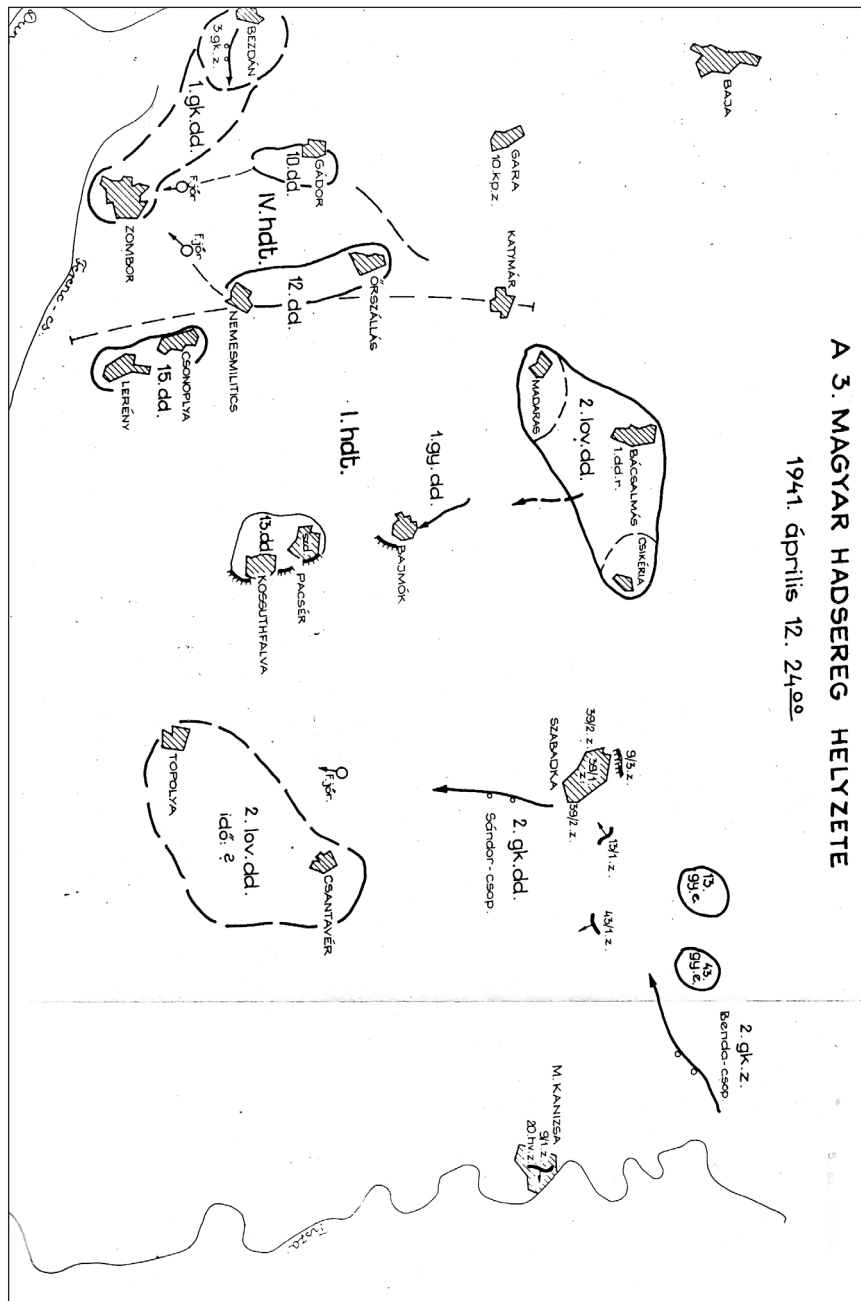
Ekkor jelentkezett Sándor alezredesnél Kiss Zoltán, a bevetett ejtőernyős-század⁸¹⁵ parancsnoka, s századával beosztást nyert az 1. lépcsőbe. Éjjélkor elérték Nagyfénynyt, ahol szórványos lövöldözés fogadta a csoportot, emiatt 2 óráig a falu környékét tisztogatták, a közben bevárták a csoport felzárkózó részeit, melyek közül az 1. lépcső teljesen beérkezett, s a 2. lépcső zöme is. A 3. lépcső pedig beragadt Szabadkánál. Ez utóbbi közvetítette a dandár parancsát, hogy többi lemaradó részt Topolyától délre várják be. (Mivel hajnali fél 4-ig nem sikerült a dandárral rádiókapcsolatot teremteni.) Az elővéd közben jelentette, hogy a 2. lovasdandár egységei elfoglalták Bácskossuthfalvát és Csantavért, s hajnalban nyomultak tovább. A lakosságtól kapott információk arra utaltak, hogy a csatorna hídjait aláaknázták s mivel várható volt a zömének beérkezése másnapra, Sándor alezredes a Szenttamásra való előretörés mellett határozott az átkelőhelyek birtokbavételére. 4 órakor indult meg, nem tudva, hogy a 2. lovasdandár csoportja már útban van a város felé. Útban Szenttamás felé, Topolya után mintegy 4 km-re elhagyva Telegdi László hadnagy (4. gépkocsizó-zászlóalj) felderítő járőre⁸¹⁶ dr. Puky Ferenc zászlós páncélgépkocsi szakaszával az elővéd elé kiküldve felderítést hajtott végre. Az osztag visszavonuló ellenséges csapatot fedezett fel. A páncélgépkocsi szakasz lerohanta őket, semlegesítette páncéltörő ágyúit, majd a visszavonulókat szétszórta, annak ellenére, hogy Puky zászlós páncélgépkocsija több találatot kapott, többek között ellőtték a jármű periszkópját. Ezzel lehetővé vált az elővéd század kedvezőbb helyzetből való alkalmazása.⁸¹⁷

⁸¹⁴ Pokorny TGy. 112.

⁸¹⁵ A haditervvvel összhangban április 12-én Bertalan Árpád őrnagy parancsnoksága alatt egy század erejű légiideszantot terveztek ledobni, azzal a feladattal, hogy vegye birtokba a Ferenc-csatorna hídjait Újverbász és Szenttamás körzetében. 17 órakor megindult bevetést azonban a vezérgép lezuhanása miatt elhalasztották. Kiss Zoltán főhadnagy vezetésével a megmaradt 3 szállítógéppel egy csökkentett erejű, 60 fős századot vetettek be. A földetérés azonban az eredeti céltól mintegy 30 km-re történt meg. M. Szabó 1999. 131–133.

⁸¹⁶ Kítüntetési javaslatok. 2. doboz. 201.

⁸¹⁷ Kítüntetési javaslatok. 2. doboz. 159.

A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 12-én.

Közben a 2. gépkocsizódandár zöme, az ún. Benda csoport – Benda Antal alezredes, dandárparancsnok-helyettes vezette 5., 6. gépkocsizó-, 12. kerékpáros-zászlóalj, a felderítő-zászlóalj könnyűharckocsi-század, 2. gépvontatású tüzérosztály – éjjel átvonult Szegeden. A dandár éleként menetelő 5. gépkocsizó-zászlóalj éjfél előtt 10 perccel lépte át a határt Horgosnál, de Királyhalomnál elakadt, s mögötte az egész dandár zöm. A megállás oka pedig az volt, hogy a visszavonuló ellenséges erők felrobbantották a főutat. Ezzel sikeresen lassították a gyorsanmozgó erők előrenyomulását, mivel a felrobbantott út használatához meg kellett várni, hogy azt az utászok kijavítsák. A határ átlépése után nemsokára szembe kellett nézni a délvidéki hadjárat egy sajátos velejárójával. A kerékpáros-zászlóalj Palicsnál zavarótűzet kapott. Annak ellenére, hogy nem számított komoly támadásnak, a tapasztalatlan katonák között pánik tört ki, összevissza lövöldöztek, s többen meg is sebesültek. Az éjszakát is Szabadka előtt töltötték, s az éj folyamán is többször tört ki lövöldözés. Ennek során 4 honvéd elesett, több megsebesült. Az orvos jelentése szerint többen hátulról, tehát saját fegyverből kapták a lövést.⁸¹⁸ Másnap, április 13-án reggelre a dandár ugyanakkora távolságra volt Szabadkától keletre, mint előző nap, 12-én este Szabadkától nyugatra. Április 13-án reggel 7 órakor a Gyorshadtest-parancsnokság alárendelt seregtestei közül – annak ellenére, hogy a 3. hadsereg parancsnoksága erre a napra az I. közelfelderítő repülőszázadot kirendelte a gépkocsizó csapatok ellenőrzésére⁸¹⁹ – csak az 1. gépkocsizó- és 1. lovasdandár helyzetét ismerte,⁸²⁰ de nem csak ez volt egyetlen vezetési probléma.

Április 12. 18 óra 30 perc óta a 3. hadsereg parancsnoka Zomborban tartózkodott, de ezt nem tudta a hadsereg Kiskunhalason lévő vezérkari főnöke,⁸²¹ s így dél óta nem volt kapcsolat a hadseregparancsnok és törzse között. Ennek következtében a 13 órára szánt intézkedést a parancsnok nélkül már éjjelre kidolgozták, de vártak vele 1 óra 30 percig, amikor is kiadták a csapatoknak.⁸²² Ebben a Gyorshadtest 1. gépkocsizódandárát éllel Újvidék, 2. gépkocsizódandárát pedig Titel irányába való előrenyomulásra rendelték. A lovasdandárok közül az 1.-t Bajmok területére tervezték vezényelni, 2. lovasdandárnak pedig a Szenttamás–Óbecse körzetbe kellett előrenyomulni, részeivel minél gyorsabban elérve Szenttamást, – s mivel nem volt kapcsolat a ledobott légideszanttal sem – fel kell vennie a kapcsolatot az ejtőernyősökkel, ha az még nem történt meg 12-én. Amennyiben megtörténik a kapcsolatfelvétel, az ejtőernyősszázadot a dandár alárendeltségébe helyezi.

⁸¹⁸ Csernavölgyi TGy. 207–210.

⁸¹⁹ Légiháború 1992. 56.

⁸²⁰ Pokorny TGy. 112–115.

⁸²¹ U.o. 127.

⁸²² HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek vizsgálása tbn. 28. sz. melléklet. Értesítés a hds.Vkf. részéről.

Ugyanakkor minden parancsnokságot utasítottak az utak kijavítására, s elrendelték hogy az utakon „*A gyors.hdt. egységeit elvileg előnyben kell részesíteni.*”⁸²³

A hadseregvezetés bizonytalansága nem érintette a Gyorshadtestet, mivel annak parancsnoka 12-én este személyesen tárgyalt a hadseregparancsnokkal. A találkozó alapján elkészített intézkedés 23 óra 45 perckor került kiadásra. Ennek lényege, hogy a gépkocsizódandárokkal érje el a Dunát, süllyal Újvidék, részekkel Titel–Palánka területén, míg a lovasdandárok a Ferenc-csatornára zárkózzanak fel Topolya–Újverbász–Szenttamás–Óbecse területén. Mivel reggelig nem volt kapcsolat sem a 2. lovas-, sem a 2. gépkocsizódandárral, ezért egy új intézkedés kiadására került sor: a 2. gépkocsizódandár feladatával az 1. gépkocsizódandárt bízták meg.⁸²⁴

A hadseregparancsnokság számára még mindig nem volt tiszta a helyzet. Miközben az 1. gépkocsizó- és 1. lovasdandárok 12-én este elérték menetcéljaikat, a 2. lovas- és 2. gépkocsizódandárok helyzete – jelentés hiányában – változatlanul nem tisztázódott. A 2. gépkocsizódandárról annyit sikerült megtudni, hogy Szabadkától északra tartózkodik.

Ezek figyelembevételével a 13-i előrenyomulásra kiadott utasítás szerint a gépkocsizó seregtestekkel el kell érni a Dunát, süllyal Újvidéknél, részekkel pedig Titel, Palánka körzetében. A lovasdandárok feladata pedig a Ferenc-csatorna elérése Topolya, Újverbász, Szenttamás és Óbecse térségében. Az 1. gépkocsizódandárnak a helyreállított kulai hídon Újvidék irányába kellett előretörni és megakadályozni a még Duna–Tisza között maradt jugoszláv erők visszavonulását. Réseivel mellékfeladatként birtokba kellett venni a szenttamási hidat, s ezzel biztosítva az átkelést a 2. gépkocsizódandár részére. A mögöttük maradt ellenséges erők lefegyverzése a hátsóbb lépcsők feladata lett. Az intézkedés értelmében a Zomborban alkalmazott egységeknek kellett előretörni és birtokba venni Pincéd területét, s felderítést folytatni Ópalánka, Petrócz, Újfutak irányába. Megerősítésül a IV. ke-rek-páros-zászlóaljzat a 1. gépkocsizódandárnak rendelték alá. Mivel a német páncélosok a Fruska Gorától délre 13-án Belgrád irányába törtek előre, a művelet biztosítására Kecskemétről légifelderítést rendeltek el a Szabadka–Újvidék útvonal „*hullámszerű beosztással való állandó megfigyelése és az ott visszavonuló erők megállapítása*”, valamint a 2. gépkocsizódandár helyzetének megállapítása s az 1. gépkocsizódandár előrenyomulási útvonalának tisztázása, a csatorna és a Duna között rekedt szerb erők, valamint az újvidéki és szenttamási hidak állapotának felderítése céljából. A felderítési adatokat ledobás útján kell eljuttatni az 1. gépkocsizódandárnak 14 óráig.⁸²⁵

---

⁸²³ HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek vizsgálása tbn. 29. sz. melléklet. Intézkedés az előrenyomulásra április 13-án.

⁸²⁴ Pokorny TGy. 129.

⁸²⁵ HL Vkf. 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek vizsgálása tbn. 34. sz. melléklet. A IV.13-i előrenyomulásra adott intézkedés kiegészítése

Az I. gépkocsizóandár a Gyorshadtest első utasítása alapján kiadott dandárparancs értelmében megkezdett menetét rövidesen fel kellett függeszteni. Egyrészt, mert a felderítő-zászlóalj jelentette, hogy a menetvonalba eső ószivácsi híd nehéz járművekkel járhatatlan, a kulai hidat még nem állították helyre, másrészt megérkezett a Gyorshadtest-parancsnokság módosított intézkedése. Ezek alapján került kiadásra az újabb dandárparancs.

Az új helyzetnek megfelelően 6 órakor a felderítő-zászlóalj Újvidék irányába indult. A zászlóalj élére a páncélgépkocsi-század állt, azzal a feladattal, hogy Palánka–Újvidék irányába végezzen felderítést.⁸²⁶ Zászlóalj 14.30-kor Petrócznál kapott jelentést a páncélgépkocsi századtól, hogy Kersztes [sic!] Gyula hadnagy (páncélgépkocsi-szakasz parancsnok) járőre (2. felderítőosztag) Petrócztól délre 2 km-re⁸²⁷ utolért és felderített egy, kb. ezred erejű erősen felfegyverzett, s 12 páncéltörő ágyúval rendelkező jugoszláv oszlopot, mely Újvidék felé menetelt.⁸²⁸ Kersztes hadnagy menetből rajtaütött az ellenséges köteléken, előretört a zömig és azt „szétugrasztotta”,⁸²⁹ ezzel is időt adva az erősítések beérkezésére. Miután a jugoszlávokat felfedező járőr harcba keveredett a felderített ellenséges kötelékkel, Perjés Antal százados, a század parancsnoka saját járőrével is a helyszínre ment és beavatkozott a harcokba.⁸³⁰ Ezen kívül utasította a másik, még harcban nem álló járőrt, Alexay Andor zászlós osztagát, hogy térjen le menetvonaláról és avatkozzon be a már harcban álló járőr harcába.⁸³¹ A harcban álló páncélgépkocsi támogatására rövidesen befutott Antalfy Ferenc főhadnagy, a zászlóalj könnyűharckocsi-századának egy részével. Antalfy főhadnagy támadásba lendült páncélosaival,⁸³² s a jobbszárnyon harcoló 3. szakaszával (Rozváczy Géza hadnagy) pedig átkaroló, manővert hajtott végre.⁸³³ Az Alexay-osztag és a páncélosok beavatkozása megtörte a szerb gyalogság ellenállását s az megadta magát. A parlamenterekkel való tárgyalás céljából a zászlós elhagyta a páncélgépkocsiját. Ekkor a még le nem fegyverzett jugoszláv tiszti csoportból egy hadnagy lelőtte a zászlóst.⁸³⁴ A petróczai harcokban tűnt ki Tóth János szakaszvezető, felderítő járőrre élén haladva Dunagálos után egy szállítóoszlopot vert szét, majd 5 km után egy ellenséges kerékpárosszakaszt számolt fel. Majd Dunagálos felől rajtaütve a fentebb említett ellenséges ezreden, azt repeszgránáttal és géppuskával vette tűz

⁸²⁶ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 149.

⁸²⁷ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 90.

⁸²⁸ Pokorny TGy. 131.

⁸²⁹ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 90.

⁸³⁰ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 149.

⁸³¹ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 3.

⁸³² Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 6.

⁸³³ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 166.

⁸³⁴ Kötüntetési javaslatok. 2. doboz. 3.

alá. A gyors támadás akadályozta meg, hogy a jugoszláv erők rendezzék sorait. Ezért a teljesítményért megkapta a Magyar Arany Vitézségi érmet.⁸³⁵ A páncélgépkocsi-század meglepetésszerű támadásának és a könnyűharcokcsik beavatkozásának köszönhetően a felderítő-zászlóalj korabeli források szerint 30 tisztet, valamint 800-1000 főt foglyul ejtett.⁸³⁶ A siker valószínű oka lehetett egyrészt, hogy menetben lévő – tehát nem védekezésre készülő – jugoszláv egységről volt szó. Ezen ténynek a jelentősége abban rejlik, hogy a szerbek rendelkezésére álló páncéltörő lövegekkel előkészített védelemben komoly veszteségeket okozhattak volna a könnyű páncélatú magyar harcjárműveknek. Másrészt fontos tényezőnek bizonyulhatott meglepés, és az is, hogy a források alapján azt láthatjuk, hogy a mozgékony magyar egységeket jó vezetéssel sikerült úgy irányítani, hogy több irányból is támadhassák az ellenséges oszlopot.

A menetet folytatva, a felderítő-zászlóalj 16 órakor, míg a felderítők nyomában a dandár zöme (1. és 3. gépkocsizó-zászlóalj, 1. gépvontatású könnyű tüzérsztyály, 1 gépkocsizó légvédelmi gépágyús üteg, dandárvonat) a kiadott Zombor–Kerény–Kula–Bácskeresztúr–Liliomos–Pinczéd–Ósóvő–Petrőcz–Dunagálos–Újfutak menetvonalon este fél 8-kor érkezett Újvidékre. A 2. gépkocsizó-zászlóalj a beérkező IV. kerékpáros-zászlóaljjal együtt gyorsbűrűn kelt a Ferenc-csatornán, majd este 7 órakor Dernyét érte el, ahol az éjszakát töltötte. A 10. kerékpáros-zászlóalj hajnali 5 órakor indult el Garáról, majd Zomborban megpihenve délután a Kerény–Kula–Újverbász útvonalon menetelt Újvidékre, ahova csak másnap délután 2-kor érkezett meg, mivel Újverbásznál ellenséges erőkbe ütközött.⁸³⁷

Miközben a dandár harcoló csapatai nyomtak előre, a dandár vonatot Zomboron súlyos csetnik támadás érte. Bolhóy Imre százados, a dandárvonat parancsnokának fellépése kulcsfontosságúnak bizonyult. A zűrzavaros helyzetben tüzfegyelmet teremtett, s megszűnt a vaktában való, egymásra is veszélyes lövöldözés. A rajtaütés visszaverése biztosította a dandár utánpótlásának biztonságát.⁸³⁸

A GyorsHADtest-parancsnokság mielőtt 10 óra 50 perckor áttelepült Újverbászra, már a módosított utasítás kiadása után kapta az első információkat a 2. gépkocsizó dandárról. A kirendelt összekötő tisztek közül az egyik menet közben érte utol a hadtestet, s pontosította a 2. lovas- és 2. gépkocsizó dandár helyzetét: mindkét seregstet Topolyáról, illetve Szabadkáról Topolyán át, a szenttamási hídon át Újvidék felé tart. Mialatt a szenttamási hídnál a két dandár előretolt erői

---

⁸³⁵ *Magyarországi rendjelek és kitüntetések – Vitézségi érem.* http://rendjel.myhunet.com/templates/page_plus/Magyar-Arany-Vitezsegi-Erem.html#9; Hozzáférés: 2011. 08.15. 14.00.

⁸³⁶ Pokorny TGy. 131.; Más adatok szerint a honvédek itt 20 löveget, 13 páncéltörő ágyút, 47 gépkocsit zsákmányoltak, és fogságba ejtettek 50 tisztet és 3500 katonát. A magyarok vesztesége 6 halott és 32 sebesült volt. Gosztonyi 1992. 28.

⁸³⁷ Pokorny TGy. 131.

⁸³⁸ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 22.

harcban álltak, a zöm alakulatai folytatták előrenyomulásukat.⁸³⁹ Külön ki kell térni a Szenttamásnál lefolyt harcokra. Ami különlegessé teszi az itt lefolyt összecsapást, az az, hogy a jugoszláv erők itt összeszedett védelmet folytattak és sikerült védelemre berendezkedniük. Ezt az is megkönnyítette, hogy Szenttamás a jugoszláv védelmi rendszer 3. vonalában helyezkedett el, amely Ferenc-csatorna mentén megerősített hídfőket jelenti.⁸⁴⁰ A város katonai jelentőségét az adja, hogy a további előrenyomuláshoz kulcsfontosságú a csatornán átvezető híd építésben való megszerzése. A visszavonuló jugoszláv erők részéről az irreguláris erőkön kívül az infrastruktúra rombolása volt a másik eszköz, mellyel lassítani tudták a támadó erőket. Ez utóbbit eredményesen is művelték: a Duna, Tisza, Dráva hídjainak nagy részét felrobbantották s főbb vasútvonalakon a felépítményeket és a sínpályát is lerombolták.⁸⁴¹ Magyar részről két támadó csoport kialakítására került sor. Egyik támadó csoport a 2. lovasdandár páncéloszászlóaljára épült, s parancsnokául Kozocsa József ezredest⁸⁴², a zászlóalj parancsnokát nevezték ki. Feladatául szánták, hogy miután lemaradt alegységeit vonja előre Topolyára s onnan minél előbb törjön előre Szenttamásra. Ott kelljen át a Ferenc csatorna hídján és biztosítson hídfőállást a túlsó parton. A megalakuló Kozocsa-csoportba páncéloszászlóaljon kívül a 2. lovas gépkocsizó utászs század fele, a 4. gépvontatású tüzérszázal egy üteggel, és fél kerékpáros század (15. kerékpáros zászlóaljból) tartozott s Topolyát jelölték ki gyülekező helyül. A Szenttamás biztosítására induló másik csoportot pedig a Sándor-csoport jelentette. Éjjel a Sándor csoport zöme még Nagyfénynél állt, csak felderítő járőre és Geletta Emil százados, a 4/1. század parancsnokának vezetése⁸⁴³ alatt álló elővédje (4. gépkocsizó-zászlóalj 1. százada, 1 géppuskásszakasz, 1 páncélgépkocsi-szakasz, 1 árkásszakasz és 1 páncéltörő ágyús szakasz és dr. Serly Kálmán zászlós tüzérfelderítő járőre⁸⁴⁴) jutott el Topolyáig. Kozocsa ezredes tehát Topolyán elsősorban a Sándor-csoport elővédjével vette fel a kapcsolatot, majd a be sem várta csoportjának teljes beérkezését – a Sándor-csoport elővédjéből 1 puskásszakasz vitt magával – reggel 6 órára északról megközelítette Szenttamást. 6 óra után behatoltak a községbe, ahol erős tüzelést kaptak. 7 órakor Szenttamás északnyugati kijáratához érkezett a Sándor-csoport.⁸⁴⁵ A szemrevételezésen túl a Sándor alezredes már kész felderítési adatok várták. Erdélyi József százados, a 2. felderítő zászlóalj páncélgépkocsi századának

⁸³⁹ Pokorny TGy. 131.

⁸⁴⁰ Tájékoztató 1941. 9.

⁸⁴¹ Zakariás Zoltán: *Az M. Kir. Honvédség vasútépítő csapatának története*. 1. rész. Kézirat. HL TGy. 3192/I. D/40.

⁸⁴² Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 106.; 1940. évi rangsorolás. <http://www.hm-him.hu/rang/cd/1940/>

⁸⁴³ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 47.

⁸⁴⁴ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 173.

⁸⁴⁵ Pokorny TGy. XII. sz. melléklet. II–III.

parancsnoka, még az elővédet is megelőzve, páncélgépkocsin személyesen derítette fel a Szenttamási helyzetet.⁸⁴⁶ Kiderült, hogy a szenttamási védelem kiépített, erősített vonalakra támaszkodik.⁸⁴⁷

A két csoportparancsnok felvette a kapcsolatot egymással. Sándor alezredes vette át a külső harc vezetését, míg Kozocsa ezredes – aki már úgy is bent volt a községben – irányította a belső harcokat. Sándor alezredes egy harccsoportot képezett Gulyás Gyula százados⁸⁴⁸ 2. puskásszázadából, a géppuskásszázad, s egy páncéltörő ágyús raj állományából,⁸⁴⁹ valamint hozzácsatolták Dorner Dezső százados 4. gépkocsizó-zászlóalj századainak rohamrajaiból kialakított rohamszakaszát.⁸⁵⁰ A csoportosítás feladata az volt, hogy az elővéd jobb szárnyán törjenek be a városba és foglalják el a hidat a 2. légvédelmi gépágyús szakasz közvetlen tűztámogatásával. A támadás oldal- és szárnybiztosítására az ejtőernyősszázadot alkalmazták azzal a feladattal, hogy érje el a város nyugati kijáratát s ott próbáljon a csatornán átkelni s a hidat dél felől birtokba venni. A támadó csoport hátának biztosítására pedig Sándor alezredes egy géppuskásszakaszt és a Bokor László százados (15/3. kerékpárosszázad parancsnoka)⁸⁵¹ fél kerékpárosszázadát alkalmazta. Ezután kemény helyséharc fejlődött ki, ahol a védők igyekeztek kihasználni a küzdő magyar egységek közti réseket. A beérkező lovas kisharcokcsiszázad (2. lovasdandár) – mely reggel még Szabadka déli részén, a kórház környékén harcokban vett részt⁸⁵² – Sándor alezredes alárendeltségbe került, aki azt a településtől északra tartalékba helyezte. 9 órakor a Kozocsa csoportba tartozó 4/1. gépvontatású könnyű üteg parancsnoka, Szabó Gyula százados elhatározta, hogy a híd birtokbavételével megakadályozza annak felrobbantását.⁸⁵³ Egy lövegszakaszt előrevont a hídhöz, majd réslövessel kilőtte a túlparti betonmegfigyelőt, ahonnan be lehetett volna indítani a robbanást. A hozzá beosztott utászrajjal átrohant a hídon és elvágták a gyújtózsínórokat, majd 14 mázsa robbanóanyagot szereltek le a hídról. Ezalatt Szabó százados egy járőrrel és fegyveres polgárral megszállta a túlsó oldalon a hídfőt. 10 óra 30 perckor a százados jelentette Kozocsa ezredesnek a helyzetét. Ezen jelentés alapján Sándor alezredes a 4/2. puskásszázad küldte a hídfőállítás biztosítására. Eközben Szabó százados előreküldte a 2. lovas páncéloszászlóalj páncélgépkocsi-századának parancsnokát, Béli főhadnagyot⁸⁵⁴ a hídfő bizto-

⁸⁴⁶ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 38.

⁸⁴⁷ Pokorny TGy. XII. sz. melléklet. III.

⁸⁴⁸ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 52.

⁸⁴⁹ Pokorny TGy. XII. sz. melléklet. III.

⁸⁵⁰ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 34.

⁸⁵¹ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 21.

⁸⁵² Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 120.

⁸⁵³ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 181.

⁸⁵⁴ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 20.

sítására.⁸⁵⁵ Szabó százados ütege a híd elfoglalása előtt is aktív szerepet játszott a Szenttamáson folyó utcai harcokban. Az egyik templom tornyában elhelyezkedő csetnik géppuskafélszket az üteg egyik lövege lőtte ki.⁸⁵⁶

Április 13-ra német csapatok már mélyen Jugoszlávia belsejében jártak. A jugoszláv hadvezetés a határmenti védelem összeomlása után az ország belsejében akarta koncentrálni erőit, hogy a hegyvidéki terepet a maga előnyére fordítva hosszan tartó ellenállásra rendezkedjen be. Ezt megelőzendő, a német csapatok üldözésmenetek át. A jugoszláv legfelsőbb hadvezetés szándékai ellenére egyes német hadtestek az ellenállás látszatával sem találkoztak. Sőt, a Szarajevo felé támadó 14. páncélososztály jelentése szerint Mostarban a szerbek és horvátok közt kitört az ellenségeskedés. Április 14-re a konfliktus áttért Dalmáciára is. A 14. páncélososztály elérte Jajcát, ezzel kb. 80 km-re megközelítette Szarajevot. Egy német páncélososztály megtisztította a Belgrádtól délre eső területeket, míg 2 gyalogosztály Niš környékét biztosította. A 8. páncélososztály vezette az előrenyomulást délnyugati irányban Szarajevo felé, s a páncélosokat követte két gépesített hadosztály. Az előrenyomuló német erők óriási hadizsákmányt szereztek és tízezerrel ejtettek hadifoglyokat. Április 15-én a keletről és nyugatról bevonuló 8. és 14. német páncélososztály elfoglalta a várost és a 2. jugoszláv hadseregparancsnokság kapitulált. Eközben a jugoszláv kormányzat képviselői már 14-én este megjelentek a Kleist tábornok, az 1. páncéloscsoport parancsnokának főhadiszállásán, hogy fegyverszünetet kérjenek. A tárgyalások eredményeképpen április 17-én Belgrádban aláírták a fegyverszünetet, mely másnap délben lépett életbe.⁸⁵⁷

Április 13-án a 2. lovasdandár 16. kerékpáros-zászlóalja reggel 9 órakor elindulva Topolyáról 11 óra 30 percre érkezett Szenttamásra s közben csetnik támadásokat vert vissza, majd elszállásolás után újabb csetnik akciókat hártott el s részt vett a város megtisztításában. A 15. kerékpárosok 11 órára értek Óverbászra,⁸⁵⁸ ahol a zászlóalj árkászszakasza 2 és fél órán belül szükséghidat vert, majd átkeltek a csatornán. Az éjszakát Újverbászon töltötték. Ezzel a manőverrel sikerült hídfőt biztosítani a csatornán. A híd olyan jól sikeredett, hogy másfél napon keresztül az egész forgalom azon bonyolódott.⁸⁵⁹ Délután 2 óráig Szenttamásra érkezett a dandárparancsnokság és a 4. gépvontatású tüzérosztály 2 üteggel. Az utóbbi alakulatot az Újvidék felé nyomuló 2. gépkocsizódandár alárendeltségébe tartozó Sándor-csoport alárendeltségébe helyezték. A dandár Szenttamáson tartozkodó részei a nap folyamán a város biztosításával voltak elfoglalva. Este 6 körül utcai harcok folytak a vasútállomásnál, melyben a bevetették dandár 2.

⁸⁵⁵ Pokorny TGy. XII. sz. melléklet. III–V.;

⁸⁵⁶ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 181.

⁸⁵⁷ The german campaigns... 1984. 61–64.; Mitcham 2008. 396–397.

⁸⁵⁸ Pokorny TGy. 131.

⁸⁵⁹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 63.

páncéloszászlóaljának kisharcokocsiszázadát.⁸⁶⁰ Az 1. huszárezred délután 5 óra körül érkezett Bácsfeketehegyre, de menet közben a 3. század Gorondy-Novák Bertalan hadnagy vezette szakasza ellenséges tűzben átfésülte a kishegyesi szőlőhegyeket.⁸⁶¹ Király András ezredes⁸⁶² 2. huszárezrede a 2. lovas tüzérosztállyal két oszlopban 18 óra, illet éjféli körül ért Óbecsére, ahol elszállásoltak és egy századdal biztosították a Bácsföldvári hidakat.⁸⁶³ Ez a nap sem múlhatott el rajtaütés nélkül. Aranyi Sándor ezredorvos parancsnoksága alatt a dandár egészségügyi oszlopa Pacséron keresztül vonult. Ekkor a templomtoronyból és a házakból tüzelni kezdtek az oszlopra. A fegyelmet sikerült fenntartani, de komoly veszteségeket szenvedett az oszlop. A harc közben kötözőhelyet állítottak fel, ahol a halottakon kívül 36 sebesültet láttak el.⁸⁶⁴ Ugyancsak rajtaütés érte a 2. huszárezred ezredvonatát, amely ezen a napon délelőtt érte el Csantavért. Az előtte átvonuló lovasság minden incidens nélkül ment át a városon. Dél körül háztetőkről, pincékből, padlásról erős tüzelés kezdődött. A támadás elhárítására két golyószórót tüzelőállásba helyeztek, s tűz alá vették a lehetséges ellenséges lövészokat. Az aktív intézkedések mellett motorkerékpáros hírvivőt menesztettek a legközelebbi dandárparancsnokságra. Onnan két páncélgépkocsi és egy zászlóaljnyi gyalogság érkezett és megkezdődött a tisztogatás.⁸⁶⁵

A 2. gépkocsizó dandár Sándor-csoportja, miután beérkezett Szentamásra a 2. lovasdandár, a város biztosítása után 15 órakor folytatta az előrenyomulást Újvidékre. A dandár élén haladó 4. gépkocsizó-zászlóalj csatlakozott Béli főhadnagy szakaszához, amely jelentős ellenállásba ütközött Bácsszőreg pusztánál (Temerintől nyugatra), ahol kb. egy 300 fős csetnik egységgel keveredtek harcba. Az összecsapásban a magyar erők súlyos veszteséget szenvedtek. A századparancsnok Béli főhadnagy vette át az él páncélgépkocsi-szakasz parancsnokságát. A szakasz Bácsszőregnél ellenséges védvonalba ütközött.⁸⁶⁶ A kialakult harcban a védők kilőttek 2 magyar páncélgépkocsit, s a legénységből 5 fő elesett és 2 súlyosan megsebesült,⁸⁶⁷ s 10 óra 30 perckor hősi halált halt Béli László főhadnagy is.⁸⁶⁸

A gépkocsizó-zászlóalj Bethlenfalvy Gyula százados vezette elővéd százada tüzérségi támogatással – végrehajtott gyors előretörése eredményeképpen sikerült

---

⁸⁶⁰ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 120.

⁸⁶¹ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 50.

⁸⁶² Király András ezredes 1938.08.01.– 1941.09.30. között a 2. huszárezred parancsnoka. Szabó-Bene 2006. 147.

⁸⁶³ Pokorny TGy. 131–133.

⁸⁶⁴ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 7.

⁸⁶⁵ Salamon TGy 3117. 11–12.

⁸⁶⁶ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 20.

⁸⁶⁷ Pokorny TGy. XII. sz. melléklet. IV.

⁸⁶⁸ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 20.

17 órára betörni a községbe, s 18 óra 30 percre biztosítani. A támadás közben a kb. 200 ellenséges fegyveres került hadifogságba.⁸⁶⁹ A 4/1. gépvontatású üteg támogatásával kivívott helyi győzelem lehetővé tette, hogy a két kilőtt páncélgépkocsit s bennük lévő 6 hősi halottat ki tudják hozni az ellenséges tűzből.⁸⁷⁰ A Bácsszőreg környéki összecsapásokban esett el Hrdlicska István, a 4. gépkocsizó-zászlóalj katonája. Egy ellenséges géppuskafészek tüzet nyitott a küzdő magyar katonákra. A géppuskafészeket kézigránát távolságra megközelítette, majd leküzdötte. Annak ellenére, hogy súlyosan megsebesült, szakaszának beérkeztéig tűz alatt tartotta az ellenséges erőket, ezzel megakadályozta azok ellenökését. Életét már nem tudták megmenteni. Hősiességéért megkapta a Magyar Arany Vitézségi érmet.⁸⁷¹ Miután a csoport vonatrészei lemaradtak, a sebesültek ellátását a 2. felderítő-zászlóalj csoporthoz beosztott orvosa, dr. Gergely Tibor végezte, aki egyedül jelenlévő orvosként az ellenséges tűzben is tevékenykedett.⁸⁷²

19.30-kor az elővéd, este 8 órakor pedig a főcsapat is elérte Újvidéktől északra a felrobbantott csatorna hidat, ahol az 1. gépkocsizó dandárral felvették a kapcsolatot. Ennek parancsnokától ekkor értesült a csoport, hogy 2 ezrednyi ellenséges erő Titel felé tart, de a fáradtság miatt csak másnap folytatták az üldözést. Éjfél előtt 30 perccel beérkezett a Sándor-csoport még Szabadka előtt lemaradt 3. lépcsője (Hervay Béla százados⁸⁷³ 3. puskásszázada, Mészöly Géza százados⁸⁷⁴ 2. lovas könnyűharckocsi-százada, 12. kerékpárosüteg), s másnap, hajnali 4 órakor Titel irányába ezzel a csoporttal folytatták az üldözést.⁸⁷⁵

Ezzel egyidőben a dandár főerői még Szabadka környékén álltak a felrobbantott műút helyreállítása miatt. A 2. felderítő-zászlóalj részei még csak ezen napon lépték át határt, de ők is elakadtak, mivel a utat még 13-án sem sikerült helyreállítani.⁸⁷⁶ Ezt nem várták ki, hanem Latorczay Lőrinc alezredes élen haladó 5. gépkocsizó-zászlóalja, a dandárparancsnokkal és a Sándor-csoport 3. lépcsőjével dűlőutakon kikerülte a járhatatlan szakaszt. Majd a 3. lépcsőt a Sándor-csoport után küldték, a többi rész 16 óra 40 perckor érkezett Szabadkára, ahol megkapták a Gyorshadtest előző esti utasítását (előretörni a Szabadka–Újverbász úton, és

⁸⁶⁹ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 19.

⁸⁷⁰ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 181.

⁸⁷¹ http://rendjel.myhunet.com/templates/page_plus/Magyar-Arany-Vitezsegi-Erem.html#8. Hozzáférés: 2011. 08.15. 14.00.

⁸⁷² Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 47.; Az orvos később az Újvidéken bevetett ejtőernyős osztag sebesültjeit látta el.

⁸⁷³ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 59.

⁸⁷⁴ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 126.

⁸⁷⁵ Pokorny TGy 219. 133–136.

⁸⁷⁶ Hidi Antal: Naplójegyzetek a második világháború kezdetéről. HL TGy 3370. (továbbiakban: Hidi TGy.) 4.

foglalja el Temerint, Kátyot, Újvidéket, Titelt). Ezen utasítás alapján a dandárparancsnok rövid szabadkai tűzharc után az 5. gépkocsizó-zászlóaljával Topolyán át 19 óra 50 perckor Szenttamásra érkezett. Útközben kapta meg a hadtest új intézkedését, de mivel ez új feladatot nem tartalmazott, nem kellett megváltoztatni az elhatározást. A Gyorshadtest-parancsnokság, azzal a szándékkal, hogy kezébe veszi a vezetést és irányítja az visszavonuló ellenséges erők bekerítését, Kulára érkezett. A bekerítő művelet tervét azonban nem sikerült megvalósítani, mivel az események meghaladták az elképzelést, s a Sándor-csoport újvidéki előretörése nyugat felé szorította a visszavonuló ellenséges erőket, majd azokat az 1. gépkocsizó dandár Petrőcznál felszámolta, valamint a manőverben alkalmazandó erők még menetben voltak. A 2. gépkocsizó dandár zöme így április 13-14-e éjszakára még Szabadkától Palicsig elhúzódon vonalon volt. A 6. gépkocsizó-zászlóalj csak április 14-én reggel 8 és 9 óra között érkezett Kulára.⁸⁷⁷ A zászlóalj menetét nagyban lassította, hogy 13-án Palicsnál, majd 14-én Topolyánál és Kulán is csetnik rajtaütést kellett visszavernie. A rajtaütések visszaverésében nagy szerepe volt Keményfy Zoltán alezredes zászlóaljparancsnoknak, aki személyes közbelépésével biztosította a támadások elhárítását.⁸⁷⁸ Ugyancsak támadták a 2. felderítő-zászlóalj egységeit. A környező erdőkből lőtték őket s ezáltal le is maradtak a dandár zömtől.⁸⁷⁹

Hasonló körülmények mellett nyomult előre az 5. gépkocsizó-zászlóalj is. Latorczay Lőrinc katonáit április 13-án Palicsnál, Szabadkán s Szenttamás előtt, 14-én pedig Kula községben érte váratlan rajtaütés.⁸⁸⁰ A Kulára települt hadtestparancsnokság harcálláspontját is többször csetnik támadások veszélyeztették. Április 13-14 éjjelen, valamint 14-én a folyamatos csetnik tevékenység miatt dr. Hidvégi Gyula huszárhadnagy, törzsgyalogszakaszával⁸⁸¹ folyamatos járőrszolgálatot látott el.⁸⁸² Ugyancsak a lemaradó egységek között volt a 12. kerékpáros-zászlóalj is. 18 óra 30 perckor Szabadkától északkeletre – Palicsfürdőnél az ott hidat építő utászokat és az ott lévő gépkocsi oszlopokat erős támadás érte. A támadás mielőbbi semlegesítéséért is vált szükségessé, mivel a tönkretett utak helyrehozatala kulcsfontosságú a gépkocsizó egységek manőverei szempontjából. Horváth Zoltán alezredes, a 12. kerékpáros-zászlóalj parancsnoka zászlóalja 3. kerékpárosszázadának felét az ellenség letörésére rendelte. A támadó félé századnyi erő élére Mátyássy Miklós százados, a 3. század parancsnoka állt, aki lendületes támadással leküzdötte az ellenálló fészkeket és biztosította a térséget.⁸⁸³

---

⁸⁷⁷ Pokorny TGy 219. 133–136.

⁸⁷⁸ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 88.

⁸⁷⁹ Hidi TGy. 4.

⁸⁸⁰ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 113.

⁸⁸¹ A törzsgyalogszakasz feladata a hadtestparancsnokság védelme és közelbiztosítása.

⁸⁸² Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 61.

⁸⁸³ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 123.

Az 1. lovasdandár feladata a Topolya, Bajsa, Jakabszállás területére való előrenyomulás volt, s ennek megfelelően elindult s közben Pacséron csetnikellenes tisztogatásban vett részt. Menet közben érkezett az új utasítás az I. hadtesttől a Bajmokon való gyülekezésre, de mivel ez ellenkezett a Gyorshadtest rendelkezésével, a helyzet tisztázására az I. hadtest 1. gyalogdandárához küldték az 1. lovasdandár vezérkari főnök helyettesét. Eközben a gépkocsizó részekkel tovább mentek Topolyára, míg a lovas alakulatokat Bajmokon gyülekeztették, úgy, hogy a kerékpáros egységek s a huszárezredek egyes részei még felvonulásban voltak.⁸⁸⁴

*Gyorshadtest-parancsnokság este 8 órakor kiadott jelentésében jelentette a hadsereg-parancsnokságnak, hogy elérte a kitűzött célt, a Duna vonalat.*⁸⁸⁵

A 3. hadsereg törzsének a parancsa, melyben a Duna-Tisza közének birtokbavételét rendeli el, csak 13-án este érkezett meg a Gyorshadtesthez, mikor ezt a feladatot a gyorscsapatok már teljesítették. Ezért másnapra Miklós Béla hadtestparancsnok úgy döntött, hogy az elért területet biztosítja, megtisztítja az ellenséges erőktől és megszállja a Duna-vonalat. A terület pacifikálására annál inkább is szükség volt, mivel az Újvidékre 13-án este alig megérkező 1. gépkocsizó dandár egységei egész éjszaka, sőt másnap is folyamatosan irreguláris egységekkel álltak tűzharcban: a kezdeti nyugodt fogadtatás után éjjel 2 órakor lángoltak fel a harcok. A csetnik erők rajtaütései egészen reggelig tartottak. A hadtest parancsnoksága az 1. gépkocsizó dandárt bízta meg az Újvidék–Káty–Újvidék észak terület biztosításával, s hogy egy megerősített különítményt küldjön Újfutak és Titel területére. A 2. gépkocsizó dandárt pedig a Úrszentiván–Torzs–Bácskeresztúr–Pinczéd térség elfoglalására vezényelte, s utasította hogy egy tüzérséggel megerősített biztosító csoportot küldjön Palánkára. A két lovasdandárt az elhelyezési körleteiben való maradásra rendelte.⁸⁸⁶

Az 1. lovasdandár lemaradt alakulatai április 14-én felzárkózó meneteket hajtottak végre s zömben elérték Bajmok–Topolya térségét. A 2. lovasdandár tisztogató akciókat végzett, illetve pihenőt tartott. A 15. kerékpáros-zászlóaljából Bokor László százados megerősített 3. századát 14-ről 15-re virradó éjjel⁸⁸⁷ Kulára helyezték a rend fenntartására – itt települt a Gyorshadtest parancsnokság! –, míg az Óbecsén lévő 2. huszárezred 1-1 századot kikülönített Nádaljára és Csurogra. A dandár Szenttamáson lévő 4. gépvontatású tüzérosztályához pedig 18 óra 20 perckor bevonult az Újvidékre kikülönített 2. ütege.⁸⁸⁸

A 2. gépkocsizó dandár parancsnoksága Kulán éjjelezett, ahol április 14-én reggel 8 órakor vette a Gyorshadtest parancsnokság értesítését az aznapi menetről.

⁸⁸⁴ Pokorny TGy 219. 136–137.

⁸⁸⁵ Pokorny TGy 219. 138.

⁸⁸⁶ Pokorny TGy. 154–155.

⁸⁸⁷ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 21.

⁸⁸⁸ Pokorny TGy. 154–155.

A dandárparancsnokság ekkor tudta meg, a hadtestparancsnokság is Kulán van. A dandárparancsnokságot 14-én tűzrajtaütés érte. A parancsnokságot a 12. kerékpáros-zászlóaljtól a parancsnoksághoz rendelt összekötőtiszt, Kocsi László hadnagy biztosította. Egy erre a célra összeállított szakasszal tisztította meg a környéket.⁸⁸⁹ A dandár lemaradt részei folytatták menetüket, s ennek során újra több rajtaütéssel kellett szembenézniük. A megerősített 5. gépkocsizó-zászlóalj a rajtaütések és a rajtaütések miatt lemaradt alakulatok bevárása miatt csak 12 óraker tudott megindulni. Pincéden át Palánkára indult, de a járhatatlan út miatt kénytelen volt Bácskeresztúr–Bács útvonalon menni s így 16 óra 30 perckor érkezett be Palánkára. A 2/2. gépvontatású üteggel megerősített 6. gépkocsizó-zászlóaljat Úrszentiván, Torzsa, Kuczora térségébe, a 12. kerékpárosokat Pinczédre, a dandár többi egységét a Sándor csoporttal együtt Bácskeresztúrra irányították. A 6. gépkocsizó-zászlóalj és az üteg 18 óra után megérkezett a kijelölt körzetbe, míg a tüzérosztály többi része Kulától északra éjjelezett.⁸⁹⁰ A lemaradó felderítő-zászlóaljbeli részek 14-én vonultak át Szabadkán, majd még aznap Szenttamás–Bácsszöregen keresztül Újvidéken érték utol a dandárt. Bár ezen felderítő részleg lemaradása miatt komolyabb harcokban nem vett részt, de Szenttamáson és Bácsszöregen szembesült a harcok borzalmaival: „Szőreg községen keresztül megyünk melyet az előttünk haladó dd-r összelőtt, majd itt az égő tetejéről minket is lőnek ... megállás nélkül robogunk”. Később, még aznap Újvidékről visszaindulva újra áthaladtak a falun, s még akkor ugyanúgy harcok folytak a településen.⁸⁹¹

A 12. kerékpáros-zászlóalj Kulára beérkezett, s mikor rövid pihenő után folytatni kellett volna menetét, újabb rajtaütést szenvedett el.⁸⁹² A komoly, körülbelül század erővel végrehajtott támadást a zászlóalj ezúttal fegyelmezetten fogadta, sőt a 3. századdal megkísérelték átkarolni a támadó csetnikeket, de azok elmenekültek. A zászlóalj ütegét a lakott terület kímélése miatt nem vetették be.⁸⁹³ A támadás miatt késve tudott elindulni, s nem is érte el a Pinczédén kijelölt körletét, kénytelen volt Liliomoson éjjelezni. A Sándor-csoport április 14-én délelőtt Újvidék észak térségében végzett tisztogató műveleteket, majd 10.30-kor vette a dandárparancsnokság parancsát, majd az ejtőernyősszázadot a zsákmány őrzésére hátrahagyva 14 óraker elindult Kulára. Bácsszöregpusztán 15 órától 16-ig tartó utcai harcok akadályozták a menetet, így csak 19.30-ra vonultak be Kulára. Ezzel a Sándor-csoport Titelre kikülönített részével az összeköttetés megszakadt. Csak este 8 óraker érkezett jelentés, a kiküldött összekötő csoporttól, hogy a titeli különítmény rajtaütött egy túlerőben lévő ellenséges csoporton. A sikeres támadás következtében

---

⁸⁸⁹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 96.

⁸⁹⁰ Pokorny TGy. 154–155.

⁸⁹¹ Hidi TGy. 4.

⁸⁹² Pokorny TGy. 151–153.

⁸⁹³ Csernavölgyi TGy. 211.

délelőtt 10 órakor 2000 fős jugoszláv alakulat tette le a fegyvert. A dandár erői este újra összpontosultak.⁸⁹⁴ A titeli csoport másnap vonult be a dandár zömhöz, de Bácsszőregnél helységharcot kellett vívni.⁸⁹⁵

Az 1. gépkocsizó-dandár április 14. reggel megkapta a Gyorshadtest-parancsnokság utasítását, így annak megfelelően indította meg egységeit. A felsőbb parancson kívül a városban folyó éjszakai események is indokolják a tisztogató műveletet az érintett területeken. A parancs értelmében az Újvidéken éjszakázó 3. gépkocsizó-zászlóalj erői 2/3-val Kátyra ért, ahol harc nélkül többek között 6 löveget zsákmányolt. Közben a zászlóalj egy százada a 4. gépkocsizó-zászlóalj egy századával elérte Titelt s Temerin és Sajkásgyörgye területén egy jugoszláv ezreden ütöttek rajta. A 3. zászlóalj kikülönített századának egyik szakaszát menetben Titel felé Sajkásszentiván községben érte meglepetésszerű támadás. Pelényi Ernő főhadnagy a megtámadott szakasz parancsnoka osztaga élén rohanta le a támadókat. 2 sebesült veszteség árán sikerült semlegesíteni a támadókat, akik 12 halottat veszítettek.⁸⁹⁶

A 2. gépkocsizó-zászlóalj hajnali 6 órakor indult Paripás területéről és Úrszentiván–Ósóvé–Dunagáloson át 12 órakor beérkezve Ófutakra kapta az utasítást, hogy a IV. kerékpáros-zászlóaljat Begecsen és Újfutakon hátrahagyva meneteljen Újvidékre, azzal a feladattal, hogy tisztítsa meg az ellenséges erőktől a vasúti fűtőházat és a repülőtér környékét.⁸⁹⁷ A zászlóalj 1. századának Bánáthy Béla hadnagy vezette szakasza, mint zászlóalj előrevetetett osztag volt az első, mely elérte Újvidéket. Menet közben csetnik ellenállást számolt fel, majd megteremtette az összeköttetést a már városban tartózkodó 1. gépkocsizó-zászlóaljjal.⁸⁹⁸ A délutáni órákban a Gulyás Gyula százados megerősített szakaszával elfoglalta a repülőtér és a fűtőházat.⁸⁹⁹ Délután 2 órakor Horváth Kálmán hadnagy, az 1. gépkocsizó-dandár törzsgyalogszakaszának parancsnoka, mint dandárügyeletes öntevékenyen biztosította a városházát, s a parancsnokság védelmére a törzs fegyver nélküli legénységét zsákmányolt szerb puskákkal szerelte fel. Ügyeleti szolgálata után egy járőr élén – biztosítandó a dandárparancsnokságot – a parancsnokság környékén lévő házakat átkutatta, s így sikerült a tisztiszállások környéki támadásokat megszüntetni.⁹⁰⁰ A IV. kerékpáros-zászlóalj Paripásról indulva – követve 2. gépkocsizó-zászlóaljat – a Pinczéd–Úrszentiván–Ósóvé–Ókér menetvonalon indultak Újvidék irányába. 11 óra körül érték el Bácsszőreg pusztát, ahol orvlövészekkel

⁸⁹⁴ Pokorny TGy. 155–156.

⁸⁹⁵ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 59.

⁸⁹⁶ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 148.

⁸⁹⁷ Pokorny TGy. 153–154.

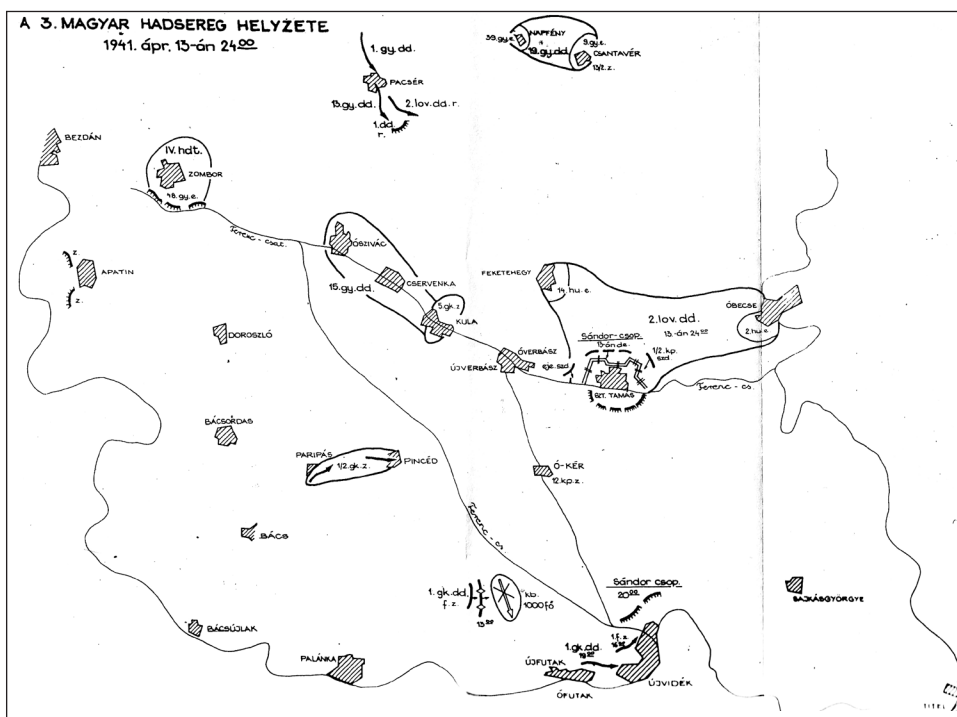
⁸⁹⁸ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 15.

⁸⁹⁹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 52.

⁹⁰⁰ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 67.

keveredtek harcba. Itt kapták az utasítást, hogy ők is azonnal meneteljenek Újvidékre, biztosítva az 1. gépkocsizóhadár északi oldalát. A felrobbantott Ferenc József-csatorna hidak miatt csak Kölpénynél tudtak átkelni, így visszafordultak és Petrőczőn át késő este Újfutakra érkeztek, ahonnan másnap újra visszaléptek a IV. hadtest alárendeltségébe.⁹⁰¹

Az Újvidéken lévő csapatok tisztogatási akciói másnap reggelig elhúzódtak. Bánáthy hadnagy – az előbb említett fiatal szakaszparancsnok – közelharcban kézigigránát repesztől sebesült meg.⁹⁰² Az 1. huszárezred 3. százada, első lépcsőben Gorondy-Novák hadnagy szakaszával Bácsszőreg község átfésülésére kapott parancsot.⁹⁰³

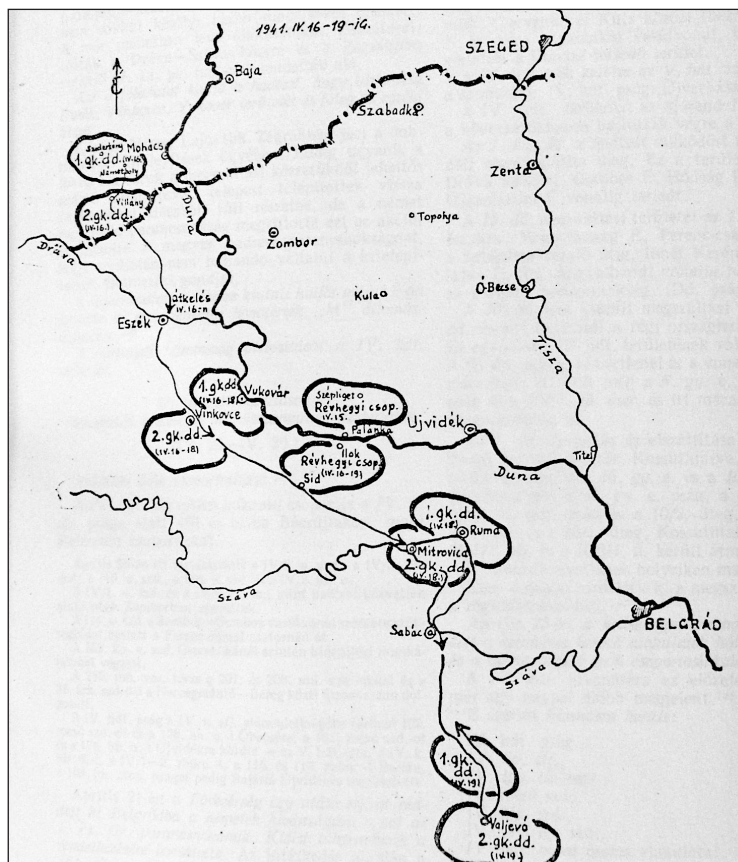

A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 13-án.

⁹⁰¹ Pokorny TGy. 153–154.

⁹⁰² Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 15.

⁹⁰³ Kiténtetési javaslatok. 2. doboz. 50.

A Gyorshadtest Horvátország területén, német alárendeltségben.

A Gyorshadtest német alárendeltségben

1941. április 13-án német igény mutatkozott a magyar csapatok további felhasználására. Alfred Jodl tábornok, az OKW⁹⁰⁴ vezetési törzsének főnöke közölte a Magyarországon tartózkodó német összekötő törzsszel, hogy a Honvédség gyalogdandárait nem tartanak igényt. Ehelyett azt kellett megtudakolni, hogy a Gyorshadtestet rendelkezésre bocsátanák-e egy, a Duna vonalán túli előretörésre. Német kérdésre magyar hadvezetőség igent mondott. A hadművelési csoport főnöke László Dezső vk. ezredes azonban azt is közölte, hogy a végső döntés a politikai vezetés kezében van.⁹⁰⁵ Még aznap Adolf Hitler levélben közölte a német kérést Horthyval. Eszerint

⁹⁰⁴ Oberkommando der Wehrmacht. Német Véderő főparancsnokság.

⁹⁰⁵ A német hadvezetés magyarországi politikájához 1941. március–július. A Magyar Hirályi Honvédség fővezérséghez beosztott német tábornok hadinaplója. Közli: Kun József. *Századok*

a magyar hadsereg zöme a Dráva–Duna vonalon megállítandó, de „Az 1. és 2. gépkocsizó dandárból álló gyorshadtest vegyen továbbra is részt a német motorizált egységek hadműveleteiben, a német hadsereg kötelékében.”⁹⁰⁶ Kurt Himer tábornok, az összekötő törzs vezetője 20 óra 50 perckor jelentette az OKW-nak, majd az OKH⁹⁰⁷-nak, hogy a magyar minisztertanács elfogadta Hitler kérését. A kormány beleegyezett a kért gépesített kötelékek bevetésére, sőt szükség esetén egy alkalmi jelleggel felállított kerékpárosdandárt is, valamint a lovasdandárok gépkocsizó részeit is német rendelkezésre bocsátja.⁹⁰⁸

A magyar bejegyzést követően 14-én reggel 8 órakor érkezett a 3. hadsereg parancsnokságától a parancs, hogy a Gyorshadtest parancsnoksága készítsen egy javaslatot a német alárendeltségbe kerülő gépesített részekből álló Gyorshadtest összeállítására.⁹⁰⁹ A javaslat a német igényeknek megfelelően a gépkocsizó dandárok, s a „lovasdandárok gyorsabban mozgó részei” igénybevételével számol. A visszamaradó gyorseregetestek vezetésére Veres Lajos tábornokot, a 2. lovasdandár parancsnokát javasolta. A tapasztalatok alapján hadtestparancsnokságra két vezérkari tisztt beállítását kérte, valamint egy híradózászlóalj, és az újonc legénység lecserélését szakképzett híradósokra. Ugyanakkor rámutatott az anyagi és szervezeti hiányok pótlásának szükségességére is: egészségügyi-oszlop, lőszerkezelő-oszlop, fél forgalomszabályozó-század beállítását a hadrendbe, gépkocsik, motorkerékpárok és térképek pótlását kérte.⁹¹⁰ A javaslatban szereplő alakulatokon kívül Gyorshadtest-parancsnokság alá rendelték III. közelfelderítő repülőszázadot, a IV. és V. közepes tarackos tüzérosztályt.

A Gyorshadtest-parancsnokság javaslata alapján összeállított gépesített csoport (új Gyorshadtest) működését Werth Henrik Honvéd Vezérkar Főnök által kiadott utasítás szabályozta. A csapatoknak április 16-a délre be kell fejezni a gyülekezést Vinkovci–Eszék–Síd–Ilok körzetben. Mivel az elrendelt gyülekezési körleteteket a németek már kiürítették, csetnik tevékenységgel fokozottabban számolni kellett. További alkalmazás szempontjából április 16-án 10 órától a Kleist páncéloscsoportnak rendelték alá a Gyorshadtestet.⁹¹¹ A Werth-féle utasítás alapján kiadott hadseregpárancsot azonban a Gyorshadtest-parancsnokság nem közvetlenül, hanem egyik alárendelt seregtestje útján ismerte meg, így adta ki a megfelelő utasítást. Gorondy-Novák kiemelte, hogy a végrehajtásban legfeljebb 1 nap ké-

---

1965. 6. sz. 1228–1246. (továbbiakban: Kun 1965.) 1234.

⁹⁰⁶ Wilhelmstrasse. 576.

⁹⁰⁷ Oberkommando des Heeres. A német szárazföldi erők főparancsnoksága.

⁹⁰⁸ Kun 1965. 1234.

⁹⁰⁹ A .m.kir. I. honvéd gy.hdt. együttműködése a német haderővel. 1941. IV. 14.–V.6. HL Vkf. Sz. n. Hdm. csf. 1942. (továbbiakban: Gyorshadtest) 1.

⁹¹⁰ Gyorshadtest. 1. melléklet.

⁹¹¹ Gyorshadtest. 4. sz. melléklet.

sedelem lehetséges, mivel „*ehhez igen nagy érdekek fűződnek.*” Tanúságos, hogy a legmodernebb magyar csapatok és a hadsereg-parancsnokság között az intézkedést írásban adták ki a hadtest „*leginkább elszigetelt két seregstestjének*”. Ezen körülményes parancstovábbítást azzal indokolták, hogy „*az útviszonyok rendkívül kedvezőtlenek és a híradás sem működik kifogástalanul.*”⁹¹²

A Gyorshadtest parancsnoksága április 14-én 23 óra 30 perckor adta ki az utasítást alárendelt seregstestjeinek a Duna-Tisza közéből való kivonásra és a német alárendeltségbe történő átcsoportosításra. Ez a hadtestparancsnokságot és közvetlenjeit az alárendelt közelfelderítő repülőszázaddal, a IV. és V. hadtest gépvontatású tüzérosztályát, az 1. és 2. gépkocsizódandárt, valamint a lovasdandárok kerékpáros- és páncéloszászlóaljait és gépkocsizó utászszázadait érintette. Az utasítás alapján a kivont egységek helyett az Almás–Titel közti Duna-szakasz biztosítását Almás és Ópalánka között a IV. hadtest, míg onnan Titelig az V. hadtest kerékpáros-zászlóaljával megerősített 2. lovasdandár vette át. (Óbecsére a 19. gyalogdandár kerül.) Az átadásra kerülő alakulatok számára két gyülekezési helyet jelöl ki. Bácsújlak, Bácsújfalú, Szivác és Ópalánka területére Benda Antal alezredes parancsnoksága alatt a 10., 12., 13., 14., 15., 16. kerékpáros-zászlóalj ütegeikkel együtt, valamint az 1. és 2. páncéloszászlóalj kerülnek, úgy, hogy 16-án Bácsújlaknál és Palánkánál való áthajózásra készen álljanak. A másik csoportba kerülnek a gépkocsizódandárok fennmaradó részei a lovasdandárok gépkocsizó utászszázadaival. Ezeknek Bátaszék–Villány térségét jelölték ki gyülekezésre 15-i beérkezéssel, míg a hadtestparancsnokság Villányba települ, a hadtest tüzérosztályokat pedig Bátaszékre irányítják.⁹¹³ A 12. kerékpáros-zászlóalj április 15-én este érkezett Palánkához. A korábbi tapasztalatok alapján – rajtaütés Kula falunál – nem nyomultak be a faluba. Keletről és nyugatról megkerülték, s megszállták a Duna mellett futó újvidéki országot. Az éjszakát tüzelőállásban töltötték. Hajnalban Csernavölgyi Antal hadnagy szakasza visszamaradt az útbiztosítására, míg a zászlóalj többi része három oldalról egyszerre nyomult be a településbe, de nem ütköztek ellenállásba. A település átfésülés után az utat biztosító szakaszt egy géppuskásrajjal és egy páncéltörő ágyúval erősítették meg, s később még két Ansaldo kisharckocsi is csatlakozott hozzájuk Kovács Albert főhadnagy kisharckocsiszakaszából. Ezután már csak elszórt orvlövészeket kellett felszámolni, többé-kevésbé nyugodtak maradtak a körülmények.⁹¹⁴

A parancs szerint a 2. lovasdandárnak 15-én 10 órára be kell fejezni az 1. gépkocsizódandár felváltását. Ennek során zömével Újvidéket, részeivel az Ópalánka kelet–Titel Duna szakaszt, egy huszárosztállyal és az ejtőernyősszázaddal pedig Szenttamást kell megszállnia, bizottsítva a területére eső újvidéki és Ferenc

⁹¹² Gyorshadtest. 1. sz. melléklet.

⁹¹³ Délvidéki események. HL Vkf. 59417. eln. 4.oszt. 1942. Gyorshadtest intézkedés az átcsoportosításra és menetire, IV. 15-én.

⁹¹⁴ Csernavölgyi TGy. 212–213.

József-csatorna hidakat. Kerékpárosait és utászszázadát, az 1. lovasdandár hasonló egységeivel együtt a 2. gépkocsizódandárhoz kell majd besorolni. Az 1. lovasdandár Újverbász, Kula, Topolya térségébe vonuljon. Az áthajózási helyekkel szembeni Duna part biztosítására a német XXXXVI. gépesített hadtestparancsnokságot kérték fel.⁹¹⁵ A gyorseregettek támogatására a szombathelyi III. közelfelderítő századot osztották be.⁹¹⁶ A 1. gépkocsizódandár vonatát ezen kívül kiegészítették az 1. lovasdandár állományából 1 sütőoszloppal, 1 élelmezőoszloppal és 1 szeroszloppal.⁹¹⁷ A dandár ekkor főleg az üzemanyag hiánya miatt kerülhetett volna nehéz helyzetbe. Ugyanis a csapatok utoljára április 12-13-án töltötték fel készleteiket s ezzel kellett végrehajtaniuk a bevonulást és kellett volna megtenniük a 15-16-i átcsoportosítást. 16-ig az utánszállítás nem tudott üzemanyagot pótolni. A hiány azáltal oldódott meg, hogy Újvidéken sikerült körülbelül 2 dandár-javadalmazást zsákmányolni és ezzel meg lehetett tenni az utat.⁹¹⁸

A Gyorshadtest parancsnoksága április 15-én 5 óra 30 perckor indult Kuláról és 16 órakor érkezett Villányba, de a két gépkocsizódandárja késésben volt, egyrészt a késedelmes felváltásuk, másrészt a rossz minőségű menetvonalak miatt. Így 15-e helyett csak 16-án reggel érkeztek be az 1. gépkocsizódandár egységei, míg a korábban induló 2. gépkocsizódandár is csak 15-e éjfélre tudott beérkezni a gyülekezési körletükbe.⁹¹⁹ Az április 16-ra kitűzött célt, ha nehezen is, de teljesítette a hadtest. Estére az 1. gépkocsizódandár Németbóly, a 2. gépkocsizódandár Vinkovci területén helyezkedett el.⁹²⁰ A Révhegyi-csoport – a kerékpáros csoport felett Révhegyi Ferenc ezredes, az 1. páncéloszászlóalj parancsnoka vette át a parancsnokságot⁹²¹ – reggel 6 órakor kellett volna megkezdenie az átkelést, de csak 11 órakor kezdődött meg. Kiderült az is, hogy nincs elegendő átkelő eszköz, ezért hadihídoszlopokat irányítottak a helyszínre, melyek csak délután érkeztek be.⁹²² A csoport átkelést rohamcsónakokkal és hadihídtagokkal át a jugoszláv aknazáron a IV. utászszázlój biztositotta. A zászlóalj 115. utászszázadának parancsnoka, Kruchina Béla hadnagy a túlparton 12 szerb tarackot zsákmányolt.⁹²³ Az átkelést csak másnapra sikerült befejezni, majd a csoport Sid és Újlak te-

---

⁹¹⁵ Délvidéki események. HL Vkf. 59417. eln. 4.oszt. 1942. Gyorshadtest intézkedés az átcsoportosításra és menetre, IV. 15-én.

⁹¹⁶ Légiháború 1992. 57.

⁹¹⁷ HL Vkf. 5161/8. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 5.

⁹¹⁸ HL Vkf. 5161/8. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3.

⁹¹⁹ Gyorshadtest. 5.

⁹²⁰ Gyorshadtest. 9–10.

⁹²¹ Révhegyi Ferenc ezredes 1940.12.13-tól a 1. lovasdandár 1. páncéloszászlóalj parancsnoka. Révhegyi Ferenc. AKVI 2031.; Kítüntetési javaslatok. 2. doboz. 163.

⁹²² Gyorshadtest. 6–8.

⁹²³ Kítüntetési javaslatok. 2. doboz. 109.

rületén helyezkedett el 17-én este. A kivonási parancs beérkezéssel a 15. kerékpáros-zászlóalj Újvidékre vonul, ahol megszálló feladatokat látott el.⁹²⁴

Április 18-ra vonatkozó hadtestparancs értelmében a 2. gépkocsizóandárnak fel kell váltani a német 8. páncélosadosztályt, hogy az április 20-án elszállítható legyen, a zömmel pedig előrenyomulni a Szávához. Ennek végrehajtására utasították a dandárt, azzal, hogy 18-án érje el Valjevo-t. Az 1. gépkocsizóandár feladata pedig, hogy a 2. gépkocsizóandár menetvonalán nyomul előre Jarak, Lacarek, Mitrovica térségbe. A Révhegyi-csoportnak helyben kell maradnia.⁹²⁵

Az április 18-ra tervezett hadművelet azonban csak részben került megvalósításra. Egyrészt a menetek lelassultak, másrészt pedig a német 1. páncéloscsoport parancsnoksága délben leállította a hadtestet és utasította, hogy maradjon Vinkovci térségében, míg a 2. gépkocsizóandár azt a parancsot kapta, hogy vonuljon Szarajevoba s ott váltsa fel az állomásozó 8. német páncélosadosztályt.⁹²⁶ Mint utólag kiderült, a parancskiadásakor már folytak a fegyverszüneti tárgyalások. A megállító parancsnak köszönhetően a hadtest így kb. 200 km mélységben tagozva állt 18-án este, élével – a 2. gépkocsizóandár elővédje – Valjevóban, míg a zöm még alig hagyta el a magyar–horvát határt. Másnap reggel vették az új utasítást, melynek értelmében az egész hadtest visszairányítandó Vukovár és Vinkovci térségébe. A parancsot a 2. gépkocsizóandárhoz – mellyel megszakadt a rádiókapcsolat s csak reggel állott vissza – Zsedényi Zoltán ezredes, a hadtest törzsfőnöke repülőgéppel személyesen kézbesítette ki.⁹²⁷

Az üzemanyagrészelg lemaradása miatt itt a csapatoknak csak 10–30 km-re elegendő üzemanyag készlete maradt, így a németektől kellett 20 000 litert felvételni, ami a dandár működési sugarát 50 km-ig biztosította.⁹²⁸ Időközben 19-én az OKH közölte, hogy a kedvező hadihelyzet miatt Gyorshadtestre nincs tovább szükség, és hogy azt 8 napon belül vissza kell vonni a magyar határ mögé.⁹²⁹ A csapatok a kijelölt körzetben való gyülekezést 20-a folyamán befejezték. A járművek és a csapatok 2 nap pihenője után, 22-én érkezett meg a fővezérség utasítása a csapatok kivonására április 24-i kezdéssel. A 24-én megkezdett meneteket azonban újra megszakították, mikor elrendelték a kivonás visszafordítását. Ekkorra már az 1. gépkocsizóandár Eszékig jutott, a 2. pedig Baja körzetébe. Német kérésre a hadtestet visszairányították a Dráva–Száva közébe. Másnap elfoglalták a korábbi szálláskörleteiket és 2 nap pihenőt tartottak. 29-én kiadták az előzetes intézkedést

⁹²⁴ Sőregi – Végső 2009. 94.

⁹²⁵ Gyorshadtest. 9–10.

⁹²⁶ Kun 1965. 1235.

⁹²⁷ Gyorshadtest. 11–17.

⁹²⁸ HL Vkf. 5161/22. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 15.

⁹²⁹ Kun 1965. 1235.

a kivonásra, majd május 4-én megkezdtek a kivonulást, 5-én pedig a hadtestparancsnokság is elhagyta Eszéket, és még aznap Budapestre érkezett.⁹³⁰

III.3.3. A délvidéki hadműveletek tapasztalatai

Általánosságban megfigyelhető, hogy a korszakban Délvidék visszafoglalását jelentős hadműveletként értékelték. Az ország és a szövetségesek előtt is bizonyítani kellett a Honvédség ütőképességét, és a magyar hozzájárulás jelentőségét. Azonban ha elemezzük az eseményeket és a hadjátról készült tapasztalati jelentéseket, némileg módosulhat a kép. A bevetett erők nagyságát – 4 hadtest! – tekintve kétségtelenül jelentős hadműveletről van szó. A gyorscsapatok szempontjából azért lehet különösen fontos a délvidéki hadművelet, mivel a sokkalta komolyabb megmérettetés, a Vörös Hadsereg elleni bevetés előtt ez volt a gyorsfegyvernem utolsó jelentős harci alkalmazása. Ami indokolja az utóbbi kijelentést, az a tény, hogy a felvidéki és az erdélyi eseményeknél nem születtek konkrét harci tapasztalatok. Kárpátalján, noha bevetett gyorscsapatok harcokban vettek részt, ezen alakulatok többnyire csak névleg számítottak 'gyors'-nak, illetve még nem Gyorshadtest kötelékben alkalmazták őket. Így tehát a Szovjetunióban bevetett alakulatok első igazi tűzpróbájának a délvidéki hadjárat tekinthető, ahol a harcokszízáslóalj kivételével már az 1941. júniusi szervezeti és fegyverzeti állapotában láthatjuk ezeket az erőket. Most lássuk a konkrét tapasztalatokat.

A délvidéki hadi események során nyilvánvalóvá vált, hogy egy korszerű gyalogdandár sem nélkülözheti a gépesítést, a dandár lovasszázada pedig már nem képes feladatának ellátására, ezért gépesített felderítőszázaddal lenne szükséges kiegészíteni, melyben motorkerékpáros-, páncélgépkocsi- és kerékpárosszakasz lehetne rendszeresítve. A korszerű felderítő-alakulat hiánya végig megmutatkozott az egész hadművelet alatt.⁹³¹

A hadműveleti terv a szabályzatoknak és a kor követelményeinek megfelelő elképzeléseken alapult: az ellenség kiépített erődvonalát koncentrált támadással áttörni, majd a mélységben a gyorscsapatok és ejtőernyősök bevetésével üldözni és bekeríteni az ellenséges erőket. Mint láthattuk, a terv nem került eredeti formájában megvalósításra.

A szembenálló jugoszláv alakulatok a német támadások következtében szinte teljesen összeomlottak, és mire a magyar erők támadásba mentek át és az erődvonal áttörése után végrehajtották volna a bekerítést, alig maradt ellenállásra képes erő a 3. magyar hadsereggel szemben. A jugoszláv védelem nem tudta kihasználni az

---

⁹³⁰ Gyorshadtest. 17–21.

⁹³¹ HL Vkf. 5161/4. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3., 5.

erődvonala és a terep adta lehetőségeket. Sem a határ menti erődökben, sem a védhető terepakadályoknál – csatornák, városok – nem épült ki szilárd védelem. A védő csapatok lehetőségeit növelte volna, hogy a reguláris jugoszláv alakulatok jelentős irreguláris támogatásra számíthattak. Ugyanakkor az, hogy nem rendelkeztek a magyar gyorscsapatokhoz hasonlóan hadtest szinten összefogott gyorsanmozgó – motorizált – erővel, a Honvédség számára komoly előny jelentett. Azonban a csapatok ütőképességét, és ez a gyorsfegyvernemre is értendő, ezúttal sem sikerült igazából próbára tenni, s a fejlesztés irányát saját harci tapasztalatokkal alátámasztani. Ezúttal is elmaradt az ellenséges reguláris erőkkel való nyílt összecsapás, helyettük inkább az irreguláris csapatok, partizáncsoportok jelentettek problémát.

A gyorseregtestek vezetését nehezítette a parancsnokságokhoz beosztott, megfelelően kiképzett vezérkari tisztek hiánya. Az 1. gépkocsizó dandár vezérkari főnöke, Bobák Dénes vk. Alezredes minden előgyakorlat nélkül, az elvonulás napján vette át a dandár vezérkari főnöki teendőket.⁹³² A 2. gépkocsizó dandár törzséhez egy 1. és egy 2. éves hadiakadémiai hallgatót osztottak be. *„Bár a két úr a legnagyobb lelkesedéssel, odaadással, munkakedvvel és lelkiismeretességgel igyekezett szolgálatát maradéktalanul ellátni, ismereteik hiányában erre nem voltak képesek.”* Így a vezérkari munka egyedül a dandár vezérkarifőnökére maradt, ami jelentős megterhelést jelentett még az adott viszonyok, még nem harci körülmények között is. (Hivatásos helyett tartalékos gh. tiszt került hadtest törzs beosztásra, s mivel a szükséges 4 számvivő sem vonult be, gazdasági szempontból is nehéz helyzet állt elő.⁹³³ Ezért újfent hangsúlyos kérdés, hogy már a béketörzsekbe be kellene állítani a hosszabb kiképzést igénylő személyzetet.⁹³⁴)

A felriasztás rövid határideje megmutatta, hogy a kiegészítési területek nagy távolsága és közlekedési infrastruktúra hiányosságai miatt a rendelkezésre álló 2 nap alatt csak komoly nehézségek árán lehetett a menetkészültséget elérni, de ettől függetlenül a mozgósítás terveknek megfelelően lefolyt.⁹³⁵

A gyorscsapatok hatékonyságnak egyik legfontosabb tényezője a rendelkezésre harc- és gépjármű állomány. A bevetett alakulatok járműállományának jelentős részét – a gyorscsapatoknál is – bevonultatott polgári járművek tették ki. Az 1. gépkocsizó dandár az 1940-es észak-erdélyi bevonuláshoz képest a bevonultatott gépkocsi járműanyag minőségét gyengébbnek ítélte meg. Sok mozgósított jármű gumiabroncsa 50-60 km után tönkrement.⁹³⁶ Ugyancsak a polgári életből bevonultatott gépkocsik alkalmatlansága merült föl a 2. gépkocsizó dandárnál. Nem feleltek meg,

⁹³² Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 33.; Noha Bobák alezredes munkájával elégedettek voltak, ez még sem tekintendő követendő gyakorlatnak.

⁹³³ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2-3.

⁹³⁴ HL Vkf. 5161/33. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3.

⁹³⁵ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 1.

⁹³⁶ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2.

mert a civil élet igényeihez igazodó szerkezetük nem bírta a megterhelést, illetve már bevonuláskor gyenge műszaki állapotban voltak.⁹³⁷ Erre a dandárparancsnokságok szerint a megoldás az lenne, ha a gyorseregtestek, ahol a gépkocsik sokkal nagyobb igénybevételnek vannak kitéve, mint a gyalogdandárok esetében, teljesen függetleníthetnék magukat a polgári gépjárművektől, és honvédségi készlettel lennének ellátva.⁹³⁸

Az 1. lovasdandár mozgósításakor is hiányoztak a megfelelő minőségű gépjárművek. Itt is különösen a bevonultatott polgári járművekkel merültek fel minőségi kifogások. Elsősorban a szükséges tehergépkocsi és motorkerékpár állomány nem állott rendelkezésre. A dandár ellátó- és vonatsapatainak gépkocsiszükségletét sem sikerült kielégíteni. A sütőoszlop járművei a kirakás után az első menetnapon mozgásképtelenné váltak, de hiányok voltak a hadihídoszlopnál, egészségügyi-oszlopnál és a löszerkezelő-oszlopnál is. A dandárnak a gépjárművek gyenge minősége mellett a minőségileg és mennyiségileg sem megfelelő loállomány okozott gondot.⁹³⁹ A bevonultatott polgári járművekkel szembeni minőségi kifogások mellett érdemes pár szót szólnunk a járművek kinézetéről. A bevonultatott civil gépkocsiknál sokszor nyoma sem volt a „katonás külsőnek”. Az alakulatoknak „reklámokkal feltűnően kifestetett gk-al ellátva kellett úgy a hdm-eket [hadműveleteket], mint az azt követő bevonulásokat és díszelgéseket végrehajtaniuk.”⁹⁴⁰ Ez részben álcázási problémákat vet fel, de legalább ennyire fontos, hogy morálisan sem tesz jót a csapatoknak: „nem” ... „a honvédség tekintélyét emelő benyomást kelt, hanem épp ellenkezőleg komikus megjelenésénél fogva a honvédség és az általa végzett komoly munka szükségtelenül való kifigurázására ad alkalmat.”⁹⁴¹

A gépjárművek közül a Botond terepjárók minden tekintetben megfeleltek a kívánalmaknak. Jól bírták a fokozott igénybevételt és csak kisebb műszaki hibák fordultak elő. Az átalakított Ford Marmon⁹⁴² tehergépkocsiknál azonban a nem

---

⁹³⁷ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 20.

⁹³⁸ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2. ; HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 20.; Költségszempontból is gazdaságosabb lenne az állandóan rednszeresített honvédségi gépkocsi. Egy számítás szerint a 2. gépkocsizó dandár törzse összesen 500 nap volt hadiállományon. Alkalmanként átlagosan 8 polgári személygépkocsit kellett bevonultatni. Egy gépkocsi napi térítési díja 3.5. P, ez összesen 1750 P. Visszaadáskor minden leszereléskor 100 P kártérítést kellett kifizetni. Ez összesen 2250 P, amihez járul 500 P javítási költség. Ebből megállapítható, hogy a behívott polgári kocsik helyett azok 75%-át kincstári típusból megvásárolhatták volna. HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 19.

⁹³⁹ HL Vkf. 5161/21. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 4.

⁹⁴⁰ HL Vkf 5348. eln. 1. 1941. Igénybevett gk-k befestése.

⁹⁴¹ U.o.

⁹⁴² A tehergépkocsi 1938-39 folyamán került a Honvédség állományába. Egy részük nem rendelkezett összkerék meghajtással. A katonai igényeknek megfelelő átalakítást a Weiss Manfréd cég végezte az amerikai „Marmon–Herrington” szabadalom alapján. Korbuly Ádám: A páncélos és katonai járműgyártás a Weiss Manfréd Rt. Művekben, 1925–1945. In: *A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története*. Szerk.: Varga A. József. 109–181. 154–155.

megfelelő műszaki megoldásai, hibái miatt állandó kiesések fordultak elő.⁹⁴³ Míg a tehergépkocsik sebessége meghaladta a megengedett 40-km/h-t, a rendszerben álló Hansa Lloyd⁹⁴⁴ közepes tűzérési vontatók⁹⁴⁵ elhasználtságuk és futóproblémáik miatt csak rövid ideig tudták követni, s akkor is csak vontatmány nélkül a csapatokat. Végül vasúton kellett visszaszállítani a póttetekhez.⁹⁴⁶

A járművek gyenge minősége mellett különösen az egyenlőre még a *páncélosok* zömét alkotó Ansaldo kisharcokocsik műszaki korlátai jelentek meg újfent. A szállító tehergépkocsik hiánya⁹⁴⁷ miatt a kisharcokocsiszázad naponta legfeljebb 40-50 km-t tudott megtenni, különben a lánctalpgörgők leolvadása miatt harcképtelenné váltak Ansaldo-ik.⁹⁴⁸ Az Ansaldo-görgők elleni panaszok persze nem hirtelen jelentek meg. (Már előző év júniusában is előkerült a leolvadt görgők problémája, de ezekkel kapcsolatban az a „megoldás” született, hogy a harcjárművek sebességét 20 km/h-ban maximálták.⁹⁴⁹) a hadművelet egyébként is erősen igénybe vette a páncélostechnikát. A nagy menettávolságok miatt a 3. könnyűharcokocsi-század egyes harcjárműveinél megtörtént, hogy már június közepén túllépték a kiképzési évre engedélyezett 3800 km-es keretet.⁹⁵⁰

Nemcsak a járműanyag gyenge minősége okozott problémákat. A 2. gépkocsizódandár alakulatai – különösen a gépkocsi szeroszlop – megfelelő szerelők hiányával vonultak el: a szükséges szerelőállomány többnyire mint szükséges hadiipari munkás felmentés alatt állt. Mivel a szeroszlop gyakorlatilag működésképtelen volt, a hadművelet után – 8 nap alatt! – 1 harcokocsit, 49 motorkerékpárt, 33 személygépkocsit, 47 tehergépkocsit, 20 tűzérési vontatót, 1 sebesültszállító gépkocsit voltak kénytelen hátra szállítani.⁹⁵¹ Ugyancsak a javítószolgálat elégtelen teljesítménye merült fel az 1. gépkocsizódandárnál. A javítószolgálat sok-

⁹⁴³ A hiba oka, hogy az elsőkerékajtás miatt a kisebb terhelésű első kerekek „összeviessza járnak és szétrázzák a hűtőt, letörrik a szélvédőt, összetörrik az ablakokat és a túlzott fogyasztástól eltekintve, súlyosan rongálják a motort”. Ezért sok alakulathoz kikapcsolták az első kerekek meghajtását. HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 19.

⁹⁴⁴ 37 M Hansa Lloyd közepes tűzérési vontató. 1937-ben vásárolt a Honvédség 74 db-ot Németországtól a 10.5 cm-es 37 M könnyű tarackok vontatására. Vontatmánya 3000 kg, szállító személyek száma: 1 fő sofőr és 6 fő utas. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 232.

⁹⁴⁵ 1937-be vásárolt német féllánctalpas vontató, a 10.5 cm-es tarackok vontatására rendszeresítették. Bonhardt – Sárhidai – Winkler 1992. 232.

⁹⁴⁶ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 20.

⁹⁴⁷ A harcokocsik közúti szállítása már a kárpátaljai események kapcsán felmerült, s ez alapján kezdték meg a kísérleteket egy harcokocsiszállító jármű kifejlesztésére. A sikeres 1940-41-es csapatpróbák után a délvidéki hadjárat idejére még nem kezdődött meg a sorozatgyártás, s később az Ansaldo kivonása miatt már nem is került sor rá. Bonhardt, *Páncélosok*. 255–256.

⁹⁴⁸ HL Vkf. 5161/21. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 4.

⁹⁴⁹ HM 34227. 3.b. 1940. Kis hk.-k gumigörök hibái.

⁹⁵⁰ HL Vkf. 5587 eln. 1. 1941. Hk. Anyag kémelése.

⁹⁵¹ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3.

szor alkatrészcserét sem tudott elvégezni, mivel gyakran a legfontosabb cikkek is hiányoztak, így ilyen esetekben is Budapestre kellett szállítania gépjárművet, ahonnan legkevesebb 2-3 hónap múlva kapta vissza az alakulat. A gépjárművek korlátozott javítási lehetőségeihez képest a páncélostechnika javításhoz szükséges anyag és felszerelés egyáltalán nem állt rendelkezésre: „*Sok esetben pirulnia kellett az embernek saját gyengeségünk láttán, amikor 8-10 napig hevert egy hk. olyan hibával, amit cserealkatrésszel 1-2 óra alatt meg lehetett volna javítani.*”, ugyanis minden közép- vagy nagyjavításhoz a gyári részlegre volt szükség, s az 10-14 nappal hamarabb nem jelent meg soha sem.⁹⁵²

A javítóanyag hiánya mellett a szeroszlopok tevékenységét az is hátráltatta, hogy amikor a vontatásra szoruló gépkocsikat, páncélgépkocsikat és harckocsikat kellett javításra alkalmas helyre bevontatni, nem állt rendelkezésre megfelelő darus vontató jármű. Így ezt a feladatot egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudták megvalósítani.⁹⁵³ A javítószolgálat és megfelelő vontatók megléte a második világháborúban nagyon fontos háttértényezőnek bizonyult. A sérült, akár kilőtt járművek idejében való elvontatása és megjavítása nagyban csökkentheti a megsemmisült járművek számát. Ez a veszteségek terén nagyságrendi csökkenést is jelenthet. A páncélosok szállításának problémája már a délvidéki hadműveletek előtt is felmerült. Ezen helyzet megoldására 1941 januárjában a Haditechnikai Intézet javaslatot terjesztett be. Eszerint – német mintára a meneteket saját lánctalpaikon hajtsák végre, míg nagyobb távolságra vasúton szállítsák őket. Ugyanakkor a sérült, üzemképtelen páncélosok szállítására javasolta speciális harckocsiszállító egység beszerzését szállításra és vontatásra.⁹⁵⁴ A műszaki kiszolgáló háttér másik fontos tényezője a megfelelően képzett szakembergárda. A gépjárművek tekintetében a képzett szerelő személyzet hiánya mellett a kiképzett üzembetartó állomány elégtelen létszáma is szembeszökő: 1941. március 1-i jelentés szerint a Honvédségen belül hiányzott 4397 fő gépkocsivezető és 1045 motorkerékpárvezető (de visszatérve a kiképzett szerelőállományra: hiányzott 136 gépkocsi műmester, 248 gépkocsi szerelő, 271 fegyvermester, 43 kerékpár szerelő).⁹⁵⁵

A gépkocsiszeroszlop hiányosságai azonban nem a délvidéki események során derültek ki, legfeljebb ekkor mutatkozott meg, hogy mindez mit jelent harci körülmények között. Már az év elején felmerült, hogy a csapatoknál súlyos a helyzet a gépjárművek karbantartása terén: „*Ami ma a csapatnál?*... „*ezen a téren történik, vétek a nagyértékű anyaggal szemben?*”. A Haditechnikai Intézet javaslata szerint sürgősen rendezni kellene ezt az állapotot, mivel megfelelő karbantartás hiánya miatt a gépjárműanyag idő előtt elveszíti használhatóságát. A megfelelő

---

⁹⁵² HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 4.

⁹⁵³ Vkf 5347. eln. 1. 1941. Gk. szeroszlopok darus vontatógépkocsik rendszeresítése.

⁹⁵⁴ HL Vkf 4153. eln. 1. 1941. K. hk. szállító berendezése. 1.

⁹⁵⁵ Vkf 4358. eln. 1. 1941. Állományhelyzet 1941. III. 1-én.

szakszemélyzet beállítása elmaradt a jármű beszerzések ütemétől, ezért a probléma lényege, hogy egyaránt meg kellene szervezni a járművek műszaki felügyeletét és karbantartását.⁹⁵⁶

A katonai *motorkerékpároknál* történt a legtöbb kiesés, mivel a gépeket 45 km/h-án felüli sebességre tervezték, de az oszlopokba besorolva kénytelenek voltak a számukra kedvező sebességnél lassabban haladni, így a hűtés elégtelensége miatt műszaki hibák léptek fel.⁹⁵⁷

A lovasság *lóállománya* a magyar gyorscsapatoknál, szervezetükből adódón (2 lovasdandár!) a mozgékonyság másik alapvető tényezője. A lovas alakulatok lóállományának jelentős része, ugyanúgy mint a gépkocsizó egységeknél a gépkocsik, a polgári életből bevonultatott ún. vállalkozó ló, vagy az igénybevett lovak közül került ki. Ezek egyértelműen nem feleltek meg a gyorscsapatok igényeinek. Sőt, a korabeli jelentés azt is kijelenti, hogy „*a lovas dandárok sem mozgósítás, sem teljesítmény szempontjából nem tekinthetők gyors seregtesteknek*”.⁹⁵⁸ A bevonultatott lovak többsége, mint hátszló, alkalmatlannak bizonyult. A gyalogságnál és tüzérségnél ez nem jelentett problémát, mivel bevonulás után ezen lovak ugyanazt a feladatot látták el, mint előtte. A gyorscsapatoknál számukra szokatlan feladatok vártak rájuk: ezt nem tudták ellátni s a fizikai fáradságot sem viselték kellőképpen. Mindezekből adódik a következtetés, hogy a gyorscsapatokat hadilétszámon kell tartani, hogy a megfelelően felkészített lóállomány rendelkezésre álljon.⁹⁵⁹

Az I/II. huszárosztálynál az igénybe vett lovak 60%-a nem felelt meg. A 2. huszárezrednél ez az arány 50%. A 3. huszárezrednél a lovak és legénység kése delmes bevonulása miatt április 8-án az ezred erejének kb. 80%-val rendelkezett, a többi csak 11-re lett kész (Itt ráadásul a huszárüteg lövegei s a páncéltörő ágyús század vontatói Budapesten illetve Kassán voltak javításon). Ugyanúgy feltöltési hiányok mutatkoztak a 4. huszárezrednél is.⁹⁶⁰ Az alábbi táblázat szemlélteti, hogy a mozgósított lovak milyen lényeges szerepet játszanak a lovasság harcképességében⁹⁶¹:

⁹⁵⁶ A Haditechnikai Intézet jelentése szerint jó működés esetén a költségek 2/3-a fordítódik üzemanyagra és 1/3-a karbantartásra. A Honvédségnél ez éppen fordítva igaz. Műszaki felügyeletre be kellene osztani alosztályonként (20 gépkocsi) egy műszaki altisztet, osztályonként (kb. 60 gépkocsi) egy műszaki tisztviselőt, ezrednél (kb. 120 gépjármű) pedig egy mérnök tisztet. HL Vkf. 4495. eln. 1. 1941. Gjmüanyag műszaki felügyeletének karbantartásának és javításának újjászervezésre javaslat.

⁹⁵⁷ HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 18.

⁹⁵⁸ HL Vkf. 4946. eln. 1. 1941. Lovak állapota az „M” alakulatoknál. Pro domo.

⁹⁵⁹ HL Vkf. 4946. eln. 1. 1941. Lovak állapota az „M” alakulatoknál. 1–2.

⁹⁶⁰ HL Vkf. 4946. eln. 1. 1941. Lovak állapota az „M” alakulatoknál. 3–5.

⁹⁶¹ A táblázat HL Vkf. 4946. eln. 1. 1941. Lovak állapota az „M” alakulatoknál. 1. számú melléklet. Alapján készül.

	Békeállomány	Mozgósítási szükséglet	Hiány mozgósítási állományra	Hiány aránya
Egy huszárezred összesen	986	2050	1064	52%
4 huszárezred összesen	3944	8200	4256	52%

Az adatokból kiderül, hogy a lovasság lóállományának fele a civil állományból kerül be. Amennyiben ez nem megfelelő, akár minőség, akár a mozgósítás sebessége miatt, a lovasság harckészsége szenvedhet komoly csorbát.

A modern háborúban a csapatok – és ez különösen igaz a gyorsanmozgó gépesített egységekre – vezetésében létfontosságú szerepre hivatott a korszerű *híradó* alakulat. Az ellenség hátában mélyen előretört gyorseregetestekkel való kapcsolattartáshoz nélkülözhetetlenek a jól felkészített és felszerelt híradó – különösen rádiós – alakulatok. A délvidéki események alatt többször is előfordult, hogy a magasabb parancsnokságok nem rendelkeztek a hatékony vezetéshez szükséges információkkal és a korábbi bevetésekhez hasonlóan most is egész seregetestek „tűntek el”. Bár a Gyorshadtest-parancsnokság a korszerű híradóalakulat szükségét már a délvidéki hadműveletek előtt felismerte – ez következett nem csak a hadgyakorlatok, hanem a korábbi bevonulások tapasztalataiból –, ennek orvoslására nem történt semmi.⁹⁶² A német hadsereg tapasztalatai megmutatták, hogy a gyorscsapatok műveleteit csak előlről lehet vezetni, ehhez azonban megfelelő hírközlésre van szükség. Ez az előlről való vezetés „csak a legfeszesebb rádiófigyelemmel volt lehetséges”, s ezt csak úgy tudta elérni a Gyorshadtest parancsnoksága, hogy a gyakorlatlan híradó legénység miatt kénytelen volt minden adóvevőhöz tisztet ültetni.⁹⁶³ A Gyorshadtest híradószázad rádiós részei – különösen a hadműveletek első szakaszában – csak korlátozott használhatósággal bírtak. Ennek okaként megállapítható, hogy a hadtest híradószázad békefelállító alakulatai kiképzett rádiós legénységet alig vezényeltek a századhoz, így az javarészt tartalékos, alig kiképzett állománnyal vonult hadba.⁹⁶⁴ A képzett rádiósok, távbeszélősök hiánya az egész haderőre rányomta a bélyeget. A fentebb említett állományjelentésből kiderül az is, hogy az egész Honvédségen belül 2180 kiképzett rádiós és távbeszélő katona hiányzik.⁹⁶⁵

A hiány okaként azt találhatjuk, hogy a Gyorshadtestnél békeidőben nem rendszeresítették hadtest híradó parancsnokot, aki békében is összefoghatná a kiképzést.

⁹⁶² HL Vkf. 5161/25. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2.

⁹⁶³ HL Vkf. 5161/25. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 4.

⁹⁶⁴ HL Vkf. 5161/26. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2–3.

⁹⁶⁵ HL Vkf. 4358. eln. 1. 1941. Állományhelyzet 1941. III. 1-én.

A híradócsapatoknál nagy a tiszthiány és altiszt hiány: a gyorscsapatoknál 20-45 újoncra csak 1 tiszt, 1 altiszt és 3-6 tisztes jut.⁹⁶⁶ A meglévő tisztiállomány nemcsak számbelileg kevés, hanem egy részük – a továbbszolgáló tisztek – minőségileg sem ütik meg a kívánt szintet. A hatékonyságot nagyban rontja, hogy a meglévő tiszti állomány jellemzően túl van terhelve különböző adminisztrációs feladatokkal.⁹⁶⁷ Egyes hadkiegészítési körzetekben az újoncállomány nem üti meg a kívánt szintet: „*A kiképzési idő nagy%-át az emberek íráskészségének fokozására, valamint a polgári életből származó hiányosságok kiküszöbölésére kell fordítanunk.*”⁹⁶⁸

Ez alapján ellentmond annak a honvédségben is elfogadott elméleti alapvetésnek, hogy a gyorscsapatoknak békében is közel teljes állománnyal kell rendelkeznie. A kiképzésbeli hiányosságok mellett komoly tehertételt jelentett a rendelkezésre álló rádióanyag korszerűtlensége.⁹⁶⁹ A hadtest–seregetest összeköttetés bizonytalanságát mutatja, hogy az április 15-i átcsoportosításra vonatkozó rendelkezést írásban kellett megküldeni egyes seregetesteknek.⁹⁷⁰ Ugyanakkor a seregetesteken belüli kommunikáció többé-kevésbé működött. Az 1. gépkocsizóhadparancsnoka „*az egész hadművelet alatt – néha 50-60 km-re lévő egységeivel is – állandóan ök.[összeköttetés]-ben volt és velük intézkedni tudott.*” – áll korabeli kitüntetési előterjesztésben.⁹⁷¹ Mindezekből több következtetés is levonható. Ha azért elismerés jár, hogy a legtermészetesebb dolog, a csapatok és parancsnokságok közötti összeköttetés működik, akkor nyilvánvaló, hogy ez nem is lehetett feltétlenül olyan természetes dolog. Nyilván a híradóalakulatok számára is van mód arra, hogy kiemelkedő helytállást tanúsítsanak. A földrajzi viszonyok – síkság – , a tér mérete,⁹⁷² s a terület alakja (szabályos) sem indokolja a híradás nehézségeit. Azt is fontos megállapítani, a hogy a fennakadások elsősorban a Gyorshadtest–seregetest közti szinten adódtak.

Általában megállapítható, hogy a gyorseregetestek az üzemanyagot kivéve nem küszködtek jelentős ellátási problémával. Ugyanakkor az is kiderült, ez inkább az

⁹⁶⁶ HL Vkf. 4874. eln. 1. 1941. Hír- és csapattávbeszélő újoncmegtekintések tban. Újoncmegtekintéséről jelentés. 1.

⁹⁶⁷ U.o. 5–6.

⁹⁶⁸ HL Vkf. 4874. eln. 1. 1941. Hír- és csapattávbeszélő újoncmegtekintések tban. Újoncmegtekintéséről jelentés II. 2.

⁹⁶⁹ HL Vkf. 5161/26. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 8–9.

⁹⁷⁰ Gyorshadtest. 2.

⁹⁷¹ Kitüntetési javaslatok. 2. doboz. 62.

⁹⁷² Szabadka–Újvidék távolsága légvonalban kb. 95 km. http://www.mapcrow.info/cgi-bin/cities_distance_airpt2.cgi?city3=-143330%2CS&city4=-131761%2CN Hozzáférés: 2011.08.20. 13.00.; a térség szélessége az Apatin–Óbecse vonalon kb. 82 km. http://www.mapcrow.info/cgi-bin/cities_distance_airpt2.cgi?city3=-108370%2CA&city4=-109433%2CB Hozzáférés: 2011.08.20. 13.05.

anyagi szervek túlfeszített munkájának és a hadműveletek rövid időtartamának köszönhető.⁹⁷³

A gépkocsizódandároknál felvonuláshoz képest annak anyagi megalapozása 1-2 nappal lemaradt. A határátlépéskor a csapatok üzemanyagkészlete nem volt megfelelően feltöltve.⁹⁷⁴ Ez egyrészt a feltöltés elmaradásának, másrészt abból adódott, hogy egyes alakulatok nem rendelkeztek szervezetszerűen üzemanyagszállító gépkocsikkal. Ugyanakkor a 100 km-re megállapított üzemanyag javadalmazás a rossz minőségű utak, forgalomakadályok, emelkedők – tehát gyakorlatilag az ideálistól eltérő körülmények – miatt csak 60-70 km-re elegendő. Így az, hogy a dandárnak kiadott üzemanyagkészlet 500 km megtételére volt elegendő, csak elméletileg működött, valójában körülbelül 400 km-re képesítette a csapatokat.⁹⁷⁵ Az üzemanyag-ellátás szervezetlensége mutatkozott meg Valjevóban a 2. gépkocsizódandárnál és Újvidéken az 1. gépkocsizódandárnál, mikor a németektől, illetve zsákmányból kellett kiegészíteni a készleteket.⁹⁷⁶ A tapasztalatok azt mutatták, hogy az üzemanyaghiány, a csapatok mozgásképtelenségének elkerülésére legalább 5-6 javadalmazás üzemanyagra lett volna szüksége egy gépkocsizó seregtestnek.⁹⁷⁷ Az ellátásban az ellátó szervek szakképzetlensége, és a túlbürokratizált rendszer többször okozott fennakadást. (A 1. gépkocsizódandár egyik benzinfelvételezésre bejelentkezett csapatát azzal utasították vissza, hogy „19 h után nincs felvételezés. Jöjjenek vissza holnap reggel.”⁹⁷⁸ Hasonló esetről tudunk a 2. gépkocsizódandárnál is, mikor április 15-én Baján a városba települt ellátó egység körbélyegzővel ellátott nyugta nélkül nem volt hajlandó üzemanyagot kiadni. Ugyanakkor a dandárközvetlen alosztályoknak nem is volt körbélyegzője!)⁹⁷⁹

Lőszerellátás terén fennakadás nem volt, de a hadműveletek alatt nem történt pótlás. Ez persze csak úgy volt tartható, hogy nagyobb fokú lőszerfelhasználás sem jellemezte az ütközeteket,

Nem csak a gyorscsapatoknál megfigyelhető hiányosság – s ez már a kárpátaljai harcok alatt is problémát okozott –, a nem harcoló alakulatok elégtelen fegyverzete. Ez az ellátó és támogató csapatok – híradók, forgalomszabályozók, vonat stb. – működését nehezítette, s különösen a főerőktől elszakadva messze előretörő gyorscsapatoknál veszélyes helyzeteket teremhetett. Ezért szükséges lett volna

---

⁹⁷³ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 1.

⁹⁷⁴ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 2.; HL Vkf. 5161/22. eln.1.. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 14.

⁹⁷⁵ HL Vkf. 5161/22. eln.1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 14–15.

⁹⁷⁶ Az eset leírásokat lásd ott.

⁹⁷⁷ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3.; HL Vkf. 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 15–16.

⁹⁷⁸ HL Vkf. 5161/33. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 3.

⁹⁷⁹ HL Vkf. 5161/33. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 16.

legalább önvédelmi fegyverekkel – puskával felszerelni őket.⁹⁸⁰ Ezt sokszor az alparancsnokok kényszerültek zsákmányolt fegyverekből megoldani.⁹⁸¹ A vonat felfegyverzése mellett más – a felfegyverzéssel nem ellentmondó – koncepció is született. Már a Szovjetunió elleni háború tapasztalatainak figyelembevételével, de utalva Bácskai hadműveletekre, a seregvonat elleni támadások kivédésére szervezetszerűen a vonathoz csatolt biztosító részleg beállítására is született felvetés.⁹⁸²

A délvidéki tapasztalatok és a szövetséges német hadsereg tapasztalatai⁹⁸³ az 1940-41-es kiképzési év augusztus–szeptemberi hónapjaira megfogalmazott elvárásokban is átjöttek. A rendelet hangsúlyosan kezeli a gyorsdöntésre való törekvést, melyet alapos szervezéssel és lendülettel kell végrehajtani.⁹⁸⁴ A fegyveremek közti együttműködés fejlesztése céljából a harcoló fegyveremek összevonásával harcszerű lögyakorlatokat kell szervezni.⁹⁸⁵ A páncélelhárítás gyakoroltatása céljából a gyorsfegyvernemtől a hadtestekhez harccsoportokat kell beosztani. Ugyancsak kiemelten kezelték a földi- és a légierők közti együttműködés fejlesztését.⁹⁸⁶

Mindenképpen a bevetett csapatok javára írandó, hogy az említett nehézségek ellenére a rájuk rótt feladatot teljesítették. Annak ellenére, hogy már a bevonulás során – de még inkább később – olyan irreguláris harcmodorral kellett szembenéznük, melyre nem kaptak kellő felkészítést.⁹⁸⁷

⁹⁸⁰ HL Vkf. 5161/8. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 5.; . HL Vkf. 5161/22. eln. 1 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 19.

⁹⁸¹ A hiány mértékét jelzi, hogy a 2. gépkocsizódandárnál a parancsnokság 177 főre 23, a híradószázad 150 főre 23, a légvédelmi gépágyús üteg 208 főre 65, a forgalomszabályozó-század 152 főre 12, az utászszázad 374 főre 198, a gépvontatású tüzérsztyály 563 főre 121, a dandárvonat pedig 617 főre 127 puskával rendelkezett. HL Vkf 5161/22. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 19. Hasonló problémák más, nem gyorsfegyvernembeli csapatoknál is előfordultak. Pl. 19. gyalogdandár. (HL Vkf. 5161/4. eln. 1. 1941. Tapasztalati jelentések gyűjtője. 5.)

⁹⁸² HL. Vkf 6864. eln. 1. 1941. Haditapasztalatok. 1941. november 7.

⁹⁸³ Nem csak a korábbi hadjáratokról van szó, hanem a német haderő balkáni bevetéséről is. A Magyarországon átvonuló német menetoszlopok mellé beosztott magyar kísérő tisztek részletes jelentésekben számoltak be a német hadsereg szervezeti felépítéséről, működéséről. Vkf 5095. eln. 1. 1941. Német seregtestek szervezése.

⁹⁸⁴ Vkf 5279. eln. 1. 1941. Kik. rendelet II. rész az 1940/41. kik. év augusztus, szeptember havi időszakára. 1941. május 20. 2.

⁹⁸⁵ U.o. 6.

⁹⁸⁶ U.o. 7–8.

⁹⁸⁷ Kérdés persze az is, hogy ilyesmire valóban felkészíthető-e egy hadsereg, egy katona. Az azóta eltelt több mint 70 év tapasztalatai – egészen a közelmúltig (lásd Vietnam, Irak, Afganisztán stb....) – mindenesetre erre nehezen adnak egyértelmű választ.

ÖSSZEGZÉS – GYORSCSAPATOK

TEVÉKENYSÉGÉNEK ÁLTALÁNOS ÉRTÉKELÉSE

A magyar királyi Honvédség hamar felismerte, hogy a két világháború között olyan új katonai elmélet jelent meg, amely nemcsak a használhatatlan elképzelések sorát gyarapítja. Az I. világháborúban megjelent haditechnikai újítások sokak számára nem tették nyilvánvalóvá, hogy a hadviselés megújulás előtt áll. Az elhúzódó háború kimenetelét még nem csak ezek az újítások, hanem inkább az anyagi és morális felőrlés sikere határozta meg. Mire a katonai újítások háborút eldöntő tényezővé váltak volna, a hátszágokban kibontakozó súlyos válságok következtében véget ért a nagy világégés. De potenciális lehetőségeik mindenképpen feltűnést keltettek, s ez különösen néhány katonai gondolkodót ösztönzött arra, hogy megkeresse és finomítsa az új fegyverzet számára a megfelelő alkalmazási módot. A 30-as években már megszülettek azok az elméletek, amely alapját képezték ezen új fegyver- és csapatnemek alkalmazásának a II. világháborúban. Az alapvető változás oka a motorizáció és az ezzel kapcsolatos hadviselési változások.⁹⁸⁸ Az évtizedre már a páncélos-, gépjármű- és repülőtechnika kifinomodott annyira, hogy módot adott az elméletek mind szélesebb körben való megvalósítására és alkalmazására.

Magyarország fegyverkezését több tényező is hátráltatta. Legfontosabbaknak véljük a trianoni békeszerződés által előírt katonai korlátozásokat, valamint a megfelelő gazdasági és személyi háttér elégtelenségét. A 30-as évek végére ezek a tényezők kezdtek pozitív irányba változni s 1938-tól beindult egy nagyszabású fegyverkezési program. Ennek keretében került sor a gyorsfegyvernem megszervezésére. Az új fegyvernem magán hordozta mindazokat a gyermekbetegségeket, melyekkel a frissen újjászervezett honvédség küszködött, sőt még sajátosságaiból adódóan ehhez még más problémák is járultak. Az új fegyvernem területén persze más országok fegyveres erőinél is számos gyermekbetegséggel, technikai-, szervezeti-, elvi- anyagi problémával kellett megküzdeni.

Az 1938-ban felállított gyorscsapatok első alkalmazására a Felvidékre való bevonuláskor került sor. Az alig megszervezett alakulatok tevékenysége

⁹⁸⁸ Természetesen ide sorolhatunk sok más terület kiemelkedő eredményeit (elektronika, hírközlés, vegyipar, kohászat stb.), de az újítás kulcsa mindenképpen az új erőforrás megjelenése és elterjedése.

lényegében még nem sokkal haladta meg egy gyakorlat szintjét. Kárpátalja visszafoglalásakor már konkrét harci cselekményekre került sor. A harcokban részt vevő erők szervezetileg, anyagilag és személyileg sem álltak azon a szinten, valamint alkalom sem adódott rá, hogy a modern harcászati elveknek megfelelően alkalmazzák. A frissen bevonultatott újoncokból álló egységek megállták ugyan a helyüket, de kérdésesnek bizonyult, hogy szervezett ellenállás esetén is sikerült volna megvalósítani a kitűzött hadműveleti célokat. A kiképzés és a csapatok anyagi ellátottsága sem állt a megfelelő szinten. A gyorscsapatok – főleg azok gépkocsizó részei – csak nevükben számíthattak valódi gyorsfegyvernembelinek. A gépjárművek, a páncélosok és a megfelelő vezetés hiánya gyakorlatilag kizárta a korszerű módon való alkalmazás lehetőségét. Ennek ellenére lényeges dolog, hogy a szervezés kezdeti stádiumában lévő gyorscsapatok végrehajtották a rájuk kirótt feladatot és igazolták létjogosultságukat.

A tapasztalatok alapján a gyorseregettek vezetésére a következő évben megalakult Gyorshadtest-parancsnokság nemcsak egy esetleges hadművelet esetén biztosította az egységes, szakszerű vezetés lehetőségét, hanem a békebeli szervezés, a kiképzés irányítására is szolgált. Ez lehetővé tette a megfelelő, egységes harcászati-hadműveleti elvek kidolgozását, kipróbálását és a vezetés felkészítését a megváltozott elvek szerinti harcvezetésre. Megmutatkozott, hogy ad hoc alapon nem lehet – nem érdemes – fenntartani az új fegyvernemet. Már békeidőben meglévő és megalapozott anyagi és személyi keretekkel kell felállítani a gyorscsapatot. Ekkortól kezdik egységesíteni a csapatok gépjárműállományát – inkább kevesebb, mint több sikerrel, különösen ha bevonultatott polgári járművekre gondolunk – és megkezdik a páncélosegységek felszerelését, korábbiaknál lényegesen korszerűbb harcjárművekkel (Csaba páncélgépkocsi, Toldi könnyűharckocsi, Nimród páncélvadászok, Turán közepes harckocsi).

Az 1940-es magyar–román „majdnemháború” időszakában a magyar haditerv a Gyorshadtest szabályzatban előírt módon való alkalmazásával számolt. A román védelem áttörése után a gyorsalakulatoknak a román védelem mélységébe kijutva kellett volna tevékenykedni. A háború elmaradt, s felvidéki hadművelethez hasonlóan „csak” egy békés bevonulás nehézségeivel kellett megküzdeni a csapatoknak, ahol az ellenséget nem annyira a román csapatok, hanem inkább a nagy menettávolságok és a menetkörülmények jelentették. A többi csapatnál kétségen kívül sokkal jelentősebb menetteljesítményeket fölmutató gyorsanmozgó egységeknek viszonylagos korszerűségük ellenére is számos problémával kellett megküzdeniük, amelyek harci körülmények között a hatékonyságot negatív irányban befolyásolták volna. Az utánszállítás sokszor lemaradozott, illetve a híradóhálózat sem felelt meg a követelményeknek.

A járművek és a lóállomány hiányosságai miatt sok alakulat mindenfajta harci behatás nélkül is komoly menetvesztéseket szenvedett.

Fontos tapasztalatokat jelentettek a német katonai sikerek. Ezek a saját tapasztalatokkal együtt meggyőzhették a kétkedőket, hogy a gépesítés nem tévutat, hanem a jövőt jelenti, és igazolták a háború előtt született alkalmazási elméleteket. A lengyel és a nyugati hadjáratok megerősítették a gyorscsapatok létjogosultságát, de saját harci tapasztalat híján a további fejlesztési irányokat is kijelölték. Ezután került sor harcokszázaljak szervezésére, s az egységek fegyverzetének erősítésére. Ugyanakkor a törekvéseket összhangba kellett hozni a hazai lehetőségekkel. Nyilvánvalóvá vált, hogy sok szempontból követendő a német példa, de – ahogy egy jelentés is utal rá – nem másolható. Az eltérő gazdasági, technikai, személyi adottságok mellett a honvédség potenciális alkalmazási környezete is eltér a német követelményektől.

1941 áprilisában a honvédséget újra bevetették. A délvidéki hadművelet ezúttal egy koalíciós háborút jelentett, mindazon katonai előnyökkel, amit egy erős nagyhatalom szövetsége nyújthat. A honvédek a korábbi esetekhez (Felvidék, Kárpátalja, Erdély) ezúttal sem találják magukat szemben szervezett ellenséges haderővel, inkább az irreguláris erők jelentették a fő gondot. És persze az immáron szokás szerint előjövő problémák. Az utánszállítás gyengeségei, a hiányos kiképzés és anyagi körülmények, vezetési problémák mind sújtják a támadó csapatokat. Míg korábban a diplomácia háritotta el az összeütközést az ellenséges hadsereggel, most a német szárazföldi- és légi erők tevékenységének köszönhetően alakult ki a honvédség számára kedvező helyzet. Mire a magyar haderő megindult, már nem találkozhattak számottevő ellenállással, így újfent nem sikerült háborús körülmények között vizsgáztatni a honvédséget, újra elmaradt az élesben való kipróbálás.

A fegyvernem 1938–1941 közötti története is bizonyítja, hogy a magyar katonai gondolkodás ismerte, követte és a lehetőségekhez képest alkotó módon felhasználta a legkorszerűbb katonai elméleteket, tapasztalatokat. A fegyvernem történet ezen tekintetben nemzetközi környezetben is kiállja a próbát. A honvédség potenciális ellenfelei, a környező országok gyorscsapatái közül szervezési, alkalmazás elvekbeli téren egyedül a csehszlovák hadsereg közelítette meg a magyar szervezeti struktúrát és harcászati elképzeléseket. Ennek legfontosabb elemeinek véljük az gyorscsapatok seregtest (dandár, hadtest) szintű megszervezését, összefegyvernemi jellegét, magas készségi állapotát.

Ezen a téren megmutatkozó előnyöket azonban jelentősen csorbították, hogy az anyagi és személyi viszonyok nem tudták leképezni a korszerű elméleti és szervezeti szintet. Tárgyalt korszakunkban azonban, mint ezt az események megmutatták, ez nem járt végzetes következményekkel. Sőt, a konkrét feladatokat sikeresen végrehajtották.

Haditapasztalatokban tehát – ha csak korlátozottakban is – nem volt hiány. A problémák orvoslására azonban nem maradt elég idő, mivel a Délvidék után újra bevetésre került a Gyorshadtest. A keleti fronton azonban pehelysúlyú versenyzőt állítottak be két nehézsúlyú közé. Itt már vérrel kellett megfizetni az elmaradt fejlesztéseket, a gyenge technikát s a sokszor indokolatlan spórolást.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Levéltári források

- Hadtörténelmi Levéltár. I. fondfőcsoport. A magyar királyi honvéd vezérkar főnöke levéltára.
- Hadtörténelmi Levéltár. I. fondfőcsoport. Anyakönyvi lapok.
- Hadtörténelmi Levéltár. II. fondfőcsoport. Csapatanyagok.
- Hadtörténelmi Levéltár. I. fondfőcsoport. Honvédelmi Minisztérium 3.b. (gépkocsizó) osztály irattára.
- Hadtörténelmi Levéltár. I. fondfőcsoport. Kitüntetési javaslatok. 1., 2. doboz
- Hadtörténelmi Levéltár. VII. fondfőcsoport. Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye.

Kiadott források

1921. évi XXXIII. tc. 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. <http://www.1000ev.hu./index.php?a=3&param=7489>. Hozzáférés: 2008.08.29. 14.21.
- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.* Szerk.: Juhász Gyula – Pamlényi Ervin – Ránki György – Tilkovszky Loránt. Budapest, 1968, Kossuth Könyvkiadó.
- Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájának tanulmányozásához 1936–1945.* összeáll.: Juhász Gyula. IV. kötet: 1939–1940. Budapest, 1962, Akadémiai Kiadó.
- Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájának tanulmányozásához 1936–1945.* összeáll.: Juhász Gyula. V. kötet: 1940–1941. Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó.
- Halmossy Dénes: *Nemzetközi szerződések. 1918–1945.* Budapest, 1983, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó.
- Magyarország és a második világháború.* Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez. Szerk.: és előszó: Zsigmond László. Budapest, 1959, Kossuth Könyvkiadó.

Feldolgozások

- 1:200000 méretarányú topográfiai térképek (1910 körüli állapot) – újrarajzolt térképek <http://lazarus.elte.hu/hun/tantort/2003/palyazat/index.htm> Hozzáférés: 2011.08.09. 18.34
1938. évi rangsorolás. <http://www.hm-him.hu/rang/cd/1938/talal-index.php?talalev=1938&talalkod=110> Hozzáférés: 2011.07.28. 20.00.
1940. évi rangsorolás. <http://www.hm-him.hu/rang/cd/1940/talal-index.php?talalev=1940&talalkod=108> Hozzáférés: 2011.07.28. 20.00
- Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*. Budapest, 2005, Osiris Kiadó.
- Adonyi-Náredy Ferenc: *a magyar katona a második világháborúban 1941–1945*. Klagenfurt, 1954.
- Adonyi-Náredy Ferenc – Nagy Kálmán: *Magyar huszárok a második világháborúban*. Sárvár, 1990, Huszár Múzeum Baráti Kör.
- A jugoszláv harcszabályzat fontosabb fejezetei*. Hungaricus kiadványa. 193?.
- A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története*. Szerk.: Varga A. József. H.n., É.n. *Annuaire Militaire* 1940. Societe des nations.
- A páncélosháború elméletének képviselői*. 2. Budapest, 1972, ZMKA.
- A. Sajti Enikő: *Délvidék 1941–1944*. Budapest, 1987, Kossuth.
- Axworthy, Mark – Serbanescu, Horia: *The Romanian Army of World War 2*. London, 1991, Osprey Publishing Ltd.
- Az egyetemes és a magyar hadművészet fejlődése az ókortól napjainkig*. Szerk.: Füzi Imre. Budapest, 1986, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Babucs Zoltán – Maruzs Roland: „*Jász vitézek, rajta, előre!*” a jászberényi kerékpáros és harcokosi zászlóalj története. 1921–1945. H.n., É.n., Pudedlo Kiadó.
- Bailey, Jonathan B. A.: *Az első világháború és a modern hadviselés születése. In a korai stratégiai gondolkodás*. Szerk.: Veszprémy László. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. 287–306.
- Barefield, Michael R.: *Overwhelming Force, Indecisive Victory*. The German invasion of Yugoslavia, 1941. Fort Leavenworth, KS, 1993, US Army Command and General Staff College, 1993.
- Bene János: *Nyíregyházi huszárok*. Nyíregyháza, 1991, Jósa András Múzeum.
- Bene János – Szabó Péter: *a magyar királyi honvéd huszár tisztikar*. 1938–1945. Budapest, 2006, Heraldika Kiadó.
- Berger Károly: *a vezetés kézikönyve I-II*. Budapest, 1936, Stádium.
- Biddle, Stephen: Szárazföldi hadviselés: elmélet és gyakorlat. In *Stratégia a modern korban*. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba. Szerk.: Baylis, John et al. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. 121–148.
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: *a Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélosított harcjárművei 1920–1945*. Budapest, 2006, Petit Real Könyvkiadó.

- Bingham, James: *French Infantry Tanks*. Part II. AFV/ Weapons Profiles.
- Bonhardt Attila: a M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára. Hivataltörténeti bevezető. In Szijj Jolán (szerk.): *Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi levéltár őrzésében lévő katonai iratok*. Budapest, 1997. <http://mek.oszk.hu/01300/01340/html/index.htm>
- Bonhardt Attila: a magyar páncélosfegyvernem fejlődése (1936–1945). In *a magyar harckocsizó fegyvernem 60 éve és a harckocsi 80 éve*. Budapest, 1996. 17–26.
- Bonhardt Attila: Magyar páncélosok 1920–1938. In *a magyar harc- és gépjárműfejlesztések története*. Szerk. Varga A. József. H.h., Én. 221–264.
- Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler László: *a Magyar Királyi Honvédség fegyverzete*. Budapest, 1992, Zrínyi Kiadó.
- Botlik József: Csehszlovákia nemzetiségi politikája Kárpátalján 1919–1938-39. <http://www.corvinuslibrary.com/ruszin/karpatalja1.pdf>. Hozzáférés: 2014.09.19. 17.33.
- Bölgöny József – Hubay László: *Magyarország kormányai 1848–2004*. Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó.
- Bulla Béla – Mendöl Tibor: *a Kárpát-medence földrajza*. Budapest, 1999, Lucidus Kiadó. Az Országos Köznevelési Tanács 1947. évi kiadása alapján.
- Csikány Tamás: *Az európai hadművészet a harmincéves háborútól a XIX. század végéig*.
- Csima János (összeáll.): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. 1938–1945*. Budapest, 1961, HM Központi Irattár.
- Csonkaréti Károly – Benczúr László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán*. H.n., é.n., Zrínyi Kiadó.
- Davies, W. J. K.: *Handbook German Army 1939–1945*. New York, 1977.
- Dobrich, Momcilo: *Chetnik: The Story of the Royal Yugoslav Army of the Homeland, 1941–1945*. Bayside (New York), 1998.
- Dombrády Lóránd: *a magyar hadigazdaság második világháború idején*. Budapest, 2003, Petit Real.
- Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: *a Magyar Királyi Honvédség. 1919–1945*. Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Erdélyünk és honvédségünk*. Történelmi eseménysorozat képekkel. Szerk.: Béry László et al. Budapest, 1941, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja.
- Erdeős László: *Katonai Évkönyv 1938*. Az összes államok haderejének ismertetése. Budapest, 1938.
- Erdős László: *Katonai évkönyv 1936*. Az összes államok haderejének ismertetése. Budapest, 1936.
- ... *és újfent hadiidők!* (avagy: a „boldog békeidők” nem térnek vissza). 1939–1945. Szerk.: Ravasz István. Budapest, 2005, Petit Real Könyvkiadó.

- Felvidékünk – honvédségünk*. Trianontól Kassáig. Budapest, 1939, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja.
- Francev, Vladimír: *Exportní tančíki Praga. Export tankettes*. Praha, 2004, MBI.
- Galántai József: *Az első világháború*. Budapest, 1988, Gondolat.
- Gosztonyi Péter: *a magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, 1992, Európa.
- Guderian, Heinz: *Riadó! Páncélosok*. Budapest, 1999, Kossuth Kiadó.
- Hadtudományi Lexikon*. I-II. Főszerk.: Szabó József. Budapest, 1995, Magyar Hadtudományi Társaság.
- Haponenko-Tóth, Iryna: Kárpát Ukrajna magyar megszállása 1938. november–1939 március. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpátalja 1938–1941*. Magyar és ukrán történeti megközelítés. Budapest, 2004, Teleki László Alapítvány. 71–86.
- Harcászati szabályzat*. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1924, M. kir. honv. minisztérium kiadványa.
- Harcászati szabályzat*. 1–3. Budapest, 1939, M. kir. honv. minisztérium kiadványa.
- Holczer Ferenc: *a katonaföldrajzi tényezők hatása a csapatok tevékenységére*. Budapest, 1999, ZMNE.
- Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941–1945*. Zrínyi, Budapest, 1986.
- Horváth Csaba: *a magyar katonai felderítés*. Püedlo Kiadó.
- Horváth Csaba: *a második bécsi döntés és katonai jelentősége*. Budapest, 2001, ZMNE.
- Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: *a délvidéki hadművelet*. H.n., É.n., Püedlo Kiadó.
- Hronský, M. – Krivá, A. – Čaplovič, M.: *Vojenské dejiny slovenska*. IV. 1914–1939. Bratislava, 1996.
- Huszár János: *Honvéd ejtőernyősök Pápán 1939–1945*. A Jókai Kör kiadványa, Pápa, 1999.
- Jorgensen, Christer – Mann, Chris: *Harckocsihadviselés*. A harckocsik szerepe a háborúkban 1914–2000. Debrecen, 2001, Hajja és Fiai.
- Janek István: *Szlovák–magyar kapcsolatok 1939–1944*. PhD értekezés. Pécs, 2009. www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/janekistvanphd.pdf
Hozzáférés: 2011.08.02. 11.25.
- Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–1945*. Budapest, 1988, Kossuth Könyvkiadó.
- Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. A délszláv állam története. Budapest, 1999, Aula.
- Kádár Gyula: *a Ludovikától Sopronkőhidáig* I-II. Budapest, 1978, Magvető.
- Katonai zseb-lexikon*. Szerk.: Zachár Sándor. Budapest, 1939, Attila-nyomda Rt.

- Keegan, John: *a tengeri hadviselés története*. Budapest, 1998, Corvina.
- Keegan, John: *Második világháború*. Budapest, 2003, Európa.
- Kliment, Charles K. – Doyle, Hilary Louise: *Czechoslovak Armoured Fighting Vehicles*. 1918–1945. Watfords, 1979, Argus Book Ltd.
- Kliment, Charles K. – Nakladál, Břetislav: *Slovenská armáda 1939–1945*. N.V. – Ares.
- Kozma Endre – Héjja István – Stefancsik Ferenc: *Katonaföldrajzi kézikönyv*. Budapest, 1993, Zrínyi Kiadó.
- Köztes-Európa 1763–1993*. Összeáll.: Pándi Lajos. Budapest, 1995, Osiris – Századvég.
- Lakatos Géza: *Ahogy én láttam*. Budapest, 1992.
- Lengyel Ferenc: *a 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete*. H.n., É.n., ZMNE.
- Lugosi József: a harckocsizó fegyvernem kialakulása és fejlődése (1916–1936). In *a magyar harckocsizó fegyvernem 60 éve és a harckocsi 80 éve*. Budapest, 1996. 9–16.
- Magyarország a második világháborúban*. Lexikon A–Zs. Főszerk.: Sipos Péter, szerk.: Ravasz István. Budapest, 1997, Petit Real Könyvkiadó.
- Magyarország az első világháborúban*. Lexikon A–Zs. Főszerk.: Szijj Jolán – Szerk.: Ravasz István. Budapest, 2000, Petit Real Könyvkiadó.
- Magyarország hadtörténete*. II. kötet. Főszerk.: Liptai Ervin. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Magyarországi rendjelek és kitüntetések – Vitézségi érem*. <http://rendjel.myhunet.com/hu/A-kiegyezestol-az-I.-vilaghaboru-vegeig-%281867-1918%29/Vitezsegi-erem/> Hozzáférés: 2011.08.15. 14.00.
- Mapcrowe: Travel distance calculator. <http://www.mapcrow.info/>
- Mattson, Gregory L.: *SS – Das Reich. A 2. SS-hadosztály története 1939–1945*. Debrecen, 2002, Hajja és Fiai Könyvkiadó.
- Mecner, Kurt – Stanek, Jaroslav: *Armee unter dem Roten Stern*. Osnabrück, 1999, Biblio Verlag.
- Milward, Alan S.: *Háború, gazdaság, társadalom*. 1939–1945. A II. világháború hátterében meghúzódó gazdasági események. Budapest, 2000, Aquila Könyvkiadó.
- Mitcham, Samuel W.: *The Rise of the Wehrmacht*. The German Armed Forces and the World War 2. Vol 1. 2008, Praeger Security International.
- Mollo, Andrew: *The Armed Forces of the World War II*. Uniforms, Insignia and Organisation. 2001, Silverdale Books.
- Móricz Béla: *a páncélos csapatok harcászati alkalmazása*. Budapest, 1938, M. Kir. Honv. Min. Kiképzési Osztály.
- Móricz Béla: *Kárpátalja hőse*. Budapest, 1939, Vitézi Rend Zrínyi Csoportja.
- M. Szabó Miklós: *a magyar királyi honvéd légierő*. 1938–1945. Budapest, 1999, Trinyi Kiadó.

- Mujzer, Peter: *The Royal Hungarian Army. Vol. 2. Hungarian mobile forces*. New York, 2000, Axis Europe Books
- Nagy Vilmos, nagybacsoni: *Végzetes esztendők 1938–1945*. Budapest, 1986, Gondolat.
- Ness, Leland: *Jane's World War II Tanks and Fighting Vehicles. The Complete Guide*. London, 2002, Harpers Collins Publishers.
- Novak, Josip – Spencer, David: *Hrvatski orlovi*. Paratroopers of the Independent State of Croatia. Bayside (New York), 1988.
- Nyáry Iván: a Kárpátalja felszabadítása. In *a magyar katona*. Századunk legszebb magyar csatái. Főszerk.: Ajtay Endre. Budapest, 1942. 416–434.
- Ormos Mária – Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdőtéren*. Budapest, 1998, Osiris Kiadó.
- Osztrák-Magyar Monarchia (1910). 1:200000 méretarányú topográfiai térképek (1910 körüli állapot) – beszkenelt eredeti térképek. <http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/3felmeres.htm> Hozzáférés: 2011.08.09. 18.34.
- Páva István: *Jelentések a Harmadik Birodalomból*. A magyar diplomácia a második világháborúban. Pécs, 2001, Pro Pannónia Kiadó.
- Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: *Légi háború Magyarország felett*. I. Budapest, 1992, Zrínyi.
- Ránki György: *a második világháború története*. Budapest, 1982, Gondolat Kiadó.
- Ravasz István: *Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX. századi világháborúban 1914–1945*. Püedlo Kiadó.
- Rónai András (szerk.): *Közép-Európa Atlasz*. Digitális faksimile kiadás. Budapest, 1993, Szent István Társulat – Püski Kiadó. (eredeti kiadás: Balatonfüred–Budapest, 1945, Államtudományi Intézet.)
- Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter: *Honvédhuszárok. Magyar királyi honvédlövasság 1920–1945*. Budapest, 2001, Timp Kiadó.
- Scafeş, Cornel I. – Şerbănescu, Horia VI. – Scafeş, Ioan: *Trupele blindate de armata Română 1919–1947*. Bucureşti, 2005, Oscar Print.
- Simon Sándor: *a stratégia kialakulása és fejlődése*. Stratégiák (hadászat) katonai doktrínák. Egyetemi jegyzet. Budapest, 1999, ZMNE.
- Somogyi Endre: *Magyarország és a környék államainak katonai földrajza*. Budapest, 1928.
- Katonai földrajz*. Kassa, 1942.
- Sőregi Zoltán – Végső István: *Gyorsan, bátran, hűséggel*. A 15. kerékpáros zászlóalj története 1932–1945. Budapest, 2009, Timp Kiadó.
- Spector, Ronald H.: *Háború a tengereken*. Budapest, 2002, Kossuth Kiadó.
- Stehlik, Eduard: *The Heart of the Army*. General Staff 1919–2009. Praga, 2009, Ministry of Defence of the Czech Republic.
- Szakály Sándor: *a magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2003, Ister.

- Szijj Jolán (szerk.): *Fond- és állagjegyzék*. A Hadtörténelmi levéltár őrzésében lévő katonai iratok. Budapest, 1997. <http://mek.oszk.hu/01300/01340/html/index.htm>
- The German Campaigns in the Balkans (Spring 1941)*. Washington, D.C., 1953, Center Of Military History United States Army. <http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/intro.htm> Hozzáférés: 2012.01.21. 21.00
- The Oxford Companion to the Second World War*. Ed. By I. C. D. Dear. Oxford – New York, 1995, Oxford University Press.
- Tomasevich, Jozo: *The Chetniks*. War and Revolution in Yugoslavia 1941–1945. Stanford, 1975, Stanford University Press.
- Ungváry Krisztián: *a magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, 2005, Osiris.
- Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból*. Vál. és szerk. Kocsis Bernát. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Werth Henrik (összeáll., bevezetés): *a hadvezetés elmélete*. I-II. Budapest, 1930.
- Windrow, Martin – Roffe, Michael: *The Panzer Divisions*. New York, 1973, Hippocrene Books Inc.
- Zaloga, Steven J.: *Poland 1939*. Birth of Blitzkrieg. Oxford, 2002, Osprey Publishing.
- Zaloga, Steven J.: *The Renault FT Light Tank*. London, 1988, Osprey Publishing Ltd.
- Zavadil, Radomir: *Obrněný automobil OA vz. 30*. Nevojice, 2005, Jakab.

Cikkek, tanulmányok

- A 2. lovasdandár parancsnokság vezérkari osztálya: a 2. lovasdandár működése Kárpátalján. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 7. sz. 1–17.
- A német hadvezetés magyarországi politikájához 1941. március–július. A Magyar Hírályi Honvédség fővezérséghez beosztott német tábornok hadinaplója. Közli: Kun József. *Századok* 1965. 6. sz. 1228–1246.
- A német páncélosadosztályok szervezete. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 8. sz. 554–555.
- Barabás Emil: a német villámháború Lengyelországban. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 5. sz. 292–302.
- Berkovics Gábor – Palik Mátyás: LÉGIVESZÉLY! Magyarország légvédelmi helyzete a két világháború között. Repüléstudományi közlemények. 2009. 4. sz. http://www.szrfk.hu/rtk/folyoirat/2009_4/2009_4_Berkovics_Gabor-Palik_Matyas.html hozzáférés: 2013.10.10. 14.00.
- Cságyoly István: Korszerű gépkocsizó gyalogság. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 1. sz. 21–26.
- Csima János: a Horthy-hadsereg diszlokációja 1920–1941 között. *Hadtörténelmi Közlemények* 1971. 3. sz. 528–544.

- Dombrády Lóránd: Akiről nem beszélünk: Werth Henrik. 1. rész. *Hadtörténelmi Közlemények*. 2004. 1. sz. 61–166.
- Ehrlich Géza: Hozzászólás a „Van-e jövője a lovasságnak?” című közleményhez. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 2. sz. 384–390.
- Füzi Imre: a magyar katonai elmélet és a hadsereg felkészítése 1939. szeptember 1-ig. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1985. 2. sz. 387–406. p.
- Hírek. Repülés. Jugoszláv ejtőernyős csapatok... *Magyar Katonai Szemle* 1940. 10. sz. 268.
- Hírek. Haditechnika. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 3. sz. 827–829.
- Koszorús Ferenc: a német motomechanizált seregtestek hadászati és hadműveleti alkalmazása a lengyel és francia háborúban. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 5. sz. 372–384.
- Horváth Sándor: a sereglovasságról. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 3. sz. 628–637.
- Horváth Sándor: Páncélos seregtestek. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 11. sz. 311–324.
- Janek István: Az elfelejtett háború. A szlovák–magyar kisháború története 1939 márciusában. *Történelmi Szemle*. 2001. 3–4. sz. 299–313.
- Janek István: a szlovák–magyar „kis háború” története és eseményei 1939 márciusában. <http://www.publikon.hu/htmls/tanulmanyok.html?essayID=107> 2011.08.01. 14.55.
- Kelecsényi György: Hozzászólás a rádiótávíráshoz kiképzéséhez, különös tekintettel a gyorscsapatokra. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 4. sz. 72–74.
- Kun József: *Hadtörténelmi forrásaink sorsa a második világháború utolsó szakaszában*. In Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve 1999. Szerk.: Lenkefi Ferenc. Budapest, 2000. Petit Real Könyvkiadó. 79–94.
- Lieszkovszky Pál: Van-e jövője a lovasságnak? *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 626–629.
- Lippai Péter: a küldetésorientált vezetés történelmi tapasztalatai. *Hadtudomány* 2004/2. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2004/2/2004-2-8.html>. Hozzáférés: 2009.07.02.18.12.
- Loósy Alajos: Nagyszőlős felszabadítása. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 3. sz. 594–608.
- Nagy Vilmos: a Felvidék katonai felszabadítása. *Hadtörténelmi Közlemények* 1939. 151–186.
- Németh Lajos: Német lovasság működése Franciaországban. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 1. sz. 62–66.
- Olasz Lajos: Jugoszláv légitámadások Magyarország ellen 1941 áprilisában. *Hadtörténelmi Közlemények* 2004. 1. sz. 167–204.
- Osztovics Ferenc: Erkölcsi erők szerepe a gyorscsapatok harcában. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 660–668.
- Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 33–62.

- Padányi Jenő: a motor lengyelországi szerepéhez. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 1. sz. 24–31.
- Pokorny Hermann: Harcászati tanulságok a német–lengyel háborúból. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 5. sz. 303–308
- Rakolcai Géza: a híradás, mint a korszerű hadvezetés erősítője. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 611–615.
- Sipos Lajos: a hegyi határvadász portyázó századok. *Magyar Katonai Szemle* 1940. 9. sz. 629–640.
- Somogyi Endre: Erkölc vagy anyag. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 9. sz. 1–18.
- Sőregi Zoltán:** a 15. kerékpáros zászlóalj Kárpátalján. <http://kpzaszloalj.com/cikkek.php> 2011.08. 04. 22. 34.
- Stirling László: Elgondolások a korszerű hadviselésről. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 6. sz. 1–15.
- Szentnémedy Ferenc: a motorok háborúja. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 1. sz. 24–29.
- Szombathelyi Ferenc: Alkalmi fegyvernemek. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 6. sz. 646–652.
- Tóth Sándor: a Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944.) 1. rész. *Hadtörténelmi Közlemények* 1958. 1–2. sz.. 51–70.
- Tóth Sándor: a Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944.) 2. rész. *Hadtörténelmi Közlemények* 1958. 3–4. sz. 64–98.
- Vásárhelyi Andor: a Kárpátaljáért Ungvár és Uzsok közt lefolyt harcok. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 6. sz. 563–578.

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET

Vkf 4686. eln. 1. 1943. A IV. hdt. Délvidék-i hdm-einek kivizsgálása tbn. 10. melléklet. 34/3. hds. Hd. I.a. 41. IV. 11. szám

Intézkedés a támadásra április 11-re és 12-re 1:200 000

1. A Duna-Tisza között a következő jugoszláv erők nyertek megállapítást: 1 erőd-hadosztály, 3 gyaloghadosztály és lovashadosztály súlyyal Zombor, Szabadka területén. Az erőd-hadosztályból 5 erődzászlóaljából sz. erődítményeket megszállva tartja.

A határmenti grancsár alakulatokat – karaolánként (örlaktanyánként) 2-3 figyelfő kivételével – visszavonták részben az erődökbe, részben az erődvonalak mögé.

Részletek a csatolt 1. sz. melléklet szerint.

A német haderő XLVI. páncéloshadtest és (Vietinghof tábornok) a Drávától délre keleti irányban nyomul előre. Április 10-én Slatina-t (Barcs-tól 35 km-re délkeletre) érte el, április 11-én pedig Vinkovce-t. Gombos-ra tört elő.

A Temesvár környékén lévő XLI. német páncéloshadtest (Reinhardt tábornok) április 11-én Belgrád környékén tört előre.

2. A Fővezérség benyomása szerint a Duna-Tisza közötti jugoszláv erők a jugoszláv haderőre ért csapások következtében annyira megrendültek és helyzetük a bekerítés veszélye miatt annyira kritikussá vált, hogy az ellenség szívós ellenállásával már nem számol. A jugoszláv haderő esetleg kénytelen lesz a Duna-Tisza között teljesen kűríteni.

3. A Legfelsőbb Hadúr rendeletére a 3. hadsereg már ma április 11-én kezdi meg a támadást.

4. A 3. hadsereg az összefogható seregtestek zömével a jugoszláv erődvonalat Őrszállás keletre át fogja törni, hogy a Duna-Tisza közben lévő erőket, bekerítve megsemmisítse. E célból gyors seregtestek az áttörés után az ellenség visszavonulásának megakadályozására a Ferenc-csatornától délre kerülnek alkalmazásra.

5. A hadsereg támadását április hó 11-én a karaolák elfoglalásával indítja meg. Április 12-én erősen összefogott erőkkel a jugoszláv határerődítéseket áttörni. Szándékom mielőbb Zombor, Kerény, Bács-Gyulafalva vonalát elérni.

6. Az április hó 10-én délután tartott hadtestparancsnoki értekezleten kiadott szóbeli rendelkezéseimnek megfelelően a 3. hadsereg április hó 11-e folyamán és az április hó 11-ről 12-re hajló éjjel az alábbi csoportosítást veszi fel.

a.) A IV. hadtest zömével (10. és 12. dandár) Bácsbokod, Martinitz puszta. Katymár nyugat fele (Kastély kizárólag), Lellbach puszta, 22. dandarával és a 16. háttárvadász-zászlóaljjal Gara körzetében.

b.) I. hadtest a 15. és 13. dandárral Katymár kelet felé Madaras, Bács-Almás körzetében.

c.) V. hadtest a határbiztosítást a Bács-Almás kelet, Bajmok kelet vonaltól keletre eső sávban egészen a Tiszáig átveszi. Rendelkezésre áll a 14. dandár és a 19. dandár beérkezett részei. Hadtestparancsnokság. Szeged.

d.) Gyorshadtest: 1. gépkocsizódandarával Baja, Érsekcsanád, Sükösd, 2. gk. dandarával Jánoshalma, Mélykút, Kisszállás, 2. lovasdandár Csikéria, Kelebia, Tompa körzetében. Gyorshadtest parancsnokság. Mélykút.

e.) Fel nem sorolt seregtestek, hadsereg közvetlenek, csapatok és alakulatok irányítására rövid úton már intézkedés történt.

7. 49/3. hds. hdm. I.a. 41. IV. 11. számú rendelkezéssel a jugoszláv haderőre való támadás

április hó 11-én történő megindítására már intézkedtem. Eme intézkedésem lényegét az alábbiakban foglalom össze:

a.) A karaolák vonalát április 11-én délután folyamán a hadsereg egész arcvonala előtt megkezd. Ugyanakkor a gyalogság roham- és felderítő egységei az ellenség főállásáig nyomulnak előre.

b.) A seregtestek az előző pontban meghatározott körleteiknek déli részében április 11-én 12 h-ig zömeikkel érkezzenek be.

A tüzérség április hó 11-ről 12-re felvonul a főállás leküzdésére.

c.) A IV. és I. hadtest támadási területében az előnyomuló osztagokat a zöm akként kövesse, hogy az ellenséges főállás elleni támadás április 12-én a 2 órai tüzérségi előkészítés után 10 h-kor végrehajtható legyen.

A tüzterv külön kerül kiadásra.

8. A támadás végrehajtása a jugoszláv erődvonalra:

a.) IV. hadtest a Duna fő ága és Ilma major (régie térkép szerint Matheovics puszta) Felső Szent Iván-tól délkeletre, továbbá Katymár közép 110 magassági pont összeállástól északkeletre 2 km-re Nemesmilitics dél Kerény délnyugat Kis-Sztapár vonal közötti sávban 10. és 12. dandárral súlyt alkotva a bal sávhatártól nyugatra

1 km-re eső sávban támad.

Az erődvonala áttörése után súllyal Zomborra, részekkel Nemesmiliticsre, majd eme részekkel is Zombor-ra nyomul előre. Zombort elfoglalja és a Ferenc-csatornától délre Bácskertés dél, Bukováci szállások dél, Fernbach szállás vonalában hídfőt alkot.

b.) I. hadtest előbbihez csatlakozva a Bács-Almás feletti Bajmok kelet, Bács-Kossuthfalva kelet vonaláig terjedő sávban támad, súllyal a nyugati sávhatártól keletre 1 km-re terjedő sávban.

Az erődvonala áttörése után zömével Kerény, Bácsgyulafalva délre, vonalába nyomul elő. Részekkel sodrítsa fel a Nemes-Militics észak, Pacsér észak vonalában húzódó erődrendszert és biztosítson Bács-Kossuthfalva, Pacsér területén kelet irányba.

c.) Az erődvön való áttörést az I. és IV. hadtest a J 4534 és a J 4544 számú erődök (1:25 000-es térkép) „Őrszállás 5662 (2. lap) közötti mintegy két km-nyi szakaszban hajtja végre. Válaszvonala a két hadtest között a 4538. és 4540. számú erődök közötti középvonal.

d.) Április 12-én tüzérségének zömével vegye tűz alá a Béka halom (Horgos délnyugat) területén lévő ellenséges állásrészeket, majd ha az ellenség azokat kiürítette, akkor a Rózsa major legelőtől délre lévő állások ellen összpontosítsa tüzérségének tűzét.

Egyébként erőviszonyaihoz és az ellenség ellenállásához mérten törekedjék Horgos területén át Csantavér irányában támadva szintén előretörni.

A hadtestparancsnokság létesítsen egy jelentésközvetítő állomást Petróczy iskolánál (Szabadkától északra 16 km)

e.) Az 1. gépkocsizó dandár a helyzethez képest Garán át Zombor, vagy Bácsbokod, Katymáron át Nemes-Militics Kerény irányában kerül alkalmazásra.

f.) Az I. gyors hadtest zömével (2. gépkocsizó dandár és 2. lovas dandár) a jugoszláv erődvonalon ütött részen át kerül bevetésre, gépkocsizó dandárával előreláthatólag délkeleti lovas dandárával délkeleti és keleti irányba.

f.) Ejtőernyős század előreláthatólag akkor kerül Zombortól délre a Ferenc-csatorna mentén az ottani hidak kézbe vételére alkalmazásra, ha a IV. hadtest támadása térféren halad előre.

9. A Dráva-Duna háromszögben a 11. dandár feladatára vonatkozóan 52/3. hds. hdm. I.a. 41. VI. 11. szám alatt intézkedtem.

Eme intézkedés lényege:

a 11. dandár jobb szárnyán erős súllyal Dárda irányában áttöri az ellenséges állásokat, és birtokba veszi a Baranya-i háromszöget. A többi seregtestekhez hasonlóan a karaolákra való támadást április 11-én, az ellenséges erődvonalra való támadását pedig április 12-én indítja meg.

Folyamőr dandár április hó 12-e folyamán vállalkozást hajt végre a Ferenc-csatorna Bezdánál lévő zsilipjei kézbe vételére.

10. határvadász őrsök helyi ismereteinek kihasználása végett a támadás első részében részt vehetnek. Feladatuk továbbra is az előnyomuló csapatok mögött a határvonal lezárása marad. Az elfoglalt területekről további intézkedésig az anyaországba való belépés polgári egyének részére tilos. Ez alól kivételt csak a hadsereg-parancsnokság engedélyezhet.

11. Légierők:

a.) a légi felderítésnek április 11-én reggeli óráktól történő bevetésére intézkedtem.

b.) Repülődandár alkalmazására külön intézkedtem. Ennek lényege.

Bombázó osztály az egyik vadász osztály biztosítása mellett az ellenséges ütegálások, gyülekező tartalékokat és menetoszlopokat támadja a másik vadászlégvédelemben részesíti a támadó zömét.

c.) a IV. és I. hadtest támadását jugoszláv erődvonalra április 12-én egy zuhanó bombázók bevetésével kapcsolatban saját első vonalak megbízható megjelölésére (fehér vászondarabok, vagy lepedők) különös súlyt kell helyezni. A zuhanó bombázó bevetésének tartama alatt a tábori tüzérség tüzét teljesen szüntesse be. Bevetés időpontjára és egyéb részletekre külön intézkedem.

d.) Április hó 11-étől kezdve a harcok tartama alatt a seregtest parancsnokságok álláspontjuk közelében saját felderítő repülőgép közeledése esetében ledobó helyüket jelezzék.

12. Műszaki toldalékot 2. számú mellékletként csatolom jelen intézkedéshez (az L, IV, V. hadtest és a folyamdandár-parancsnokság részére).

13. Légvédelmi toldalék 3. számú mellékletként kerül kiadásra.

14. Hadsereg-parancsnokság. Kiskunhalas. Híradó toldalék csatolva van.

15. Anyagi intézkedések külön kerülnek kiadásra.

Törzsszállás, 1941. IV. 11-én 9 h 30 I.

Gorondy-Novák Elemér altábornagy s.k.

2. MELLÉKLET

Magyar harcjárművek adatai

	Ansaldo	Csaba	Toldi
Besorolás	kisharckocsi	felderítő páncélgépkocsi	könnyűharckocsi
Harci tömeg (kg)	3 200	5950	8500
Sebesség (km/h)	42	65	50
Páncélzat (mm)	6–13.5	9–13	5–13
Fegyverzet	2 db előre tüzelő 8 mm-es géppuska	1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska (forgó toronyban), 1 db 8 mm-es golyószóró (hátrafelé tüzelő)	1 db 20 mm-es nehézpuska, 1 db 8 mm-es géppuska 8forgó toronyban
Megjegyzés	olasz eredetű	két vezetőhely (előre és hátra)	svéd L-60 könnyűharckocsi alapján

Csehszlovák (szlovák) harcjárművek adatai

	T-35	T-34	OA-27	OA-30
Besorolás	könnyűharckocsi	könnyűharckocsi	páncélgépkocsi	páncélgépkocsi
Harci tömeg (kg)	10500	7500	6500	3600
Sebesség (km/h)	40	30	35	60
Páncélzat (mm)	16–25	8–25	5–8	3–6
Fegyverzet	1 db 3.7 cm-es ágyú és 2 db 7.5 mm-es géppuska	1 db 3.7 cm-es ágyú és 2 db 7.5 mm-es géppuska	2 db 7.9 mm-es géppuska	2 db 7.9 mm-es géppuska

Román harcjárművek adatai

	R-1	R-35	FT-17
Besorolás	könnyűharckocsi	könnyűharckocsi	könnyűharckocsi
Harci tömeg (kg)	10500	9800	9600
Sebesség (km/h)	40	20	35
Páncélzat (mm)	16–25	12–40	35
Fegyverzet	1 db 3.7 cm-es ágyú és 2 db 7.5 mm-es géppuska	1 db 3.7 cm-es ágyú és 1 db 7.5 mm-es géppuska	1 db 7.9 mm-es géppuska vagy 37 mm-es löveg
Megjegyzés	csehszlovák LT-35 román típusjelzése	francia eredetű (Renault)	I. világháborús francia konstrukció

Jugoszláv harcjárművek

	FT-17	R-35
Besorolás	könnyűharckocsi	könnyűharckocsi
Harci tömeg (kg)	9600	9800
Sebesség (km/h)	35	20
Páncélzat (mm)	35	12–40
Fegyverzet	1 db 7.9 mm-es géppuska vagy 37 mm-es löveg	1 db 3.7 cm-es ágyú és 1 db 7.5 mm-es géppuska
Megjegyzés	I. világháborús francia konstrukció	francia eredetű (Renault)

TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

37. o.: A bevonuló magyar erők területsávja és menetvonala I. Forrás: *Felvidékünk – honvédségünk*. Trianontól Kassáig. Budapest, 1939, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. 130.

38. o.: A bevonuló magyar erők területsávja és menetvonala II. Forrás: *Felvidékünk – honvédségünk*. Trianontól Kassáig. Budapest, 1939, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. 131.

44. o.: A Kárpátalja földrajzi viszonyai. Forrás: a Középső és Alsó Duna medencék áttekintő térképe. In: Somogyi Endre: *Magyarország és a környék államainak katonai földrajza*. Budapest, 1928. Melléklet.

60. o.: Az ungvári csoport előrenyomulásának útvonala. Forrás: Vásárhelyi Andor: a Kárpátaljáért Ungvár és Uzsok közt lefolyt harcok. *Magyar Katonai Szemle* 1941. 6. sz. 573.

65. o.: A 2. gépkocsizóandár helyzete március 16-án. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 45.

66. o.: A 2. gépkocsizóandár előrenyomulása. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 46.

70. o.: A munkácsi csoport első napja. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 35.

74. o.: A 12. kerékpáros-zászlóalj előrenyomulása. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 39.

77. o.: Nagyszöllös és Huszt elfoglalása. Előretörés Técsőig. Forrás: Nyáry Iván: a Kárpátalja felszabadítása. In *a magyar katona*. Századunk legszebb magyar csatái. Főszerk.: Ajtay Endre. Budapest, 1942. 419.

82. o.: A 14. kerékpáros-zászlóalj és a 2. felderítő-zászlóalj előrenyomulása

a Tatár-hágóig. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 48.

87. o.: A Kárpát-csoport támadása 1939. március 23-án. Forrás: Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. *Magyar Katonai Szemle* 1939. 11. sz. 54.

111. o. Erdély földrajzi viszonyai. Forrás: a Középső és Alsó Duna medencék áttekintő térképe. In: Somogyi Endre: *Magyarország és a környék államainak katonai földrajza*. Budapest, 1928. Melléklet.

112. o.: A magyar haditerv Erdély visszafoglalására. Forrás: Horváth Csaba: *a második bécsi döntés és katonai jelentősége*. Budapest, 2001, ZMNE. 71. melléklet.

119. o.: A területátadás naponkénti ütemezése. Forrás: *Erdélyünk és honvédségünk*. Történelmi eseménysorozat képekkel. Szerk.: Béry László et al. Budapest, 1941, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. 114.

121. o.: A csapatok előrenyomulásának fő útvonalai. Forrás: *Erdélyünk és honvédségünk*. Történelmi eseménysorozat képekkel. Szerk.: Béry László et al. Budapest, 1941, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja. 117.

127. o.: A délvidéki hadműveletek színtere. Forrás: Pallas Nagylexikon II. kötet. Budapest, 1897.

128. o.: A Délvidék földrajzi viszonyai. Forrás: a Középső és Alsó Duna medencék áttekintő térképe. In: Somogyi Endre: *Magyarország és a környék államainak katonai földrajza*. Budapest, 1928. Melléklet.

132. o.: A Délvidéken bevetett magyar erők. Forrás: Lengyel Ferenc: a 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete. H.n., É.n., ZMNE. 17.

133. o.: A 3. magyar hadsereg hadrendje. Forrás: Csima János (összeáll.): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához*. 1938–1945. Budapest, 1961, HM Központi Irattár. 52.

142. o.: A jugoszláv erődrendszer felépítésének vázlata. *Tájékoztató Jugoszlávia béke erődítési munkálatairól a magyar határ mentén 1940*. Összeáll.: a M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 7./m. osztálya. Budapest, 1941, M. Kir. Térképészeti Intézet. Horthy kori csapatanyagok. M. Kir. 10. Gyalogdandár Parancsnoka, Kaposvár. 53. d. II. 1471. 1. sz. mellékelt.

146. o.: A magyar haditerv a Délvidék elfoglalására.. Forrás: Lengyel Ferenc: A 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete. H.n., É.n., ZMNE. 19.

149. o.: Hadműveletek a Balkánon 1941 áprilisában.
The german campaigns in the balkans (spring 1941. Washington, D.C., 1984, Enter Of Military History United States Army. <http://www.history.army.mil/books/wwii/balkan/Maps/3.jpg> Hozzáférés: 2012.01.21. 21.00

153. o.: A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 11. Forrás: Lengyel Ferenc: A 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete. H.n., É.n., ZMNE. 33.

162. o.: A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 12-én. Forrás: Lengyel Ferenc: A 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete. H.n., É.n., ZMNE. 59.

176. o.: A 3. magyar hadsereg helyzete 1941. április 13-án. Forrás: Lengyel Ferenc: A 3. Magyar Királyi Hadsereg délvidéki hadművelete. H.n., É.n., ZMNE. 73.

177. o.: A Gyorshadtest Horvátország területén, német alárendeltségben. Forrás: Csima János (összeáll.): *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához.* 1938–1945. Budapest, 1961, HM Központi Irattár. 61.

Kiadta: Belvedere Meridionale
6725 Szeged, Hattyas sor 10.
szerk@belvedere.meridionale.hu
www.belvedere.meridionale.hu
Felelős kiadó: Dr. Szegfű László
Kiadóvezető: Jancsák Csaba
Műszaki szerkesztő: Szuperák Attila
Nyomta: S-Paw Bt., Üllés